3 1761 06633464 0

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/mineerindringer00jr

297

397

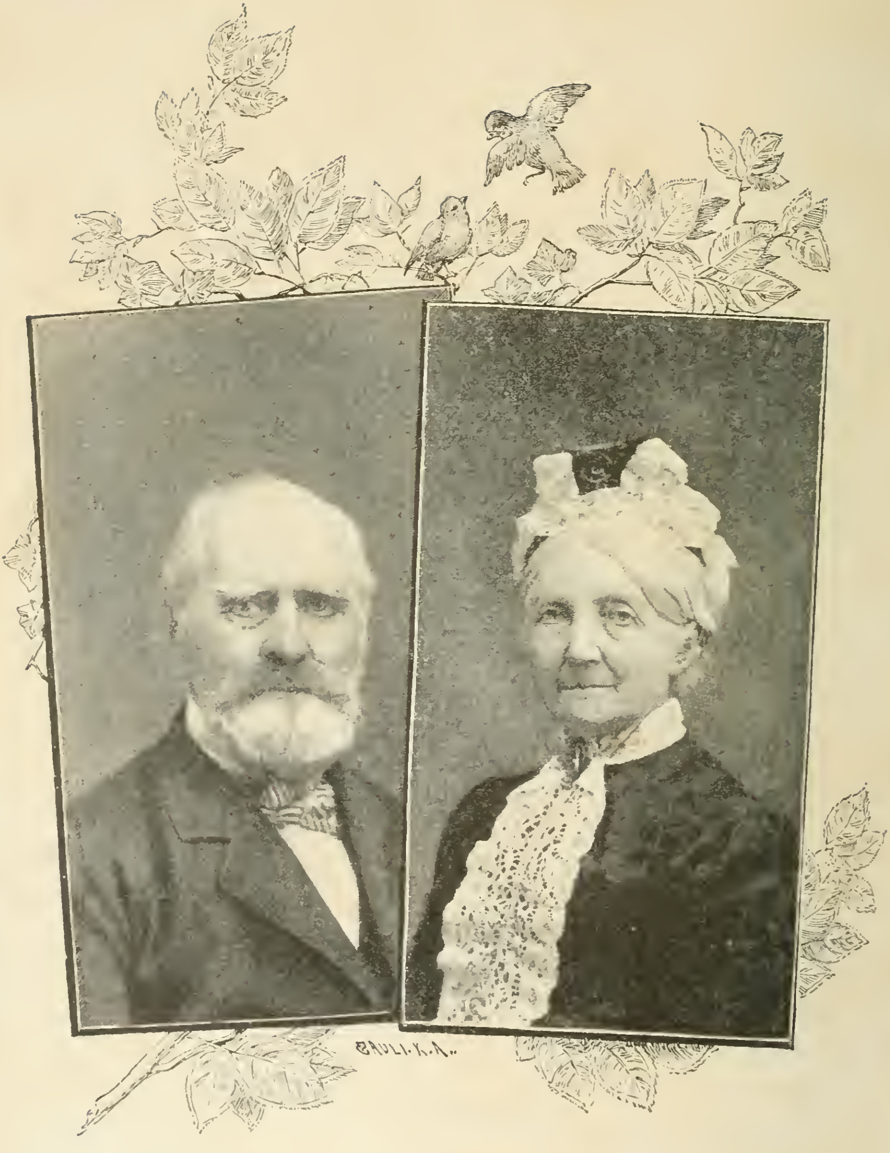

MINE ERINDRINGER

Af

L. JORGENSEN.

[illegible]

[illegible]

KJØBENHAVN.

[illegible]

[illegible]

MINE ERINDRINGER

AF

L. JØRGENSEN,
ETATSRAAD.

EFTER HANS DØD UDGIVET SOM MANUSCRIPT
FOR SLÆGT OG VENNER.

KJØBENHAVN.
BIANCO LUNOS KGL. HOF-BOGTRYKKERI (F. DREYER).
1891.

Arbeidet er Velsignelse og Ære,
ei Trællens usle Lod, men Frimands Kald,
som skal det hele Samfunds Lykke bære
og værne det mod Sygdom og Forfald;
det skal de slappe Led og Muskler spænde
og stivne Villien, bævrende og blød;
det skal de lette Sind til Alvor vænne
og Velsmag sætte os paa dagligt Brød.

C. Ploug.

Jeg er født den 29nde December 1809 paa Hovedgaarden Vintersborg i Utterslev Sogn, Laalands Nørreherred, men flyttede, da jeg var 1¼ Aar gammel, med mine Forældre til Søllestedgaard. Min Moder har fortalt, at min Fader som Forpagter paa Vintersborg engang i Aaret 1803 eller 1804 var paa Søllestedgaard for at kjøbe denne Eiendom af Grev Knuth; men de kunde ikke blive enige om Prisen. Min Fader skal allerede dengang have havt megen Lyst til Søllestedgaard og været meget indtagen i Eiendommen; da de stode paa Havestuetrappen og saae ud over den smukke Have og den for en laalandsk Udsigt kjønne Omgivelse, skal Knuth have sagt til ham: „See! Der seer De Skovene, og disse ere af en saadan Beskaffenhed, at De aldrig kan komme til at mangle Penge.“ — Der kom dog ingen Handel istand dengang. Grunden hertil skal egentlig have været min Farfaders Ulyst dertil. Min Moder har nemlig fortalt, han aldrig kunde lide, at Sønnen speculerede paa at kjøbe Eiendom, og han skal engang have udbrudt: „Jørgen! Jørgen! See Dig for! Bliv aldrig Herremand; men vedbliv, som jeg, at være Forpagter!“ Min Fader skal have været ganske ærgerlig derover og flere

Gange sagt til min Moder: „Ja, jeg faaer saamænd aldrig nogen Eiendom, saalænge min Fader lever!“

I Aaret 1805 solgte Grev Knuth Søllestedgaard til Proprietair J. Bølle, som lod Alt der forfalde. I Aaret 1810 mageskiftede han og min salig Fader saaledes, at Bølle fik Vintersborg, Fader Søllestedgaard. Man vurderede dengang denne sidstnævnte med Underliggende til 340,000 Rbd. dansk Courant, Vintersborg til 108,000 Rbd. d. C. Min salig Fader havde eiet Vintersborg siden 1804, og i disse sex Aar havde det lykkedes meget godt for ham at sælge Bondergodset til Fæsterne, og den Sum, hvortil dette blev udbragt, anvendte han nu til Afbetaling paa Sollestedgaard.

Den 1ste Mai 1811 flyttede mine Forældre dertil med deres sex Børn: Juliane Frederikke, Karen Marie, Laurine Dorothea, Ane Birgitte, Georgia Margrethe og mig, Laurits; den ældste var 12 og den yngste — som sagt — 1¼ Aar. Mine Forældre skulle have været meget veemodigt stemte og ængsteligt bekymrede ved at forlade Vintersborg, hvor de i 13 à 14 Aar havde levet et særdeles lykkeligt Liv, lykkelige i deres Ægteskab, lykkelige i deres Virksomhed, hvor Alt var Medgang, og lykkelige i deres Omgangskreds, hvor de vare agtede og elskede af mange herlige Venner, hvorimellem jeg kan nævne de tre bekjendte udmærkede Præster: deres Sjælesørger, Tidemann i Utterslev, Garde i Horslunde og Rasmus Møller i Kjøbeløv, den senere Biskop i Laalands-Falsters Stift. Uden at være ubeskeden, kan jeg endnu tilfoie som mine Forældres trofaste Venner Statsminister Grev Reventlow paa Pederstrup, Amtmand Grev Frijs paa Juellinge og Grev Hardenberg; den sidste havde i sin Tid solgt Vintersborg til min Fader.

Især skal min Moder have været meget bekymret og be-

drøvet ved at forlade det kjære og lykkelige Hjem, hvor hun havde født sine sex Børn, og hun har selv fortalt mig, at hvad der meget bidrog til, hun blev saa forknyt, var den Omstændighed, at jeg, hendes eneste Søn, teede mig saa ustyrligt, da de begyndte at kjøre derfra. Intet kunde hjælpe; hvadenten jeg saa kom til Fader eller Moder eller Barnepige, brølede jeg saa uophørligt, at min Moder blev ængstelig, og, uagtet hun ikke havde den ringeste Grad af hvad man kalder Overtro, saa syntes hun nu i sit bekymrede Hjerte ved at forlade det Sted, som havde været hende saa kjært, at der heri maatte ligge et slemt Varsel, og hun havde kun det Ønske at kunne vende tilbage. Dog — Varslet var her, som altid, blot en bedrøvet Tanke; thi, da man fandt paa at lade Barnet sidde paa Bukken, hvor han kunde see Hestene, saa blev Knegten fornøiet.

Saavidt jeg veed og har hørt, flyttede Familien glad og tilfreds ind paa Søllestedgaard, hvor den fik en langt smukkere og bedre Bolig, end den havde havt paa Vintersborg, og det var ikke vanskeligt at reparere og istandsætte Vaaningshuset, som for syv Aar siden i Knuths Tid havde være i smuk og elegant Stand.

Børneflokken forøgedes her med tre Børn, nemlig Clausine Leonora, Claus Theophil og Christian Anthon.

Til dette smukke for mig og Mine og for mange Mennesker velsignede Hjem og Sted knytte sig alle mine Barndoms- og Ungdoms-Erindringer. Det er nu en forunderlig velsignet Glæde for mig at see tilbage paa alle disse Aar, jeg har tilbragt her. En ualmindelig Lykke, store Sorger og, i det Hele taget, mange mærkelige Tilskikkelser og Omstændigheder har jeg oplevet her, saa, dersom jeg var istand til at skrive og meddele Alt med sande, levende Farver og i et

smukt Sprog, saa kunde jeg forfatte en interessant Bog; men det kan jeg nu ikke. Jeg vil gjøre et lille Forsøg, saa godt jeg kan; i ethvert Fald vil dette interessere mine Børn, og maaskee de kunne drage nogen Nytte heraf; det er nu det, jeg især tænker paa; hvor gjerne vilde jeg ikke gjøre dem ligesaa lykkelige, som jeg selv har været! For deres Skyld og for at opfriske mange kjære Erindringer, lægger jeg Haand paa Værket.

Noget af det Første, jeg synes at kunne erindre, er dette, at mine Oncler, min Moders Brødre, og flere andre Venner, naar de kom i Besøg paa Søllestedgaard, med megen Venlighed imod mig omtalte den store Glæde, som min Fødsel og Ankomst til Verden havde gjort mine Forældre, da min Moder jo først havde bragt min Fader 6 Døttre. Dette blev saa ofte omtalt, at det nok kan være, jeg følte mig lidt derved; men, om det har skadet mig, veed jeg ikke; det kan nok være, at det paa et senere Trin af mit Liv syntes at paalægge mig større Forpligtelser. — Jeg var et sundt og raskt Barn og kan næsten ikke mindes at have været syg; dog erindrer jeg tydeligt, at jeg engang efter at have spist for mange raae Gulerødder, fik meget heftige Mavesmerter. Da jeg beklagede mig for min Barnepige Maren, som var en stor Skjelm, sagde hun, at det var meget slemt, og at jeg døde efter det. Dette havde jeg nok hørt før, og det gjorde mig ikke saa bange; men, da Smerterne toge til, fandt jeg det dog meget betænkeligt og meente, at det kunde blive til Alvor; Moder vilde det jo bedrøvet meget, og jeg nænnede ikke at gaae til hende. „Skal Du døe, er det bedst, Du skjuler Dig“, tænkte jeg. Jeg krøb da op paa det øverste Loft over Qvisten, lagde mig hen under Taget og ventede roligt paa min Død, indtil jeg faldt i Søvn; da jeg vaagnede, mærkede

jeg til min store Glæde, at jeg ikke var død, men fuldkommen rask. — Forøvrigt led jeg af en Svaghed, som gjorde min Moder ængstelig. I en vis Alder kunde jeg paa ingen Maade ligge tør i min Seng om Natten. Alle Foranstaltninger og Forsøg vare frugtesløse; Lægen sagde da til min Moder: „Giv ham nogle dygtige Bank", hvilket Raad hun ogsaa fulgte. Jeg var meget bedrøvet herover, men sagde dog til hende: „Du maa slaae noget haardere, ellers hjælper det vist ikke"; — men hun tog mig i sine Arme og trykkede mig til sit Hjerte.

Mine Forældres Huus paa Søllestedgaard var dengang i enhver Henseende efter den Tids Skik og Brug et smukt udstyret Hjem, hvor Intet savnedes til Livets Behageligheder og Beqvemmeligheder; min Fader var meget munter, gjæstfri og altid glad, naar der kom Fremmede, og, da det var min Moders høieste Fryd at glæde ham, saa var det jo ikke saa forunderligt, at man følte sig tilfreds i et saadant Hjem, og Gjæsterne kom da ogsaa til alle Tider af Dagen. Der var ingen Overflod eller Luxus, og mine Forældre, navnlig min Moder, havde et vaagent Øie for, at Børnene ikke maatte forvænnes, ikke alene med Hensyn til Opvartning af Tjenere eller Piger, men ogsaa i Levemaade. Baade Morgen og Aften spiste vi paa vort Børnekammer vor Mælkegrød eller kun Grød af et stort Fad, omkring hvilket vi gjerne sad 5 à 6 Børn i en glad, munter Stemning; hvor det er yndigt at tænke derpaa! — Men til Middagsbordet vare vi Alle samlede og net paaklædte. Naar Barnet var blevet 4 Aar gammelt og havde begyndt paa Skolen, kom det med tilbords.

Ved Middagsmaaltidet kunde Faders eller Moders Øie holde Styr og Orden paa det vildeste Barn. — Der maatte aldrig kjøbes Legetøi til os, og vi kunde ogsaa meget

godt more og fornoie os med hvad vi selv lavede. En Dag, da Grev Frijs's fra Juellinge besøgte os, var der en nydelig, ung Comtesse Frijs[1]), som var saa venlig imod mig og gjerne vilde lege med mig. Hun spurgte mig da, hvor jeg havde mit Legetøi. Jeg saae nu ganske forundret paa hende og tænkte strax, at Saadant, som jeg havde seet andre Steder, havde jeg jo intet af; men der faldt mig da Noget ind, som min Moder netop den Dag havde viist mig med Glæde. Jeg tog Comtessen ved Haanden og førte hende ind i Sovekammeret, trak en Skuffe ud i Commoden og viste hende alle mine rene Skjorter. „See, hvor nydeligt de ere strøgne!" sagde jeg.

Vi havde paa den Tid en Lærerinde, som hed Mamsel Kjerulff. Hun var en fiint dannet Dame med særdeles gode Kundskaber. Hendes rene Sæder og Sands for alt Ædelt, Godt og Skjønt, havde vistnok i det Hele taget en heldig Indflydelse paa os. Jeg var endnu for lille til at høste Nytte af hendes Underviisning, men fik undertiden Tilladelse til, naar jeg bankede forsigtigt paa Døren og havde en Blomst med til hende, at gaae lidt deroppe, som det hed: „paa Arbejdsværelset", see Billeder og høre paa Underviisningen, som hun meddelte mine tre ældste Søstre, Julie, Marie og Laurine; men, da det engang gik lidt strængt til, løb jeg til Døren og bad om at maatte komme ud, og, da den blev aabnet, skyndte jeg mig alt hvad jeg kunde ned til min Moder og sagde: „Gud skee Lov, Mamsellen ikke er min Lærerinde." Hun var virkelig ogsaa saa stræng, at mine Forældre fandt det rigtigst, da de tre ældste Børns Underviisning var afsluttet, at an-

[1]) Hun lever endnu (1881) og er Bedstemoder til den Comtesse Ahlefeldt, som iaar er bleven gift med Stamherren til Juellinge, Grev Christian Frijs.

tage en anden, og vi fik da en Frøken Preisler; men hun var saa uheldig, at mine Forældre snart efter igjen maatte gjøre Forandring, og i hendes Sted kom den elskværdige Frøken Nicoline Geuss, som begyndte Underviisningen med de fire næste Børn, nemlig Ane, Georgia, Sine og mig. Hun var et Mønster paa en Lærerinde, en fiint dannet Dame, elskværdig, kjærlig, god og fordringsløs i sin hele Fremtræden, og i Forbindelse dermed forstod hun sin Dont. Den eneste Feil, som jeg kan tænke mig, hun begik, var den, at hun, der skjænkede Caffe efter Middagen, hver Søndag indrømmede mig som ældste Søn en lille Kop tynd Caffe, — Noget, som ingen af de andre Børn fik. Jeg kan godt erindre, at jeg satte stor Priis paa denne Forrettighed; men jeg kan ikke sige, om den har gjort mig Skade. — Da mine Brødre Theophil og Christian nu ogsaa voxede til og skulde have Underviisning, blev der desuden antaget en Huuslærer, en Seminarist Hansen. I Dansk, Skrivning, Regning, Historie og Geographi var han en meget duelig Lærer for alle Børnene, medens Tysk og Fransk lærtes hos Frøken Geuss. Paa denne Tid nøde ogsaa Forpagterens (Holms) og Godsforvalterens (Priergaards) Børn Underviisning hos denne Lærer og Lærerinde, saa at vi ofte vare 8 à 10 Børn sammen paa Skolen. Hos Hansen var Disciplinen ikke videre stræng, og vi Drenge vare enige om, at vi meget hellere tog en ordentlig Portion Prygl hos ham, end Skjænd af Frøken Geuss; thi de sidste kunde bringe Taarer i Øinene. Jeg seer ham endnu saa tydeligt med en Kjæp i Haanden komme ind ad Døren; der stod han og skulde slaae løs; men han kunde ikke bare sig for at lee. Han havde været nede at spise Frokost, og, medens han var borte, legede vi Fangeleg omkring det lange Arbeidsbord, som stod med Enden op

til Sophaen, hvorfra vi, for at kunne løbe rundt, maatte springe op og ned; men, idet han aabnede Døren, lode vi os falde ned paa hver sin Stol.

Mine Forældre havde taget en Søn af min Moders Søster, Claus Møller, i Huset; han var to Aar ældre end jeg, og hans Forældre vare dengang gaaede fra en Landeiendom. Denne Dreng, der altsaa ogsaa nød Godt af den omtalte Underviisning, var mig en kjær og god Fætter og Legekammerat.

Der var nu et yndigt Huus og et ualmindelig lykkeligt Hjem paa Søllestedgaard.

Min Fader, Jørgen Jørgensen — født den 20nde Januar 1770, død 57 Aar, gammel, den 8nde Mai 1827 — var Søn af Lars Jørgensen, Forpagter af forskjellige Gaarde her i Landet, som Juellinge, Ulriksdal og Anderstrup, og nedstammer fra en velhavende Selveierfamilie i Nørreherred; Lars Jørgensens Fader skal have heddet Jørgen Larsen. Da Lars Jørgensen som Forpagter havde tjent sig en lille Formue, levede han paa sine gamle Dage i Maribo, hvor han ogsaa døde. Mærkeligt nok, har det ikke været mig muligt at forskaffe mig Kundskab om min Bedstefaders Lars Jørgensens Kones Pigenavn eller om, fra hvem hun nedstammede; men hun skal, ligesom han, være udgaaet fra Selveierbønder i Nørreherred og hed Karen Marie. Min Fader var af Væxt temmelig lille, dog vel næppe synderlig under Middelstørrelse, og meget corpulent, hvilken Corpulence han allerede skal have havt fra sin tidlige Ungdom. Desuagtet var han let og adræt i alle sine Bevægelser, som han da ogsaa havde en meget smuk Gang og Holdning. Han var godt skabt, med smukke Hænder og Fødder, og som ivrig Landmand og en Mand, der altid var munter og glad og havde Lyst til at være paa Farten, havde han fra sin

Ungdom af övet sit Legeme ved at løbe, lege og springe og derved i sine Lemmer opnaaet en Smidighed og Bevægelighed, der i Betragtning af hans Corpulence ofte skal have opvakt Beundring. Han skal saaledes have kunnet dandse let og smukt, og indtil faae Aar før sin Død, da Sorg og Sygdom overfaldt ham, kunde han gaae og ride omkap med hvem det skulde være. Han havde et aabent, mildt og venligt Ansigt, en ikke høi Pande, en lige Næse, fyldige Læber og et Par store, smukke, lyseblaae Øine, hvorudaf der som oftest lyste Kjærlighed, men som man, naar han blev vred, gyste ved at see, om man ellers vovede det. Jeg troer ikke, nogen af hans Børn ligner ham synderlig paa Øinene — det skulde da være hans ældste Datter Julie eller hans afdøde Søn Theophil. Faders Haar var blondt, stærkt, blødt og noget krøllet; efter Datidens Mode bar han det i en lang Pidsk ned ad Ryggen. Jeg kan kun erindre ham med afklippet Haar, som allerede var stærkt graanet, men hang, ordnet i smukke Lokker, omkring hans Hoved. Han var altid smukt klædt og meget proper og ordentlig, ligesom han i det Hele satte stor Priis paa Orden i sit Huus og Orden i alle Ting. Saavidt jeg kan tænke mig — deels af hvad jeg selv kan erindre om ham og slutte mig til af hans Handlemaade, deels efter hvad jeg har hørt af Andre — saa maa han have været begavet med en almindelig god Forstand og et practisk Blik paa mange Ting. I sin Ungdom havde han ikke lært ret Meget, og i den Stilling, hvori han senere kom som Godseier — deels ved sin Driftighed, gode Forstand og Lyst til at gaae frem, deels i en Tid begunstiget ved heldige Conjuncturer — savnede han ofte de Kundskaber, som udfordredes i en saadan Stilling, og, da han i den Alder ikke havde egentlig Lyst til at lægge sig efter saadanne, maatte

han ofte tye til Andres Raad eller, maaskee vel meget, stole paa sin Godsforvalter. Især har dette været Tilfældet under de for alle Landmænd vanskelige Forhold og den Pengecrise, som da indtraadte.

Han satte stor Priis paa Sædelighed og god Opførsel, ligesom han kun morede sig godt ved gode og dannede Menneskers Omgang, og, da der af Naturen var givet ham en fiin Smag og god Tact for det Passende i Verden og Selskabslivet, havde han tilegnet sig en Dannelse og en Beskedenhed, der ikke lod ham støde an selv i de fineste Cirkler, den Dannelse, der, uden at man lider Skade paa Moralen, tillige forædler Sind og Hjerte. Han kunde vel ogsaa more sig i mindre godt og dannet Selskab; men det var vist fornemmelig, naar han derved kunde faae sig en god L'hombre, hvoraf han var en stor Ynder. Som Familiefader var han i høieste Grad elskelig for Hustru og Børn, altid trofast, kjærlig og munter, med Lyst til Leg og Spøg; men han bortgav derfor Intet af sin Værdighed som Huusfader, og jeg erindrer saa tydeligt den, som jeg næsten tør sige, mageløse Respect, ved Siden af den høieste Kjærlighed, som vi Børn og Tyendet og Alle havde for ham. Han tog sig ikke meget af de smaae Børns Opdragelse; men, naar man først var bleven saa stor, at man kunde forstaae hans Øie, saa behøvedes der heller ikke meget Mere. Jeg kan kun erindre eengang at have faaet Bank af ham. Min Broder Theophil skal rigtignok have sagt til vor Broder Christian: „Veed Du hvad? Vi maae rigtignok være glade, at vi har en Fader, som kan slaae, saa vi kan „benømme" det; for ellers bleve vi nogle uartige Knegte". Imod sine Venner var han trofast, tjenstvillig og i høieste Maade opofrende; i en Grad som vistnok kun meget faae Mennesker i denne Verden opnaaede han

sine Medmenneskers, Høies og Laves, Kjærlighed, Agtelse og Godhed.

Min Moder, Karen Margrethe Elisabeth, født Kølle — født den 6te Mai 1777, død, 61 Aar gammel, den 8nde Marts 1838 — var ældste Datter af Birkedommer paa Knuthenborg Birk, Kølle, der boede paa Svanevig Mølle, som han havde bygget. Han var bekjendt for at være en dygtig, redelig og nidkjær Embedsmand og en kjærlig Familiefader. Efter den Tids Forhold samlede han ved Hjælp af sin Mølle en ret god Formue, som dog betydelig forringedes derved, at den Grev Knuth paa Knuthenborg, som med Løfte om at give ham Skjøde herpaa overlod ham Byggeplads til Møllen, døde for tidligt, hvorfor min Bedstefader nødsagedes til under dens virkelige Værdi at sælge Møllen til Grevskabet, hvortil den endnu hører. Hans Kone, Ane Birgithe, var født Wiinholt og Datter af Præsten Wiinholt i Horslunde. Portraiter af denne og hans Kone, Karen Margrethe Elisabeth, født Schritzmeyer fra Rødby, har jeg været saa heldig at forskaffe mig i Legemsstørrelse og har derpaa ladet dem restaurere og ophænge paa Søllestedgaard[1]).

Min Moder var temmelig høi af Væxt. Jeg troer at kunne erindre, hun engang har fortalt, at hun, da hun blev gift, havde samme Høide som hendes Mand. Hun var ikke ganske rank; jeg kan kun erindre hende temmelig bøiet forover. Om dette alene skyldtes Alderen, Sorgen og de mange

---

[1]) Om Præsten Wiinholt siges der: „Han var vittig i Lærddom og Musik, hans Vandel exemplarisk, hvert hans Fjed uden Anstød, hans Tænkekraft sund, hans Venskab ærligt, hans Lyst — at læse, hans Valgsprog — Gudsfrygt; hans Omhu skyldes et Hospital for 10 Fattige“. (Se Wibergs Præstehistorie I, S. 686.

Børn, hun havde født til Verden, kan jeg ikke med Bestemthed sige; men jeg troer ikke, at hun i det Hele var videre smukt skabt, og hun var noget platfodet, hvilket jeg kan erindre ogsaa hendes Brødre vare. Et meget smukt og livligt Ansigt havde hun derimod, et smukt sort, glat Haar, en noget lav Pande, en fiin, krum Næse og dybtliggende, levende, mørkeblaae Øine. — Hun var sin Mand inderlig og hjertelig hengiven, og hvor var hun opofrende og tro imod ham, da han saa haardt trængte til hendes Trøst og Pleie.

Begavet med en vistnok mere end almindelig god Forstand, vittig og spøgefuld, var hun ham i Alt en velsignet, kjærlig og nyttig Hustru, ligesom hun var en kjærlig, øm og nyttig Moder for sine Børn. Ofte var hun bange for at forvænne disse, og hun frygtede for, at vi i Fremtiden skulde komme til at savne de Behageligheder og de Goder, som vi havde kunnet nyde i det Huus og det Hjem, hvor Intet manglede, der kunde skaffe Livet Beqvemmelighed og Glæde. Ofte talede hun ogsaa med sine Børn om, hvor vigtigt det var for os at lære Noget, hvorved vi i Verden selv kunde skaffe os Fortjeneste og bane os en selvstændig Vei. I det Hele var hun i det daglige Liv temmelig meddeelsom og benyttede ofte gamle Talemaader og Ordsprog, som hun tidt anvendte meget træffende. Hvorofte maae vi Børn endnu ikke erindre hendes Talemaader og ved flere Leiligheder sige: „Saaledes sagde vor gamle Moder!“ Det var især, naar hun ikke var i godt Humeur, naar Verdens Tilskikkelser hvilede tungt paa hende — i hendes Enkestand — at hun ligesom ved at gjennemgaae Alt og ved at tale om Alt, vilde give os et Indblik i Verdens Farer, Ulykker og Fristelser, dem, hun saa inderlig gjerne ønskede at fjerne fra sine kjære Børn. Ja, hun staaer altid for mig som den selvfornegtende

og kjærlige Moder, hvem intet Offer var for stort og ingen Anstrængelse for besværlig, naar hun derved troede at kunne gavne sine Børn og føre dem frem i Verden paa Dydens Vei, saa de kunde blive gode og nyttige Mennesker i Samfundet.

Jeg har ofte beklaget, det ikke har været mig muligt at forskaffe mig rigtig gode Portraiter af mine Forældre. De ere tilligemed alle min Moders Søskende og hendes Forældre malede med Vandfarve i smaae Brystbilleder af hendes Broder Ditlev Kølle, der døde som Student; af disse Billeder har jeg ladet en Søn af min Moders yngste Broder Christian Kølle, Landskabs- og Portrait-Maler i Kjøbenhavn Anton Kølle, tage Copier i Olie af mine Forældre og mine Bedsteforældre, Birkedommer Kølles. De sidste ere lykkedes udmærket godt, mine Forældres derimod mindre vel, fordi Originalerne ikke vare saa gode og desuden havde liidt Skade af Fugtighed. I min Moders Familie, imellem Køllerne, have Flere havt Geni, saavel til Musik og Sang som til Malerkunst.

Saavidt jeg veed have mine Forældre aldrig havt nogen Uvenner; de kom godt ud af det med Alle; men jeg troer ogsaa, de hyldede det Princip: ikke udenfor deres egen Familie at slutte noget saadan overordentlig inderligt Venskab. Det var farligt, som min Moder sagde, naar Venskabet blev saa uhyre hedt og fedt. Hun var maaskee ogsaa noget stræng imod Andre, som hun tillige var det imod sig selv. Hendes gode Forstand og skarpe Øie opdagede saa let Feilen hos hendes Medmennesker som ogsaa Feilen hos hendes Børn og Nærmeste. Hvad jeg troer, hun satte meest Priis paa i det selskabelige Liv, var at høre fornuftige, sindige og oplyste Mænds Samtaler, og dernæst var hun en stor Ynder

af Musik og Sang. Selv havde hun en udmærket Sangstemme og, ligesom alle sine Søskende, megen musikalsk Sands. Hvor jeg dog ofte som ganske lille Barn med inderlig Glæde har hørt paa min Moders og hendes Søskendes Sang, — og det var netop i den Tid en meget smuk og god Skik i Selskaber, at der, uden Instrument-Accompagnement, af Alle blev sunget mange gode fædrelandske Sange.

Jeg antager nok, at min Fader med sit kjærlige, ømme og aabne Hjerte og med sit livlige og muntre Væsen sluttede inderligt Venskab med flere elskværdige Personligheder, og jeg troer her at kunne nævne Præsterne Tidemann og Garde, Justitsraad Dons, og Greverne Carl og Erhard Frijs paa Juellinge. Deres Fader, som dengang hed „den gamle Greve", kom ogsaa meget i mine Forældres Huus. Men min Faders sidste og bedste Ven, som i mange Aar var hans troe Ledsager overalt, igjennem Alt, i Glæder og Sorger, Medgang og Modgang, det var hans ældste Svigersøn.

Mine Forældre levede i et særdeles lykkeligt Ægteskab indbyrdes, i et saadant Kjærlighedsliv, som er skikket til at forædle Mennesket og aabne Øiet for den evige og høie Guds-Kjærlighed, i et saadant Kjærlighedsliv, som udbreder Lykke og Velsignelse omkring sig, og først og fornemmelig gjaldt dette overfor deres egne Børn. Den høie og inderlige Følelse, som saaledes herskede imellem dem og deres Børn, tilskriver jeg nu den inderlige Hjertelighed, den Forstaaelse og det Sammenhold, som altid har hersket imellem os 9 Søskende. Gid den da maatte lyse og bære Frugt ud i Tiden i mange Slægter! Det er rigtignok blevet sagt af flere Fremmede, at vi Søskende vare uadskillelige og at vi holdt altfor meget sammen. Jeg troer det ikke.

Min kjæreste Søster blev gift med Præsten Clausen i

Halsted[1]), Marie med dennes Broder, Præst i Utterslev, senere i Rubbeløkke, og Laurine med Præsten Holck, Capellan i Skovlænge og senere Præst i Sandby. Alle vare de lykkelige og raske og boede indenfor en Afstand af $2^1/_2$ Mil fra Fædrenehjemmet. Pastor Holm i Hunseby var gift med min Faders eneste Søster, og deres Datter Sophie med Pastor Bjerre, der kom efter Svigerfaderen. Min Moders Forældre, Birkedommer Kølles, boede, som sagt, paa Svanevig ved Knuthenborg. I Forbindelse med den store Omgangskreds af Venner, mine Forældre havde i Egnen — og af hvilke jeg her maa nævne Biskop Boisens i Vesterborg, Justitsraad Dons i Halsted, Provst Brünniche i Skovlænge, Kjøbmand Dorph i Nakskov, Kammerjunker Benzon paa Gammelgaard, Frijs-Juellinge og Flere, hvoriblandt de 3 gifte Børn — dyrkede de stor Selskabelighed, og der var meget Liv og megen Munterhed paa Søllestedgaard; ved festlige Lejligheder, i Julen og ved Fødselsdage, var der ofte store Selskaber og Baller. Jeg erindrer endnu saagodt min Faders Fødselsdag den 20nde Januar 1820; der var da megen Stads og stort Selskab; alle vi 9 Børn stode ved et Transparent med min Faders Navnetræk, og Barnebarnet, det første, Pouline Margrethe Clausen, 2 Aar gammel, sad ved Foden af Transparentet; vi sang da følgende smukke Sang, som Christian Winther havde skrevet i Dagens Anledning:

Mel.: See den lille Blomst, som smiler.

Sku til denne Børneklynge!
Fader, lyt med Velbehag!
Høitidssang vi festligt synge
paa Din kjære Fødselsdag.

[1]) En Broderson af Stiftsprovst H. G. Clausen.

Om Din Isse skal vi flette
Glædens Rose, blød og sval;
gid den i Dit Hjerte sætte
Fred og Glæder uden Tal!

Elskte Fader! Fuldt Dit Minde
i vort Hjerte præget staaer;
aldrig, aldrig skal det svinde,
det forøges hvert et Aar.

Kinden blegner, Løvet falder,
Alt i Verden skal forgaae;
fast skal dog i hver en Alder
barnlig Kjærlighed bestaae.

Tak for hvad Du har os givet!
Tak for hvad Du med os led!
Tak for Lyset! Tak for Livet!
Tak for al Din Kjærlighed!

Ja, vi hæve glad vor Stemme,
beile til Dit Velbehag;
Dine Børn kan aldrig glemme
Din saa kjære Fødselsdag.

Næppe har Christian Winther skrevet nogen Sang, der er bleven mere paaskjønnet og sunget med mere inderlig Glæde og barnlig Kjærlighed, end denne lille, simple Vise, der ofte er bleven gjentaget af Faders ni Børn, altid til denne søde Melodi, der, idet den smelter hen, raaber: „Forglem — forglem mig ei!“

I Vesterborg hos Biskop Boisen var der, foruden flere ældre og yngre Børn, den ældste Datter Marie, i Alder med min Søster Ane, Fritz med min Søster Georgia, Jutta med mig, og Helga med min Søster Sine. Marie holdt vi egentlig ikke saameget af; hun var tidlig voxen, meget lærd, men ogsaa musikalsk. Hendes Sang var rigtig smuk, og der var Ingen af os, som satte større Priis paa den end jeg, hvorfor hun ogsaa altid var god imod mig. Min mageløs godmodige Søster Georgia kunde dog ikke lide, at Marie engang bad hende om at pille Valnødder til hende, fordi hendes egne Hænder derved bleve saa sorte. Fritz Boisen, skjøndt næsten to Aar ældre end jeg, var min kjæreste Legekammerat, og jeg troer ogsaa jeg hans. Han var en meget klog Dreng, meget munter og morsom og saa stærk, at han kunde forsvare mig mod alle andre stærkere Drenge, hvortil han altid var villig. Helga var en lille, spinkel Pige, men yndig og livlig, med spillende, mørkeblaae Øine og fuld af Leg og Spøg. Hendes ældre Søster Jutta var mere alvorlig, men gjorde den yngre Søster Alt efter. Disse 4 Børn fra Vesterborg og Søllestedgaard vare allevegne hvor vi mødtes som et sluttet Fiirkløver, og i lang Tid kunde Ingen trænge sig her imellem. Naar Føret var nogenlunde til at gaae, kom vi ofte sammen Lørdag Aften efter Skoletid, bleve hos hverandre om Natten og vare sammen hele Søndagen. Det var undertiden noget generende for os i Vesterborg om Lørdag Aften, da dèr saa ikke maatte være nogen Støi, naar Biskoppen studerede paa sin Prædiken, og om Søndagen skulde vi Alle i Kirke. —

Paa eengang trak der mørke Skyer op over det smukke og lykkelige Hjem paa Søllestedgaard, Skyer, som uventet og pludseligt fordunklede de lyse og lykkelige Dage — saa

at sige over hele Danmark. Det var de uheldige Conjuncturer for Landmanden, der foraarsagede dette Omslag. Naar denne Stand lider i Danmark, saa lider hele Folket. — Den lykkelige Familie Benzon paa Gammelgaard gik nu fallit, Dons paa Rudbjerggaard ligeledes, og mange Flere. Fader havde vistnok i de gode Tider været altfor redebon til at hjælpe Andre. Hans Hjerte var saa velvilligt imod Alle — han maatte hjælpe, naar han saae Nogen trænge til Hjælp, det var ham en Umulighed at sige Nei. Vi Mennesker kalde dette Svaghed; men det er kuns menneskeligt betragtet. — Det var især ved Cautioner for Landmænd, deels Forpagtere og deels Gaardeiere, at han havde hjulpet. Nu at see maaskee alle disse Familier gaae fra Huus og Hjem og endda uden Nytte udrede store Summer for dem, maa have været ubeskrivelig svært for hans ømme Hjerte. En Caution for Amtsforvalter Lunddahl i Maribo, der med en uhyre Kassemangel gik fra sit Embede, bragte ham ogsaa i stor Forlegenhed. Men den værste og største Ulykke var dog hans Caution for Qvaade, som havde kjøbt Baadesgaard. Saavidt jeg veed, var denne paa nogle og fyrretyve Tusinde. Havde han ladet sig nøie med at udrede denne Sum, kunde han maaske have baaret dette Tab; men i Haab om bedre Tider, hvorved Qvaade igjen kunde dække ham, vedblev han med at betale Skatter og Renter for ham og understøtte ham paa alle Maader, indtil min Fader fik circa 80,000 Rbd. tilgode hos ham. Nu kunde han ikke hjælpe mere, Qvaade maatte gaae fra Baadesgaard og Fader overtage den. I disse vanskelige Aar (omkring 1820) satte denne Omstændighed ham i stor Forlegenhed, og mine Forældre indsaae itide Nødvendigheden af at indskrænke sig i alle mulige Henseender. Der var endnu Haab om bedre Tider og om, at Alt

kunde gaae lykkeligt af; men det var en Crise, der skulde overstaaes og gjennemgaaes med Forstand, Taalmodighed, Indsigt og udholdende Sparsommelighed. Da min Fader nu havde overtaget Baadesgaard, gjorde dette ham det nødvendigt, undertiden hele Uger igjennem, at opholde sig der; men det kunde han ogsaa godt, da Søllestedgaard var bortforpagtet til Forpagter Holm. Paa Baadesgaard var dennes Søstersøn Ekkart Holm Faders Avlsforvalter. Min Moder tog ofte derud for at see til Fader, og det var jo en stor Fornøielse for os Børn, naar nogen af os fik Lov til at komme med. Vi syntes, det var mageløst morsomt, at vi nu saaledes havde faaet to Herregaarde. Baadesgaard var ikke saa smuk eller stor som Søllestedgaard, men det var dog en herlig Fornøielse at komme til Høstgilde der og plukke Frugten i Haven.

Efter hvad jeg har hørt, lykkedes det min Fader særdeles vel at drive Gaarden; paa denne, der var circa 300 Tdr. Land, blev der avlet langt mere Korn end paa Søllested, som dengang var paa 420 Td. Land. — I 1822 var Forpagtningen udløben paa Søllestedgaard, og min Fader overtog da ogsaa denne. Forgjæves søgte han at faae en af disse Ejendomme solgt. Han havde nu Meget at gjøre med begge Gaardene og var altid i travl Virksomhed. Men det begyndte snart at blive klart for os Børn, at vore Forældres oeconomiske Forfatning med de to Herregaarde ikke var saa meget heldig, og Sorgen og Skrækken blev stor, da min Moder, meget rørt og paa en høitidelig Maade, meddelte os Alle, at vor kjære Fader nu ikke mere havde Raad til at holde Lærer og Lærerinde til os, at disse vare opsagte, og at vi Alle nu skulde ud i Verden for at blive til nyttige Mennesker. Mine to smaae Brødre Theophil og Christian skulde til

deres Svoger Holck i Skovlænge for at forberedes til at komme i Latinskole i Nakskov; min Søster Georgia skulde til Hunseby og confirmeres hos Pastor Bjerre, jeg skulde til Utterslev for at undervises af min Svoger Clausen, og min Søster Ane, nylig confirmeret, skulde foreløbigt blive hjemme for at læse med den yngste Søster Sine. Denne store Forandring i Huset blev jo vistnok foretagen af Hensyn til en muligviis pludselig indtrædende Fallit, der kunde tvinge min Fader til strax at forlade Eiendommen. Det samlede Børnehjem ophørte saaledes nu, samtidigt med, at min Fader igjen overtog Gaarden fra Forpagteren. Det var tydeligt at mærke paa mine Forældre, at denne store Forandring ikke maatte være nogen Sorg; Modet, Haabet og, i ethvert Fald, Creditten skulde holdes vedlige, og Alt blev derfor skildret for os med lyse og glædelige Farver. Men smaae Potter have ogsaa Øren, og vi hørte mellem Folkene forblommet Snak og Tale om, hvorledes det var gaaet paa flere større Gaarde. For mit Vedkommende holdt jeg meget af min Søster Marie, var ikke bange for at læse med min Svoger og derfor ogsaa tilfreds med at komme til Utterslev. Men — min graae Hest! Det var jo ikke muligt at faae den med. Jeg tænkte: „Hvorledes skal jeg kunne undvære denne, det Kjæreste, jeg eier!“ Tidligere havde den været mig for stridig, og jeg havde været vred paa den; men nu havde jeg netop faaet Magt over den og kunde ride den, hvor det skulde være. Jeg turde ikke spørge, og Ingen omtalte denne Sag. Dagen kom — det var den 9ende Mai 1822, Annette Clausens Fødselsdag, paa hvilken hun var eet Aar gammel. Mit Tøi var pakket i en lille Kasse, som kunde staae under Sædet. Moder vilde følge med mig, ogsaa min Lærerinde og Tante Jette vilde besøge Marie paa hendes første Datters Fød-

selsdag, og flere af mine Søskende havde ogsaa faaet Lov til at komme med. Der var almindelig Travlhed for at blive færdig, og man løb op og ned ad Trapperne. Jeg stod meget alvorlig i Forstuen, hvor jeg ventede paa Vognen og var bedrøvet over, at jeg ikke havde faaet sagt rigtig Farvel til Nogen, undtagen til min graae Hest — for den havde jeg, da jeg i Stalden sad paa dens Ryg og tog den om Halsen, grædt, saa mine Taarer flød ned. Ingen Anden end den skulde see disse mine Taarer. Jeg kunde heller ikke mærke, at der var Nogen, som følte noget Alvorligt ved, at jeg maatte forlade Hjemmet; jeg skulde jo kuns til Utterslev til min Søster — det var jo ikke Noget at være bedrøvet over. Nu kom for Døren den store, tresædede Vogn, trukken af de store, brune Heste, og Rasmus Kudsk slog et Skrald, saa det gjaldede ind i Forstuen. Gamle Rasmus Tjener var saa mild, at han kom med min Overfrakke, og min Fader sluttede mig kjærligt i sine Arme. Nu var jeg glad. Imidlertid sprang Alle op paa Vognen, og, da min Fader tog mig ved Haanden og fulgte mig ud, var der ingen Plads til mig. Tre paa hvert Sæde — nei, det gaaer ikke! — „Her kan Du vist faae Plads", sagde min Søster Georgia. „Nei, her kan han saamænd ikke være", bemærkede Tante Jette. „Det er dog forunderligt", meente Moder, „jeg syntes dog, da Fader vilde blive hjemme, at der maatte være Plads". „Ja, det er underligt nok", sagde han, næsten vred, „at Den, for hvem Vognen skal gaae, for ham er der ingen Plads. — Men lad dem nu kjøre", fortsatte han venligt til mig, „og kom Du saa med mig — Du vil jo gjerne ride". Vi gik ind i Stalden og sadlede den graae Hest. Hvor jeg blev glad! „Hesten kan vi faae herhen ved Leilighed", sagde han. Det var det Værste! — Min gode Faders Kjærlighed

ved denne Afsked staaer endnu saa smukt for min Erindring. Han kyssede mig mildt, og igjennem Gaarden og den store Port trippede jeg raskt afsted paa den graae Hest og naaede snart Vognen. Min Moder og mine Søskende bleve glade ved at see mig ved Siden af den, og uophørligt fulgte jeg den nu paa Veien. Men jeg tænkte stadigt: „Hvorlænge mon jeg dog maa beholde min Hest?“ — I Utterslev blev jeg af min Søster og Svoger modtagen med en Kjærlighed, hvormed de ganske vandt mit Hjerte, der altid senere er bevaret for dem med Taknemmelighed over, hvad de aandeligt have været for mig; — i det Hele viste de mig en Opmærksomhed og en Hensyntagen, som jeg ikke var vant til i Hjemmet med den store Børneflok; men det gjorde mig saa godt, at jeg snart fandt mig fuldkommen hjemme og sluttede mig ganske til Alt der. Jomfru Hviid og alle Folkene i Præstegaarden viste mig stor Opmærksomhed og Venlighed.

Jeg skulde nu gjøre nærmere Bekjendtskab med dette mit nye Hjem. Det var en meget forfalden og daarlig Præstegaard; men den laae smukt lige op til Kirken og Kirkegaarden. Haven med sit store Valnøddetræ og det rige Lindetræ lige uden for Havedøren var ret net; Baggaarden med sin store Park, sine mange Piletræer og gamle Leergrave, fandt jeg, var det Allerdeiligste, Allerinteressanteste. Den laae langs med Haven, og jeg fattede strax den Plan, at den burde tages med ind i denne, hvilket ogsaa senere skete, dog ikke aldeles. Langs med Parkens ene Side laae en Række store Kampesteen. Jeg fik Lyst til at prøve, om jeg kunde springe fra den ene til den anden, — ja, det var rigtig morsomt — men paa eengang snublede mit Been, og jeg plumpede ud i Vandet. Der var dybt; men i Faldet havde

jeg det Held at faae fat i en Steen, hvorved jeg holdt mig fast, saa jeg noiedes med at blive vaad omtrent til Halsen. Ved Hjælp af Stenen krøb jeg op af Vandet og løb alt hvad jeg kunde op paa mit Qvistværelse, hvor Kassen med mit Tøi stod, og det lykkedes mig at blive omklædt, udenat Nogen paa Grund af Mørkningen mærkede, at jeg havde faaet andet Tøi paa. — Moder og mine Søskende kjørte til Søllestedgaard; det var et muntert Farvel! „Nu kan Du jo sagtens“, sagde Georgia, „Du faaer nok Lov til at beholde den graae Hest“.

Her i denne Præstegaard opholdt jeg mig i 3 Aar, inden jeg blev confirmeret, 15 Aar gammel, 1825. Dette var et mærkeligt Afsnit af mit Liv, og mange Ting fra den Tid staae endnu saa levende for mig. Med Underviisningen gik det, som det kunde. Min Svoger var en meget præcis Embedsmand, der havde mange Forretninger, og Læsningen med mig maatte følgelig rette sig herefter og kunde saaledes ikke finde Sted til nogen bestemt Tid. Ofte gik der otte Dage, udenat der var Tid til at høre mig i mine Lectier. Jeg havde da enten glemt hvad jeg havde læst eller slet ikke læst. Min Søster var ofte bedrøvet herover; undertiden havde vi i den Anledning nogle drøie Timer; men, som det nu engang var kommet til at gaae, kunde det ikke blive anderledes; jeg skulde jo ikke studere, hed det; hvad behøvedes der da mere!

Den første Dag, min Svoger læste med mig, gik det rigtig godt, og han var meget tilfreds med hvad jeg kunde. Især erindrer jeg tydeligt, at han var forbauset over mig i Regnekunsten, og han vilde næppe troe mig, da jeg fortalte hvad jeg kunde regne. Men, efter at have prøvet mig heri, sagde han: „Ja, det behøver vi nu ikke at lægge os efter.“

Jeg erindrer ogsaa, at, da jeg 3 Aar senere skulde til Nykjøbing paa et Comptoir, og man sagde mig, det var nødvendigt at kunne regne godt, og jeg vilde prøve mig selv — saa havde jeg aldeles glemt hvad jeg havde lært, og Alt var saa fremmed for mig, at jeg ikke engang kunde huske den lille Tabel.

I Hjemmet paa Søllestedgaard havde jeg fornemmelig kun havt Omgang med Børn; nu var det til daglig Brug kun Voxne, jeg færdedes imellem. Dog savnede jeg ikke ganske Omgang med Børn; thi jeg kom ofte til Provst Smith i Horslunde[1]), hvor Sønnen Ludvig og Datteren Mine vare paa min Alder, og hver Lørdag Aften red jeg til Søllestedgaard; der traf jeg ofte mit kjæreste Selskab, nemlig Bornene fra Vesterborg. Den daglige Omgang i Utterslev var forstands- og aandsudviklende, hvilket senere i Livet er kommet mig til Gode og Nytte. Jeg hørte her ikke Andet, end hvad der var ædelt, reent, smukt og godt. Min Svoger læste Meget højt for os, jeg var altid tilstede derved, og det interesserede mig særdeles — især Walter Scotts Romaner; men, naar han læste „Axel og Valborg", smeltede mit unge Hjerte aldeles, ligeledes ved Oehlenschlægers andre Tragoedier. „Ivanhoe" læste jeg paa Tydsk og havde den for som Lectie, hvorved jeg fik lært temmelig godt Tydsk. — Naar Clausen gik i Marken, var jeg altid med ham, og han talede med mig om Alt, hvad der skulde foretages der. Jeg var saaledes fuldstændigt inde i Præstegaardens Drift, som interesserede mig overordentligt. Paa saadanne Spaseretoure i Marken gik Underviisningen allerbedst. Alt, hvorom han talede, var beregnet paa hvad jeg kunde fatte. Iblandt meget Andet erindrer jeg

[1]) Daniel Smith, senere Præst i Stege.

engang, da vi kort før min Confirmation gik i Marken, at han talede om Fritænkere og om Troen. Han advarede mig mod de første, der kun kunde bekjæmpes ved Troen.

Forresten var Avlskarlen Josias min gode Ven, og vi vare Begge lige ivrige i, at Alt skulde gaae godt. Jeg baade pløiede og harvede, kjørte Jord og var med alle Steder. Undertiden maatte ogsaa den graae Hest gjøre Nytte; dette var dog ikke ofte, da den var saa lille; men jeg var stærk af min Alder, og mine Kræfter udviklede sig godt. I Rapshøstens Tid kjørte jeg lige fra Morgen til Aften den store Vogn, beklædt med Lagener.

Min Svoger holdt jævnligt Omgang med Nabopræsterne, navnlig Provst Smith i Horslunde, Nikolai Søtoft i Vindeby og Møller i Kjøbeløv, den senere Biskop, og jeg erindrer nu ofte Samtaler mellem disse Mænd, som interesserede mig. Men især var hans Broder Clausen fra Halsted en kjær Gjæst i Præstegaarden, hvortil han, som oftest, kom ridende. Jeg seer endnu disse to Brødre, begge Præstemænd, gaaende op og ned ad Gulvet i Dagligstuen. Clausen fra Halsted var en meget livlig Mand i sin Conversation og kunde sætte Liv i Broderen, der havde et mere stille Væsen. De talede ofte om de bedrøvelige Tider med de forfærdelig lave Kornpriser, der bragte en stor Ulykke over hele Landet, især for Landmænd og Præster, og et meget betænkeligt Ord faldt undertiden ogsaa om mine Forældres oeconomiske Forfatning paa Sollestedgaard; men, naar Talen var herom, hviskedes der sagte, forat min Søster og jeg ikke skulde mærke det. — Jeg har ofte med Interesse hørt dem omtale og forklare hinanden, hvorledes de havde prædiket den sidste Søndag og hvorledes de havde anvendt Texten. Det var paa den Tid, at Striden imellem Clausen og Grundtvig opstod, og dette gav Anled-

ning til meget ivrige Samtaler, hvori de dog altid vare aldeles enige; men engang, da Provst Smith fra Horslunde var med, gik det temmelig varmt til; Smith var en god Ungdomsven af Grundtvig, og jeg kunde forstaae, at han, uagtet han ikke kunde billige dennes Lære, holdt inderlig meget af ham som en særdeles udmærket og ualmindelig begavet Mand og Digter; han kunde paa ingen Maade finde sig i de skarpe Angreb, som Clausen rettede imod Grundtvig. Jeg erindrer, han sagde noget bedrøvet, at han frygtede meget for, Grundtvig skulde gaae fra Forstanden.

Det er nu over 50 Aar siden, at jeg som en Dreng paa 13 à 14 Aar i Stilhed sad og hørte paa disse Samtaler, der interesserede mig saaledes, at jeg endnu kan erindre Noget deraf. For mig, troer jeg, var denne Opdragelse og Underviisning ligesaa gavnlig, som om jeg havde været piint stærkt med Grammatikken. Jeg erindrer saaledes ogsaa, at jeg en Aften gjorde Besøg i Vindeby hos Præsten N. Søtoft, Forfatteren til „Christian den 4des Dom", som nylig var udkommen og gjorde megen Lykke, og jeg havde hørt den blive læst høit af Clausen. Jeg vidste, at min Svoger var lidt paa Kant med denne Mand, der igjen var vred paa Clausen, fordi denne var bleven ham foretrukken til Præst i Utterslev; jeg forundrede mig derfor over, at vi skulde besøge ham. Men jeg glemmer aldrig denne Aften, og vi morede os Alle ganske overordentligt. — Fra den Dag af kom han og Clausen ofte sammen. Deels læste Søtoft da høit af sine Digte, som endnu ikke vare udkomne, deels spillede han Guitar og sang hele Aftenen. Jeg seer ham endnu saa tydeligt for mig, som han sad der med sin Guitar og sang med et Liv og en Begeistring, som jeg aldrig før havde hørt eller fornummet. Han havde et blondt, bruunt, krøllet

Haar, hvis Lokker tumlede omkring hans Hoved, som Dands til Musikken. Det er ret kjedeligt, at jeg ikke har kunnet forskaffe mig denne Mands Portrait til min Samling. Kort efter blev han befordret til et Kald i Sjælland; den Dag, han skulde reise, passede vi ham op ude paa Veien, som gik forbi Præstegaardens Have. Her toge vi en venlig Afsked med ham, hans Hustru og Børn, og vi stode paa en Høi i Haven og viftede med Lommetørklæderne, saalænge vi kunde see dem kjøre ned ad Veien imellem Piletræerne, medens vi Alle ønskede de Bortdragende Held og Lykke. Jeg saae aldrig mere denne Familie; men Det, jeg havde hørt og seet, har jeg bevaret som et sundt Minde fra Livet.

Blandt Andre, jeg undertiden traf sammen med i Utterslev, var Pastor Meier fra Rødby, gift med Clausens Søster. Han var nylig flyttet til Laaland fra Jylland. Naar han kom kjørende med sine fede, jydske Heste, steg han, selv om det var en varm Sommerdag, med en stor Kavai og et Overtørklæde bundet heelt op for Munden, ud af sin lukkede Vogn. Han var meget opmærksom mod Alle og havde et mildt Udtryk i sit Ansigt; men heri overgik ham dog hans Hustru, der udtrykte det Venligste og Mildeste, jeg har seet over noget Ansigt. De havde sædvanlig flere Børn med, hvoraf de to ældste, Hanne og Stine, vare paa Alder med mine Søstre Georgia og Sine. Stine, den yngste Datter, var større end den ældste, men meget styg og altid kjedelig og gnaven, hvorfor hun fik Navn af „Bedstemoder“. Hanne derimod var et meget smukt, livligt og muntert Barn, og, naar hun nu fortalte mig om, at de paa Reisen havde været inde paa det deilige Søllestedgaard, og om mine yndige Søstre, Georgia og Sine, som hun holdt saa ufattelig meget af, saa var det jo ganske naturligt, at jeg

kom til at ønske: „Gud give dog, hun ogsaa vilde holde lidt af mig.“ Imidlertid morede vi os ganske udmærket sammen, og det syntes ikke vanskeligt for mig at faae mit omtalte Ønske opfyldt; med sit livlige og kjærlige Væsen vandt hun i den Grad mit unge Hjerte, at jeg tænkte mig det umuligt Andet, end at hun maatte være Den, som Vorherre havde bestemt for mig. Da vi skulde skilles, glædede vi os til, vi havde hørt, at Clausen snart skulde gjæste Rødby.

Paa min lille, graae Hest gjorde jeg mange smaae Besøg omkring i Egnen; men allerdeiligst var det dog hver Lørdag Aften at ride hjem til det kjære Søllestedgaard, til Fader, Moder, mine Søstre og Brødrene Theophil og Christian, der ligeledes om Lørdagen eller Søndagen kom hjem fra Nakskov Latinskole. Det var jo en temmelig lang Ridetour paa 2½ Miil. Men, enten det var Sommerhede eller Vinterkulde, barsk Efteraars- eller Foraarsvind, Storm eller Regn, saa trippede jeg afsted paa min lille Hest. Ofte kom jeg hjem, vaad lige til Skindet af Regn eller Stænk fra den sølede Vei; men saa gik min kjærlige Moder op med mig og iførte mig tørre og varme Klæder. Paa disse Toure passerede jeg først Horslunde Præstegaard, hvor jeg ofte saae ind til mine Legekammerater der; dernæst Pederstrup, hvor jeg undertiden traf Greverne Ludvig og Eduard, sommetider til Hest, og vi fik os ofte en Ridetour sammen, naar de fulgte mig paa Vei, Ludvig paa en temmelig stor, sort, Eduard paa en mindre, graae Hest. Det gik da ofte ud paa at ride omkap; men der kunde jeg ikke følge med, min Hest var for lille, og jeg var derfor helst fri for dette Følgeskab. Det Allermorsomste var dog at ride forbi Bispegaarden i Vesterborg. Men, da det som oftest fandt Sted i Sønnernes Læsetid, turde jeg ikke komme ind. Fra Vinduet i Læseværelset kunde man see mig

ride forbi, og, naar jeg standsede paa et bestemt Sted og Frits fik Øje paa mig, saa kunde han gjøre sig Ærinde og løbe ud til mig. Det var uhyre morsomt, naar dette kunde lykkes, og vi kunde da faae aftalt, om vi skulde sees om Søndagen. Sommetider kunde han følge mig et langt Stykke paa Vei, og jeg erindrer, at han engang fulgte med mig til Theophilii Skov, hvor jeg bandt min Hest ved et Træ, medens vi toge os et Bad i Søen. Undertiden red jeg ogsaa om ad Halsted Præstegaard; men det var meget længere, derfor gjorde jeg det kun sjældent. — En Lørdag Eftermiddag saae det ud til Tordenveir, hvorfor jeg skulde begive mig lidt tidligere afsted. Tordenen rullede allerede stærkt i Afstand; men jeg skyndte mig, det bedste jeg kunde. Da jeg kom i Nærheden af Pederstrup, blev Veiret overordentlig strængt, og Vandet skyllede ned. Jeg havde længe ønsket: „Bare jeg dog kunde naae Pederstrup!" Endelig kom jeg til den høie, murede Port, og her kunde jeg holde i Tørveir. Jeg stod af Hesten og rystede Vandet af mig, saa godt det lod sig gjøre. Imidlertid lynede og tordnede det ganske frygteligt, og Vandet styrtede ned, saa Himmel og Jord gik i Et. Da jeg havde holdt her en Tid, og det begyndte at trække noget over, kom den lille Grev Eduard, en Dreng paa min Alder, løbende langs ad Muren under Tagskjægget og kikkede ind ad Porten til mig. „Jeg skulde hilse fra Papa, at det er farligt at holde i en Port i saadant frygteligt Tordenveir, hvorfor jeg heller ikke tør komme ud i Porten; — men vil Du dog ikke komme ind og faae tørret Dit Tøi?" „Ja Du skal have mange Tak", svarede jeg, „men jeg troer, at Veiret nu bliver godt, og saa er det bedst, at jeg rider hjem." Jeg sagde da Farvel og skyndte mig afsted, lidt hurtigere, end jeg maaskee ellers vilde have gjort, da jeg saae, at jeg var bleven bemærket; thi

jeg syntes, det var altfor galt at komme ind til disse fornemme Folk, saadan som jeg saae ud. Da jeg red op igjennem Gaarden og kom forbi det saakaldte Gulehuus, hvor Greven boede, stode Frøknerne Qvalen i Vinduet, og jeg maatte hilse paa dem. Solen begyndte nu at skinne igjennem, da jeg saae over Søen, medens Vandet endnu skyllede ned ad Veien. Tordenen stod i Øst, og man hørte stærke Skrald i Afstand. Jeg troede, den var ifærd med at gaae bort; men, inden jeg naaede Skjelstofte, bemærkede jeg, at den kom nærmere og nærmere, hvorfor jeg pidskede paa Hesten og red saa stærkt jeg kunde, idet jeg haabede at naae Bispegaarden. Men, før jeg kom dertil, vare Torden og Lyn lige over mit Hovede. Jeg red nu meget langsomt, medens Regnen skyllede ganske frygteligt ned paa mig, og Lyn og Torden kom lige efter hinanden. I Bispegaarden søgte jeg directe til Stalden og satte min Hest ind. Jeg stod nu i Stalddøren og saae op til Vinduerne. Ingen havde seet mig; men jeg syntes dog, det var bedst at gaae derop. Da jeg kom ind ad Forstuedøren og traadte paa Gulvet, saae jeg Vandet løbe efter mig ned ad det; i det Samme kom et frygteligt Lyn og Tordenskrald, saa det rystede i den gamle Gaard, og jeg hørte et Skrig inde i Dagligstuen. Da jeg aabnede Døren, saae jeg først kun gamle Skolelærer Torp siddende paa en Stol henne i det ene Hjørne; men jeg opdagede nu ogsaa Helga liggende paa Gulvet paa sine Knæ og med Ansigtet i Torps Skjød. „Helga“, raabte jeg, „hvordan har Du det?“ Hun reiste sig strax op og saae med et forskrækket Blik paa mig; men i samme Øieblik forandrede det sig til et kjærligt, mildt Smiil, medens Taarerne endnu stode i de deilige, mørkeblaae Øine. „Aa“, sagde Torp, „hun er forfærdelig daarlig; denne Torden har angrebet hende i en overordentlig Grad, og i den

sidste Time har hun ligget saaledes med sit Ansigt i mit Skjød — det stakkels Barn!" „Aa, nu er det meget bedre", fortsatte hun; „men hvor har Du været? Du har dog ikke været ude i dette frygtelige Veir?" „Jo", svarede jeg, „jeg kommer fra Utterslev og skal til Søllestedgaard." — „Men nu bliver Du vel her?" bad hun. „Nei", sagde jeg, „jeg rider strax; thi mine Forældre venter mig." Hun udbrød: „Nei, det er altfor gyseligt! De kan umuligt vente Dig i dette Veir." Nu kom Biskoppen ind, og, da han hørte om min Tour, sagde han: „Du er en flink Dreng; Vorherre har holdt sin Haand over Dig, han vil gjøre det fremdeles." Da Veiret nu begyndte at trække over, sagde han til mig: „Men skal Du ikke have noget tørt Tøi paa?" „Jeg kan godt ride, som jeg er", svarede jeg, hvorpaa jeg sagde Farvel og snart kom afsted. — Det var nu blikstille, Tordenen stod i Vest, og det var ved Solnedgang. Jeg red, saa raskt jeg kunde; men Tordenen rullede stærkt, og Lynene blinkede bestandig. Paa eengang begyndte det at blæse stærkt fra Vest, og det var tydeligt at see, at Tordenskyen atter for 3die Gang paa min Tour kom nærmere og nærmere. Blæsten tiltog, og det blev en frygtelig Storm, som trængte igjennem mine vaade Klæder. Da jeg naaede Søllested Dyrehave og havde Gaarden liggende lige for mig, tænkte jeg: „Nu er det Værste overstaaet." Men Storm, Torden og Lyn vare nu paa det Høieste og rasede saa forskrækkeligt, at jeg endnu aldrig før havde oplevet noget Lignende. Jeg red Fod for Fod; min lille Hest var nu saa træt, at dens Hoved hang tæt til Jorden; men jeg tænkte paa Biskoppens Ord: „Herren holder sin Haand over mig." Da jeg naaede til den gamle, saakaldte Stakitport, der dannede Indkjørselen til Haven, kom der et frygteligt Lyn, som jeg syntes var lige tæt ved mig, udenat

jeg kunde mærke, fra hvilken Side det kom, og i samme Nu et Tordenskrald som et Kanonskud. En Flok Faar, som var krøben i Læ ved Haven og Hækken, foer paa eengang tværs over Veien som i Skræk for Veiret, og jeg maatte holde stille. I det samme Øieblik saae jeg min kjære Moder, som stod i Vinduet i Sovekammeret og saae ud efter mig; aa, hvor dette gjorde godt! Jeg kom nu snart ind, og hun tog mig kjærligt i sine Arme, medens vi takkede Gud. Jeg var da nær ved at græde, medens mine kjære Søstre saae paa mig med Glæde og Deeltagelse. Idet jeg fik tørt Tøi paa, blev der meldt ind, at Lynet havde dræbt 3 Faar ude paa Marken ved Siden af Gaarden, knap 30 Alen fra Veien, hvorfra jeg var kommen ridende.

At det var en stor Glæde for mig og af en særlig Interesse saaledes at komme hjem hver Lørdag Aften, kan man jo nok tænke sig; det var ikke alene de kjære Forældre og Søskende, men ogsaa det smukke, store Hjem, der drog mig; Herregaarden havde jo endnu større Interesser for mig end den lille Præstegaard. Alle Folkene paa Søllestedgaard vare mine Venner, om det saa var Røgteren, den store, gamle Niels Maler, med hvem jeg ofte paa den tohjulede Mælkevogn med den store Tønde kjørte ud til Malkepladsen. Engang om Foraaret, da jeg saaledes kjørte med ham, var han bedrøvet over, at Køerne vare komne for tidligt paa Græs, og han sagde da: „See der paa Græsplainen! Bladene er endnu ikke saa store som Museøren, og det skal de være, siger Hans Fader, inden Køerne maae komme paa Græs.“

Men Faders gamle Tjener Rasmus var nu i Særdeleshed min sande Ven og kunde ved Ridning og Kjøren gjøre mig bekjendt med mange Ting, som han havde lært i Kongens Stald og forstod udmærket godt. Da min Fader

nu holdt et stort Tillæg af Heste, var der altid blandt disse nogle unge, som skulde rides og kjøres til, og jeg fik saaledes meget tidligt Indsigt heri, en stor Lyst hertil og Interesse herfor. Rasmus havde ogsaa faaet Lov til at lære mig at skyde, og dette var nu overordentlig morsomt. Han havde en lille Bøsse, som ikke var for svær for mig. Med denne gik vi ofte sammen ud i Skoven for at skyde Fugle, og jeg fik snart saa megen Øvelse heri, at jeg maatte gaae paa egen Haand. Hvor var det ikke skjønt at see de store, gamle Bøgetræer, som dengang groede i Søllestedskov! Da jeg engang stod og beundrede disse, sagde Rasmus til mig: „Ja, naar bare Han nu engang kunde blive Mand her og med Forstand og Indsigt, som Hans Fader, kunde sige: „Den skal hugges, og den skal blive staaende.“ Ja, Gud bevares! Gid det maa vare mange, mange Aar endnu!“ — Jeg fik nu ogsaa Tilladelse til at tage den lille Bøsse med til Utterslev, men paa den bestemte Betingelse fra min Fader, at jeg aldrig maatte gaae udenfor Præstegaardens Enemærker, undtagen med Bonden Lars Petersen, som boede lige ved Præstegaarden. Denne Mand havde min Fader Tillid til og Godhed for fra den Tid af, da han, som Godseier paa Vintersborg havde solgt ham hans Eiendom som Fæstegaard. Fader havde aldrig gaaet paa Jagt; men det morede ham dog nu. naar Rasmus Tjener sagde ham, at jeg vilde blive en god Skytte. Med Lars Petersen gik jeg nu nogle Gange om Efteraaret paa Jagt for at skyde Harer, udenat det dog lykkedes mig at ramme Noget. Det forekom mig rigtignok, at vi undertiden gik noget længere omkring, end han, strængt taget, havde Ret til, og det var jeg bange for; men dette vilde han ikke vedgaae. — Godt hen paa Vinteren kom han saa en Morgen til mig og fortalte, at der den Dag af Grev

Frijs paa Juellinge holdtes Jagt i Kastager Skov der i Sognet, og, da han havde Jagtret paa Bondermarkerne langs med Skoven, saa var det muligt, at Dyrene vilde blive jagede ud paa disse, hvor vi da kunde skyde dem. Dette Forslag greb jeg med den allerstørste Glæde; thi det kunde i min daværende Alder aldeles ikke falde mig ind, at der laae noget Uridderligt heri; og, da min Svoger, som aldrig havde været Jæger, heller ikke tænkte herover og ikke havde Noget imod, at jeg fulgte med Lars Petersen, saaledes som jeg flere Gange havde gjort, saa glædede jeg mig overordentligt til denne Tour, og vi kom snart afsted. Det frøs haardt og var stræng Vinter; men det gjorde ikke Noget. Med min lille Bøsse paa Nakken fulgte jeg stolt ved Siden af Lars Petersen. Det var en temmelig lang Vei, vi havde at passere tværs over Marker og Gjærder, og, da det nu begyndte at snee, maatte vi binde Bøsselaasene ind med et Tørklæde. Man brugte dengang endnu de saakaldte Steenlaase, og det var meget vanskeligt at holde disse tørre i Regn eller Sneeveir. — „Er vi snart ved Skoven?“ spurgte jeg flere Gange; men Svaret var bestandig: „Endnu et lille Stykke“; thi Lars Petersen var altid meget ordknap, og jeg vilde saa gjerne vide, hvad han grundede paa, naar han gik med denne betænksomme Mine. — „Troer De virkelig, at Dyrene kommer herud paa Markerne?“ spurgte jeg igjen; thi jeg havde dog ligesom nogen Frygt for, at han vilde forføre mig til Krybskytteri, for hvilket jeg nærede en naturlig Afsky. „Ja, de kommer nok herud paa Marken; men det gjælder om at vælge det rette Sted og da at staae meget stille; ind i Skoven kan vi ikke komme, det gaaer ikke an.“ Saa var jeg fornøiet. — Da vi nu vare saa nær ved Skoven, at der kun var en Mark imellem den og os, gik

vi langs en Pilerække, og, da vi kom til et Pileskjel, som løb lige ned til Skoven, sagde Lars Petersen: „Her er vist et godt Sted; nu kan Du blive staaende her, saa gaaer jeg til det næste Skjel, eller lidt længere, som jeg finder for godt.“ Han tog nu Tørklædet af min Bøsse, eftersaae dens „Pande“ og kom lidt friskt, tørt Krudt paa. „Saa“, sagde han, „nu er den i god Stand, nu kan Du skyde et Dyr, naar det skal være.“ „Kan jeg virkelig?“ spurgte jeg med inderlig Glæde. „Ja, dersom der ellers kommer noget.“ „Gud give, der vilde komme et,“ tænkte jeg. Han gik nu længere bort, og jeg blev ene tilbage. Jeg var lige ved at bede ham om at blive hos mig; men jeg syntes, det var saa flaut, hvis han skulde troe, jeg var bange. Sneen faldt nu meget stærkt, og jeg var nødt til at holde Tørklædet over Laasen, forat den ikke skulde blive vaad. Paa eengang hørte jeg en frygtelig Hujen og Skrigen af Klapperne nede i Skoven; det var førstegang, jeg havde oplevet dette; men jeg kunde godt begribe, at det var Klapperne, efter hvad jeg havde hørt fortælle om Klapjagt. Alligevel gjorde dette Indtryk paa mig, og jeg saae hen efter Lars Petersen; men jeg kunde nu aldeles ikke see Noget til ham. Jeg syntes rigtignok, det begyndte at blive lidt uhyggeligt saaledes at være ganske ene under det store Spektakkel af Klapperne. Nu faldt der Skud paa Skud nede i Skoven, saa det dundrede, og Klappernes Hujen og Skrigen tiltog med hvert Skud. „Ja“, tænkte jeg, „hvem der dog engang kunde være rigtig med istedenfor at staae her saa alene, og det udenfor det Hele.“ Sneen faldt nu saa stærkt og i saa store Fnugge, at jeg aldeles ikke kunde see Skoven, og Tørklædet over Bøsselaasen var aldeles tildækket med Snee. Jeg rystede den bestandig af, for at være parat, og havde stadigt Øiet henvendt langs ned ad Pilerækken til

Skoven, snart ved den ene, snart ved den anden Side; men der var Intet at opdage — Alt var nu stille. „Skal jeg opsøge Lars Petersen?“ tænkte jeg. Paa eengang saae jeg langt nede ved Pilerækken et lille, mørkt Punct, som jeg syntes kom nærmere. „Det er kun en Hare! Nei, den er større! Jo, det er et Dyr!“ Jeg saae det nu tydeligt komme hoppende, nærmere og nærmere. Jeg rystede af Skræk, Kulde og Glæde, og mit Hjerte bankede, saa jeg kunde høre det. „Hvornaar skal jeg skyde? Paa 50 à 60 Skridt, har Lars Petersen sagt; der er det nu; skyde skal jeg jo!“ Tørklædet over Bøssen lod jeg glide ned. Jeg sigtede og skjød — baus — der laa Dyret. Jeg vilde knap troe mine egne Øine. Jeg var nær ved at græde: det var det første Dyr, jeg havde skudt. Jeg kunde ikke længer holde paa Bøssen, som jeg lod falde i Sneen; mine Fingre vare aldeles krumpne og døde. Medens jeg bankede Liv i Hænderne, saae jeg efter Lars Petersen; men han var ikke til at opdage. Hvad skulde jeg dog gjøre? Jeg sprang over Gjærdet og hen til Dyret; der laa det aldeles dødt, udstrakt paa Jorden. Jeg greb det i Bagløbene, og, da der nu fandtes et godt Lag Snee paa Jorden, var det let at slæbe Dyret med. Da jeg kom hen til min Post og til min Bosse, ventede jeg med Længsel efter Lars Petersen; men han blev borte. Jeg gik nu et Stykke paa Sporet efter ham; men dette var allerede tilsneet, og jeg kunde ikke tænke mig, hvor han var gaaet hen, eller hvor han dog blev af. Raabe, det turde jeg ikke. Jeg ventede endnu en Stund paa ham; men min Utaalmodighed efter at komme hjem og fortælle min Bedrift var saa stor, at den paa ingen Maade tillod mig at vente længer. Jeg skulde nok selv finde hjem; thi jeg vidste, at jeg kunde gaae en meget kortere Vei, end den, vi havde fulgt derud.

Altsaa afsted! Jeg hængte Bøssen over Skuldrene og slæbte Dyret efter mig i Sneen. De mange Gjærder og Grøfter vare det Værste. Jeg kom nu over nogle Huslodder, som jeg vidste tilhørte Vintersborg; men jeg tænkte ikke, at Nogen skulde see mig i dette frygtelige Sneeveir, altsaa — afsted saa hurtigt som muligt, og jeg anstrængte mig paa det Allerbedste. Paa eengang saae jeg to Mænd vandre mig imøde, og, da de kom nærmere, gjenkjendte jeg Skytten fra Vintersborg, som jeg nogle Gange havde seet hos Lars Petersen, og den anden, en Hr. Hjort, Proprietair Bølles Svoger. Jeg frygtede strax, at de ikke vilde mig noget Godt, men trøstede mig med, at jeg ikke havde begaaet noget Krybskytteri; jeg havde skudt mit Dyr, hvor jeg havde Ret til at skyde. „Hvor vil Du hen med det Dyr?“ raabte Skytten med barsk Stemme. „Jeg vil hjem“, svarede jeg noget forknyt. „Ja, gaa Du kun hjem, min Dreng, men Dyret er mit; kom hit med det!“, raabte han. „Jeg har skudt mit Dyr, hvor jeg havde Ret til at skyde“, indvendte jeg. Atter raabte han: „Sludder med den Sladder! Her er Du paa min Jagt, og her har jeg Ret til Dyret; her er ingen offentlig Vei — hit med det strax!“ Dette var en Forfærdelse over al Beskrivelse. Til min Trøst saae jeg nu Lars Petersen komme tværs over Marken. Af Respect for fremmed Jagt havde han sat sin Bøsse udenfor. Han kom nu strax i fuldstændigt og heftigt Skjænderi med Skytten. Hr. Hjort holdt sig fuldkommen neutral, og jeg saae og hørte til i inderlig Bedrøvelse og største Skræk. Endelig bleve de enige om, at jeg skulde følge med til Vintersborg og lade Eieren afgjøre, om jeg maatte faae Lov til at beholde min Bøsse; ellers skulde jeg ogsaa miste denne. Jeg bad saa bønligt, som jeg kunde, for at formaae Lars Petersen til at følge med til Vintersborg

og der tale min Sag. „Ja, han kan godt følge med“, sagde Skytten, „men det skal“ — som han kunde bande — „ikke hjælpe Noget: Dyret er nu min Ret, det skal jeg beholde.“ Lars Petersen var heller ikke at formaae til at følge med mig. Jeg fulgte altsaa, saa slukøret som jeg nogensinde havde været og som jeg — Gud være lovet! — aldrig senere har været, bag efter disse to Herrer, som dog paatoge sig at bære Dyret, medens jeg beholdt den Ære selv at bære min Bøsse, som de dog flere Gange toge fra mig og saae paa med Øine, jeg godt kunde forstaae, og saa sagde de til mig, at den vilde de ogsaa, med Bølles Minde, beholde. Da vi kom til Vintersborg, sagde Skytten til mig: „Bliv kun nu her udenfor Døren, saa gaaer jeg ind til Herren og melder det Passerede. De gik nu Begge ind, og jeg kunde høre en høirøstet Tale og Latter i Stuen. Snart efter kom Proprietair Bølle ud til mig. Jeg havde aldrig før seet ham, og har det heller aldrig siden. Det var en meget gammel Mand, lille, spinkel og mager, med en stor, rød Paryk paa Hovedet, store lodne Tøfler paa Benene, og iført en gammel, graa, lang Frakke. — „Er det Jørgensens Søn fra Søllested?“ „Jo, Hr. Bølle, jeg vilde bede . . .“. „Ja, det kan nu ikke hjælpe Noget! Hvor Træet falder, skal det Pine Død blive liggende,“ sagde han, dog i en mildere Tone, end jeg havde ventet, og jeg vilde derfor driste mig til at forklare ham, hvorledes det var gaaet til; men det var umuligt for mig at komme til Orde. Han gjentog flere Gange sin Vits om, at Træet skulde blive liggende, og endte med at sige: „Bøssen kan Han beholde; men Dyret bliver her. Farvel! Hils Præsten!“, og dermed gik han ind. Jeg stod som sønderknust. „Bøssen maa jeg beholde“, tænkte jeg; det trøstede mig noget, og jeg skyndte mig afsted, forinden de skulde komme og tage

den fra mig. Paa Veien hjem gik jeg ind til Lars Petersen. Han sad nu og spiste og bød mig at spise med; men i den Stemning, hvori jeg befandt mig, var det mig umuligt, og jeg fik saa istedenfor Mad nogle meget drøie Irettesættelser, fordi jeg havde forladt min Post; og vel næppe har denne Feil for nogen anden Skytte straffet sig saa haardt. Tilsidst trøstede han mig imidlertid med, at, naar Præsten skrev derom til Bølle, saa fik han nok Dyret. Jeg skyndte mig nu hjem og fortalte min Svoger og Søster Alt. Hun blev strax meget opbragt over Bølles Adfærd imod mig; men han kunde næppe bare sig for at lee ad den hele Historie. Jeg sagde ham nu, Lars Petersen havde meent, at, naar Præsten skrev til Bølle herom, saa fik vi nok Dyret tilbage. Men der var ikke Tale om, at Clausen vilde indlade sig herpaa.

Den første Gang, jeg nu efter denne Begivenhed kom hjem til Søllestedgaard, fortalte jeg Historien til min Moder. Hun havde min fulde Fortrolighed. Med stor Opmærksomhed lyttede hun efter. Min Fader, Forvalter Priergaard og to fremmede Herrer sadde i Stuen ved et L'hombrebord. „Hvad er det, Du snakker om, Lauritz?“ sagde min Fader, der nok havde hørt, at jeg nævnede Vintersborg — hans første, kjære Hjem. „Ja, Du skulde bare høre hvad han fortæller mig“, svarede min Moder, og jeg maatte nu frem med min Historie. Denne interesserede i allerhøieste Grad Herrerne, de lagde Kaartene tilside, de loe, og de disputerede om Berettigelsen til at skyde de Dyr, der kom ud paa Marken, og der blev en forfærdelig Allarm i Stuen. Jeg var noget skamfuld, men dog aldeles overbeviist om, at jeg ikke havde gjort noget Ulovligt. Grev Carl Frijs, som var den ene af de fremmede Herrer, reiste sig fra Spillebordet, kom venlig hen til mig og sagde: „Jeg hørte godt Dit Skud ude paa

Marken; men jeg tænkte mindst paa Dig; det skal for denne Gang være Dig tilgivet. Du var i Selskab med en Krybskytte; men gjør det nu ikke oftere, saa skal Du herefter nok komme med paa mine Jagter. Da jeg var fornærmet over, at han kaldte min gode Ven Lars Petersen en Krybskytte, saa var jeg slet ikke glad ved denne Venlighed og Overbærenhed; thi jeg følte i min barnlige Tro, at jeg var i min gode Ret.

Denne lille Histories Moral for den Unge er: Hold Dig helst til godt Selskab! —

Foruden den Glæde, det var mig saaledes hver Søndag at kunne ride paa min lille Hest til mit kjære Hjem, saa havde jeg ogsaa den Fornøielse i Ugens Løb at kunne gjøre smaae Ridetoure omkring til mine Venner, ja, undertiden meget lange Toure, og heri blev der aldrig lagt mig nogen Hindring iveien; thi jeg havde jo Tid nok, da al anden Underviisning saagodtsom var opgiven, naar jeg kun den Dag, Clausen havde Confirmander, var tilstede for at høre paa denne. Jeg skulde jo være Landmand og kunde allerede herved gjøre nogen Nytte i Præstegaarden, og saa behøvedes der ingen Studering.

Nogle Gange red jeg til Hunseby Præstegaard, hvor min Søster Georgia var i Huset for at blive confirmeret. Jeg var dengang altsaa 13 à 14 Aar. For min lille Hest var det en stræng Tour paa omtrent 5 Miil. Denne gjorde jeg engang ad en slem Vei og i et meget raat og koldt Veir. For at holde Varmen i Kroppen maatte jeg ofte staae af Hesten og løbe et Stykke. Da jeg havde dreiet af fra Landeveien og red hen mod Grimstrup, langs med den smukke Nørresø, mødte jeg tre unge Bønderkarle, som skulde til Marked i Maribo. De vare meget muntre, og jeg kunde strax see paa dem, at de havde Lyst til at gjøre lidt Commers med den

lille Rytter paa den lille Hest. „Hvad skal den Hest koste?“ spurgte den Ene. „Følg med til Maribo!“ sagde den Anden. Den Tredie tog fat i Tømmen paa Hesten og dreiede den til den modsatte Side, idet han sagde: „Du rider feil, min Ven, vi skal jo til Maribo.“ — „Aa nei!“ svarede jeg, „jeg skal til Hunseby til den gamle Holm.“ „Ja, saa rid ad Helvede til“, sagde han, hvorpaa jeg skyndte mig det bedste jeg kunde og var glad, fordi jeg slap dem. — Da jeg havde standset min Hest efter det stærke Trav, jeg var kommen i, red jeg ganske langsomt i Skridt, medens den graae Hest pustede og lod Hovedet hænge heelt ned. Jeg saae da to unge, blaae Duer, som løb langs Grøften, lige foran Hesten; de bleve ved med at løbe foran, og jeg fulgte efter. Det var tydeligt, at de ikke synderligt kunde flyve, da de flere Gange forsøgte det, naar jeg kom dem altfor nær. Jeg sprang da af Hesten og bandt den til en Piil, for at forsøge, om jeg kunde fange dem. Da jeg løb efter dem i Grøften, flagrede den ene op i en Hasselhæk paa Volden, hvor den blev standset imellem Grenene, og jeg greb den der. Ved den lille Randsel med lidt tørt Fodtøi i, som jeg havde paa Hesten, hang der et Stykke Seilgarn, og med dette bandt jeg Duen om Vingerne til Sadelknappen. Dette var jo overordentlig morsomt. Mon jeg ikke kunde faae den anden Due med? Jeg løb da hen til Grøften, hvor jeg snart fandt den, og strax efter fangede jeg den. Nu havde jeg kun en lille kvart Miil tilbage, og snart naaede jeg den usædvanlig pæne Præstegaard; der blev stor Forbauselse ved min Ankomst. Min gamle Onkel Holm kyssede mig mildt og tog mig i sine Arme. „Kunde Du virkelig ride denne lange Vei?“ spurgte han; „nei, saadan har mine Sønner aldrig kunnet ride — og saa fange Duer paa Veien — dem skal Lauritz og jeg

spise tilmiddag imorgen — ikke sandt Sophie?" Pastor Bjerre skulde ned i Stalden for at see, hvorledes min lille Hest befandt sig efter den Tour; Sophie Bjerre og lille Claudine fik travlt med at skaffe mig Noget at spise. Min Søster Georgia og jeg vare dog de Gladeste. Men senere hen, da hun og jeg vare ene i Stuen, tog hun mig om Livet og brast i en heftig Graad. „Gud, hvad er det, kjære Søster! Er de ikke gode imod Dig, eller hvordan har Du det?" „Jo", sagde hun med et sødt og mildt Smiil, „de er Alle gode imod mig; men saadan som jeg har længtes efter Jer Alle, det kan Ingen forstaae", og saa græd hun igjen; dog fattede hun sig snart og sagde: „Hvor det dog er deiligt at see Dig! Det er, som saae jeg dem Alle! Nu skal jeg ogsaa være glad!" Og hun fortalte mig saa, hvorledes Dagen var besat med Arbejde fra Morgen til Aften, og derfor gik Tiden saa godt. Hun læste hver Dag Tydsk og Fransk med den gamle Onkel, spillede flere Timer paa Claveret som Øvelse, til Musiklærer Melbye kom om Aftenen, ligesom hun hver Dag havde sine Lectier i Religionsunderviisning hos Pastor Bjerre. —

Jeg red ogsaa meget ofte til Nakskov, hvor jeg besøgte min tidligere nævnte Fætter Claus Møller, som var kommen i Handelslære hos min Fætter, Kjøbmand Henrik Holm, en Søn af gamle Onkel Holm i Hunseby, og samtidig dermed kunde jeg besøge mine Brødre Theophil og Christian, som jo gik i Latinskolen og boede hos en Bager Priergaard, der var Søn af min Faders Godsforvalter. Claus Møller var 3 Aar ældre end jeg og havde, som jeg før har sagt, i et Par Aar været paa Søllestedgaard, indtil 1822, da Børnehjemmet der ophørte og han da kom til Handelen. Claus Møllers Forældre vare nogle af de første

Landmænd, som i hiin Periode maatte bukke under for de vanskelige Conjuncturer, og Faderen havde maattet tage en Fuldmægtigplads paa Amtsstuen i Maribo; de 5 Børn bleve placerede omkring hos Slægt og Venner: den ældste Andreas hos Farbroderen, Justitsraad Møller i Nykjøbing, Claus paa Søllestedgaard og Mine i Halsted Præstegaard, Hanne hos en Slægtning i Fyen, de yngre Børn foreløbigt hos Moderen i Maribo.

Claus Møller var en rigtig god Dreng, som jeg holdt meget af, og, da han nu i Nakskov et Par Aar igjennem havde været i den omtalte Stilling og der faaet langt smukkere Klæder, end jeg nogensinde havde havt, saa syntes jeg, at han havde det brillant. Om et Par Aar skulde han være Svend, og saa kunde der behøves en Dreng i Forretningen. Baade Claus og jeg syntes, at det vilde være mageløst, om jeg kunde opnaae denne Plads og vi To kunde komme til at staae sammen i Boutikken. Jeg tænkte meget over denne Sag og fik stor Lyst til at blive Kjøbmand, især, da der nu taledes saa meget om de sørgelige og ulykkelige Tider for Landmændene. Man havde ogsaa sagt, at, naar jeg ikke kunde faae Søllestedgaard, saa maatte jeg selv see at bane mig en Vei. Naar jeg nu var bleven confirmeret, kunde jeg, uden Bekostning for mine Forældre, selv fortjene mine Klæder. Jo mere jeg tænkte herpaa, desto yndigere, brillantere blev Udsigten. Det var endnu en hemmelig Tanke, som kun var omtalt imellem Claus og mig; hvem skulde nu være den Første, jeg skulde betroe mit Ønske, mit Haab, mit store Maal, min Fremtidslykke?

Det var førstegang, jeg havde tænkt noget alvorligt over min Fremtid. Tidligere havde jo Alt været saa glædeligt og saa smilende; jeg skulde jo være Landmand, og som

ældste Søn maatte det være mig, der engang skulde have Søllestedgaard. Men nu havde Tonen en ganske anden Lyd; saadanne Indbildninger turde jeg ikke have; altsaa var det jo ikke saa forunderligt, at jeg maatte finde mig noget Andet at grunde Fremtiden paa. Jeg var ikke i Tvivl om, til hvem jeg skulde henvende mig. Takket være Gud, at jeg havde en saa kjærlig og en saa forstandig Moder! Til hende kunde jeg komme med hver en Tanke: hun havde min fulde Fortrolighed. Ja, hvor det dog er deiligt, og hvilken Velsignelse for et Barn at have en saadan Moder! Jeg fremkom da ogsaa til hende med mine Planer, hun hørte paa mig, saavidt jeg mindes, med Forbauselse over, saaledes som jeg havde sat mig ind i en Kjøbmands Stilling, og jeg troede allerede at have vundet hende for min Bestemmelse; men det var dog meget langtfra Tilfældet. Hun fortalte mig nu, at min Fader og hun havde lagt den Plan for min Fremtid, at jeg, naar jeg til Foraaret var bleven confirmeret, skulde paa et Comptoir, hvor jeg kunde øve mig i Skrivning og Comptoirforretninger, og senere, saafremt min Fader havde Raad dertil, vilde han lade mig komme til Kjøbenhavn, forat jeg der kunde tage dansk-juridisk Examen. Hun meente, at dette vilde være en ganske anden og bedre Uddannelse for mig, end at staae bag ved en Disk, hvilket baade hun og min Fader vare afgjort imod. Om den Sag havde hun allerede correspondereret med Fru Møller i Nykjøbing, og det var saagodtsom afgjort, at jeg kunde blive anbragt paa Justitsraad Møllers Comptoir. Idet hun anbefalede dette og denne Vei for mig, lod hun dog saa smaat skinne igjennem, at, saafremt Leilighed dertil engang i Tiden blev gunstig, kunde jeg derfor meget godt faae mit tidligere Ønske opfyldt om at blive Landmand, enten som Forpagter, eller derved, at jeg fik en mindre

Eiendom. Med Taarer i Øiet sagde hun, at Søllestedgaard maatte jeg ikke tænke paa, det var en Umulighed. For det Første skulde jeg nu snarest muligt ud i Verden for at lære Noget, og dette skeer ikke ved at staae bag en Disk. Der var ved denne Leilighed en stor Alvor over min Moder, og jeg kunde derfor ikke sige hende imod, uagtet jeg fandt, det var meget haardt, at, naar jeg nu, 15 Aar gammel, havde en afgjort Lyst til at blive Kjøbmand, og det blev sagt mig, at jeg selv skulde bane mig en Vei, at jeg da ikke maatte gaae den, jeg havde Lyst til. Det var første Gang, det var udtalt reent ud til mig, at Søllestedgaard maatte jeg ikke tænke paa at komme til at eie. Nu vidste jeg da dette med Bestemthed, og lige fra den Dag, indtil det dog skete, var jeg aldrig i Tvivl herom. Jeg gik fra hende uden at give hende Svar, men meget bedrøvet; det var vist førstegang, jeg gik saaledes fra hende. Men, da jeg havde tænkt noget over Sagen, og jeg saae hendes bekymrede Ansigt, gik jeg hen til hende og sagde: „Jeg vil, som Du og Fader vil, og jeg vil love Dig at gjøre hvad jeg kan, for at I kan faae Glæde af mig.“ Hun trykkede mig kjærligt i sine Arme, og dermed var Kjøbmanden trykket aldeles ud.

Tiden var nu kommen, at jeg skulde confirmeres. Dette var en stor, vigtig Begivenhed. I de to sidste Aar havde jeg været tilstede ved Clausens Confirmationsunderviisning med Sognets Confirmander, og jeg syntes at have fattet den Alvor, som ligger i denne Handling. Der forestod mig desuden en anden stor Forandring, idet jeg efter Confirmationen skulde forlade Utterslev, hvor jeg i 3 Aar havde fort et efter min Alder ganske mærkeligt og interessant Liv. Jeg havde, saa at sige, altid været min egen Herre, kunnet lade og gjøre, som jeg selv ønskede det, og det er da vist, at jeg havde lært

og forstod at more mig, om end aldrig paa nogen slet Maade. Det Huus, hvori jeg havde været, og det Selskab, jeg i det Hele havde havt, kunde kun lede mig og mine Tanker paa Alt, hvad der var reent, skjønt og godt for Livet. Men nu, 15½ Aar gammel, kunde jeg godt tænke mig, at det var nødvendigt for mig at komme til at lære Noget, hvorved jeg Fremtiden kunde fortjene mit Brød, og jeg kan godt erindre, at det var med indre Alvor og Energi, at jeg tænkte paa, hvorledes jeg skulde tage fat paa at arbeide. Der var nu taget den Bestemmelse med min Fremtid, at jeg skulde til Nykjøbing paa Justitsraad, Herredsfoged Møllers Comptoir. — I det Hele taget var der nu foregaaet en stor Forandring i den Maade, hvorpaa Alle omtalte min Fremtid; tidligere havde det altid heddet, at jeg som ældste Søn skulde arve Søllestedgaard, og der var ved mange Leiligheder, især af Fremmede, gjort meget for stor Stads af mig; nu hed det derimod, at jeg skulde ud i Verden for at lære Noget og selv bane mig en Vei. At denne Forandring kom af de daarlige Tider, i hvilke man sagde, at det Sletteste, noget Menneske kunde befatte sig med, var Landvæsenet — det forstod jeg godt; men det kunde ikke forknytte mig. Naar jeg var reden ud paa min lille Hest, saa havde jeg ofte følt, at hele Verden stod mig aaben, og der var derved kommet i mig en Selvstændighedsfølelse og en Attraa, som sagde mig, at jeg kunde og at jeg vilde styre efter et godt Maal, men at Alt beroede paa mig selv og paa Guds Hjælp — og hvorfor skulde han ikke ville hjælpe mig!

Jeg maatte nu ved mit Confirmationsudstyr og idet jeg skulde til Nykjøbing imellem Fremmede rigtig føle, at mine Forældre vare blevne fattige. Det kneb svært for min kjære, stakkels Moder at skaffe mig de nødvendige Klæder; men,

hvorledes det saa gik, hun skulde nok finde paa Raad. Det Meste af mit Tøj var kommet i Orden; men jeg manglede endnu en ny Kaskjet. Vi saae paa den gamle; den var af lysebruunt Fløil, men meget falmet. — „Den kan jeg farve smukt sort", sagde hun; den blev sprættet op og farvet, hvorpaa min Moder syede den om og satte en ny Skygge paa den, saa den saae ud som ganske ny. Jeg vilde saa gjerne have havt mig en ny Psalmebog og skrevet mit Navn i den; men en saadan kunde jeg ikke faae. Det Første, jeg for sammensparede Penge kjøbte mig i Nykjøbing var en saadan. Den ligger nu nede i Søllested Kirke. Men, hvor Ernst Bertouch gjorde Nar ad mig og loe, da han paa mit Værelse saae, at jeg havde kjøbt mig en Psalmebog.

Jeg kom da altsaa til Nykjøbing i Justitsraad Møllers Huus, hvor jeg blev modtagen med megen Venlighed og optagen som Medlem af Familien. Der blev jo i Begyndelsen gjort lidt Nar ad mig for mit laalandske Sprog; men dette tabte sig snart. Justitsraad Møller var en rigtig god og jævn Mand, der hver Dag fra Morgen til Aften arbeidede paa sit Comptoir. Fruen var en fiin Dame med mange Kundskaber, og hun kastede en vis fornem Glands over Huset; forøvrigt var hun af en høist elskværdig Characteer. Deres yngste Datter Hanne, en Pige paa omtrent 20 Aar, havde fra sin Confirmation i Kjøbenhavn sine Tanker og Interesser meest der hos sine Veninder, med hvilke hun stadigt correspønderede. Pleiesønnen Andreas Møller, Broder til min Fætter, Claus Møller i Nakskov, var mig til meget kjært og nyttigt Selskab, og vi sluttede et Venskab, der holdt, saalænge han levede. Ved Siden af det store Comptoir, hvor to Fuldmægtige, Bonnesen og Møller, sad og arbeidede, havde Justitsraaden sit eget, og her blev mit Skrivebord

anbragt; mit Arbejde blev daglig anviist mig af ham selv, og det var meget sjældent, at jeg havde Noget at gjøre med Comptoiristerne; men, naar dette skete, vare de altid særdeles noble imod mig, og jeg kom aldrig til — som min Moder havde sagt mig, men som jeg ikke skulde bryde mig Noget om — at børste deres Tøi eller Støvler. Men arbeide — det maatte jeg fra Morgen til Aften, saalænge Justitsraaden holdt ud. Dette var jo et Liv meget forskjelligt fra det, jeg hidtil havde ført, nemlig med Ingenting at bestille; men jeg kan aldrig huske, at Arbeidet faldt mig svært, tværtimod: jo Mere jeg kunde udrette, desto mere tilfredsstillende fandt jeg det, og jeg fik efterhaanden større og større Interesse for mit Arbeide. Jeg havde ogsaa al den Adspredelse og alle de Fornøielser, som et ungt Menneske kan forlange. Mangen en Aften spillede jeg Whist ovre i Stuen med Justitsraaden, Fruen og Andreas; og alle de Baller, Comoedier og Concerter i Byen, hvori Huset deeltog, var jeg altid med til. Det var ogsaa en stor Glæde for mig, at Fritz Boisen nu var kommen i Latinskolen i Nykjøbing; men han skulde til Efteraaret tilligemed Andreas være Student. Han, Andreas og jeg, vare uadskillelige, naar vi vare ude sammen, enten det nu var i Selskab, paa Bal eller i Bad. Andreas spillede ret godt paa Guitar og sang meget smukt. Jeg havde en overordenlig Lyst til at faae Underviisning heri; men hvor skulde jeg faae Penge og hvorledes skulde jeg faae Tid dertil! Jeg talede herom med Fruen — hun var nu Den, jeg havde meest Tillid til, og hun syntes ogsaa, at dette burde skee; men, efterat hun formodentlig havde talet herom med Justitsraaden, sagde hun til mig, at vi kom til at opgive denne Fornoielse; hun meente rigtignok forovrigt, det var mere nodvendigt, at jeg, foruden alt mit Skriverarbeide, fik

nogen anden nyttig Underviisning. Selv vilde hun nu læse noget med mig om Aftenen, og hun anmodede Skolelærer Hansen, min tidligere Lærer paa Søllestedgaard, og som nu var kommen til Nykjøbing, om nogle Aftener ugentlig at undervise mig. Dette blev dog ikke til noget Synderligt, men viste imidlertid hendes store Godhed og Interesse for mig.

Den lille Have, som ved et Stakit var skilt fra Gaarden, interesserede mig meget, og, naar jeg havde et Øiebliks Tid, gik jeg gjerne derud. Der var ingen god Orden i denne Have, hvorfor jeg ikke kunde lade være med at gjøre Forslag i Retning af forskjellige Forandringer i Anlægget, og jeg fik strax fuld Raadighed til at indrette Alt, som jeg vilde det. Jeg gravede og flyttede Gange, saaede Blomsterfrø og skaffede Planter fra en Gartner i Byen, og inden kort Tid fik Haven et ganske andet Udseende: Alle havde nu stor Fornøielse af af komme ud i den, der, hvor de tidligere ellers aldrig vare komne. Jeg pyntede ofte Blomsterglas til Fruen, og hun sagde engang til mig: „Jeg kan ikke begribe, Lauritz, hvorledes Du bærer Dig ad med at binde en Bouquet eller sætte Blomster i Glas; jeg kan aldrig faae dem til at staae saa smukt, som Du sætter dem.“ Justitsraaden saaes ellers aldrig i Haven; men nu fornøiede den ogsaa ham. En Dag, da han kom ud for at kalde paa mig, sagde han med fuldt Alvor til mig: „Jeg troer virkelig, Du skulde lægge Dig efter at blive Gartner; det er saamænd en meget hæderlig Stilling, og jeg synes nok, at Du er oplagt dertil.“ Jeg blev ganske forskrækket over denne Tanke og sagde til mig selv: „Nei, Gartner, det vil jeg dog ikke være; kan jeg ikke blive Landmand eller Kjøbmand, saa vil jeg da for det Første blive ved Pennen; derved kan jeg da nu snart fortjene mit

Brød og mine Klæder". — Fra det Øieblik af tabte jeg aldeles Lysten til at arbeide mere i Haven.

Paa denne Tid var der tre unge Mennesker, som kom meget ofte i Justitsraadens Huus. Det var Ernst Bertouch, Søn af Kammerherre Bertouch paa Søholt, Carl Wichfeld, Søn af Kammerherre Wichfeld paa Engestofte, og Grandjean, som skulde arve den rige Grandjean paa Vennerslund. Især de to Førstnævnte vare særdeles smukke og begavede unge Mennesker, og der blev gjort grumme meget af dem. Hverken Andreas Møller, Fritz Boisen eller jeg kunde lide dem. Naar vi undertiden om Søndagen skulde ud at adsprede os sammen, skilte vi os snart fra dem; thi de vare meget vilde og havde ofte Lyst til paa en upassende Maade at more sig selv og os. De skulde til Efteraaret være Studenter tilligemed Andreas Møller og Fritz Boisen; men de gik alle Tre neden om og hjem, medens Andreas og Frits bestode Examen.

At komme til den kjære Søllestedgaard, til Fader, Moder og mine Søskende, det var vanskeligt og skete kun sjeldent. Dog kan jeg erindre, at Justitsraaden med sin Familie og mig i Sommerferien gjorde et Besøg paa flere Dage hos mine Forældre. Hele Veien kjørte vi med hans egen Befordring, og dette var jo en mageløs stor Fornøielse. Jeg erindrer ogsaa, at jeg engang om Vinteren gjorde en Reise hjem med den store Agepost, som gik eengang om Ugen. Jeg havde gjort Bekjendtskab med Kudsken, og han havde lovet mig, at jeg imod en Drikkeskilling maatte kjøre med ham. Det var med Nød og næppe, at jeg fik Justitsraadens og Fruens Tilladelse hertil, da en saadan Befordringsmaade ikke var fuldkommen correct; dog gik det, om jeg end maatte føle, at det var baade ucorrect og mindre hæderligt.

Om Aftenen, efterat det var blevet mørkt, kjørte den omtalte Postbefordring fra Nykjøbing, og jeg maatte møde paa Gaden udenfor Posthuset, hvor jeg afleverede min lille Randsel til Kudsken, som sagde mig, at jeg skulde gaae ned til Færgen og vente der, indtil Vognen kom. Længe gik jeg paa Færgebroen og ventede; men min Utaalmodighed drev mig tilsidst op ad Gaden for at see, hvor Vognen blev af; da jeg kom paa Torvet, hvor Justitsraadens Gaard laae, saae jeg Lysene i Vinduerne og havde megen Lyst til at gaae lidt ind; men det turde jeg ikke af Frygt for, at Vognen imedens skulde kjøre ned. Her ventede jeg saa, indtil jeg hørte den komme, og gik nu ned til Færgen. Denne store Postvogn med alle sine Pakker og Postføreren, Petersen, ogsaa kaldet Peter-seen, kjørte nu ud paa Færgebroen, hvor han og alle Pakkerne bleve læssede af og baarne ud i Baaden; det varede længe. Vi kunde nu see Lygten ovre paa den anden Side, og denne roede vi efter. Da vi naaede Færgebroen paa Laaland, stod Færgemanden der og tog imod os. Med høi Røst raabte Postføreren til ham: „Keiser Alexander af Rusland er død!“ — Naa, der var jo ikke Noget at sige hertil; men jeg kunde tænke mig, hvilken stor Nyhed og vigtig Begivenhed dette var; thi ved hver Station og ved hvert Posthuus, vi kom til, gjentog han denne Nyhed. Pakkerne bleve nu læssede paa en stor Vogn, og 4 Heste bleve forspændte. Da alt Dette var besørget, sagde Kudsken til Postføreren: „Der er et ungt Menneske, som beder om at maatte kjøre lidt med“. Han svarede Intet. Taushed er jo en Indrømmelse! „Sæt Dem kun hos mig“, sagde Kudsken, og det morede mig nu ret meget at see de 4 Heste blive kjørte under een Tømme.

Saaledes havde jeg ofte siddet paa Bukken af den store

Wienervogn hos Rasmus Kudsk paa Søllestedgaard! Dette var rigtig morsomt; thi vi kjørte jo nu hjemad. Da vi kom forbi Thoreby Kirke, sagde Postføreren til Kudsken: „Kan Du huske, da vi ifjor ved denne Tid væltede her?" „Jo", var Svaret. „Ja, det var en rigtig Redelighed, og det Værste var at finde alle Pakkerne; det er da godt, at Landeveien nu er bleven heelt færdig lige fra Sundby til Nakskov". Da vi kom i Nærheden af Saxkjøbing, sagde Kudsken til mig: „Naar vi nu holder ved Posthuset, maa De nok skynde Dem at springe af tilvenstre, medens Postføreren staaer af tilhøire, inden Postmesteren kommer ud; for han er altid saa tosset." Saasnart vi holdt ved Postgaarden, var jeg i eet Spring ude paa Gaden og stod i Skjul bag Vognen. Postmesteren kom nu ud i Døren, og Postføreren raabte: „Keiseren af Rusland er død!" „Naa!" var Svaret; „Der er nok ingen Reisende — naa!" Hestene bleve fraspændte, og der kom 4 friske for. Postføreren gik ind paa Posthuset, og der blev læsset Pakker paa og læsset Pakker af, og det varede frygtelig længe. I al den Tid maatte jeg gaae frem og tilbage paa Gaden. Jeg kunde see ind ad Vinduet, at Postmesteren og Postføreren nød deres varme Punsch; men, naar man bare veed hvad man kan opnaae og ikke kan opnaae, saa kan man finde sig i Meget, og jeg vidste, at jeg fik ikke Noget, før jeg kom til Nakskov, til Bager Priergaard, hvor mine Brødre boede; det Værste var at vente saalænge. Efter en god Times Ophold kjørte vi til Maribo; her gik det accurat ligesaadan. „Keiseren er død!" o. s. v. — Det blæste saa frygtelig koldt paa Gaden, hvorfor jeg tyede ind i Gaarden ved Stalden, hvorfra friske Heste bleve trukne ud. Ved Siden af Stalden var et Karlekammer; der sad Kudsken og spiste paa sit Smørrebrød. Jeg vilde gaae forbi; men han kaldte

paa mig. „Vil Han ikke have en Snaps?“ „Tak! Snaps drikker jeg ikke; men lidt Brød kan jeg spise.“ „Ja, jeg byder ikke Snaps uden Brød“, sagde han, hvorpaa han brækkede sit over og gav mig det Halve. Et Stykke Rugbrød med salt Kjød! Hvor det dog smagte, og, da jeg saa drak en Snaps til, syntes jeg aldrig at have nydt et saa deiligt Maaltid.

Vi kjørte nu hen ad Stokkemarke til, og det var frygtelig koldt; til Trods for Tørveiret trængte den stærke Modvind saaledes igjennem, at det var, som om jeg aldeles ingen Klæder havde paa. Jeg vendte mig lidt om fra Vinden og saae nu Postføreren i Pels og Fodpose siddende paa sit store, brede Sæde. „Gid jeg dog maatte sidde hos ham, saa kunde jeg krybe ned under Fodposen“, tænkte jeg; men han sov. Kudsken nikkede ogsaa; men vi kjørte raskt frem midt ad den brede Landevei. Kulden var nu saa haard, at jeg næsten syntes, det vilde blive altfor strængt at kjøre saaledes lige til Nakskov. Noget maatte jeg finde paa. Jeg krøb da ned under Forlæderet og Vognsædet; her laae jeg lige paa Vognbunden; der var der Læ, og det hjalp godt. Jeg var vist nær ved at sove. Paa eengang gav det et frygteligt Stød i Vognen, som om vi vare kjørte lige mod et Huus, og Vognen stod stille. Havde jeg siddet paa Bukken, var jeg rimeligviis styrtet ned imellem Hestene, og jeg kunde være slaaet ihjel paa Stedet; men saaledes holder vel Herren sin Haand over os; takket være han — og Kulden! Jeg krøb nu op af mit Skjul; da saae jeg alle fire Heste, som havde drejet af og stode ved Siden af Vognen, og foran denne en stor Bunke Jord, hvorimod den havde stødt; udenfor Bunken, midt paa Veien, brændte en Lygte paa en Pæl. Ved nærmere Eftersyn saae vi, at en stor Steenkiste paa

Landeveien var under Arbeide, og Lygten stod til Advarsel; men Kudsken, som formodentlig havde sovet, havde ikke seet denne. Baade han og Postføreren bandte og skjældte, og Kudsken sagde, Lygten stod saa lavt, at det paa Grund af den store Jordbunke havde været ham umuligt at see den. Vi maatte nu spænde Hestene fra Vognen, rykke denne et Stykke tilbage og derefter igjen spænde Hestene for, saa at vi kunde komme til at dreie ind paa Marken, hvor der var anlagt en Interims-Bro over Vandløbet. Ved alt Dette var jeg Kudsken en god Medhjælper, medens Postføreren blev siddende i sin Pels og Fodpose. „Det var rigtignok godt, at jeg havde Dem med", sagde Kudsken, „ellers havde det været mig en Umulighed selv at rokke Vognen og spænde Hestene baade fra og for igjen." Da vi nu holdt udenfor Posthuset i Nakskov og Postmesteren stod i Døren, raabte Postføreren atter: „Keiseren af Rusland er død!" Jeg sprang hurtigt af Vognen og løb hen til Bager Priergaard, hvor mine Brødre lige vare komne ud af Sengen. Nu at drikke en Kop varm The og spise friske, varme Boller til, det var jo en magelos Nydelse. Jeg fik hurtigt Vished om, hvad jeg havde ventet, at den gamle Godsforfalter Priergaard den Dag, da det var en Tirsdag, vilde komme til Byen og at jeg med ham kunde kjøre til Søllestedgaard. Mine Brødre skulde strax i Skole, og, da de vare gaaede, krøb jeg i deres varme Seng og sov godt, indtil de igjen kom hjem. Den gamle Priergaard var nu kommen, og lidt hen paa Eftermiddagen kjørte vi saa afsted. Paa Hjemveien forberedte han mig paa, at min Fader nu var meget svag; dog kunde jeg ikke tænke mig ham saa daarlig, som jeg fandt ham. I de Breve, jeg i den senere Tid havde faaet fra Hjemmet, var jeg nok bleven underrettet om, at han havde havt et apoplectisk Til-

fælde, men at han igjen var bedre og gik oppe. Nu at see ham i denne Tilstand gjorde et meget dybt Indtryk paa mig, ligesom det ogsaa var høist sørgeligt at betragte min Moder, der af Anstrængelse for at passe og pleie ham, var kommen til at see overordentlig daarlig ud og aldeles nedbøiet. Som Følge af den Sygdom, hvoraf min Fader led, brast han i heftig Graad, da jeg kom ind til ham, og vi græd da Allesammen, Moder, Tante Jette, mine 3 Søstre og jeg. Man vilde nu forklare mig, at min Faders Graad ikke betød saameget, da den hørte ligesom med til Sygdommen, og et Øieblik efter smilede han ogsaa venligt til mig. Men jeg saae jo tydeligt nok, at jeg var kommen hjem til et sørgeligt Huus, og at dette Huus og dette Hjem aldrig mere kunde blive det, det havde været.

Naar jeg var alene med min Moder, lagde hun aldeles ikke Skjul paa sin Sorg og sin Skræk for, hvorledes det vilde gaae hende og hendes Børn, naar min Fader nu snart gik bort, og det vilde blive meget vanskeligt for hende at beholde og bestyre sine Eiendomme og det kjære Hjem. Det var kun faae Dage, jeg havde faaet Tilladelse til at blive hjemme, og der var hellerikke Tale om at forlænge mit Ophold. Jeg benyttede Tiden saa godt jeg kunde til at undersøge, hvorledes det gik med Gaarden, og, da jeg saae, at min Faders gamle Tjener Rasmus hver Dag fik sine Ordre til Avlskarlen og at disse da bleve udførte af denne, saa syntes jeg, at Alt var i god Orden.

Min Faders Vogn maatte nu kjøre mig lige til Nykjøbing, hvor jeg af mine derværende Venner blev modtagen med megen Deeltagelse, efterat jeg havde meddeelt dem, hvor sørgeligt det stod til i Hjemmet. Jeg fik snart fat paa mit Arbeide, og dette trøstede og adspredte mit sorgfulde Sind.

Ofte correspondederede jeg nu med mine Søstre i Hjemmet; men det var altid det Samme, aldrig bedre med den kjære Fader. Han kjørte ofte smaae Toure; men det var meget besværligt at faae ham op og ned ad Steentrappen og af Vognen, da han næsten ikke kunde gaae.

Saaledes forløb et Par Maaneder; der var uhyre travlt paa Comptoiret, og vi maatte Alle arbeide meget strængt. Det var nu et yndigt, mildt Foraar, og, naar jeg et Øieblik saae ud i den lille Have, kom jeg frygtelig til at længes efter landlig Luft og Syssel. — Da kom der et mærkeligt Brev fra Hjemmet. Min Faders Tilstand var ikke bedre. Der havde en Dag været nogle af hans Venner samlet paa Søllestedgaard for at raadslaae om hvad der i hans Sygdom burde foretages. Disse vare de to Svigersønner, Clausen i Halsted og Clausen i Utterslev, desuden Justitsraad Dons i Halsted og Justitsraad Pontoppidan i Nakskov. Baadesgaard skulde man søge at faae solgt, og der var blevet skrevet et Document, som var undertegnet af min Fader, forseglet og gjemt af min Moder, og hvis Indhold hun kjendte. Dernæst var det blevet bestemt, at jeg skulde kaldes hjem for at gjøre den Nytte, som jeg formaaede. Navnlig skulde jeg for det Første tage mig af en ganske ny Plan, som var bleven lagt, og som man haabede vilde blive meget indbringende. Denne angik Tørveskjæring. I Skoven var der nu næsten ikke Mere at hugge; men der var en temmelig betydelig Tørvemose, hvortil man satte sit Haab om Frelse. Til at bestyre dette Arbeide under den gamle Godsforvalter Priergaard manglede de nu et ungt Menneske, og jeg var udseet hertil.

Med det Brev, der omhandlede det nu Omtalte, gik jeg først til Fru Møller, der jo havde min største Fortrolighed. Hun var meget betænkelig herved; men hun vilde tale med

Justitsraaden. Han kom nu strax til mig og sagde, at der var jo ikke Andet dertil at sige, end at jeg snarest muligt maatte gjøre mig færdig til at reise hjem. Han billigede forøvrigt ikke denne Bestemmelse og antog, at det Hele kun vilde være af kort Varighed og at jeg saa vilde komme i Forlegenhed med, hvor jeg skulde hen; men han tilføiede derpaa: „Da kan Du vende tilbage til mig; nu er Du kommen saa vidt, at Du snart kan overtage anden Fuldmægtigplads paa Comptoiret". Dette var mig en saa stor Trøst, at jeg aldrig kan glemme det.

Dagen blev nu bestemt, paa hvilken en Vogn fra Søllestedgaard skulde komme for at afhente mig tilligemed mit Tøi. Uagtet Justitsraad Møllers trøstende Ord, tænkte jeg rigtignok og haabede paa, at det vilde være mig muligt, jeg ved Flid skulde kunne blive til saa megen Nytte for min Fader og Moder, at Hjemmet kunde bevares endnu i mange Aar. Dette var ungdommelige og store Tanker; men jeg følte, at det sidste Aar og mit Ophold i Møllers Huus havde været til overordentlig megen Nytte for mig og min Udvikling; thi jeg havde lært at arbeide og være glad og tilfreds derved. Foruden mange andre større Arbeider havde jeg indført hele Justitsraadens store Correspondance i Correspondancebogen, og jeg havde derved ligesom faaet et Indblik i, hvor vigtigt det er for et Menneske at kunne forstaae Noget og kjende sine Pligter og Rettigheder i den Livsstilling, hvori man bevæger sig. Med ungdommeligt, freidigt Haab og barnlig Lyst gik jeg derfor i mit 17de Aar til det kjære Hjem.

Landvæsenet havde det jo tidligere været min Bestemmelse som ogsaa min Lyst at offre mig for; men det var jo de senere Aars ulykkelige Tider for Landmænd, der gjorde,

at man havde fundet det rigtigere, jeg skulde forsøge min Lykke ad anden Vei. Denne nu forandrede Bestemmelse for min Fremtid var jeg særdeles tilfreds med.

Jeg havde ventet, at, naar jeg nu kom hjem, skulde min Fader sige mig Besked om mange Ting, ordentlig sætte mig i Arbeide og underrette mig om hvad jeg skulde gjøre og hvad jeg egentlig skulde tage fat paa. Men hertil var han allerede altfor svag, og jeg kunde ikke engang mærke eller udgranske, om det var med hans Ønske, jeg var kommen hjem, eller om han overhovedet var tilfreds dermed. Senere hen sendte han flere Gange Bud efter mig for at meddele mig Noget; men, naar jeg saa kom, kunde han ikke sige hvad han vilde, og han brast da i Graad. Engang, da jeg havde faaet Lov til at blive længer hos ham — thi der maatte ellers ingen Andre være hos ham eller komme til ham end hans trofaste Hustru — fik han, medens han holdt min Haand, med megen Besværlighed og meget utydeligt fremstammet disse Ord: „Bliv Din Moder en tro Søn!"

Jeg gjemte disse Ord dybt i mit unge, barnlige Hjerte; blot disse faae Ord ud fra Kilden af hans dybe og inderlige Kjærlighed til Hustru og Børn vare mig ubeskrivelig kjære og uforglemmelige; og jeg følte allerede dengang, at der derved fra det Øieblik af paahvilede mig større Forpligtelser imod min Moder og alle mine Søskende end nogen Anden.

I de første Dage efter min Hjemkomst i Foraaret 1826 tiltraadte Justitsraad Dons og Pastor Clausen Bestyrelsen af min Faders Affairer. Jeg var tilstede ved de første som ved senere Forhandlinger af Administrationen.

Nogle Betjente, imellem hvilke en Skovfoged, som havde været utro, bleve opsagte.

Min Faders gamle Tjener Rasmus, der — som før

sagt — i de senere Aar havde begyndt at gaae ham tilhaande ved Avlsbrugens Drift, skulde foreløbig ved min Side vedblive hermed. Dette kunde imidlertid ikke gaae ret længe; men, da han i mange Aar med Troskab og Hengivenhed havde tjent mine Forældre, fik han paa sin og Kones Livstid afgiftsfrit Fæste i det Huus, som Skovfogeden forlod. — Dernæst bleve Godsforvalter Priergaards Papirer gjennemgaaede. Han havde i nogle Aar ikke aflagt noget egentligt Regnskab, og, da der i de senere Tider under min Faders vedvarende Svaghed og Sygdom havde indsneget sig endeel Uorden og ligefrem Utroskab, i Særdeleshed imellem Skovbetjentene, blev ogsaa Priergaard, som just ikke var meget afholdt, omtalt paa en noget mystisk Maade. Ved Eftersynet af hans Regnskaber var han i den største Knibe overfor Justitsraad Dons; thi de vare just ikke i nogen god Orden, og ved Opgjørelsen viste det sig, at han havde en Underballance, jeg synes at erindre: af 800 Rdr. Man vil imidlertid let indsee, at, saafremt Priergaard ikke havde villet være ærlig og tro, saa havde det heller ikke været vanskeligt for ham i de Regnskaber, som han nu aflagde for flere Aar ad Gangen, at dække eller skjule denne Underballance. Efter hvad jeg senere lærte at kjende hos ham, troer jeg ogsaa om ham, at han altid fuldt saa meget saae og tænkte paa min Faders og hans Families Vel, som paa sit eget; men han havde kun en lille Løn og en stor Familie, og det kunde da vanskeligt slaae til for ham. Foruden den i høi Grad store Hengivenhed, som baade han og hans Børn dengang lagde og senere have lagt for Dagen for vor Familie, havde han en meget god Forstand og var meget snarraadig; under mange vanskelige Forhold i Pengesager skal han have været min Fader en meget nyttig Mand. For sin Underballance maatte han strax

udstede et Skadesløsbrev med Pant i sit Indbo. Efter hans Død i 1833, da hans Enke forlod den Bondegaard i Søllested By, som han havde beboet, dog uden Fæstebrev, blev denne Gjæld eftergiven, hvorimod hun ikke fik Afstaaelse.

Men det Allervigtigste for Dons og Clausen at undersøge og komme til nøie at kjende, var min Faders virkelige oeconomiske Status. Da imidlertid Forvalter Priergaard var fuldkommen bekjendt hermed og aldeles inde i alle hans Pengeaffairer, blev det let at komme til Kundskab herom. Det viste sig da, at der, saavel i Søllestedgaard som i Baadesgaard, skyldtes en saa stor prioriteret Gjæld, at den efter disse tre erfarne Mænds Mening og fulde Overbeviisning udgjorde en langt større Sum, end Eiendommenes virkelige Værdi paa den Tid repræsenterede. Hertil kom endnu, at Skatten, saavel af Søllestedgaard som af Baadesgaard, for nogle Aar stod til Restance, og, med Undtagelse af 1ste Prioritet i Søllestedgaard og 1ste Prioritet i Baadesgaard, vare ingen Renter for flere Terminer tilbage betalte til de andre Prioriteter. Paa 5te og sidste Prioritet i Søllestedgaard skyldtes 14,954 Rdr. til min Faders Svoger, Pastor Holm i Hunseby. Heraf havde han dog hidtil med Besværlighed faaet Renter; men han erklærede ofte dengang, at han ansaae sin Capital for tabt; kun haabede han paa og bad om, at han, saalænge han levede, maatte faae Renterne, som han ikke kunde undvære. Desuden havde min Fader en ikke ubetydelig Klatgjæld til forskjellige af sine Venner, som han i de senere Aar i sin Pengeforlegenhed havde tyet til. Adskillige af disse vare haarde Creditorer, deels fordi de virkelig vare trængende, deels fordi de kunde indsee, de risquerede at tabe hvad de havde tilgode. Af de taalmodige Creditorer af denne Slags kan jeg nævne Provst Brünniche i Skovlænge.

Med disse Udsigter for Øie var der ikke noget Haab om, at Familien kunde beholde Eiendommene ret længe; thi Regjeringen havde Ret til, hvad Dag det skulde være. at sætte dem til Auction for Skatterestancerne, og det Samme kunde Prioritetshaverne gjøre for Restancer af Renter.

Det yderste og sidste Middel, som en Eiendomsbesidder i Almindelighed maa benytte, naar han forudseer ikke at kunne beholde sin Eiendom, nemlig det: i et Aar, eller saalænge som det kan gaae, at oppebære alle Indtægter af Eiendommen og lægge disse tilside, uden at betale Creditorerne, og, naar det ikke kan gaae længer, da at lade disse tage Eiendommen, syntes her at være det eneste rigtige. Men under de forhaandenværende Omstændigheder, hvor min Fader laae syg, udenat man kunde vide hvorlænge, var dette ikke tilraadeligt, uagtet man frygtede meget for, at Eiendommene, saasnart han var død, uden Videre vilde blive stillede til Auction. Med Hensyn til Baadesgaard fandt man, at det aldeles ikke vilde hjælpe eller nytte Familien noget at holde paa denne, der ikke kunde indbringe hvad der udfordredes til at klare Skatter og Renter med, foruden Restancer af begge Dele. Det blev derfor bestemt, at man indtil forestaaende Høst og Efteraar skulde gjøre sig denne Eiendom saa indbringende som muligt, uden at betale andre Afgifter end dem, der vare nødvendige, forat man kunde beholde Eiendommen i den anførte Tid. Da det nu allerede kunde forudsees, at der aldeles vilde mangle Penge til den kommende 11te Juni-Termin, blev det bestemt at laane en Sum hertil hos en rig Kjøbmand, Jes Jensen i Nakskov, paa den Betingelse, at min Fader skulde udstede en Obligation til ham mod Pant i alt det til første Høst indavlede Korn, saavel fra Søllestedgaard som fra Baadesgaad, saa og alt

Hoveri-, Landgilde- og Tiende-Korn, der om Etteraaret skulde sælges til ham, og desuden mod Caution af Administrationen. Disse Forslag bifaldt min Fader som og min Moder; men hun bad indstændigt om, at man ikke nogensinde vilde have en lignende Speculation med Søllestedgaard, hvori hun aldrig vilde indvillige.

Efterat alt Korn paa Baadesgaard tidligt om Efteraaret var blevet udtærsket og solgt og derefter Besætningen reduceret saameget man kunde, blev Gaarden hen paa Vinteren eller Foraaret afhændet ved offentlig Auction for 6000 Rdr., som dannede første Prioritet. Anden Prioritet til Banken paa 8000 Rdr. med Renter gik tabt tilligemed Alt, hvad min Fader havde sat paa Gaarden og laant Qvaade. Min Faders Aands- og Legems-Tilstand var allerede nu bleven saaledes, at dette Salg aldeles intet Indtryk gjorde paa ham. Under hele sin langvarige Sygdom havde han ofte talet med min Moder om sin ulykkelige oeconomiske Tilstand, og det var da altid hans Tanke, at hun ikke i ret mange Aar vilde kunne beholde Søllestedgaard, men vilde komme til at opleve den Ulykke at see sig nødsaget til med 6 uforsørgede Børn at forlade dette kjære Sted. Dette var ham en hjertesønderrivende Tanke, der gjorde ham aldeles ulykkelig, og det sandsynligviis saa meget mere, som han bebreidede sig selv den store Ulykke, der tildeels ved hans uheldige Cautioner var kommen over ham og hans Familie. Han bad saa inderligt sin kjære Hustru at tilgive ham dette; men, uagtet hun gjorde Alt for at trøste ham og søgte at overbevise ham om, at han havde handlet i den bedste Mening for at opfylde sine Pligter og at aldrig nogen bebreidende Tanke imod ham nogensinde vilde opstaae enten hos hende eller nogen af hans Børn, saa følte han sig dog saa ulykkelig. Det var

kun mod sit Livs Slutning, at han, naar min Moders indtrængende Trøst syntes at have bragt nogen Ro og Tilfredshed hos ham – hvilket hun undertiden ogsaa opnaaede ved at læse for ham i en Andagtsbog, som Excellencen Grev Reventlow paa Pederstrup havde sendt hende — at han da vilde see alle sine Børn, som vare hjemme. Vi troede og haabede saa, at vi skulde høre et kjærligt Afskedsord fra ham; men, naar vi saaledes stode omkring hans Seng, var hans Tunge lammet, og en inderlig Graad kvalte hans Stemme. Hans Tilstand forværredes nu stadigt, og i de sidste tre Dage, han levede, var han aldeles bevidstløs og nød kuns med en Theskee Saften af Abildsiner, som bleve sendte fra Frøken Kjerulff. Vi ventede og haabede endnu, at der skulde indtræde en Lysning, hvori han vilde aabne Øiet og see os eller endnu engang tale et Ord til os; men Aandedrættet blev svagere og svagere, og man kunde næppe kjende det Øieblik, da Aanden gik til Gud. Nu havde han Fred, og Herren havde i Naade befriet ham fra de Lidelser paa Sjæl og Legeme, hvoraf han havde liidt saa længe, saa meget, og saa tungt. Han døde den 8nde Mai 1827, om Morgenen Kl. 4, 57 Aar gammel, efter 3 à 4 Aars tiltagende Svaghed og 1 à 2 Aars haarde Smerter. Han var en ædel og god Mand med et kjærlighedsfuldt Hjerte; hans Virken og hans Gjerninger vare en Række af Kjærlighedsudøvelser, hvoraf nogle her i Livet bragte ham Sorg, men for hvilke han nu nyder Løn og himmelske Glæder. Hans Minde skal leve og blive velsignet af Børn og Børnebørn.

Han blev begravet den 15de Mai 1827. Ved hans Baare var hans mangeaarige, kjære Ven og Sjælesørger Provst Brünniche i Skovlænge ved Sygdom forhindret i at holde

en Tale, som han i den Anledning havde skrevet; men den blev oplæst af Provst Smith fra Horslunde.

For vore menneskelige Øine synes det jo unegteligt, som om min Faders Sygdom og Død bleve fremkaldte af Sorg, Bekymring og Selvbebreidelser over at see sin ikke ubetydelige Formue saaledes reduceret, at der, saa at sige, ikke var nogen Udsigt for ham til at kunne ernære sin Familie. Havde han med Resignation og med Haab og Tillid til Alstyreren kunnet bære dette store Tab og denne tunge Tilskikkelse, og Herren i sin Naade vilde have undt ham Dage dertil med Sjæls- og Legems-Kraft, da kunde han for sin Alders Skyld meget godt have oplevet Tider og Tilskikkelser, som paa hans gamle Dage kunde have bragt ham Ro og Tilfredshed: men det skulde ikke være saaledes. Derfor gik han i Døden for sine Børn, og Herren har velsignet ham og al hans Gjerning. Vi have her, som ved saamange Leiligheder i Livet, Anledning til at føle og sige: „Herrens Veie ere ikke vore Veie“; men vi have ogsaa i vor kjære og gode Faders Historie og Exempel den største Opfordring til efter yderste Kraft og Evne, med Hengivenhed i Guds Villie, at tragte efter, at vore Veie ogsaa maae kunne blive Herrens Veie og at vi maae kunne bære vore Sorger, idet vi af Hjertet sige: „Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet!“; og, naar Lykke og Glæder og Medgang blive os tildelte, da maae vi ikke blive trygge og troe, at Sorg og Ulykke ere langt borte; men gid vi da maae kunne nyde Lykken saaledes, at den kan give os Kraft til at bære Sorgen og Ulykken, som skal komme, og endvidere nyde den saaledes, at den kan berede os varig Lykke og Glæde, naar vi engang i det evige Liv skulle samles med de kjære Forudgangne.

Saaledes maa vor uforglemmelige Moder have tænkt, følt og opfattet den Lykke, de Sorger og Tilskikkelser, som Forsynet tilskikkede hende; kun saaledes kunde man forstaae og begribe den ualmindelige Aandsnærværelse, den Aandskraft og det Mod, hvormed hun havde baaret de tunge Sorger, hun alt nu havde gjennemgaaet, som ogsaa dem, hun maatte gjennemgaae i sin Enkestand.

Der blev nu af den styrende Administration ikke foretaget nogetsomhelst vigtigt Skridt uden Overlæg med hende, og hendes Bestemmelse og Villie vare i enhver vigtig Sag det Afgjørende.

Hun havde nu fattet den bestemte Beslutning og det Forsæt, at hun ikke under nogetsomhelst Vilkaar vilde opgive Besiddelsen af sin Eiendom, men til det Yderste vedblive med at betale af Restancer, Skatter og Renter Alt, hvad der kunde skaffes tilveie, og hun haabede da, at vi kunde beholde Eiendommen, idetmindste saalænge hun levede. Det eneste Arrangement, hun mulig kunde tænke at ville indlade sig paa, var, om en Eier af en noget mindre Landeiendom og med nogen Formue kunde være tilbøielig til at bytte, saaledes at hun kunde erholde en bedre Stilling paa den mindre Gaard, som der kunde være Udsigt til, hun engang i Tiden kunde overdrage mig. Dette blev nu igjennem Justitsraad Dons foreslaaet Kirketerp paa Danstedgaard, som ansaaes for en meget riig Mand; men Forsøget mislykkedes aldeles, og der blev senere ikke mere tænkt herpaa eller talet herom.

Min Moder indrettede nu sit Huus saa oeconomisk som muligt og indskrænkede Folkeholdet til det Nødvendigste. Den grove Folkehuusholdning, som hidtil var ført ovre i Meieribygningen, blev flyttet over i Hovedbygningen, og

hendes Søster, vor gode Tante Jette, stod hende troligen bi hermed.

Forat vi end yderligere kunde indskrænke os, tilbød den gode Svoger i Halsted og Søster Julie at modtage Ane i deres Huus, hvorved hun da selv kunde fortjene Føde og Klæder. Dette gode Tilbud blev ogsaa modtaget med Glæde af Ane og med Taknemmelighed af Moder og af os Alle. Det var en Opofrelse af Clausen og Julie at afskedige en Jomfru Christiane Priergaard, som i flere Aar havde tjent dem tro og var dem hengiven. At min Søster Ane nu med Glæde paatog sig en tjenende Stilling, er et slaaende Beviis paa, hvorledes vi Alle betragtede vore Forhold og vore Pligter. De to yngste Sønner Theophil og Christian vare for en meget billig Betaling, tildeels i Naturalier af Brænde o. s. v., i Huset hos Bager Priergaard i Nakskov. De stakkels Smaadrenge! Christian var kun 9 Aar og Theophil 10! Nakskov-Skole var daarlig, ja, vist under al Beskrivelse slet, Tilsynet i det Hele taget vist ikke meget godt, og det var vel da ikke saa forunderligt, at deres Studering ikke havde just nogen god Fremgang.

Uagtet al Oeconomi og Indskrænkning saaledes i alle Retninger bleve drevne videst muligt, var det vist høist mærkeligt, saa min Moder var i Stand til at føre et smukt Huus, og hun gjorde det med en Smag, jeg kunde næsten sige: med en vis Glands, som man kun saae faae Steder. Hun forstod at vedligeholde alt det gamle Meublement, hun stoppede Gardiner og Stolebetræk, saa at hun ikke behøvede at anskaffe noget nyt, og hun havde et Hjem, i hvilket Omegnens Familier med deres Ungdom nøde en Modtagelse, som blev almindelig paaskjønnet og paaagtet. Ja, jeg kjender aldeles ikke nuomstunder noget saadant Huus, som det, min

Moder førte i sin Enkestand, et Huus, hvor der kom Saamange, og hvor de kom saa gjerne, og hvor de morede sig saa godt. Og, naar jeg nu tænker mig alle de Sorger og den Modgang, som hun maatte gjennemgaae i denne sin Enkestand, saa maa jeg endnu i høi Grad forundres over hendes Holdning, hendes Aandskraft og hendes smukke Hjem. Vel kunde hun undertiden ligesom overvældes af ondt Lune og slet Humeur, og under saadanne Forhold var det jo umuligt for nogen af os Børn at tale eller være hende tilpas; men hun lod ikke Solen gaae ned over sin Vrede, hun var Freden selv, og hun vilde Fred med alle Mennesker.

Allerede det samme Aar, i hvilket min Moder om Foraaret var bleven Enke, havde hun i September Maaned den store Sorg at miste sin kjære og gode Svigersøn Holck, som vi Alle holdt saameget af. Han døde ganske pludseligt af en Byld i Halsen, og vor elskelige Søster Laurine blev i sit 25nde Aar Enke med 3 smaae Børn, Jørgen, Johan og Elisa. Hvilken uhyre stor Sorg var ikke Tabet af denne deeltagende, elskværdige og herlige Præstemand, som altid havde været saa opmuntrende og nu vilde have været en af Hovedstøtterne i Familien! Ogsaa i oeconomisk Henseende var det jo ordentlig gyseligt at tænke paa, at min Søster Laurines Enkepension af Sandby Kald dengang ikke kunde blive ansat høiere end til 2 Td. 5 Skp. 2 Fkr. Hvede og i Penge 16 Rdr. 4 ß aarlig. Hvorledes skulde hun med 3 Børn kunne leve heraf? Men Herrens Hjælp og Styrelse er forunderlig, den er stor, og den er viselig. Og, naar jeg nu tænker tilbage paa min Erfaring i Verdenslivet, saa synes jeg at kunne sige, at vel har denne Verden store Savn og store Sorger, men ulykkelig — det maa Ingen være, idetmindste ikke, naar vore Kjæreste gaae til Gud; gaae de derimod

paa Afveie her i Verden, eller man selv betræder denne Vei, — ja, da maa man vel føle sig ulykkelig.

Clausen i Halsted optog nu Søster Laurines ældste Søn Jørgen i sin Familie, Clausen Bagge i Rubbeløkke den anden Søn Johan, og min Moder modtog paa Søllestedgaard Laurine med hendes lille, yndige Elisa, 2 à 3 Aar gammel.

Strax efter min Faders Død blev det bekjendtgjort i alle Bladene, at Justitsraad Dons og Pastor Clausen i Halsted som Administratorer havde overtaget Bestyrelsen af min Moders Eiendomme og Pengeaffairer og at Enhver, som havde Mellemværende med hende som Eierinde af Søllestedgaard, kunde henvende sig til dem. Der meldte sig naturligviis mange Creditorer; men den farligste og største var Banken med en Obligation paa 8000 Rdr. og forfaldne Renter siden 1822, med 2den Prioritet i Baadesgaard; da denne Eiendom nu var solgt, udenat Prioriteten var bleven dækket, anmeldtes hos min Moder Fordringen som forfalden til Udbetaling strax. Administrationen svarede herpaa, at det var hende umuligt at betale denne Gjæld, og, da Eiendommen Søllestedgaard var beheftet med en prioriteret Gjæld til over dens nuværende Værdi, navnlig til Banken med en 3 og 4 Procents Prioritet, som det vilde blive meget vanskeligt at kunne dække, saafremt Eiendommen nu blev solgt, saa vilde Banken let indsee, at den, saafremt den nu vilde føre Sagen til det Yderste, da ogsaa risquerede at tabe idetmindste en Deel af sin Prioritet i Søllestedgaard. Herpaa erholdtes ikke noget Svar; men i de følgende 9 à 10 Aar, i hvilke man Intet hørte herom — det skete først i 1836, da Eiendommen blev mig overdragen — stod denne Sag altid truende for os, og vi turde derfor næsten aldrig glæde os, naar vi i de senere Aar kunde see, hvorledes Alt gik frem til det Bedre.

Det var efter min Faders Død ingen let Sag at bringe en god Orden ind i den hele Bestyrelse af Eiendommen Søllestedgaard. Vel troer jeg nok, at det var en Lettelse, man slap Baadesgaard, og ved at benytte alle Indtægter herfra til at dække Fordringer paa Søllestedgaard, ved at forbedre Besætningen af Heste og Køer paa denne og ved at drage det Bedste hertil, var man allerede kommen lidt bedre paa Benene. Men, hvad det ikke var vanskeligt for de Hrr. Dons, Clausen og den gamle Godsforvalter Priergaard, da var det i Særdeleshed for mig, som fornemmelig forestod Avlingens Bestyrelse; thi jeg var jo aldeles uerfaren og maatte først lære at kjende Det, jeg skulde lede. Princippet ved Avlingens Bestyrelse og Drift var jo som i Alt: at søge den første den bedste Fordeel, uden at anvende større Udgifter end de allernødvendigste; thi man var jo ikke sikker paa at beholde Eiendommen ret længe. Efterat min Fader havde afløst Gaardmandshoveriet, havde han paalagt Fæstehuusmændene et temmelig betydeligt Hoveri, som bestod, deels i Ugedage — 7 à 8 Mand daglig endeel Høstdage — deels i 200 Favne Gjærdes Vedligeholdelse af hver Huusmand. Af faste Folk blev der derfor kun holdt med Kost og Løn to Karle, to Drenge, een Avlskarl og Røgtere. Lønnen var dengang kun 25 Rdl. om Aaret til en Karl, 10 Rdl. til en Dreng og 14 Rdl. til en Pige. Denne ringe Folkeløn var saaledes, med Undtagelse af Kjøbmandsregning for grove Varer, den eneste Pengeudgift til Gaardens Drift; der blev ikke givet en eneste Skilling ud enten til Dagleiere eller til nogetsomhelst Accordarbeide og saaledes heller ikke udført noget andet Arbeide ved Gaarden end hvad der kunde gjøres ved Hjælp af de daglige Folk. Besætningen bestod dengang af 60 ret gode Køer, foruden Ungqvæg — alle tillagte paa

Gaarden og af en temmelig constant Race — 50 Faar af en blandet spansk Race, 30 Stk. gamle Heste og nogle Plage. Naar man nu betænker, at der paa den Tid desværre aldeles ikke var Tanke om at bringe noget Synderligt ud af Hollænderier, saa vil man see, at Kornavl og Salg var Det, hvorom Alt dreiede sig, for at skaffe Penge. Den aarlige Gjennemsnitsavl paa Søllestedgaard var dengang kun 11 à 1200 Td. Korn; der kunde altsaa kun sælges 5 à 600 Tdr., som kostede for Hvedes Vedkommende næppe 3 Rdl., for Bygs 9 à 10 ℔ pr. Td. Dette skulde ikke indbringe Meget. Det blev derfor en almindelig Speculation at saae Raps, som kostede 10 à 12 Rdl. pr. Td.

Det var omtrent paa denne Tid, at den store Kamp bestod heri Landet imellem den gamle danske Firehesteploug og den engelske Tohestesvingploug. Allerede for nogle Aar siden havde jeg som Dreng med Opmærksomhed hørt paa Landmænds ivrige og heftige Disputter om denne Sag. Det første Sted, hvor denne Ploug blev indført paa Laaland, var vistnok Pederstrup. Grev Conrad Reventlow, dengang Forpagter paa Frihedsminde, en god Ven af min salig Fader, havde som Landmand gjort en Reise til England og Skotland, og han var derefter en ivrig Forkjæmper for den engelske Ploug. Min Fader var afgjort imod den, og hvad han ikke var, saa var hans Forvalter Priergaard det. Jeg erindrer endnu saa tydeligt, hvorledes der blev spottet over Agerbruget paa Pederstrup og flere Steder, hvor den engelske Ploug blev benyttet. Endnu aldrig havde jeg seet nogen engelsk Ploug blive brugt paa Søllestedgaard, ei heller havde jeg selv nogentid prøvet en saadan; men jeg fik meget let Anledning og Leilighed dertil; thi paa vort Loft fandt jeg tre saadanne ganske nye, rødmalede, meget smukt og godt

gjorte Plouge, og man fortalte mig, at de for nogle Aar siden vare komne fra Grev Conrad Reventlow, men at de vare ubrugelige. Om disse Plouge nu havde været bestilte af min Fader, fordi han selv vilde prove dem og derved komme til en bestemt Overbeviisning om deres Værd, eller om Greven havde sendt dem som Present, forat min Fader skulde komme til at bruge dem — det veed jeg ikke. Jeg har ofte tænkt herover; men Saameget er vist: det var et stort Gode for mig, at de fandtes paa Gaarden; ellers vilde jeg vanskeligt saasnart være kommen til at benytte dem. Jeg fik dem hurtigt ned af Loftet og begyndte om Efteraaret at pløie Stub med dem. Den gamle Avlskarl var lynende gal over dette Experiment, som han tidt nok sagde „var afproberet.“ Jeg kunde imidlertid strax selv, til stor Forbauselse for ham, pløie ligesaa godt og smukt med 2 Heste for den engelske Ploug, som han kunde pløie med den store danske, han havde 4 Heste for. De unge Karle og Drenge kunde jeg ogsaa strax faae til at pløie med den; men det varede noget, inden Avlskarlen kunde finde sig deri; dog kom ogsaa han snart med. Den største Vanskelighed for mig, ved fuldstændigt at indføre den, laae deri, at jeg skulde lære de 7 forskjellige Huusmænd, som vi hver Dag havde, at bruge den. Der blev derfor ogsaa undertiden pløiet meget slet, og, da Forvalter Priergaard fik dette at see, vilde han sætte en Skranke for et saadant Uvæsen, idet han forestillede min Moder saavelsom Clausen i Halsted, hvor galt det vilde gaae, saafremt jeg vedblev at pløie med disse daarlige Plouge, som allerede saamange Steder vare prøvede og casserede, efterat det havde viist sig, at Jordene vare blevne fordærvede med Rod og Ukrudt. Han fik imidlertid intet Medhold, og jeg fik Lov til at bruge og benytte

de Plouge, jeg syntes bedst om. Priergaard var vred; men vi bleve snart igjen gode Venner, og, da jeg nu efter det Mønster, jeg besad, havde faaet lavet flere Plouge, varede det ikke ret længe, inden ogsaa han fik en af dem. Jeg indskrænkede nu hele Hestebeholdningen fra 30 til 22 à 24 Stk.; nogle solgte jeg, andre byttede jeg paa Markederne, saa at jeg fik den hele Besætning betydelig forbedret, uden dertil at bruge Penge.

Nu skulde Rapsdyrkningen ret gaae for sig. I de 6 store Marker blev der saaet efter Brak: Hvede, Ærter, Byg, Græs, Græs, og i de 6 mindre efter Brak: Rug, Byg, Havre, Græs, Græs; men hvorledes skulde man nu i denne Drift faae Rapsdyrkningen indført, udenat man mistede den ene Vintermark? Jeg fandt det rigtigst at opdyrke „Ryddepladsen" ved Teglværket, som dengang, bevoxet med Stubbe og Krat, laae bedækket med store Steen og var benyttet som Græsning for Ungqvæg, men kun afgav en daarlig Føde for 10 à 12 Stykker af dette. Efterat jeg henad Høst havde faaet ryddet de fleste Stubbe, fik jeg om Vinteren pløiet 7 à 8 Tdr. Land med 4 gamle Heste, som græssede i Skoven og bleve skudte, da dette Arbeide var udført. At jeg da ikke fik hele Stykket under min Behandling paa eengang, kan jeg endnu ærgre mig over; men Grunden hertil var jo alene Mangel paa Indsigt i, hvorledes man skulde tage fat paa et saadant Arbeide. Imidlertid lykkedes det mig om Sommeren saa godt at faae dette Stykke Jord behandlet til Raps, at vi det følgende Aar avlede næsten 100 Tdr., som dengang kostede 12 Rdl. pr. Td. Det var et ordentligt Slag, en Indtægt paa circa 1100 Rdl. udenfor den egentlige Avling, en Sum, som var langt større, end dette Stykke Jord kunde have kostet, om man vilde have solgt det. Det følgende Aar saaede jeg

Raps i den bageste „Kyllingemark" og avlede her 150 Td. paa 15 Td. Land. — Saa heldig som i disse 2 Aar har jeg senere ikke været, og, havde jeg tidligere opgivet Rapsen, vilde det have gavnet min Moder meget, men i Særdeleshed Gaarden.

I disse Aar, navnlig i 1828 og 29, vare min Moders Pengeaffairer allerede blevne noget forbedrede. Der var dog ogsaa endnu endeel store, gamle Bøgetræer tilbage i Skoven, og til ret gode Priser solgte vi Alt, hvad vi kunde. Tørveskjæringen derimod indbragte ikke ret Meget; men de Penge, som indkom herfor, vare dog Netto; thi Opskjæringen blev betalt med en Trediedeel af Tørven.

Nu kom det, især for Laaland, saa ulykkelige vaade Aar 1830 med en Misvæxt, som jeg, Gud være lovet, siden ikke har kjendt Mage til, og med Sygdom, Fattigdom og Elendighed, som det er vanskeligt at beskrive saaledes, at det kan forstaaes af Folk, som ikke have oplevet denne Tid paa Laaland. Dette forunderlige, urolige og regnfulde Aar begyndte egentlig den 29nde Juli 1829 med et ganske voldsomt Tordenveir og Regnskyl, som paa eengang satte alle lavtliggende Jorder og Enge under Vand. Det var en Lørdag Eftermiddag. Jeg var netop den Dag i Maribo for at sælge Raps. Tørvemosen stod dengang netop fuldt besat med opskaarne Tørv, og jeg havde faaet Løfte af endeel Bønder om, at de om Mandagen vilde møde med Vogne for at kjøre Tørven til Nakskov. Men hele Mosen kom nu midt om Sommeren til at staae under Vand, saa at man kun enkelte Steder kunde see Toppen af Tørvestablerne, og, da det af og til vedblev med stærke Regnskyl, saa blev denne Vandstand paa Mosen vedligeholdt stadigt i over et heelt Aar. Desuagtet høstedes der dog endnu i 1829 ret godt og navnlig Raps, som heldigviis allerede var tærsket. Derimod var det ikke

muligt om Efteraaret at faae saaet Rug eller Hvede nogenlunde ordentligt, og det smøledes der kun med. Der blev saagodtsom ingen Stub pløiet om Efteraaret til Byg. Det var, ligesom om Veiret og Climatet ikke kunde glemme den voldsomme Torden den 29nde Juli, og det vedblev Efteraaret og Vinteren igjennem at være uroligt med ualmindelig stærke Storme, og om Foraaret den 4de April 1830, Natten mellem Lørdag og Søndag, havde vi en meget stærk Storm, som anrettede store Ødelæggelser, og mange Lade- og Stald-Bygninger, ogsaa enkelte Vaaningshuse, blæste aldeles omkuld; foruden med Ladebygningen paa Søllestedgaard, erindrer jeg endnu, at dette var Tilfældet med Laden paa Juellinge og Rudbjerggaard. „Det gjør ikke noget, for den er godt assureret", sagde Baronen paa Rudbjerggaard; men han fik vel at vide, at den ikke var nogen Blæsekasse; thi denne Lade er endnu indtil den Dag idag aldrig bleven opført igjen.

Jeg kan endnu saa tydeligt see Sorgen paa Clausens Ansigt — han, der var vor gode Svoger og Støtte — da han Søndag Eftermiddag traadte ind i Stuen til os; ja, vi græd Allesammen. Min Moder var, som altid i større Begivenheder, den Rolige og Besindige. Efterat Laden var falden omkuld, kunde man nu fra Dagligstuevinduerne see ud over Markerne, og man havde nu faaet Søllested Kirke lige for Øiet. „Nu har vi en smuk Udsigt", sagde hun, „og den nye Lade skal da ikke ligge paa den gamles Sted."

Det var for Clausen, som ogsaa for os Andre, en stor Trøst og Opmuntring, at vor kjære Moder ikke var mere forknyt, end at hun strax kunde tænke paa, hvorledes der igjen skulde bygges og hvorledes Eiendommen derved kunde forskjønnes. Det var imidlertid ikke saa let gjort, som sagt; thi det var ikke alene Hovedgaarden, som havde liidt

af Stormen; mange Steder rundt paa Godset var der ogsaa skeet megen Skade, og nu kom der den Ene efter den Anden og bad om Hjælp, forat de nedfaldne Bygninger igjen kunde blive opbyggede. Det var ogsaa et forfærdeligt Syn at see Haven. Der var dengang en fortsat Allee af meget store, gamle Graner fra Lindene næsten heelt op til Broen. Disse laae tilligemed en stor Deel andre Graner og Fyrretræer paa Kryds og tværs over hverandre, fældede af Stormen. Alt Dette blev imidlertid til en god Hjælp ved Opførelsen af den nye Lade, og hvad der manglede blev hugget af Ask og Elle i Skoven. Undertømmer af Eg var der Tilstrækkeligt af i den gamle Lade, og Overtømmer maatte Haven og Skoven afgive. De nye Ladebygninger, der bleve opførte med den største Oeconomi, bleve naturligviis kun smaae, utilstrækkelige og paa Grund af det grønne Skovtræ meget usolide; men vi kunde imidlertid hjælpe os med dem.

I Foraaret, Sommeren og Efteraaret vedblev endnu det samme urolige Veir, og næsten uophørligt havde vi Regn og Kulde. Det var ret et ynkeligt Syn at see Creaturerne gaae paa Marken og næsten overalt vade i Vand. Jeg erindrer endnu saa godt, at vi havde Byg i „Stærsmark“, og paa det Skifte lige vest for Kirken stod omtrent en halv Alen Vand, hvorfor Karlene maatte trække Strømperne af for at meie Byggen, som man maatte fiske op af Vandet, bære hen paa høiere Steder og der tørre det. Ikke faae Stykker af Markerne stode bestandigt under Vand, og rundt om en af Gaardene stod der en Sø, hvori man gjerne kunde have seilet med en Baad.

Man vil heraf kunne tænke sig, at der i et saadant Aar aldeles Intet kunde avles paa alle lavere liggende Jorder. Den Smule Korn, man fik paa de høiere Steder, maatte man

kjøre i smaae Læs med fire Heste for. Jeg kan erindre, det var saa koldt i Høsten, at vi varmede Øl og sendte i Marken til Folkene. Paa Søllestedgaard fik vi dog indhøstet lidt ind i November; men man saae endnu kort før Juul, navnlig hos Grev Einar Reventlow paa Aalstrup, Byggen staae opbunden paa Marken, og den blev i Frostveir hjemkjørn paa Slæder. Hvorledes saadant Korn og saadant Foder kunde tjene til Menneskers og Creaturers Føde, vil man let kunne tænke sig. Paa Laaland var der jo ogsaa almindelig Hungersnød. Et godt, sundt Stykke Rugbrød, avlet der, fandtes ikke, og der blev tilført denne Ø en betydelig Deel østersøisk Rug, som kostede 8 à 10 Rdl. pr. Td. Kammerherre Reventlow paa Pederstrup udviste stor Godgjørenhed imod fattige Folk ved hele Aaret igjennem ugentlig at uddele en stor Deel sundt Brød og nogle Kogeærter. Ligeledes blev der i flere Sognecommuner besørget Brød bagt af sund Rug og uddeelt til Trængende. Desuagtet grasserede Feber og andre Sygdomme næsten i alle Huse, og i Søllested Sogn som og i flere andre døde hvert tiende Menneske; det er Mere end Cholera i eet Aar har bedrevet i nogen af de større Byer. Forat der det følgende Foraar kunde blive tilsaaet, maatte Regjeringen tilføre Laaland en betydelig Deel Korn af Byg og Havre, som blev solgt paa flere Aars Credit til 6 Rdl. for Byg og 3½ Rdl. for Havre. Af Mangel paa Foder maatte man om Efteraaret sælge og slagte alle de Creaturer, man kunde; men Kjødet kostede næsten Ingenting, og jeg kan erindre, det blev sagt: „Iaar kommer man til at spise Kjød til Flæsk; thi Brød kan ikke skaffes." Men det Kjød og Flæsk, som man havde paa de magre Creaturer, var snart forbi; hen paa Foraaret havde man intet heraf, og disse Varer kom nu i en Priis, man aldrig havde hørt Mage

til. Hollænderiet paa Søllestedgaard — dengang 60 Koer — blev reduceret til 30. Et meget smukt lille Schäferi paa 80 Stykker Moderfaar uddøde aldeles, og vi mistede mange Heste. Der blev af dette Aars Høst ikke solgt Mere end 30 à 40 Tdr. Hvede og 10 à 12 Tdr. Raps; derimod blev der kjøbt baade Rug, Byg og Havre, navnlig til at saae. Naar man nu tænker sig, at der i dette Aar aldeles ingen Indtægter havdes af Fæstegodset og at alle Fæsternes Afgifter bleve skrevne paa Restance, saa vil man ogsaa kunne tænke sig, hvilken oeconomisk Forfatning min Moder kom i.

Til denne lange Beskrivelse af dette ulykkelige, vaade Aar, maa jeg endnu føie Beretningen om en for en Landmand mærkelig Begivenhed. Jeg kjøbte 7 Tdr. god Sædrug til 8 Rdl. pr. Td., som jeg saaede i temmelig beqvem Jord; men denne Rug blev saaledes ædt af Snegle, som gjennem den ellers strænge Vinter endnu om Foraaret vedblev at holde Liv under Sneen, at jeg kunde see, Rugen ikke vilde blive til Noget. Jeg kjøbte da atter Byg; i temmelig beqvem Jord saaede jeg det i Mai Maaneds første Dage og ventede nu en god Høst efter gjødet Brak; men Sneglene vare endnu i Live og vedbleve med at slikke Byggen af, saa at den ingen Steder kunde komme rigtigt frem og løb først i Ax hen paa Efteraaret; da den saa ikke kunde blive moden, slog jeg den af grøn og fodrede Køerne dermed, da de i November vare komne paa Stald.

I dette Aar havde min Moder nu ogsaa den Sorg at miste en tro Støtte og Raadgiver i Justitsraad Dons, der døde meget pludseligt i de første Timer af det nye Aar 1831. Efterat Clausen nu var kommen godt ind i alle Sager, behøvedes der ikke at antages nogen anden Administrator.

I Aaret 1831 blev en lille Fæstegaard i Tjennemarke

ledig. Den havde tidligere været benyttet til Skyttebolig og kaldtes endnu Skyttegaarden. Min Fader skal engang, da han red der forbi med Clausen i Halsted, have sagt: „Der ligger et smukt, lille Sted, som vilde være godt skikket for en Enke. Der kan holdes et Par Heste og 6 à 7 Køer, og det ligger saa kjønt op til Skyttevænget. Skulde dette lille Sted engang i min Tid blive ledigt, saa vil jeg dog ikke fæste det ud, men beholde det selv". Disse min Faders Ord randt nu Clausen ihu. Min Søster Laurine, der jo som Enke var kommen hjem til Søllestedgaard med sin lille Datter Elisa, vilde jo, ligesom vi Andre, ved vor Moders Død blive huusvild, og Clausen foreslog derfor, at min Moder skulde give Laurine Livsfæste paa denne lille Gaard. Min Søster havde altid viist stor Lyst til landlig Virksomhed, og Clausen haabede derfor, at denne lille Landeiendom i Forbindelse med den lille Enkepension fra Sandby vilde kunne give et tilstrækkeligt Udkomme for hende og hendes Børn, og under ulykkelige Omstændigheder ved min Moders Død vilde der ogsaa kunne blive et Tilflugtssted for en af de uforsørgede Søstre, Ane, Georgia eller Sine. Navnlig paa Grund heraf var min Moder strax villig til at gaae ind paa Planen, og hun syntes rigtig godt om den; ogsaa min Søster Laurine var særdeles glad og tilfreds herved. At der ved saadanne Planer og Forandringer altid gives Personer, som ikke finde saadanne rigtige, er jo saa naturligt; saaledes ogsaa her. Nogle meente, deels at det efter Moders Omstændigheder var en for stor Opoffrelse for hende at give Slip paa den Indfæstning, hun kunde have faaet af Gaarden, og den aarlige Afgift, der — om ogsaa en saadan blev bestemt — dog ikke kunde indkræves, deels ogsaa, at det for en Enke var meget vanskeligt at drive et saadant lille Agerbrug, saa

det kunde indbringe Noget. Imidlertid udførtes Planen med stor Lyst af de Paagjældende, og i 20 Aar blev den til megen Velsignelse og Glæde, saavel for Laurine og hendes Børn, som for hendes Søskende. Hvem af disse eller af hendes Venner, hvoraf hun altid har havt mange, erindrer vel ikke endnu, med hvilken Glæde de have besøgt hende paa den lille Gaard i Tjennemarke, som efter min Fader blev kaldet Jørgenslund! Hvormange herlige og velsignede Timer have vi ikke oplevet der, og hvilket Huus og hvilken Familie i hele Omegnen kunde vel, enten ved sine festligste Leiligheder, eller naar Sorg og Sygdom hjemsøgte dem, undvære Laurine, hvis Omgang altid var saa tiltalende! Vi have her, som og i hvad der senere passerede paa Søllestedgaard, et Beviis paa, hvilken Velsignelse der kan ligge deri, at der i en Familie er et ret inderligt Sammenhold og megen Kjærlighed, saa ethvert Lem af Familien, uden Hensyn til Øieblikkets Jag, ret inderligt under og ønsker det andet alt det Gode og al den Lykke, som man kan skabe hinanden, og som i Verdens Gang af Alstyreren bliver tildeelt. Det var derfor et stort Savn paa Egnen, men især paa Søllestedgaard, da Laurine, efterat hendes Datter var bleven gift i Sverrig med Inspecteur Poul Christian Clausen, opgav sin selvstændige Stilling paa Jørgenslund, for at leve hos og sammen med sine Børn. Uagtet jeg, som imidlertid var bleven Eier af Søllestedgaard og Gods, erindrede min salig Faders Ord og derfor nødig vilde have solgt Jørgenslund, fandt jeg dog, at dette var det eneste paalidelige Middel, hvorved jeg under tilstødende Omstændigheder kunde sikkre Laurine en livsvarig Understøttelse fra Fæstestedet. Havde hun endnu nogle Aar beholdt Gaarden, vilde hun efter de opgaaende Conjuncturer

kunnet have erholdt et noget større aarligt Udbytte af den og jeg, som Eier, en større Capital.

Den gamle Priergaard begyndte nu at blive meget svag, og det var nødvendigt at faae en ny Godsforvalter. Min Moder var da saa heldig efter Clausens Raad og Anbefaling at antage i sin Tjeneste Exam. jur. Hendrik Dons, som var Søn af Justitsraad Dons. Han var en ualmindelig dygtig, driftig og kraftig ung Mand, ærlig, forstandig og i enhver Henseende agtværdig. Med ualmindelig Iver tog han sig af min Moders Sager, og det var en stor Lykke for hende at have faaet et saadant Menneske i sin Tjeneste; for mig var dette nu ikke alene en stor Behagelighed i den daglige Omgang, men det var mig overordentlig nyttigt; hans Dygtighed var mig en Spore til at tage ordentligt fat; jeg holdt nu Dagbog over alt mit Arbeide ved Avlsbrugens Drift.

Jeg havde i de sidste 4 à 5 Aar til mit 21de Aar saa at sige alene beskjæftiget mig med Avlingen, med Skovenes Bestyrelse og de grove Folk, jeg forstod ikke Andet, og netop i det unge Menneskes bedste Leveaar havde jeg Intet lært. Jeg skrev og regnede daarligt, og i Alt, hvad der laae udenfor en Avlskarls Beskjæftigelse, var jeg aldeles uvidende. Ved at omgaaes Dons trykkede dette snart paa mig, og efter en Samtale, jeg tilfældigviis fik med min kjæreste Barndoms- og Ungdoms-Ven Fritz Boisen, vaagnede der ligesom et nyt Liv i mig, og jeg kom til at indsee, at, saafremt jeg ikke selv formaaede at arbeide mig ind i Noget og skaffe mig nogle Kundskaber, saa kunde jeg ikke blive Andet end en simpel Bonde. Fritz Boisen beklagede nemlig i Deeltagelse og Venskab for mig, at Dons var bleven Godsforvalter paa Søllestedgaard, og at jeg ikke havde kunnet overtage denne Bestilling. Inderligt og dybt følte jeg Sand-

heden heri, og fra det Øieblik af tog jeg ordentlig fat, og al den Tid, jeg kunde afstaae fra Landvæsenet, anvendte jeg paa Comptoiret hos Dons, jeg skrev og regnede med ham i alle Sager, læste alle Forordninger om Landboforholdene og søgte, saagodt jeg kunde, at sætte mig ind i disse Forhold. Dette kom nu til at interessere mig grumme meget, jeg arbeidede daglig flere Timer paa Skrivestuen, og paa Grund af den Øvelse, jeg havde faaet paa Comptoiret i Nykjøbing, havde jeg meget let ved at sætte mig ind i disse Forretninger.

Da Dons nu i Efteraaret 1831 var kommen ind i alle min Moders Pengesager og saae, hvor slet disse stode, blev han ganske forskrækket herover. De to sidste sørgelige, vaade og ufrugtbare Aar havde — som før sagt — ogsaa forværret Tilstanden, og, da han erfarede de store Restancer af Skatter og Renter, frygtede han for, at det ikke vilde blive min Moder muligt at beholde Eiendommen. Jeg kunde ikke ganske forstaae hans Beregninger; men jeg kan erindre, de gik ud paa, at, naar vi til den forestaaende Termin undlode at betale Renter og Skatter, saa kunde vi omtrent indsamle 10000 Rbd., og, naar vi saa beholdt disse, havde vi dog Noget, naar Creditorerne toge Eiendommen; holdt vi disse 10000 Rbd. tilbage, var der dog saa megen Restance, at Creditorerne ligefuldt kunde tage Eiendommen. Hvad var nu det Klogeste? Vi turde ikke tale til Moder om disse sørgelige Tilstande, men vi bestemte at ride til Halsted, og Dons forelagde her Clausen sine Beregninger og sin Mening om Sagen. „Ja“, sagde Clausen, „det veed jeg jo nok; saaledes har Sagerne staaet lige siden min Svigerfaders Død. Det er jo nu i det sidste Aar blevet meget værre; men der staaer jo ude paa Godset endeel Penge, som vi

haabe vil komme ind med Tiden. Det Hele beroer jo paa, om Creditorerne vil give os Tid og Henstand. Men, da det nu er Deres Mening, at det vanskeligt vil kunne gaae saaledes og at vi ikke kan bevare Eiendommen, om det end kan tænkes for Fru Jørgensens Levetid, saa tør ikke jeg alene bære Ansvaret derfor, og det bliver derfor bedst og rigtigst at forklare min Svigermoder disse Forhold og med hende overveie, om vi skal og tør lade det gaae, som det gaaer og kan gaae". — Næste Dag kom Clausen til Søllestedgaard, og i Dons's og min Nærværelse havde han en meget alvorlig Samtale med min Moder om disse sørgelige Tilstande. Da hun havde hørt Dons's Forklaring og Forslaget om ved en Fallit at redde 10000 Rbd., saa erklærede hun med Bestemthed, at dette vilde hun aldrig indlade sig paa. Hun vilde betale, saalænge hun var i Stand dertil, og, kunde hun saa ikke faae Ro og Tid til at klare Alt, vilde hun hellere gaae nøgen fra Gaarden end tilvende sig Noget, der tilkom hendes Creditorer. I Virkeligheden vare Omstændighederne nu heller ikke saa daarlige, som de havde været i Aarene 1826 og 27; thi, om ogsaa Renter og Skatterestancer nu igjen vare ligesaa store som dengang, saa udestod der — som sagt — ogsaa mange Penge paa Godset, og der var mange Restancer for solgte Skoveffecter, som, naar Tiderne bleve nogenlunde, kunde forventes at indkomme. Man maatte altsaa klemme paa som sædvanligt, og Dons og jeg vare lige ivrige i at bringe Alt i Orden. Denne alvorlige og fortrolige Samtale bandt os endnu nærmere sammen. Naar vi havde arbeidet godt om Dagen, red vi meget ofte om Aftenen over til Clausen for at tale med ham om vore Sager. Dette var vor kjæreste og bedste Fornoielse, ligesom

det ogsaa var vor største Glæde, naar han kom over til os for at see vort Arbeide.

Det beroede alene paa, hvad Banken vilde gjøre ved de 8000 Rdl. med Renter, som den havde tabt ved Baadesgaard. Saalænge den vilde unde os Ro, kunde det nok holde sammen; men, naar den vilde gjøre sin Fordring gjældende om Pant i Søllestedgaard med Afbetaling, vilde det være umuligt at holde sig.

Som et Beviis paa Bøndergodsets Værdi i den Tid, vil jeg blot anføre, at, da den gamle Rasmus Kok i Skovlænge døde, som var Fæster af den Gaard, jeg senere har solgt til Niels Friis, afstod hans Enke Gaarden imod at erholde nogle Skjæpper Korn aarlig og frit Huusly; men det var ikke muligt paa nogenlunde rimelige Conditioner at faae en Fæster til den. Den stod ledig i et halvt Aar, og først i Foraaret 1832 fik vi en Huusmand, Ole Nielsen fra Hellinge, til at overtage den uden Indfæstning og imod, at vi leverede ham det fornødne Sæde- og Fødekorn til Høsten.

Hendrik Dons, som vi havde kjendt, fra vi vare Børn, og hvem vi altid holdt meget af, blev os nu ved den daglige Omgang kjærere og kjærere, og det blev os derfor en stor Glæde, da han senere hen friede til min gode, min kjæreste Søster Georgia og fik hendes Ja. Vel kunde der i Øieblikket ikke være Tale om, at de vare i Stand til at gifte sig; men Dons havde det Haab, at han med Tiden vilde kunne faae en saadan Ansættelse, at han kunde holde Bryllup. Der maatte altsaa ventes og haabes. Det var nu saameget mere fornøieligt for mig at arbeide sammen med den kjære Dons, og jeg tør nok sige, at vi vare flittige og gode imod hinanden.

Da min Broder Christian allerede i nogle Aar havde

udviist en afgjort Ulyst til Studering og ønskede at gaae en anden Vei og fornemmelig at blive Kjøbmand, saa kom han, da han, efter at have fyldt 14 Aar, var bleven confirmeret i Nakskov af Brammer, strax i Lære hos Urtekræmmer Funck i Kjøbenhavn. Her gjennemgik han en langt haardere Skole, end han havde kunnet tænke sig, uagtet Moder ofte havde foreholdt ham, at dette vilde blive Tilfældet; men han gik den igjennem uden Klage, med Ære og til Glæde for sin gamle Moder og sine Søskende. Under denne og sine senere haarde Stillinger skrev han altid muntre og glade Breve hjem til sin Moder og sine Søskende, og, ligesom han bestandigt har bevaret sønlig og broderlig Kjærlighed til det gamle Barndomshjem Søllestedgaard og til dets Beboere, saaledes vil han altid være og blive os en inderlig kjær Broder.

De følgende Aar, 1832 og 33, vare meget gode, og navnlig var 1833 det frugtbareste, vi havde havt paa Søllestedgaard. Det var i Særdeleshed Hvedeavlen, der var saa overordentlig stor, at man havde megen Vanskelighed ved at faae tærsket den Mængde Sæd, som i dette Aar blev avlet. Tærskemaskiner kjendte man, saa at sige, aldeles ikke noget til, og efter den store Dødelighed i Aarene 1830 og 31 manglede der Arbeidskraft af Hænder for at faae den rige Høst tærsket og bragt i Handelen. En Kjøbmand Bruun i Nykjøbing paa Falster fik da den heldige Speculation at forskrive fra England en meget stor, transportabel Tærskemaskine til 8 Heste, og denne leiede han ud for en daglig Betaling af 5 Rdl. Efter Forudbestilling og efter en bestemt Plan gik nu hele Vinteren igjennem denne Maskine fra den ene store Gaard til den anden, og jeg var saa heldig at have den i 8 Dage, i hvilken Tid vi tærskede noget over 400 Tdr. Hvede.

Det er nu i dette Foraar, 1876, lige 50 Aar siden, jeg

begyndte min Virksomhed paa Søllestedgaard. Hvilket Held og hvilken Lykke har jeg ikke havt i disse 50 Aar, og hvilken Velsignelse har Vorherre ikke lagt i denne min Virksomhed!! Ingen menneskelig Tak kan forslaae her, og ingen Ord kan tolke mine Følelser herved — og min Tak.

Minderne om denne min Ungdomstid staae endnu saa tydeligt, klart og smukt i min Erindring, uagtet den i mange Henseender og paa mange Maader var i høi Grad alvorlig, besværlig og vanskelig. Jeg kan imidlertid — Gud skee Lov! — altid bedst huske det Smukke, det Glædelige. Sorgerne og Besværlighederne ere jo nu ogsaa overstaaede og næsten glemte. Og, idet jeg nu kalder disse kjære Ungdomsbilleder frem for mit Blik, da staaer det saa forunderlig skjønt og klart for mig, hvorledes den gode Gud har hjulpet mig og ledet mig i min Gjerning og velsignet denne, men ogsaa, hvorledes han har ledet mine Tanker og mine Idrætter og mit Hjerte, styrket min Aand og min Taalmodighed og dernæst frelst mig fra slemme Fristelser, saa at jeg kunde og skulde opnaae den velsignede Lykke at finde og vinde den skjønne Kvinde, som har gjort mig saa ubeskrivelig lykkelig, ja, gjort mig til den Mand, jeg er — i Beskedenhed sagt — og, som jeg haaber: til en god og lykkelig Fader. At dette skulde skee, det er Guds Værk, og ikke Menneskeværk. Fra min Side kan jeg kun sige, at jeg meget tidligt fattede den Tanke eller Beslutning: aldrig at sætte mig noget Ønske aldeles fast i Hovedet, saaledes at en Ikke-Opnaaelse heraf skulde kunne gjøre mig aldeles ulykkelig, men at have Taalmodighed og overgive mine store Ønsker i Guds Haand; dog, selv dette havde jeg jo ikke af mig selv. Det gaaer imidlertid ofte saaledes i denne Verden, at et virkelig skjønt og stort Maal, det opnaaes ikke uden igjennem Kamp, Prøvelser,

Skuffelser, Anstrængelser og Besværligheder, og saaledes har jeg ogsaa havt mine.

Hvad jeg her nedskriver, det er en Skildring af alle mine Forhold, saaledes som jeg har opfattet dem. I enkelte Ting kan jeg jo have taget feil; men jeg har ikke villet hverken digte eller lægge Noget til eller trække Noget fra. Sandheden i Stort som i Smaat har jeg villet følge. —

Lige fra den Tid, jeg i Utterslev som Dreng paa 12 Aar første Gang havde gjort rigtigt Bekjendskab og sluttet Venskab med Hanne Meier, havde jeg altid bildt mig selv ind og troet og tænkt, at jeg aldrig vilde finde nogen Pige, der saaledes som hun passede for mig. Naar jeg i Nykjøbing tænkte paa Hjemmet, tænkte jeg ogsaa paa hende, og som oftest, naar jeg kom i mit Hjem, var hun der i Besøg, og hun var mine Søstres Georgias og Sines bedste og kjæreste Veninde. Det var overordentligt, saa vi kunde fornøie os sammen paa mange forskjellige Maader; hverken fra hendes eller fra min Side blev der sagt eller lagt noget Andet for Dagen, end reent og uskyldigt Venskab. Al den Interesse, hun viste for min daglige Gjerning i Hjemmet, for min Hest og for min Hund, var mig kjær og knyttede os sammen. Saa var det inde i det nye Aar 1829, at hun og hendes Søster Stine efter Julen endnu vare i Besøg paa Søllestedgaard. Et deiligt Kanefore havde vi. I min lille Kane med Klokkespil og Kanetæppe, Alt i smuk Orden, holdt jeg for Døren og skulde kjøre en Tour for Hanne. Da jeg havde faaet hende vel indpakket i Kanen, valgte jeg den smukke Vei uden om Gaarden og Haven ned mod Søllested-Skov. Jeg havde en stor Færdighed i at slaae Knald med min Kanepidsk, og, da jeg naaede Skoven, lød det som Skud. „Hvor det dog er smukt at kjøre her! Ja, saadan en Kanetour,

den holder jeg af", sagde Hanne; „men i Rødby holder jeg ikke af at kjøre i Kane." „Der er vel heller ingen ordentlige Kaner der", svarede jeg. „Jo", fortsatte hun, „der er saamænd flere; men jeg holder ikke af at kjøre der." „Hvorfor ikke?" „Nei, det vil jeg nu ikke; de unge Herrer i Rødby holder ofte uden for Døren med smukke Kaner og byder os ud at kjøre; men jeg vil ikke. Mine Søstre kjøre saa ofte." „Hvorfor vil Du da ikke?" „Nei, for jeg kan ikke." „Men hvorfor da?" „Fordi — nu, jeg vil ikke!" „Hvorfor dog?" „Ja, fordi — saa skal man give dem Kaneret." „Kaneret! Hvad er det for Noget?" Og jeg slog Knald, saa det jallede i Skoven; det var rigtig Kaneret, og saa loe hun, saa hun var nær ved at briste, og sagde: „Nei, de maae give Kaneret!" Jeg vidste ikke og havde aldrig før hørt om Kaneret eller, det jeg veed af, faaet Kaneret; imidlertid kunde jeg nok forstaae og mærke, at det var en Belønning, som jeg nu kunde gjøre Regning paa, og, da vi vare komne hjem og jeg hjalp hende Tøiet af ude i Gangen og stod lige over for hende, sagde jeg: „Ja, Hanne, saa skal jeg vel have min Kaneret?" Hun svarede Intet, men kom mig saa nær, at jeg kyssede hende paa Munden, hvorefter hun hurtigt løb ind i Stuen, og jeg gik paa mit Værelse for at skifte Støvler. Mit Hjerte bankede, og jeg syntes, jeg havde begaaet en stor Feil. Jeg fortrød det, og jeg ærgrede mig; jeg lovede mig selv for Fremtiden at være mere forsigtig; thi saaledes maatte og skulde det ikke være endnu. Jeg stakkels unge Menneske paa 19 Aar! Der maatte endnu gaae mange Aar, inden min Moder muligen kunde overlade mig en Bondegaard paa Godset, hvorved jeg samtidigt kunde være hende til Nytte. Dette var nu gaaet op for mig som den høieste og største Lykke, jeg nogensinde kunde opnaae.

Jeg var længer end sædvanlig om at gjøre mig i Stand efter Touren, og jeg var baade bedrøvet og ærgerlig. Da jeg kikkede ud ad Vinduet, opdagede jeg, at en Knubslæde holdt for Døren, og jeg saae strax, det var de Unge fra Vesterborg, min gode Ven Fritz Boisen, Helga og Jutta. Jeg blev nu rigtig glad og løb hurtigt ned til dem; der blev snart en overordentlig munter og fornøielig Stemning imellem alle os unge Mennesker, hvori de Gamle, navnlig min Moder og Tante Jette, toge ivrig Deel. Vi legede paa den Tid altid Ordsprogsleg, naar vi kom sammen, og det var forunderlig morsomt alt Det, vi kunde finde paa. Vi deelte os saa i to Partier, hvor Moder og Tante altid vare i det, som gav Svar for det andet, og det var mageløst, hvor opfindsomt og livligt min gamle Moder altid tog Deel i denne Leg; naar vi saa ikke kunde finde paa Mere, saa begyndte vi at dandse og synge. Jeg seer endnu i Tankerne min Moder vise os, hvorledes hun i sin Ungdom havde dandset Menuet, hvorledes hun neiede, og hvorledes saa Fritz bukkede for hende. Mine Søstre Georgia og Helga eller Hanne maatte spille Claveret. Saaledes gik det til langt ud paa Natten, da vi pakkede Boisens ind i deres Knubslæde og gav dem ordentlige Sidsteslag.

Alle Andre vare nu gaaede iseng; men Georgia, Sine og jeg vare endnu i Dagligstuen for at slukke Lys, m. M. „Det var dog en mageløs morsom Aften“, sagde jeg, idet jeg satte mig ned i Sophaen og fik de Andre til ogsaa at sidde der. „Ja, vi har rigtig moret os“, svarede de. „Og Fritz! Hvor er han dog munter, morsom og elskværdig“, sagde jeg. „Ja, det er han ogsaa“, svarede Georgia; “men det var urimeligt, som han gjorde af Hanne; saadan — og paa den Maade, det kan virkelig ikke tillades.“ „Aa, hvad!“ sagde

jeg, idet jeg tænkte, han dog ikke gjorde Det, jeg havde gjort samme Dag. „Jo“, istemmede Sine, „jeg synes rigtignok, at det er Formeget, dersom han ikke mener noget Alvorligt dermed; men han er jo Student og snart Candidat, saa han kan jo have Lov dertil.“ „Ja, han er Student, det lykkelige Menneske!“ tænkte jeg. Hun fortsatte: „Men jeg kan ikke lide, saadan som Helga og Hanne har stukket Hovederne sammen iaften, og de har havt saa Meget at hviske til hinanden om, at jeg, som ellers altid er inde i Alt, hvad der angaaer dem, jeg har iaften maattet staae udenfor det Hele; men jeg kan da fortælle Jer, at jeg fik den Aftale at høre imellem dem, at, naar Hanne og Stine nu tager hjem til Rødby imorgen, saa skal Fritz og Helga en af de første Dage besøge dem der.“ „Den lange Vei! Det troer jeg ikke“, svarede jeg, „det talede Fritz slet ikke om; i saa Fald vilde han nok have os med derhen; desuden skal han jo nu om faae Dage reise til Kjøbenhavn.“ „Jamen“, svarede hun, „vi skal hverken med eller vide det, og nu skal Du nok faae at see, hvad der snart vil skee.“ Da vi nu gik tilsengs, tænkte jeg atter: „Han, det lykkelige Menneske — han er Student, han er over et Aar ældre end hun — hvilken Lykke for ham — og for hende! — Jeg er et Aar yngre end hun, og forresten er jeg og bliver Ingenting; men han er og bliver dog altid min bedste Ven.“ Dermed sov jeg rolig ind og var tidlig oppe ved min Gjerning i Stalden, efterat min Moder som sædvanlig havde kaldt paa mig. Om Formiddagen kjørte Hanne og Stine i Meiers Tohestekaner til Rødby, og om Eftermiddagen saae vi Knubslæden fra Vesterborg kjøre forbi med Fritz og Helga. „Der kan Du see“, sagde Sine, „nu kjøre de til Rødby; men Hanne eller Stine har ikke sagt os et Ord derom.“

Nogle Dage derefter gik det Rygte almindelig paa Egnen, at Fritz Boisen og Hanne Meier vare forlovede. Jeg sagde strax: „Det er ikke sandt, det veed jeg bestemt. Fritz har saa ofte forsikkret mig, at han paa ingen Maade vilde forlove sig, førend han var Candidat med bedste Characteer."

Aftenen før han skulde reise til Kjøbenhavn, havde han anmodet mig om at komme til Vesterborg, hvor vi skulde drikke et Glas Punsch til Afsked. Men Fritz var den Aften slet ikke i Humeur, og, da han bad mig blive om Natten og vi skulde ligge sammen i hans Seng, tænkte jeg, at vi kunde faae Leilighed til at tale om hvad der laae os Begge paa Hjertet. Vi fik stoppet og tændt vore Piber med hans gode Virgin-Tobak — det havde han nu Raad til! Jeg røg kun Petum. „Jeg kan ikke begribe, hvor Du kan ryge den Petum", sagde han til mig. „Jo", svarede jeg, „naar man først er vant til den, smager den meget godt, og saa koster et Pund Petum ikke Mere end et kvart Pund Virgin, og denne Virgin, den brænder paa Tungen, uagtet den er meget let.

Fritz var imidlertid hele Aftenen, ogsaa da vi vare alene, yderst taus og betroede mig Intet. Vi laae altsaa og dampede paa vore Piber uden at tale synderligt; men det var tydeligt, at han tænkte paa Hanne Meier, og ligesaa tydeligt stod det for mig, at der var mere Sandsynlighed for en lykkelig Fremtid for dem, end for hende og mig, hvis jeg fortsatte mine Barndomstanker. Altsaa var det nu klart for mig, hvorledes jeg var stillet. Jeg var tilfreds hermed og glædede mig ret inderligt paa min bedste Vens og paa min kjæreste Barndomsveninde Vegne. Da Piberne nu vare udrøgede, sagde han paa eengang meget bestemt: „Jeg vil ikke forlove mig, førend jeg er Candidat med bedste Characteer,

og dertil vil medgaae endnu omtrent to Aar." „Hvilken frygtelig lang Tid!", udbrød vi Begge paa engang; og dermed sov vi ogsaa Begge ind paa eengang. —

Det var Sommer, og det var Søndag! Min Moder vilde saa gjerne hver Søndag see sine Børn og Børnebørn hos sig. Baade fra Halsted og fra Rubbeløkke vare de komne. Desuden vare de Unge fra Vesterborg hos os, dog ikke Fritz, som paa den Tid var i Kjøbenhavn, og Hanne og Stine Meier fra Rødby vare ogsaa komne. Man spaserede nu i Haven. Jeg havde Grethe og Mine, En i hver Haand. Grethe var et ganske yndigt Barn paa 10 à 11 Aar; hun var Alles Kjæledægge, og det staaer endnu saa forunderlig tydeligt for mig, hvormeget jeg holdt af dette Barn, hvis Fødselsdag, den 18de Marts 1818, jeg ogsaa saagodt kunde erindre. Der var det Sjældne ved hende, fremfor ved de fleste Børn, at det ikke skadede hendes Characteer, hvormeget der end blev gjort af hende; men hun kunde blive bedrøvet, naar hun syntes, at der ikke blev gjort saa meget, som hun ønskede, af hendes Pleiesøster Mine. Vi satte os nu paa den Bænk, hvorfra man kunde see Huset og alle de Andre komme ned ad Hovedtrappen og over Broen. Min gamle Moder gik i Spidsen med sine 2 Svigersønner. „Nei, see, Mine", sagde Grethe, „hvor Onkel Lauritzes Skjæg er voxet." „Ja, han er nu et voxent Menneske." — De Unge og Børnene vare snart samlede i en stor Klynge. Det hed da: „Vi skal lege Tripsale", og saa gik det: „Elle — tælle — ni — Du est fri!" Den Sidste maatte staae med lukkede Øine, indtil Vedkommende havde talt til 100 og Alle havde skjult sig. Enhver søgte nu sit Skjulested. Nær ved Fristedet valgte jeg en lille Busk, som netop var saa stor, at den kunde skjule mig, naar jeg bukkede mig lidt. Da jeg havde staaet

et Øieblik, kom Hanne Meier løbende for ogsaa at skjule sig der; da hun saae mig, vilde hun, lidt undseelig eller modstridende, løbe igjen; men jeg kaldte og bad hende blive. Hun maatte, for at være skjult, staae tæt op til mig. I det Samme kom Helga Boisen løbende, som ogsaa vilde benytte denne lille Busk til Skjul saa nær Fristedet; men, da hun saae os, vendte hun hurtig om; jeg raabte: „Helga, bliv!“ „Tys, sagde Hanne, lad hende løbe; her er ikke Plads til Tre.“ Jeg raabte atter: „Helga!“; men som en Fugl, der flyver langs med Jorden, fløi hun over Græsplainen, idet hun svingede Hatten i Haanden som Vinger og søgte sit Skjul paa den anden Side af Grønningen. „Hundrede! Nu kommer jeg!“, raabte Sine, som var Den, der skulde søge os Alle op. Der var nu et Øieblik stor Stilhed. „Jeg kan godt see Jer, Lauritz og Hanne“, raabte Sine; „Tripsale! Jeg saae først Hanne, hun skal staae næste Gang!“ Lidt flaue traadte vi nu frem af vort Skjul. Imidlertid søgte Sine ovre paa den anden Side af Grønningen, hvorfra Helga i en Fart sprang frem af Buskene, og imellem hende og Sine blev der da et Kapløb over til Fristedet. Alt hvad de kunde pilede de af ved Siden af hinanden, og det syntes, som om de paa eengang skulde naae Maalet; tæt ved dette tog imidlertid Helga et Forspring; „Tripsale“ raabte de nu Begge paa eengang; men Helga kom først. “Det var da godt, at jeg ikke lod mig narre af Dig“, sagde hun til mig, idet hun slog stolt med Nakken, men var saa forpustet, at hun næppe kunde tale. Lidt flau svarede jeg: „Troer Du virkelig, jeg vilde narre Dig, Helga?“ — Saaledes gik Legen muntert og fornøieligt, til det blev mørkt og vi skulde op at drikke The, hvorefter vi dandsede lidt i den store Sal. Helga fortalte mig nu, at hun med det Første skulde besøge

sin Broder Lars i Jylland, og derefter skulde hun for det Meste tilbringe Vinteren i Kjobenhavn for at lære Sprog og desuden have Underviisning i Dands. Jeg meente nu, det var forunderligt, da hun kunde meget godt baade Fransk og Tydsk. Det syntes heller ikke, at hun glædede sig synderligt til denne lange Reise. Næste Dag omtalte Georgia og Sine ogsaa meget misbilligende denne Sag, som Helga havde fortalt dem. Men, naar hendes Forældre havde Raad dertil, kunde det jo være meget morsomt for hende.

Mine Forretninger i Hjemmet bleve nu, efterhanden som jeg blev ældre, større og større; men jeg troer nok, jeg tør sige, at jeg tog fat med den største Lyst og Interesse. — Om min Fremtid blev der ikke talet; man arbeidede kun paa at holde Alt gaaende. Men jeg selv kunde dog ikke Andet end ofte tænke paa, hvad der engang skulde blive af mig; jeg var tidt i en mørk Stemning og gjorde mig Selvbebreidelser over at have forspildt min Fremtidslykke. Naar jeg undertiden yttrede Saadant for min Moder, blev hun altid bedrøvet; jeg maatte altsaa helst tie hermed. Hun meente dog, at der nok engang med Tiden kunde lægges et Par Bøndergaarde sammen til mig; men dette maatte endnu ikke skee i flere Aar. Naar jeg omtalte dette for den tidligere Godsforvalter, Priergaard, saa syntes han slet ikke om denne Plan. „Du kan jo sagtens“, sagde han, „saadan en ung, smuk Mand som Du! Naar Du kun vil være fornuftig og flink, saa kan Du jo let gjøre et rigt Parti, — og saa er der saamænd ikke Noget iveien for, at Din Moder kan overdrage Gaarden til Dig; men Penge skal der til.“ Ja, det var en god Snak for mig! Nei, dette skulde aldrig Nogen faae mig til at speculere paa. En saadan Tanke kunde umuligt finde Plads i mit Hjerte; at bygge min Fremtids

Lykke herpaa, det var uværdigt; det, følte jeg, vilde være mig en Umulighed. Jeg kunde da meget bedre forlige mig med den Tanke at være Bonde — en saadan Bonde, som jeg vilde have, at Bønder skulde være — om jeg saa endog skulde være nødt til at gifte mig med en Bondepige. —

En Dag efter Høst havde jeg Forretninger at afgjøre med Kjøbmand Krøyer i Maribo. Jeg red en smuk, bruun Hoppe og var klædt i en kort, grøn Jagtfrakke med en Rad Knapper op i Halsen, i rene, hvide Beenklæder og med en Straahat paa Hovedet. Jeg syntes rigtignok, at jeg maatte tage mig godt ud, naar jeg travede eller galopperede ud ad Landeveien. Min Hund, den store, tigrede Venator, løb ved Siden af mig eller streifede langt omkring paa Markerne. Da jeg kom i Nærheden af Byen, stod jeg af og lagde Sadelen lidt tilbage, forat Hesten skulde tage sig smukkere ud, naar jeg red ind i Byen. Det var jo muligt, at jeg kunde finde en Liebhaver i Maribo, og jeg vilde gjerne sælge for igjen at kunne kjøbe en billig, mager Hest, og desuden en god Arbeidshest. Jeg red nu „en smuk Skridt" op igjennem Byen og lige ind i Kjøbmand Krøyers-Stald, hvor jeg bandt min Hest og gik saa forbi Boutikken ind i den store Skjænkestue. Da jeg aabnede Døren til denne, saae jeg ligeoverfor paa den modsatte Væg ved et Bord en ung, høi Dame, som vendte Ryggen til mig. Hun havde endnu ikke bemærket min Indtræden. Jeg forbausedes ved at see denne skjønne, slanke Figur, der var iklædt en meget smuk, lys Sommerkjole; det store, mørkebrune Haar og Krøllerne klædte hendes Hoved særdeles skjønt. Jeg blev staaende stille og betragtede dette smukke Syn; men min Hund løb nu lige hen til hende og snusede til hendes Kjole. „Hvad er det dog for en deilig Hund?" sagde hun til sig selv; men, da hun nu vendte sig

om og saae mig, der var bleven staaende ved Døren, bukkede jeg dybt for hende. „De vil maaske tale med min Onkel?“ spurgte hun. „Jo“, svarede jeg og bukkede atter noget forlegent. Da hun nævnede sin Onkel, kunde jeg strax tænke mig, at det maatte være den smukke Frøken Emilie K., som jeg havde hørt omtale. „Han er i Haven tilligemed de Andre; jeg skal nu bringe dem Caffen ned“, sagde hun ganske ugeneert og mildt, „saa kan De følge med mig“. Hun klappede Venator og var ganske nydelig. Denne venlige Modtagelse betog mig al min Forlegenhed og gav mig Mod til at komme nærmere. Hun havde skjænket 5 Kopper, som stode paa Bakken; men der skulde jo nu en sjette til, og det varede lidt, inden den blev skaffet tilveie; men nu kunde hun ikke faae Plads til Tvebakkerne. „Maa jeg ikke bære denne?“, sagde jeg saa dristig, som det var mig muligt. „Ja“, svarede hun, „kan det gaae an? Hvad vil Tante sige?“ „Aa jo, det gaaer nok an“, meente jeg. Hun tog nu Bakken med Caffekopperne og jeg den lille Bakke med Tvebakkerne, hvorpaa jeg lukkede Døren op for hende ud til en lang Gang, som gik forbi Kjøkkenet og derfra ud i Gaarden. Fra denne skulde vi gaae igjennem en Gang i et Baghuus, hvor en stor Lænkehund stod bunden. — „Tag Dem iagt!“, raabte hun. Den foer nu ud af sit Huus og gøede forfærdeligt, dog meest af Venator, som jeg nu lod blive i Gaarden. Vi gik igjennem den smukke Have ned til et Lysthuus ved Søen, hvor man havde den deiligste Udsigt over denne og den kjønne Skov Bangshave ligeoverfor. Her traf vi Selskabet: Kjøbmand Krøyer med Frue og hendes Søster, Enkefru K., med en Datter Henriette, altsaa Søster til den skjønne Dame, der havde fulgt mig derned. Fru Krøyer kom os meget venligt imøde med den Bemærkning: „Hvad, Emilie! Hvor-

ledes har Du faaet den unge Jørgensen til at hjælpe Dig?" „Jo, han kom, ligesom jeg skulde gaae", svarede hun. Fru Krøyer presenterede mig nu for sin Søster, Fru K., og dennes anden Datter Henriette, og Kjøbmand Krøyer hilsede venligt paa mig. Fru K. var meget nedladende og spurgte yderst venligt til min Moder og Tante Jette, hvilken Sidste hun især kjendte meget godt fra sin Ungdom; dette forundrede mig, da jeg aldrig havde hørt om dette Bekjendtskab. Denne Venlighed og i det Hele den fine Tone og det dannede Væsen, som herskede i dette Selskab, tiltalte mig særdeles, og, da jeg havde talet lidt med dem, fandt jeg mig ordentlig som hjemme imellem dem, idet de kjendte Alle, jeg kjendte, om det saa var Justitsraad Møller i Nykjøbing, hvor de vidste, jeg havde været. Da vi havde drukket Caffen og spaseret Haven rundt, foreslog Krøyer, at vi skulde seile over til Bangshave, Skoven ligeoverfor. En smuk Baad laae ved Broen i Haven. Da vi skulde til at gaae ombord, tænkte jeg: „Jeg kommer naturligviis til at roe", og jeg var ikke dristig derved; thi jeg havde meget liden Øvelse deri og frygtede for, at jeg skulde komme til at bære mig keitet ad; men, inden jeg fik gjort noget Tilløb eller Tilbud herom, sprang begge de unge Piger i Baaden, satte sig paa Aarepladserne og havde hver sin Aare i Haanden. Nu blev jeg dristig og tilbød min Hjælp; men dette var bagefter. „Lad kun dem roe", sagde Kjøbmanden, „naar det ikke er længere, roer de altid for os". De gamle Damer gik nu i Baaden, og Krøyer sagde til mig: „Sæt Dem her hos mig". — Da de unge Damer stødte fra Land og de sad ligeoverfor mig, kunde jeg rigtignok mærke, at det var Noget, de havde Øvelse i, og det var virkelig nydeligt at see dem roe. Emilie var en complet Skjønhed. Hendes store, klare,

mørkeblaae Øine vare maaskee noget alvorlige; men Smilet om hendes Mund og de rige, fyldige, mørkebrune Krøller, som hang smukt ud fra hendes Pande, gave hendes Ansigt et livfuldt Anstrøg, og saa havde hun en Figur, som jeg aldrig havde seet saa smuk — det skulde da være Comtesse Hildas paa Pederstrup; men Emilies var endnu finere eller elegantere, og saa var hun saa smal om Livet, at jeg troede, jeg med min Haand kunde spænde om det. Søsteren var ogsaa smuk, men langt fra som Emilie; hun var mere blond; men der var noget Dødt i hendes Ansigt, og hun stirrede noget med Øinene, maaskee paa Grund af, at hun var lidt tunghør. Da vi kom over i Skoven, bleve alle Damerne siddende paa en Bænk; men Krøyer vilde vise mig omkring, idet han sagde, det var en stor Fornøielse at see, saaledes som de kongelige Forstmænd behandlede Statsskovene; dette var noget ganske Andet end de private Skoveieres Forstvæsen. Han yttrede: „Jeg har ofte sagt dette til min afdøde Svigerfader paa Øllingsøgaard, ligesom ogsaa til min Svoger Wilhjelm, der nu er paa Øllingsø; men dette have de ikke villet indrømme mig.“ Ogsaa jeg blev ganske forundret over denne Paastand; men den var vistnok paa den Tid ikke ganske ubegrundet. Heldigviis har Forstvæsenet senere gjennemgaaet en stor Forandring. — Da vi gik ad en Spaseregang langs med Søen, viste Krøyer mig fra et ophøiet Sted: „Her kan De see den smukke Herregaard Soholt, der eies af Baron Bertouch.“ Vi gik nu hele Skoven rundt, og jeg maatte indrømme, at kjønnere Skov, baade af gamle, store Bøge og smuk Opvæxt, havde jeg aldrig seet. Saadant et Stykke Skov fandtes naturligviis ikke ved Sollestedgaard. Da vi kom tilbage til Damerne, havde vi gaaet

en temmelig lang Tour; men Bænken, hvorpaa de sadde, var nu for lille, hvorfor de unge Piger reiste sig for at give os Plads. Krøyer satte sig strax og pustede af Varme; men dette kunde jeg ikke, og jeg gav mig derfor i Passiar med de Unge, som spaserede ned ad Søen til, ned ved Baaden, og de Gamle kom nu strax efter. Vi gik nu Alle i Baaden, og de unge Damer vare atter ligesaa hurtige til at tage fat i Aarerne som forhen. Underholdningen saavel med de Ældre som med de Unge gik, efterat vi vare komne tilbage til Maribo, saa livligt og morsomt for mig, at jeg nær havde glemt mit Ærinde. Jeg maatte altsaa forlade dem og gik ind til Kjøbmand Krøyer, hvem jeg traf i hans Comptoir; snart fik jeg afgjort hvad jeg skulde, og jeg vilde altsaa begive mig paa Hjemveien; men han var saa venlig at anmode mig om at spise tilaften. Dette kunde jeg ikke modstaae, og først, da det var blevet mørkt, red jeg hjem. Paa Tilbageveien faldt jeg i Tanker over det smukke og interessante Bekjendtskab, jeg havde gjort, og jeg maatte sige, jeg havde moret mig ganske overordentligt. Da kom jeg til at tænke paa mit Stambogsblad fra min Søster Marie; det lyder saaledes:

Dands, gode Lauritz, gjennem Livet paa Roser,
Selv om Misundelsen giver Dig Skoser;
Lystig og munter, som nu, vær Du stedse
Blandt livsglade Kredse.

Hold paa Din Lykke, hver Sorg Du forgjette!
Plei Elskovsrosen, vær tro mod den Rette!
Elsk hende kjærlig, forelsk Dig dog ikke
I smægtende Blikke!

Hyklende Kryb, som med ængstelig Møie,
Stormende, smigrende, gaaer under Øie,
Stedse belee Du, kun Dyden Du hylde
Og Pligten opfylde!

Da skal Du tækkes den Gode og Brave,
Eie Din Frihed, Guds ypperste Gave,
Være selvstændig, og Ingen skal rykke
Et Fjed af Din Lykke.

Du, hvem det ædleste Hjerte blev givet,
Yngling, paa Roser gaa trygt gjennem Livet!
Det er mit Ønske, som Haabet opliver:
Du lykkelig bliver.

Og jeg gjentog for mig selv:

Elsk hende kjærlig, forelsk Dig dog ikke
I smægtende Blikke!

„Nei, det skal jeg nok vogte mig for", sagde jeg til mig selv, og jeg svoer derpaa. „Den, jeg skal elske, hun skal ogsaa elske mig, min gamle Moder og mine Søskende!"

Næste Dag fortalte jeg min Moder, Georgia og Sine om den fornøielige Tour, jeg havde havt. Min Moder sagde da: „Fru K. er en meget riig Enke; men jeg har i mange Aar ikke seet hende eller hendes Børn." Da jeg nu fortalte om de smukke Døttre, og navnligen om Emilie, sagde Sine: „Aa, det er vist en rigtig kjøbenhavnsk Stadsdame! Jeg har hørt, at Fru K. har opdraget sine Døttre meest i Kjøbenhavn." —

Nogen Tid efter var jeg, den 6te Oktober, til min Onkel Holms Fødselsdag i Hunseby. Der traf jeg et ungt Men-

neske, Galthen, som var Handelsbetjent hos Kjøbmand Sidenius i Maribo. Han spurgte mig, om jeg ikke havde Lyst at komme til Ballerne der. Der var dengang en Kjøbmand Brabandt, som arrangerede nogle meget kjønne Baller i Maribo. Jeg tænkte naturligviis strax paa den smukke Frøken K., og i Forventning om, at hun vilde komme der, fik jeg megen Lyst til at være Deeltager. Galthen var saa forekommende at tilbyde mig at tage ind hos ham, hvor jeg i et varmt Værelse kunde klæde mig om, og jeg lovede at komme. Min Moder syntes, det var meget naturligt, jeg kunde have Lyst dertil; men Georgia og Sine fandt det underligt, at jeg skulde til Bal, og de ikke. Jeg havde bestemt at begive mig tilhest dertil. Dette syntes Moder ikke om; det var for strængt at ride den lange Vei derhen, dandse hele Natten og saa ride hjem igjen om Morgenen. Men jeg var fast i min Beslutning; kun paa den Betingelse, at den gamle Rasmus Tjener fulgte med mig, fik jeg Lov dertil. Vi red altsaa, og jeg var glad ved, det var mørkt, inden vi kom til Maribo, saa at Ingen kunde opdage, at jeg red med Tjener. — Aldrig før havde jeg seet et saa smukt offentligt Bal, som her i Brabandts kjønne, store Sal med de 5 Lysekroner. Jeg dandsede ikke første Dands med Frøken Emilie K., men med Fru Eller, som jeg tilfældigviis strax gjorde Bekjendtskab med, idet Amtsforvalter Eller, hvem jeg havde truffet før, præsenterede mig for hende, der var hans Hustru. Snart fandt jeg dog Lejllghed til at hilse paa Frk. Emilie. Uden egentlig at være brillant var hun meget smukt klædt og i mine Øine den skjønneste Dame paa Ballet; det er uomstrideligt, at jeg dandsede saa ofte med hende, som det blot nogenlunde kunde tillades, naar det ikke skulde blive altfor paafaldende; og jeg kunde ikke nogensinde mærke paa hende,

at jeg kom for ofte. Jeg morede mig ogsaa ganske udmærket, dandsede, som sædvanligt, hver Dands og var blandt de Sidste paa Gulvet. Efterat jeg havde klædt mig om i et varmt Værelse hos Galthen, red jeg rigtig glad hjem og fortalte om det smukke Bal og om, at der kort Tid efter atter skulde være et lignende i Brabandts Sal, og jeg sagde, jeg syntes, Georgia og Sine skulde med der. Søstrene havde naturligviis megen Lyst dertil; men Moder fandt, at der, foruden Bekostningen, kunde være adskillige Betænkeligheder derved. Da vi nu imidiertid hørte, at Hviid, der var Amanuensis hos Biskop Boisen i Vesterborg og forlovet med Charlotte Dons, skulde til dette Bal, saa indvilligede den gode Moder i mit Forslag. Jeg skal ikke negte, jeg glædede mig til, at Georgia og Sine nu skulde gjøre Bekjendtskab med Frk. K.; thi jeg onskede meget at høre deres Mening om hende. Men det gik aldeles ikke, som jeg havde ventet; hun var, efter deres Mening, meget fornem, kold og frastødende; men, at hun var den smukkeste Dame paa Ballet, det maatte de indrømme. At hun var fornem, det havde jeg slet ikke fundet eller troet; det syntes jeg nu slet ikke. Derimod maatte jeg for mig selv indrømme, at der var noget Koldt over hende, og jeg kunde heller ikke see eller mærke, at hun var saa glad ved Dandsen, som jeg var, eller som mine andre Ungdomsveninder vare, naar jeg dandsede med dem. Men efter min Mening var Grunden dertil den, at hun kom til altfor mange Baller. Forøvrigt morede mine Søstre sig udmærket godt den Aften, og vi dandsede alle Tre, jeg, ligesom forrige Gang, ofte med Frk. Emilie K. Hviid drillede mig strax med denne Balinclination, fortalte derom paa flere Steder og gjorde meget mere Væsen deraf, end han burde have gjort, navnlig til Fritz Boisen, som

nu kom hjem til Julen. Jeg kunde imidlertid ganske ærligt sige ham, at der aldeles ikke var Tanke om nogetsomhelst intimt eller fortroligt Forhold imellem hende og mig; men, ihvad jeg end sagde, saa havde *Hviid* fortalt ham det saaledes, at han i det Stykke ikke vilde troe *mig*.

Frits Boisen faldt i denne Juul paa at gjøre meget af min Søster *Georgia* — det var før hun elskede *Dons* — og han gjorde det tilsidst saa paatrængende, at jeg kom til at troe, det maatte blive til Alvor. Hvormeget jeg end ellers kunde have glædet mig herved og over at see min kjæreste Søster forlovet med min kjæreste Ven, saa fandt jeg det dog noget forunderligt, at han saasnart havde glemt *Hanne Meier*, og jeg nærede nu i dette Capitel ikke den største Tillid til ham; da jeg desuden tydeligt nok kunde mærke, at heller ikke *Georgia* havde en saadan Tillid, saa frygtede jeg for, at han skulde frie og faae Afslag, hvilket jo vilde være meget sørgeligt. Det forekom mig, han ønskede at tale fortroligt med mig; men jeg søgte at undgaae dette og lod ham ved Leilighed høre det Løfte, han forrige Aar havde givet: ikke at ville forlove sig, førend han var bleven Candidat med bedste Characteer. Dette syntes jeg, var saa fornuftigt, og, naar nu hans Examen formeentlig skulde tages til Foraaret, saa haabede jeg, at han, naar han derefter kom igjen, nok skulde vinde *Georgia*.

Aftenen før han skulde reise til Kjøbenhavn, var jeg anmodet om at besøge ham i Vesterborg. Saasnart jeg kom, fik Bispinden fat i mig og sagde, at *Fritz* havde faaet den Idee, han endnu i nogle Dage vilde blive hjemme; men hun bad mig om endelig ikke at holde med ham deri, da han absolut maatte afsted, for at blive færdig til at tage sin Examen om Foraaret. Desuden skulde han nu følges med

Huuslæreren i Vesterborg, Jespersen, som ogsaa vilde til Kjøbenhavn. Jeg fandt hendes Anmodning fornuftig, og jeg lovede at støtte hende. Fritz var den Aften reent urimelig og vred, fordi han skulde reise; men, saagodt jeg kunde, opmuntrede jeg ham dertil, især da vi vare komne i Seng og røg vor Virgin, hvorefter jeg strax faldt i Søvn. Vi maatte meget tidligt op og kjørte i Mørke en slem Strækning ud til Landeveien, hvorfra jeg skulde gaae til Søllestedgaard. Da jeg stod af Vognen, sprang ogsaa Fritz af, og jeg troer nok, at han vilde have gaaet med mig til Søllestedgaard, dersom jeg havde opfordret ham dertil. Dette gjorde jeg dog ikke; jeg stolede paa: „han kommer nok igjen.“ „Skynd Dig dog“, sagde Jespersen til ham, „ellers naaer vi forsildig Posten.“ Fritz krøb nu langsomt og nødigt op paa Vognen, og vi sagde Farvel. —

Efterat jeg havde været til disse Baller i Maribo, blev det, rimeligviis flere Steder, omtalt, at jeg gjorde Cour til den rige Fru K.'s Datter, og den gamle Priergaard havde meget travlt hermed og syntes nok, at her var der Noget at gjøre. Han havde hørt, at Frk. K. var i Besøg paa Øllingsøgaard hos sin Onkel og Tante, og han foreslog, at vi skulde tage over og besøge Wilhjelm for at faae os en L'hombre, som han sagde. Min Moder fandt, det var meget rigtigt og nyttigt, at jeg søgte og holdt Omgang med saadan en Mand som Kammerraad Wilhjelm, og tilraadede meget ivrigt, at jeg skulde gjøre ham et Besøg. Da jeg saa ofte havde kjørt ud med Priergaard for at spille L'hombre, fandt jeg heller ikke, der var noget Forunderligt i, at jeg tog derover med ham; men jeg tænkte rigtignok, at dersom hun var der, saa tog jeg hellere alene. Imidlertid kom vi afsted, og meget rigtigt traf vi Frk. K. der. Vi bleve særdeles

venligt modtagne, og, medens Wilhjelm og Priergaard passiarede sammen, talede jeg med Fruen og Frøkenen. Fruen var Søster til Fruerne Krøyer og K., og, om hun end ikke var den smukkeste og elskværdigste af disse tre Søstre, saa var hun dog særdeles net og behagelig for mig at tale med, og hun hjalp saaledes godt paa Conversationen med Frøken K.; dog, den var nu snart forbi, da vi kom til Spillebordet. Spillet interesserede mig ikke ret meget denne Aften; men jeg slap imidlertid dog ret vel fra det, som fra hele Besøget. Paa Hjemreisen kom jeg, ved at tænke over de forskjellige Gange, jeg nu havde været sammen med Frk. Emilie K., til det Resultat, at jeg ikke var kommen hende det mindste Grand nærmere, end den første Dag, jeg saae hende og hjalp hende med at bære Caffen ud i Haven i Maribo. Jeg sagde derfor til mig selv: „Hun er rigtignok af de Skjønheder, som man aldrig kommer nærmere — uden at brænde sig.“ —

Det travle og vanskelige Foraar stod nu for Døren, og i de Forhold, hvorunder de fleste Landmænd dengang arbeidede, var det en stræng Tid. Jeg vendte saaledes en Dag meget træt hjem fra Marken, da Sine kom med Posten, som havde bragt hende en mærkelig Nyhed i et Brev fra en af hendes Veninder. Fritz Boisen havde faaet bedste Characteer til sin Embedsexamen og var bleven forlovet med en Frøken Eline Heramb i Kjøbenhavn; i Anledning af Bispindens Fødselsdag den 7ende Mai vilde de Nyforlovede komme hjem til Vesterborg. Det var svært og vanskeligt for mig at fæste Lid til denne Efterretning; men Kilden, hvorfra den kom, syntes at være paalidelig. Jeg kunde ikke begribe eller forstaae dette. At der var en Frøken Heramb til, det vidste jeg ikke engang Noget om. Denne Forlovelse var mig nu virkelig en Sorg, og jeg syntes, at mit Venskab og min Tillid

for min Barndoms- og Ungdomsven havde liidt et stort Bræk. Den bedste Trøst for mig var imidlertid her den, at min gode Søster Georgia aldeles ikke tog sig den Sag nær; jeg vilde nu haabe, at han dog efter denne Begivenhed maatte falde lidt i Ro og blive lidt mere fornuftig, end jeg havde fundet ham i de sidste to Aar.

Min gamle Moder syntes nu, at vi skulde bevise et rigtig godt gammelt Venskab, ved Alle at tage over til Vesterborg til Bispindens Fødselsdag og gratulere baade i Anledning af denne og Forlovelsen. Vi kjørte da den Dag derover i den gamle, store Wienervogn med fire Heste for, og, da min Moder nu ikke mere havde nogen ordentlig eller paalidelig Kudsk, overtog jeg, som sædvanlig, denne Plads. Det morede mig grumme meget at kjøre disse fire Heste, som jeg paa Markederne havde samlet sammen ved billigt Kjøb af magre Plage og tildeels selv baade havde redet og kjørt til. Da vi nu kom forbi Bispegaardens Have med Grotten og den lille Plads foran, saae vi en stor Mængde Gjæster derinde. Jeg slog et rigtigt Knald med min Firehestepidsk og kjørte smukt for Døren. Da vi holdt, stod Frits der med sin Forlovede. Han var saa bleg som et Lig; men hun saae glad og smuk ud. Vor Kudsk, som havde Plads ved Siden af mig, var sprungen ned for at lukke Vogndøren op; jeg sad paa Bukken, opmærksom paa mine Heste, men fandt dog Leilighed til at nikke til de Forlovede. Da Alle vare komne godt ud af Vognen, kjørte jeg selv ned i Gaarden og overlod nu til Kudsken at spænde Hestene fra. Paa Veien op til Huset kom Fritz mig imøde. Jeg kunde ikke faae bragt ham min Lykønskning saa hurtigt, som han, glad og bevæget, udbrød: „Det var smukt af Jer, at I vilde komme her idag. Tak skal Du have! Dette skal jeg aldrig glemme.“ Vi gik nu

ind, og han præsenterede mig for sin Forlovede. Hun var meget ung, ret kjøn, og smukt, ja, vel endog brillant klædt; der var i hendes hele Fremtræden noget meget Indtagende og Mildt, som gjorde et særdeles godt Indtryk, og saa viste det sig siden, at hun var yderst livlig og munter, vistnok i mange Henseender en brav Pige, og desuden vel begavet. Fritz's Bleghed var gaaet over, og han var meget glad og fornøiet. Han var nu saa venskabelig imod mig, som han maaskee endnu aldrig havde været, og han sagde flere Gange: „Hvor det dog var smukt af Jer, at I vilde komme her idag! Jeg er nu saa glad, som jeg ikke har været siden min Forlovelse", og hermed havde han aldeles gjenvundet mig. Jeg vilde have ham til at fortælle mig, naar og hvorledes han havde gjort sin Kjærestes Bekjendtskab; men dette har han aldrig villet meddele mig. Af Andre har jeg hørt, at han har lært hende at kjende i en Skole, hvori han underviste og hun var Elev. Helga, som hele Vinteren igjennem havde været i Kjøbenhavn, var særdeles intim med sin unge Svigerinde. Georgia og Sine syntes igrunden godt om Eline Heramb. Hun var jo en smuk, fiintdannet Dame; men de vare enige om, at en Veninde som dem, de havde i deres tidligere Omgang, kunde hun aldrig blive. Det varede nu ikke mange Dage, inden Fritz med sin Eline kom til Søllestedgaard, og vi saaes nu meget ofte til gjensidig Glæde og Fornøielse; det lod virkelig til, at Fritz var falden i Ro. Rigtignok var det meget langt fra, at jeg, saa ofte som han ønskede det, kunde komme til Vesterborg eller tage Deel i de mange Skovtoure, som de Unge der nu arrangerede, snart til Torrig Skov, snart andre Steder hen; thi dertil havde jeg altfor Meget at gjøre i Hjemmet. — Han havde nu nogle Gange talet om, han havde Lyst til at forsøge at prædike; men han turde ikke vove

dette i Vesterborg, og han spurgte da mig, om jeg troede. Clausen i Halsted havde Noget imod, at han engang prædikede for ham i hans Kirke. Da jeg tilraadede ham det, fik han aftalt med Clausen en Søndag hertil. Jeg var da i Kirke og glædede mig særdeles ved at høre ham; ogsaa Clausen var tilfreds med hans Prædiken. Vi spiste sammen tilmiddag i Halsted, og om Aftenen fik vi os en L'hombre. Fritz spillede ellers ikke dette Spil godt, men var den Aften saa umaadelig heldig, at han vandt 5 Rdl. Clausen spøgede med ham herover og sagde til ham: „Der skal De see, det er ikke saa galt at prædike i Halsted Kirke; det skulde De gjøre oftere.“ Ja, det havde han megen Lyst til. Jeg troer at kunne anføre dette som et Beviis for, at Fritz Boisen endnu dengang var uberørt af Grundtvigianismen. Jeg synes nok at kunne erindre, han dengang ofte omtalte Lindberg som en Mand med saa umaadelig store Kundskaber, men ikke som nogen Reformator. Grundtvig har jeg aldrig hørt ham nævne. Jeg erindrer ogsaa, at Clausen i Halsted paa den Tid fortalte om en Samtale, han havde havt med Biskoppen, hvori han havde spurgt denne, om Fritz nu ikke, efterat han saa hæderligt havde taget sin Embedsexamen, skulde, ligesom sine Brødre Lars og Carl, gjøre en Udenlandsreise og studere ved fremmede Universiteter; men herpaa havde Biskoppen svaret: „Nei, det er saamænd Nok, at jeg har faaet fordærvet to brave Sønner ved de tyske Universiteter. Fritz vil jeg nu søge at bevare for den Ødelæggelse ved at beholde ham hjemme hos mig.“ Jeg forstod dengang ikke fuldkomment, hvori denne Ødelæggelse bestod, og tænkte ved mig selv: „Er Fritz først kommen saa vidt, som han nu er, saa skal han nok, med sine gode Evner og med sine gode Forsætter, bestaae og blive en ud-

mærket Præst"; og, da jeg altid havde syntes, at Biskoppen gjorde meest af denne Søn, hvem ogsaa jeg holdt meget af, saa glædede jeg mig i den Tanke, at den gamle Fader nok vidste, hvad der tjente Fritz bedst; men, ak, Biskoppens Dage vare snart talte!

Fritz skulde nu med sin Forlovede og Helga gjøre en Reise til Jylland for at besøge sin Broder Lars, som var Præst der, og forinden denne fik jeg Lyst til en Sommeraften at ride til Vesterborg, men var ikke saa heldig at træffe de Unge hjemme. De besøgte Fritz's Broder Anton paa en Gaard der i Nærheden. Da jeg ikke havde videre Lyst til at gjæste ham, foretrak jeg en Spaseretour med Bispinden og de gamle Tanter, som netop stode færdige til at gaae ud, idet de sagde, at de snart ventede de Unge hjem. Vi gik da over i den deilige Theophilii Skov ved Vesterborg Sø, som er et meget smukt Sted. Da vi kom tilbage, stod der en elegant fraspændt Vogn i Gaarden. Denne opvakte især Bispindens Beundring. „Hvor jeg dog kunde have Lyst til at prøve at sidde i saadan en Vogn — bare prøve!", sagde hun, idet hun gjorde Tegn til mig om at hjælpe hende op. Næppe havde hun faaet sat sig ned, førend en elegant Herre viste sig i Forstuedøren, og han traadte med Hatten i Haanden hen imod os. Bispinden fik nu travlt med at komme ned af Vognen, og, uagtet hun skyndte sig alt hvad hun kunde og jeg hjalp hende paa bedste Maade, saa skete dette dog ikke hurtigere, end at den fremmede Herre, stadigt med Hatten i Haanden, stod ved Siden af hende, bukkede og hilsede, idet han præsenterede sig selv som Apotheker S. fra Nakskov. „Jeg beder ret meget undskylde", sagde Bispinden noget forlegent. „Gud bevares! Deres Naade har aldeles Intet at undskylde", svarede han. „Jeg vilde bare prøve",

sagde hun, endnu mere forlegen. „Ja, Gud bevares“, afbrød han, „finder Deres Naade Behag i denne Vogn, da vil det være mig en stor Glæde, om Deres Naade vil modtage den som Present.“ „Nei, det vil jeg ikke“, svarede hun i en tilsyneladende fornærmet, men bestemt Tone; „jeg vil hverken eie eller kjøre i en saadan Vogn og kan heller ikke modtage nogen Present af Dem.“ Forlegenheden havde nu forladt hende og var gaaet over paa den anden Side. Han bukkede atter meget dybt med Hatten i Haanden, gjentog sin Præsentation og udbad sig Tilladelse til at hilse paa hendes Naade. „Dette skal være mig en Fornøielse“, sagde hun, idet hun kneisede, saa høit hun kunde, og bad Herren følge med ind. Det var en mageløs brillant Scene, som morede mig ganske overordentligt; en lignende havde jeg seet ham opføre nede paa Pederstrup til Kammerherrens Fødselsdag, hvor Greverne Ferdinand og Edvard og jeg havde moret os aldeles kosteligt over ham. Han havde for nylig kjøbt Apotheket i Nakskov og spillede en ganske mageløs flot Cavaleer som en Mand, der havde Penge i Overflødighed, og som man hertillands aldrig havde seet Mage til, da der endnu dengang ikke var kommet ret mange Tydskere herind. Han omtalte sine holsteenske Godser, hvorfra han, ved et lille privat Væddeløb, som var arrangeret ved Kammerherrens Fødselsdag, indførte en stor, klodset Hingst, som han selv red og gjorde sig frygteligt til Nar med. Det kunde imidlertid ikke skjules, at hans holsteenske Godser bestode i en Bondegaard, som han maatte sælge, for med Pengene, han fik for den, at kunne betale Apotheket. Men — hvor mærkværdigt! Han havde næppe været her i Landet i to Maaneder, førend han var forlovet med Fru K.'s Datter Emilie. Dette rørte mig imidlertid for mit Vedkommende ikke videre, end

at det gjorde mig meget ondt, en saa ung, smuk, og — som jeg ansaae hende for — uskyldig Pige skulde kunne blendes af en saadan Nar.

Forfængelighed og Flitter
gjør som oftest Skjæbnen bitter!

Man fortalte, at han paa sin Bryllupsdag, som fulgte snart efter hos Svigermoderen i Maribo, havde saa travlt med at pynte Kirken, at Gjæsterne maatte vente efter ham, da de skulde til den. Snart solgte han Apotheket i Nakskov for at leve af sine Penge i Kjøbenhavn; men — efter hvad jeg senere hørte — endte han i stor Fattigdom. —

Vi havde i dette Aar havt en meget besværlig og, i det Hele, tarvelig Høst. Min Moders oeconomiske Omstændigheder vare meget daarlige, og der var mange og store Vanskeligheder at gjennemgaae, ikke alene for mig, som styrede det Specielle i Hjemmet, men ogsaa for Clausen i Halsted, som jo var Den, der havde den egentlige Overbestyrelse af min Moders Eiendom. Jeg arbeidede imidlertid med en god Villie; Meget kunde naturligviis have været gjort langt bedre af en ældre Forvalter, end af mig, der kun var 21 Aar gammel; men jeg havde det mageløse Held og den Lykke, at jeg aldrig blev fortrædiget af Nogen. Jeg kunde i Ro tænke over mit Arbeide og lægge mine Planer, og jeg stod i et saadant Forhold til alle mine Folk og Medarbeidere, at der kun var Tale om, Hvormeget vi kunde overkomme. — Min gamle Moder, der jo ellers ofte var svag og lidende og undertiden vanskelig for mine Søstre at omgaaes, var altid saa god imod mig og tilfreds med min Gjerning; jeg husker endog, at hun engang i den vanskelige Høst 1830, udbrød: „Jeg kan ikke begribe, hvorledes Lauritz kan vedblive at

bevare sin Taalmodighed.“ Hvad der kneb meest for hende og mig var at faae mig tidligt op om Morgenen. Hun maatte altid kalde paa mig. Ofte kom Clausen fra Halsted, og Gud skee Lov, at han kom, og kom saa ofte, for at see, hvorledes Alt gik, — han, hvem jeg betragtede som min eneste Foresatte og Eneste, hvem jeg i alle større Sager havde at rette mig efter. Naar jeg saa viste ham hvad jeg havde udrettet og hvad jeg nu skulde gjøre, saa var det Altsammen næsten altid over hans Forventning, og den Maade, han i det Hele tog Sagerne paa, og den Behandling, han gav mig, kunde ikke Andet end i høi Grad være opmuntrende for mig. En saadan Stilling, saa omfattende, saa betydningsfuld, som jeg saaledes i den unge Alder beklædte til Tilfredshed for mine Foresatte, kunde ikke Andet end være vækkende for mig. Min daglige Omgang med mine to kjære Søstre Georgia og Sine var mig ogsaa meget opmuntrende og behagelig. Jeg erindrer endnu, hvorledes vi undertiden om Aftenen Alle: Moder, Tante, Søstrene og jeg sadde i den store Dagligstue omkring det lille, runde Bord med to hjemmestøbte Lys, hvoraf kun det ene var tændt ad Gangen. Rokkene snurrede, og jeg læste høit, blandt andre Bøger erindrer jeg „Erik Menveds Barndom“. — Det var altid de ulykkelige Penge, som vi manglede, og det var umaadelig svært at faae samlet de nødvendige til Terminerne. Oeconomien blev af os Alle dreven saa yderlig, som det paa nogen Maade var os muligt. Den Stilling, hvori jeg var, gjorde mig det nødvendigt at være ordentligt og anstændigt klædt, naar jeg kom ud imellem Fremmede, og dertil kunde jeg bruge af min Moders Penge hvad jeg ønskede. Noget Bestemt aarligt hertil havde jeg ikke, og, naar jeg undertiden solgte min Ridehest og tjente godt, var der altid stor Anledning til at

bruge de contante Penge til Forbedring af min Moders Ting. Alt gik i een Kasse. Lommepenge, enten til Drikkeskillinger eller Deslige, brugte jeg aldeles ikke; jeg gav ikke nogensteds Drikkepenge. Det Eneste, der i den Henseende kneb for mig, var, at jeg ikke kunde undgaae i de Selskaber, hvori jeg kom, at spille Kaart; men den gamle Priergaard havde saa godt lært mig at spille L'hombre og gjøre det forsigtigt, at det var sjældent, jeg tabte noget Betydeligt, uagtet der i Forhold til de knappe Tider spilledes temmelig høit. Mine Søstre fandt rigtignok undertiden, det faldt vel vanskeligt for dem at kunne blive klædt saa godt som andre unge Piger. At de Unge i Vesterborg, Biskoppens Døttre, vare bedst klædte, det kunde de dog nok finde sig i. Tante Jette, som i Renter skulde have 40 Rdl. om Aaret, blev nu anseet som velhavende, og det var hun ogsaa; thi hun kunde godt heraf samle sig en lille Capital i Nakskov Sparekasse.

Vi havde i disse Aar flere Gange Besøg af en Kjøbmand Holck fra Trondhjem, som var Broder til vor afdøde Svoger Holck. En Sommer, da han med sin Datter kom fra Hamborg til os, udtalte han Lyst til at faae mine Søstre med til Kjøbenhavn, og han tilbød dem fri Reise; men Moder fandt, deres Udstyrelse alligevel kom til at koste for Meget. Vi havde havt en meget stræng Termin, som vi ikke havde kunnet klare uden Laan. Først, da Holck ogsaa forærede hver af dem en ny Kjole, fik de Lov til at gjøre denne Lystreise.

Saadanne vare vore Forhold; dog bleve vi alligevel ikke forknytte, men i Haab om bedre Tider arbeidede vi raskt frem.

En Dag, da vi Alle vare i Besøg i Halsted Præstegaard, hørte vi den Nyhed, at Helga Boisen var bleven forlovet med den rige Reedtz fra Palsgaard i Jylland. Clausen fortalte os om denne Herregaard, som han kjendte meget godt;

den eiedes af Enkefru Reedtz[1]). Hun var af Adel og meget riig. Tre Sønner havde hun; den ældste var Diplomat i Statens Tjeneste, den anden, som nu var bleven forlovet med Helga Boisen, var Landmand og styrede Moderens Eiendom, den tredie var endnu en Dreng. Palsgaard laae i det Sogn, hvor Lars Boisen var Præst, og hos ham havde de gjort Bekjendtskab. Det var jo altsaa et overordenlig brillant Parti for Helga. Hvilken stor Lykke for en ung, ubemidlet Pige! Derom vare Alle enige, og vi glædede os herover, saavel paa Helgas, som paa hele Familiens Vegne. Kort efter hørte vi, at hun med sin Forlovede skulde komme hjem til Biskoppens Fødselsdag den 16de November. Denne Dag havde, saalænge jeg kunde erindre, altid været en stor Festdag for hele Egnen. Foruden Biskoppens betydelige Omgangskreds af Gamle og Unge, kom der hvert Aar en Mængde Præster fra hele Stiftet og i det Hele saa Mange, som der paa nogen Maade kunde rummes i Bispegaarden. Ved saadanne Leiligheder blev der undertiden spillet Comoedie eller ogsaa dandset, og det var en Dag, hvortil Alle glædede sig, især de Unge. Jeg kan erindre, at jeg her har seet „Viinhøsten“[2]) blive opført, ganske udmærket, med de fortræffelige Chor, som bleve sungne meget godt, og ligeledes nogle af Holbergs Comoedier.

Vi glædede os nu til den 16de, da vi skulde møde Helga med sin Forlovede. „Da han er Landmand“, tænkte jeg, „saa er det da En, jeg kan tale med“. — Moder tog sjældent ud saadan om Aftenen, men Georgia, Sine og

---

[1]) Afdøde Kammerherre Reedtz havde taget Clausen i Huset og lovet at holde ham til Studering. (See: „Ane Margrethe Clausens Levnedsløb, optegnet af Sønnen H. G. Cl.“, Personalhist. Tidsskrift, II S. 243—55.)

[2]) Syngespil med Musik af Kunzen.

jeg kjørte derover. Da vi kom ind, vare baade Dagligstue, Forstue og Havestue saa fulde af Mennesker, at der formelig var Trængsel. Hele den grevelige Familie fra Pederstrup havde indfundet sig, hvilket var usædvanligt ved denne Leilighed. Af Bispinden, som vilde præsentere os for de Forlovede, bleve vi nu viste op i Salen. Vi saae dem da staaende omtrent midt i denne, omgivne af en stor Mængde Mennesker. Han var en ret smuk ung Mand af Middelstørrelse, med et lyst Haar, der dog var vel stort til at være klædeligt. Han holdt Helga i Haanden. Hun saae noget bleg ud og var meget forlegen, hvilket ellers ikke lignede hende. Da vi nærmede os dem, gik jeg bag efter, men lige i Hælene paa Georgia og Sine; jeg bemærkede, at Helga, idet Bispinden præsenterede os, sagde Noget til ham, hvilket jeg formodede bidrog til, at han modtog vor Lykønskning lidt mere venligt, end de mange Andres. Derefter maatte vi gjøre Plads for flere Gratulanter, og man blandede sig i Selskabet. Jeg ønskede senere at tale med den unge Reedtz; men han var saa optagen af Reventlowerne og andre store Folk, at jeg maatte holde mig tilbage, og ikke engang Fritz kunde skaffe mig ham i Tale.

Helga var forsvunden af Salen. Jeg syntes, det begyndte at blive kjedeligt. Der var formeligt Trængsel i alle Værelserne. Da Aftensmaden nu skulde serveres, som bestod af skaaret Smørrebrød, Kager og Punsch, gik det til som sædvanligt ved Biskoppens Fødselsdag, at Enhver selv maatte sørge for at faae Noget; thi hvad skulde en Tjener og et Par Piger udrette for saamange Mennesker! Men saadant Noget som, hvorledes Maden eller Opvartningen var, det gjorde i de Tider Intet til Sagen, det var ikke Omtale værdt; det Væsentlige var, at man morede sig i et saadant Selskab.

Nu blev Biskoppens Skaal udbragt, og en Sang i Anledning af hans Fødselsdag manglede aldrig. Han stod midt i Salen; men det var meget vanskeligt at komme til at klinke med ham. Jeg naaede det ikke, og saaledes gik det vel det halve Selskab. Derefter blev de Forlovedes Skaal udbragt. Reedtz stod nu midt paa Gulvet; men man ventede paa Helga. Inde i et Gjæsteværelse, der laae ved Salen, sad hun paa en Seng ved Siden af min Søster Sine, og der havde hun siddet den meste Deel af Aftenen; det var ikke muligt at faae hende til at gaae ind. Undseelse havde betaget hende, og hun kom til at græde; det ene Bud efter det andet, selv i Bispindens Skikkelse, kunde ikke bringe hende frem. Imidlertid stod man der i Salen og ventede, og denne Venten blev mere og mere pinlig, saavel for Reedtz som for Selskabet. Tilsidst kom Bispinden og sagde Noget til Reedtz, og han maatte nu alene tage imod Skaalen. Denne lidt flaue Begivenhed havde dog ingen videre uhyggelig Indflydelse paa Selskabet, den blev næppe omtalt og maaskee ikke engang bemærket af Alle; men jeg syntes rigtignok, at det var umaadelig flaut.

Da mine Søstre og jeg vare komne hjem, vare vi aldeles enige i, at denne Fødselsdag, i Sammenligning med de foregaaende, havde været meget kjedelig. Vi havde maattet tage bort uden at faae sagt rigtig Farvel. Ingen af os havde talet et Ord med Reedtz, og jeg ikke et Ord med Helga. Nei, det var dog et mærkværdig kjedeligt og stift Selskab! Var det, fordi der havde samlet sig altfor mange Mennesker, eller var det, fordi Grevens deeltoge deri? Vi kunde ikke forklare os det. Georgia syntes forøvrigt meget godt om den unge Reedtz. Vel havde hun ikke talet med ham, men — som hun tydelig kunde bemærke, naar hun saae ham i Samtale med

Kammerherre Reventlow — det var en dannet og smuk Mand. Jo, Helga havde gjort stor Lykke, det kunde der ikke være Tvivl om. Sine havde næppe seet ham, hun havde næsten hele Aftenen maattet sidde paa Sengen i Gjæsteværelset hos Helga, som ved sin Undseelse havde følt sig meget utilfreds og ulykkelig; Sine var næsten vred paa og ordentlig bedrøvet over hende. Jeg kunde nu aldeles ingen Mening have om Helgas Forlovede; noget Smukt eller Indtagende kunde jeg slet ikke finde hos ham, snarere det Modsatte. Vi vare Alle enige i at beklage, Helga ikke havde seet saa tilfreds og lykkelig ud, som vi havde ønsket det.

Næste Gang, vi traf hende, efterat Reedtz igjen var reist til Jylland, glædede det os at see hende munter og tilfreds, som hun altid havde været. Fritz og Eline Heramb vare nu en Tid i Vesterborg, og vi kom meget sammen. Der var i denne Vinter ret megen Selskabelighed og et muntert Liv paa Egnen, og der var smaae Baller næsten hos alle Familier, kun ikke paa Søllestedgaard — det vilde min Moder ikke; men vi havde jo vor Juleleg, som sædvanlig anden Juledag, med et lille Middagsselskab af Familien og den nærmeste Omgang og et stort Aftenselskab af mange Unge, hvor Leg og Dands afløste hinanden. Det var nu saaledes ved disse Selskaber og denne megen Dands, at Helga og jeg altid kom til at søge hinanden. Vi holdt Begge saameget af at dandse og — af at dandse sammen. Hun var jo nu en forlovet Pige, og vi syntes, at vi derfor ligesom mere ugeneert havde Lov og større Frihed til at følge Hver sin egen Lyst, og dette gjorde vi bedst i Dands og Samtale. Det traf sig nu saaledes, at vi altid kom til at sidde sammen, og frit talede vi af Hjertets Lyst om vor Barndom, om Tordenveiret, o. s. v. Vi havde jo altid sagt „Du" til hinanden, og ander-

ledes kunde dette ikke blive. Engang sagde hun om sin Broder Lars, at, siden han var bleven Præst i Jylland, var han bleven saa gammel eller saa forunderlig stille og alvorlig og at han ikke kunde lide, Ungdommen dandsede, spillede Kaart eller morede sig med Noget. Alt var saa syndigt. Jeg kunde ikke rigtigt forstaae denne Tale; jeg havde jo saa ofte seet Lars dandse og være munter, ligesom vi Andre, og jeg tog ham i Forsvar. „Nei", svarede hun; „men Fader! Hvor han er billig og velsignet imod os Unge! Og saa min Confirmation! Ja, ham skal jeg nok holde mig til, ham skal jeg ikke glemme." — Hun omtalte sjældent sin Forlovede; men engang fortalte hun dog, at han ikke holdt af at dandse, hvilket hun beklagede.

Disse Baller sluttede i Halsted Præstegaard med et stort, smukt et hen paa Foraaret, jeg troer: paa Grethes Fødselsdag, den 18de Marts, nei — det var den 16de Februar! Det var nu baade det smukkeste og morsomste. Paa dette Bal dandsede Fritz Boisen, tilsyneladende muntert og fornøiet, med Hanne Meier og min Søster Georgia, og Eline Heramb saae glad ud, uagtet hun havde hørt Adskilligt om Fritz's tidligere Inclinationer. Det gik overordentlig muntert hele Natten, og, da jeg tilsidst sagde til Helga: „Skal vi dandse sammen eengang endnu? Der er jo Ingen, der dandser som Du!", svarede hun: „Ja, meget gjerne, men saa bliver det den sidste Dands!" Hun sagde dette med et Smiil og idet hun saae paa mig med et Blik, saa mildt, at det trængte dybt i mit Hjerte, og det staaer endnu uforglemmeligt for mit Øie. Saa foer vi afsted i en lynende Fart.

Ballet var sluttet. Vi havde været nede i Dagligstuen at drikke Caffe, men gik nu atter op i Dandsesalen, og, da

Musikanterne endnu sadde paa deres Plads, sagde Fritz til dem: „Aa, spil dog engang endnu den deilige Vals, og lad os saa Alle sidde ned og høre paa den.“ Det var jo et brillant Indfald. — Det var Eiglers 4 udmærkede Musikantere, 2 Violiner, en Fløite og en Bas, en complet Qvartetmusik. Den bruste nu i Salen, og, da vi nu Alle vare Tilhørere og Alt var stille, saa lød det udmærket. Da de først havde spillet een Vals, saa maatte de spille flere, og, efterat vi havde dandset os saa trætte, var det en stor Nydelse nu at sidde og alene høre Musikken, hvorefter man saa glædeligt havde dandset; thi dengang sad man ellers ikke, som nu, ned, naar man ikke dandsede. Clausen gik langsomt op og ned ad Gulvet i Salen og nød Musikken, ligesom vi Andre. Vi Unge havde leiret os i en Kreds ligeoverfor Musikanterne. Helga sad i Hjørnet af Sophaen, jeg ved hendes Side, og Sine paa min anden Side, saa tæt som muligt, for at give Plads. Imedens Musikken bruste igjennem Salen, kunde vi tale sagte sammen. „Hvor det dog har været en yndig Aften!“, sagde jeg. „Ja“, svarede hun, „det har det, — og hvorledes har vi ikke i denne Vinter, til alle disse Baller, moret og fornøiet os sammen — men især iaften — og jeg har nu med Glæde taget Afsked med min Ungdom — jeg dandser rimeligviis aldrig mere“. — „Hvad siger Du, Helga!“ udbrød jeg. „Ja“, sagde hun, „saadan som vi have dandset, kommer jeg aldrig mere til at dandse; thi, naar jeg nu snart skal have Bryllup og kommer til Jylland, saa er min Ungdom forbi. Hvilken skjøn og velsignet Ungdom har jeg ikke havt! Og Du“, sagde hun, idet hun tog min Haand, „Du skal have min Tak for Alt!“ Jeg saae forskrækket paa hende — en Taare perlede i hendes Øie! Hun slap hurtigt min Haand og greb Perlen. — Musikken standsede, Fritz

stod hos hende og sagde: „Vognen er der!“ Strax sprang hun op, saae ligesaa mild og fornøiet ud, som hun havde været hele Aftenen, og sagde et muntert, spøgende og taknemmeligt Farvel til Alle. — Hendes Ord havde gjort et dybt Indtryk paa mig; jeg var som fortumlet i Hovedet og blev siddende paa min Plads. „Sover Du, Lauritz?“ spurgte Georgia; „Vi skal hjem!“ Jeg sov vist ikke; men jeg var nok ikke i nogen fuldkommen normal Tilstand. Hvad der muligen kunde være skeet, om Musikken havde spillet længer og vi vare blevne siddende, det maa Gud vide; men dette vide vi Alle, at der er en Gud i Himlen, som styrer og raader for Skjæbnen og Lykken, og vi skulle med Taalmod og Hengivenhed i hans Villie overgive os i hans Haand, og bede om hans Hjælp og hans Naade — kun dette! Selv kunne vi Intet.

Da jeg næste Dag havde sovet denne Ruus ud og jeg med Ro tænkte over hvad der var hændet mig, syntes jeg, der var Meget, som hidtil havde staaet dunkelt for mig, der nu klarede sig, men ogsaa Meget, som var og altid vilde blive uforklarligt. Dog, Gud være lovet, at jeg ved hans paakaldte Hjælp snart kom til at indsee, hvilket Standpunct jeg havde at indtage. Vel kunde jeg ikke undlade at bebreide mig selv, saaledes som jeg i det sidste Aar havde været imod Helga og at jeg forrige Vinter havde deeltaget i disse Baller i Maribo. Det var jo Altsammen min egen Skyld; jeg havde jo selv forspildt min Lykke; havde jeg ikke baaret mig saa dumt ad og været en saadan Stakkel, da havde Alt nu seet anderledes ud; men hvorledes? Ja, dette kunde jeg ikke klare. Tog jeg maaskee feil i alle mine indbildte Forestillinger? Ja, det var maaskee godt, at jeg var en Stakkel! Det var jo imidlertid tydeligt, at Helga var tilfreds og glad ved den Lykke,

hun nu skulde gjøre, og det var jo ligesaa tydeligt, hun gjorde en saa stor Lykke, at denne ikke taalte nogen Sammenligning med den, hun vilde have nydt, om hun nu havde været bundet til en Stakkel som mig, med en saa bedrøvelig og usikker Fremtid. Altsaa, jeg maatte jo takke Gud for, saaledes som Alt nu var. Det var dette Standpunct, som jeg ved nøiere Overveielse var kommen til at indsee var det ene rigtige, og det var dette, som jeg skulde holde fast ved, idet jeg ret inderligt bad til, at hun dog maatte blive lykkelig.

Nogle Dage efter, i et yndigt Foraarsveir, kom Fritz, Eline Heramb og Helga spaserende til Søllestedgaard for at tale om det morsomme og livlige Bal i Halsted, og det var mig en Glæde at see Helga munter og fornøiet som sædvanlig; dette bestyrkede mig i mine gode Forsætter. At jeg havde havt de omtalte Tanker, det betragter jeg nu som hørende med til det syndige Menneskes Natur; men det er Sandhed, at Forholdet imellem Helga og mig altid havde været reent, smukt og i barnlig Uskyldighed.

De fortalte, at Biskoppen var bleven syg, men de troede ikke, det havde videre Betydning. Nogle Dage efter hørte vi, at det var blevet daarligere, og, da vi havde Bud for at spørge til ham, fik vi den Besked, at han var meget farligt syg og at man frygtede for hans Liv. Saaledes stod det i omtrent 8 Dage, og vort daglige Bud meldte snart Bedring, snart Tilbagefald. En Dag havde han spist en Flynder, og man haabede paa Bedring; næste Dag fik vi det sorgelige Budskab: „Biskoppen er død“. Dette gjorde et dybt, smerteligt Indtryk paa os Alle. Jeg kunde ikke styre mig selv hjemme, jeg maatte derover, jeg vilde see dem Alle. Jeg red strax. Da jeg havde sat min Hest ind i Stalden i Vesterborg og gik op mod Huset, kom Fritz mig imode; vi faldt i hin-

andens Arme og græd Begge; men istedenfor at gaae ind med mig, førte han mig ned i Stalden, idet han sagde, at hans Moder var samlet med sine Børn, Ingen maatte gaae fra hende, og hun vilde idag ingen Andre see; da han havde bemærket, at jeg kom, vilde han sige mig dette. Jeg maatte altsaa ride strax igjen.

Dette var Afskeden fra Vesterborg og fra Alt, hvad jeg der havde nydt. Siden den Dag har det Venskabsforhold, som havde bestaaet imellem dets Beboere og mig, aldrig kunnet komme til sin Ret. Dette kunde jeg dog i hiint Øieblik ikke tænke eller ane; ellers vilde Sorgen for mig være bleven dobbelt saa stor. Men det var jo Faderen, der var død — det var jo ham, der havde skabt dette ualmindelig smukke Hjem, han var Faderen til det Hele; kun faae Fædre skabe et saadant Hjem, og dette maatte derfor være ude med ham. Han havde været mig saa kjær som min egen Fader, navnlig siden den Dag, da jeg som Dreng i Tordenveir søgte ind i Bispegaarden og han lagde Haanden paa mig og sagde: „Herren har holdt sin Haand over Dig; han gjøre det fremdeles!“ — Det er ogsaa udentvivl saaledes, at den Christendom, han lærte i Kirke og Skole, den maa have baaret mangen velsignet Frugt i mangt et Hjem. Gid hans Aand, der var virksom og utrættelig i at arbeide paa at fremkalde det Ædle og det Gode hos Menneskene, maa hvile over hans Børn, hans Børnebørn og Børnebørnsbørn! — Af de sidste ere nu fire mine Børnebørn.

Det var ikke ret lang Tid efter Biskoppens Død, at Bispinden med Helga og Flere kom over til Søllestedgaard for at sige Farvel, da Helga nu skulde reise til Jylland, hvor hendes Bryllup skulde holdes — jeg troer hos hendes Broder Lars. Jeg kom netop hjem fra Marken, da jeg saae deres

Vogn i Gaarden. Jeg vidste godt, det skulde være Afskeden: et Øieblik betænkte jeg, om jeg kunde undgaae denne, og gik derfor først uden om Gaarden ned i Haven, ned i den mørke Gang. Her kunde jeg høre, at der spilledes paa Fortepiano. Dette gav mig Lyst og Mod, og jeg gik op og klædte mig om. Jeg fandt dem nu Alle langt mindre forandrede, end jeg havde ventet. Da jeg havde faaet Helga til at spille, satte jeg mig ved Fortepianoet; hun fortalte mig senere, at de havde været i Halsted Præstegaard for at sige Farvel og at hun der havde hørt Grethe spille og synge. „Hvor hun dog har en deilig Stemme! Og saa spiller hun saa correct", sagde hun; „det var virkelig forbausende at høre hende — og saa er det da en velsignet, god Pige; denne yndige, men forstandige Beskedenhed, den klæder hende saa udmærket — og hun vil vistnok blive meget smuk, naar hun bliver ret udvoxet". Denne Roes over Grethe forundrede mig aldeles ikke; men jeg forundredes snarere over, at Helga ikke havde seet dette før; thi det var jo vist, at Grethe var det deiligste Barn, man kunde tænke sig. Helgas Udtalelse havde derfor dengang ingen videre Betydning for mig; men senere stode hendes Ord smukt og glædeligt i min Erindring, og de fik en stor og velsignet Betydning. Jeg er aldeles overbeviist om, at jeg var Helgas allerkjæreste og bedste Ungdomsven; men, da hun var bleven forlovet, ledede hun min Kjærlighed hen til hende, hos hvem jeg fandt den største Lykke, som noget Menneske kunde opnaae. Derfor er jeg hende taknemmelig, saalænge jeg lever. Ja, min bedste Tak herfor! —

Bispinden reiste altsaa nu med sine Børn til Jylland, og Provst Smith i Horslunde skrev til Helga et smukt Afskedsdigt, som jeg fik Leilighed til at læse, og hvoraf jeg endnu kan erindre disse faae Ord:

Naar Du kommer tilbage,
til Grotten ud i Haven,
til Roserne paa Graven —;

men hun kom aldrig tilbage, og jeg havde seet hende for sidste Gang i dette Liv.

Lars Boisen blev nu Sognepræst i Vesterborg, og Pastor Hjort, gift med Pastor Meiers Datter Trine, blev senere ansat i hans Kald. Gjennem disse hørte vi om Helgas smukke Hjem paa Palsgaard og at hun der førte et stille, lykkeligt Liv. Reedtz skal have læst meget for hende; men, da han var ivrig Grundtvigianer, saa kan jeg ikke tænke mig, hvorledes dette har kunnet stemme med hendes Tanker; herom hørte jeg paa den Tid Intet; men flere Aar efter — jeg troer, hun da havde født 3 eller 4 Børn — var hun svag, og det blev mig fortalt, at hun under denne Svaghed og i sine sidste Dage skal have kjæmpet til det Yderste for sin og sin Faders gamle Christentro, og dette imod svære Angreb fra flere Sider, indtil hun i en ung Alder opgav sin Aand. Hun var en smuk, en herlig Sjæl, en livsglad, mild og kjærlig Pige, god og overbærende imod Alle; begavet med en meget god Forstand, var hun af en stærk, kraftig Characteer, med en energisk Villie til, saalænge hun kunde holde ud, at gaae den Vei, som hun ansaae for den rette og som hun troede sig anviist af sin Gud; men de legemlige Kræfter bukkede under.

Lars Boisen blev altsaa sin Faders Eftermand som Sognepræst i Vesterborg. „Stakkels Lars!", sagde Bispinden, „Saamange Mennesker, som der nu er vant til at komme til Vesterborg! Hvorledes skal han holde det ud?" For alle tidligere Venner af dette smukke Hjem var det nu imidlertid

uddødt. Man fik nu ret at see, hvorledes en af første Skuffe grundtvigiansk Præsts Virksomhed var — paa den Tid. Disse havde man nu her paa Laaland ikke seet før, og han opvakte stor Forundring og Forbauselse. At Lars Boisen og hans Hustru aldeles ikke toge Deel i nogensomhelst Selskabelighed med nogen af deres gamle Venner paa Egnen, men levede et ganske stille Liv, det var jo Noget, som — om det end maatte forundre os, at han i mange Aar ikke satte sin Fod paa Søllestedgaard — man ikke havde Ret til at bebreide ham, selv om man beklagede det. Han holdt nu hver Søndag Eftermiddag, efter endt Gudstjeneste i begge Kirkerne, Bibellæsning i Præstegaarden i det temmelig store Locale, hvor Seminariet, der nu var nedlagt, havde været. Til disse Forsamlinger kom der nu saa mange Mennesker, at Localet næppe kunde rumme dem, medens Kirkerne om Formiddagen saagodtsom stode tomme. For Mennesker, som ikke vidste, hvorledes de skulde tilbringe en Søndag Eftermiddag og Aften, var dette jo noget Nyt, som kunde trække Folk sammen. Med største Forbauselse sad jeg ofte en Søndag Eftermiddag paa Søllestedgaards Havestuetrappe og saae, hvorledes Folk strømmede ad Veien til „den gudelige Forsamling i Vesterborg“, som hans Bibellæsning kaldtes. Disse Forsamlinger trak undertiden ud til langt hen paa Aftenen og udskeiede i mange forskjellige Retninger paa en forfærdelig Maade. Nogle af de Bedste og Troeste til at møde ved disse Bibellæsninger, de Samme, som Lars Boisen, efter Sigende, havde roest som de meest troende Christne, bleve tiltalte og straffede for meget grove Forbrydelser, som de havde udført om Aftenen efter Møderne. Dette skal han have taget sig yderst nær, og dermed ophørte disse Bibellæsninger.

I de første Aar, da Lars var bleven Præst i Vester-

borg, kom min kjære Ven Fritz adskillige Gange dertil; men Ingen vidste dette, førend han atter var reist bort. Han kom ikke til Søllestedgaard. Hvor dette dog var forunderligt, ja sørgeligt, for mig! Hvorfor kom han dog ikke til Søllestedgaard? Hvorfor vilde han dog ikke tale med mig om den store Forandring i Vesterborg — og rimeligvis ogsaa i ham selv? Ja, dette vidste jeg ikke og kunde ikke forstaae. Stemmede han maaskee ikke overeens med sin Broder Lars? Jo, efter Alt, hvad man hørte! Men hvad skulde jeg da saa troe om min Ven? Glemt mig, det havde han ikke, det var jeg sikker paa. Var jeg maaskee nu et altfor ringe Menneske til at tale med om disse store og vigtige Spørgsmaal? Eller, ønskede han ikke at tale med mig herom, fordi han ansaae det for frugtesløst og unyttigt, idet han kjendte mig for godt og vidste, at jeg vilde være ham for stiv og vanskelig at omvende? Hvor meget jeg end tænkte herover og hvor ondt end alt Dette gjorde mig, saa var det mig ikke muligt at klare disse Spørgsmaal.

Det traf sig nu saaledes, at jeg maatte gjøre en Forretningsreise til Kjøbenhavn for min Moder, og jeg søgte da at træffe Fritz, hvilket — med den korte Tid, jeg havde til min Raadighed — var temmelig vanskeligt. Jeg fandt ham i en meget mørk Stemning. Komme til ham med Bebreidelser, det vilde jeg ikke, og jeg ventede, at han vilde tage Ordet om hvad der muligviis laae os imellem. Da jeg ønskede at hilse paa hans Eline, var det kun ved Overtalelse, jeg fik ham til at gaae med mig. Hun modtog mig meget elskværdigt, og det var hende, som mig, en Glæde, at jeg kunde bringe hende venlige Hilsener fra mine Søstre og andre Venner paa Laaland; saaledes var det mig kjært engang igjen at see og tale med hende, hvem jeg i nogle Aar havde nydt saamange

smukke og store Fornøielser med. Fritz var saagodtsom taus Tilhører. Da jeg maatte sige Farvel, gik først han ud af Døren og løb med det Samme ned ad Trappen. Eline raabte: „Fritz, kom dog og siig ordentlig Farvel!“ Han svarede Intet. Ogsaa jeg raabte efter ham, men uden at faae Svar. Eline og jeg stode nu og saae lidt forlegne paa hinanden. Det forekom mig, at hun fik Taarer i Øinene. Jeg maatte altsaa sige Farvel. Da jeg kom ned i Porten, var jeg vred og skjændte paa ham for hans Opførsel imod sin Forlovede; men han svarede Intet, og vi gik saa langs hen ad Gaden fra St. Annæ Plads, hvor hun boede, hen over Kongens Nytorv; her skiltes vi ad uden at samtale om Noget, og uden Forklaring reiste jeg hjem.

Jeg maa nu her fortælle, hvorledes det fremdeles gik til, at jeg ogsaa skulde skilles fra denne min kjæreste Barndoms- og Ungdomsven. I November — den 3die 1833 — fik jeg et overordentlig venligt og fortroligt Brev fra ham — det ligger nu her for mig, og det er ret mærkeligt igjen at læse det. Jeg modtog det under et svært Uheld, jeg havde havt med en Tærskemaskine, og jeg laae da i store Smerter, hvorfor jeg ikke strax kunde besvare det; men jeg glædede mig inderligt herover og til, at Alting, naar vi atter kom sammen, nok skulde blive godt igjen imellem os. Han begynder med en lang Undskyldning for, at jeg saalænge ikke har seet eller hørt Noget fra ham, og beder saa inderligt og bønligt, at alt Det maa være glemt, der imellem os ikke har været saaledes, som det kunde ventes imellem Venner; „ræk mig“, skriver han, „Din ærlige Haand som Pant paa, at vort gamle Venskab endnu ikke har overlevet sig selv.“ Han længtes efter at tale med mig om aandelige Ting, og han haabede, at, naar dette skete, vi da skulde komme hinanden temmelig

nær, og at vi, som havde været trofaste Venner fra vor Barndom, ogsaa nu skulde knyttes sammen ved et uløseligt Baand, ved een Tro, i eet Haab og een Kjærlighed. Da jeg nu havde samme Haab som han, glædede jeg mig ret ved dette Brev, hvilket jeg — som sagt — desværre i det Øieblik ikke kunde besvare, da jeg laae meget syg. Han havde imidlertid ad anden Vei faaet at vide om mit Uheld, og den 7ende Februar 1834 skrev han da atter til mig et kjærligt, deeltagende Brev, som nu ogsaa ligger for mig. Han haaber og beder til, at denne svære Prøvelse, som den gode Gud her har paalagt mig, har maattet give mig Anledning til mange alvorlige Betragtninger, som ville blive mig til Velsignelse for mit følgende Liv. „Var jeg nu paa Laaland“, skriver han, „da skulde Du see, at jeg, om jeg end har forsømt at besøge Dig i Dine Glædesdage, da ikke skulde forsømme det i Sorgens Dage, og det er jo i disse, at man skal kjende sine Venner.“ Dette overordentlig kjærlige Brev, fuldt af de største Venskabsforsikkringer, glædede mig særdeles, og jeg havde den fuldeste Overbeviisning om, at, naar vi igjen kom sammen, som han sagde, da skulde vi vedblive at være Venner.

Det blev mig imidlertid nu i allerhøieste Grad paafaldende, at Fritz igjen kom til Vesterborg, uden at jeg saae eller hørte det Mindste til ham, og dette skete flere Gange. Det gjorde mig jo meget ondt; men jeg undskyldte det paa bedste Maade. Hans Broder Lars havde jo afbrudt al Omgang med gamle Venner, og det vilde jo altsaa være vanskeligt for Fritz at komme til mig, naar han besøgte sin Broder. Man hørte jo nu saamegen Tale om, hvor strængt Lars Boisen saavel i sine Prædikener som ved andre Leiligheder omtalte og bedømte Alle, der ikke med ham gik i

den grundtvigianske Retning, og at Fritz heri var i fuldkommen Overeensstemmelse med ham. Desuagtet vedblev han, i mine Tanker, at være min bedste Ven, og jeg var sikker paa, at jeg var hans.

Udenat vi endnu havde seet eller talet med hinanden, kom han nu atter til Vesterborg og prædikede en Søndag i Kirken der. Jeg vidste det ikke, men erfarede det bagefter af Doctor Haderup, som havde hørt ham. Han skulde have holdt en meget smuk, men i høieste Grad stræng Bodsprædiken, hvori han udtalte: „I troer maaskee, at alle Eders kjære Venner og Slægtninge, som ligge begravede derude paa denne Kirkegaard, at de ere i Himlen! Nei, antag hellere, at de ere i Helvede!“ — Jeg vilde ikke troe, at han kunde have udtalt sig saaledes om den Kirkegaard, hvor hans Fader laae begravet; men Doctor Haderup forsikkrede mig om Sandheden heraf. Disse Ord, saa fanatisk-pietistisk udtalte af ham, stode nu meget sørgelige og afskrækkende for mig, og jeg kan aldrig glemme dem. Det var Pietismen!

Imidlertid var Fritz først bleven Catechet i Storehedinge, derpaa Præst i Skjørpinge og blev derfra befordret til Slesvig; han drog derover, udenat jeg endnu havde havt nogen Samtale med ham. Jeg tilstaaer det oprigtigt: nu opgav jeg ham som Ven — som tabt for mig for bestandig.

Nogle Aar efter denne Tid indtraadte der en stor Forandring i Grundtvigianernes Optræden og Maade at være paa, idetmindste imellem dem, som jeg kjendte. Tidligere troer jeg ikke, de havde Noget imod at blive kaldte „De Hellige“: nu gave de sig Navnet „De glade Christne“. — De bleve langt mere moderate, milde og tolerante. Der var nu ikke Noget iveien for, at man kunde omgaaes dem som andre Mennesker, og det var ikke længer syndigt at

dandse eller spille Kaart. Lars Boisen i Vesterborg begyndte at have nogen Omgang med Familierne paa Egnen, og hans elskværdige Characteer kunde ikke Andet end indgyde Agtelse, Kjærlighed og Venskab, uagtet han i religieus som politisk Henseende altid stod paa en anden Side end jeg. Vi havde nu adskillige meget fornøielige, selskabelige og musicalske Sammenkomster, hvor vi morede os meget godt ved at spille og synge sammen, og han kunde nu, ligesom vi Andre, befinde sig udmærket ved et Whistbord.

Det var vel en 15 Aar efter, Fritz var kommen til Slesvig, at han blev befordret til Præst i Stege paa Møen. Naar han da kom til Vesterborg, besøgte han undertiden ogsaa Søllestedgaard. Der var jo nu mange Aar imellem, at vi sidst havde mødt hinanden, og jeg skal ikke negte, det glædede mig at see ham; han var jo nu, ligesom Lars Boisen, ikke længer denne strænge Pietist; men jeg følte dog, hvergang jeg saae ham, at der imellem os fandtes Noget, som ikke var blevet klaret, og som rimeligviis aldrig kunde klares. Snart efterat han var bleven Præst i Stege, skrev han til mig et kort, men venligt Brev, der kun indeholdt Ønsket om et Laan paa, saavidt jeg erindrer, 800 eller 1000 Rdl. Da jeg paa den Tid nok kunde undvære disse Penge, laante jeg ham dem, og dette saa meget hellere, som jeg dog gjerne saae, at der imellem os var Noget, der muligviis kunde give Anledning til et godt Forhold. Fritz udgav nu Tidsskriftet „Budstikken", og jeg holdt det. Jeg kan ikke sige, at det tiltalte mig; jeg maatte snarere mene, som en Præst sagde om det, at det var et aandeligt Brækmiddel. Imidlertid var der heri nogle meget smukke Stykker — især, naar han erindrede og skrev om sin Barndom — som jeg glædede mig over. Men, da han nu begyndte at kaste sig over Poli-

tikken, saa blev det reent galt med ham. Dette var nu en Sag, jeg er overbeviist om, Fritz Boisen ikke havde den ringeste Forstand paa. Alt, hvad jeg i den Retning har seet af ham og erfaret om ham, tyder aldeles bestemt herpaa, lige indtil hvad jeg i disse Dage har hørt om ham. Jeg skal ikke fortælle eller skrive yderligere herom; men, da han i Stege modarbeidede Hother Hages Valg til Rigsdagen, denne almeenagtede, udmærkede Mand, en af Fædrelandets bedste og smukkeste Sønner, en Mand, som sammen med ham boede i Byen, og hvem han maatte erkjende var saaledes, som jeg siger, — da han modarbejdede ham for at vælge en Person, der var et reent Nul ved Siden af Hage, saa syntes jeg, at denne Gjerning vidnede tydeligt nok om, at han, med det Begreb, han maatte være i Besiddelse af — om han end ikke havde nogen Forstand paa Politikken — ikke handlede ærligt efter sin Overbeviisning om hvad der tjente Fædrelandet bedst, men efter sin egen Lyst for at tilfredsstille sin Forfængelighed og fremme sine Sønners politiske Interesser; da tabte jeg min sidste Rest af Godhed for ham; denne Forfængelighed og denne Uærlighed — jeg kan ikke see og ikke betragte det som Andet — vare mig for stærke. Det Første, jeg nu gjorde, var at afsige „Budstikken" for derved at tilkjendegive ham min store Misfornøielse med hans politiske Virksomhed.

Jeg havde nu i 1860 stærkt Brug for Penge — ogsaa i Anledning af min Datter Julies Bryllup med Forpagter Suhr paa Berritzgaard. Jeg maatte derfor flere Steder opsige hvad jeg havde tilgode og skrev i samme Anledning til Fritz. Han optog mig dette saare ilde, betalte Pengene, men skrev samtidigt dermed: „Saa er ogsaa dette Forhold ude." Jeg

svarede ikke, jeg — sørgede; thi dette var virkelig ikke smukt af ham.

Naar man nu seer tilbage paa Alt, hvad der er foregaaet imellem os, saa skulde man synes — og saaledes ville vist de Fleste dømme — at det deels var det Religieuse, deels Politikken, som havde skilt Barndoms- og Ungdomsvennerne ad; men jeg siger Nei, og atter Nei; det er ingen af Delene! Vel var det Pietisten, som i sin Tid ligefrem ringeagtede mig; men dette kunde let have rettet sig, da han senere forandrede dette Standpunct. Havde det været den ærlige Lars Boisen, der havde været min Barndoms- og Ungdomsven — saaledes som Fritz var det — med ham vilde det aldrig have kunnet gaae saaledes. Lars Boisen blev i mange Aar en af vore kjæreste Naboer, der oprigtigt deelte baade Glæder og Sorger med os paa Søllestedgaard. Og nu Broderen, den yngre: Harald Boisen, hvem jeg egentlig først har lært at kjende som Ældre! Det er en Mand, hvem jeg altid maa ære, agte og elske, og det skal glæde mig inderligt, om jeg maa henregnes iblandt hans Venner, som jeg regner ham iblandt mine bedste, og dette saameget mere, som hans Datter Helga er bleven min ældste Søn Lauritz's Hustru. En Helga Boisen er bleven en Lauritz Jørgensens Hustru; Gud give, hun maa ligne sin Tante!!![1]) —

„Senere Tilføielser fra 1884".

[1]) Det har været meget interessant for mig og glædet mig inderligt at læse: „Fritz Boisen, en Ven, skildret af en Ven. V. Birkedal", læse om ham, som var min allerkjæreste Barndoms- og Ungdoms-Ven. Dette Skrift har givet mig Anledning til mange forskjellige Betragtninger.

Men hvor forunderligt: Birkedal har først i 1831 gjort Fritz Boisens Bekjendtskab, kort efter Faderens Død, netop i det Aar, da han udviklede sig som en ung, livskraftig, virkelysten Mand og ligesom slog sig løs for at staae paa sine egne Been og da han ikke mere kunde have

Foraaret 1833 maa have været deiligt; thi det havde pludseligt udviklet den lille Pouline Margrethe Clausen til en yndig, stor, fuldvoxen Pige, der den 18de Marts havde

Brug for mig, uagtet jeg som en Burre hang ved ham, ja — det gjorde jeg! Fra den Tid har jeg kun havt meget Lidet med ham at gjøre; men, hvor godt kan jeg dog ikke forstaae alt det Smukke og Store. V. Birkedal har skildret om ham, som ogsaa hans Feil. og hvor godt stemmer det ikke overeens med Det, jeg har kjendt af ham i hans Barndoms- og Ungdoms-Dage, og som Altsammen i sin Tid beredte mig saamegen Glæde, men ogsaa Sorg. Kun er der eet Punct i Birkedals Skildring af ham, som jeg ikke kan tiltræde, og det er det, hvor han berømmer Fritz Boisen for hans store Fædrelandskjærlighed. Jeg kan saa ganske tiltræde hans Dom om ham som en god dansk Borger med den folkelige og varmeste Kjærlighed til det danske Folk, med den store, inderlige Lyst og Iver, hvormed han vilde virke for dets Udvikling og Forædling, som jeg vurderer og sætter saa høit som Nogen; men denne hans store Kjærlighed til det danske Folk, den var, practisk taget, efter den Maade, hvorpaa han virkede i politisk Retning, efter min Mening, paa Fædrelandskjærlighedens Bekostning. For mig staaer det klart, at den rette, uegennyttige og rigtige Fædrelandskjærlighed ikke kan skilles fra Politik; thi Politik er og kan ikke være Andet end Læren og Kundskaben om Midlerne for Fædrelandets Lykke og Bestaaende; at skille disse ad, er for mig det Samme som at skille Sjæl fra Legeme, og det er derfor nu engang min indre Overbeviisning, at den Mand, der, selv om det skeer af folkelig Kjærlighed, saa dog ligefrem i Letsindighed tør vove det store Spring: at arbeide hen imod Overgivelsen af Fædrelandets Styrelse til Fleertalsmagten og lægge Herredømmet i den store, raae Masses Haand — med hans Fædrelandskjærlighed kan det ikke være stort bevendt.

Jeg har tidligere skrevet om Fritz Boisen, at han ikke forstod sig det Ringeste paa Politik. Birkedal skriver saa skaanende og smukt, at Boisen, ligesom han selv, var saa lidet politisk anlagt, at han havde gjort bedst i aldeles ikke uden i Almindelighed at blande sig i disse brændende Spørgsmaal. Ja, heri samstemmer jeg ganske med Birkedal. Gud give, Fritz Boisen havde gjort dette! — Den omtalte Bog, som jeg saaledes har læst med stor Glæde og Interesse — jeg haaber ogsaa med Opbyggelse — har tillige bragt mig paa den Tanke, at den rene, ægte Sandhed er ligesom en deilig Kjærne, omgiven af en meget haard Skal, som vi stakkels Mennesker med al vor Flid have saa særdeles ondt ved at bryde igjennem, og kun Den, som har det ærligste og redeligste

fyldt 15 Aar, og hun skulde nu confirmeres til Paaske. Det tegner sig endnu for mit Øie, da jeg saae hende ved Siden af Ida Dons staaende der paa Kirkegulvet i den betydelige Række af Confirmander. De lange Piske af hendes Haar, som hun hidtil havde baaret i lange Fletninger ned ad Ryggen, vare nu satte smukt op paa hendes Hoved, og deilige, brune Krøller fra Panden prydede hendes Kind. Et temmelig stort Shawl skjulte forresten hendes smukke Figur, der var iført en hvid Kjole med en Strimmel i Halsen. Da Overhøringen med de øverste Confirmander var forbi, gik jeg ud ad den Kirkedør, som dengang førte ind i Juellinge Have. Her var yndigt Læ og Solskin, der kjendes og huskes af dem, som erindre disse Omgivelser; min Broder Theophil gik med mig; vi sad paa en Steen under de store Lindetræer og tændte os en Cigar. Clausen havde holdt en meget smuk Prædiken, som havde gjort Indtryk paa os Begge, og jeg kan erindre, at jeg sagde til Theophil: „Hvor det dog er en yndig Virksomhed, en Præst kan have! Jeg veed da ikke noget Skjønnere i Verden, og jeg glæder mig paa Dine Vegne til, at Du engang skal blive en dygtig Præst.“ Theophil indrømmede ganske Rigtigheden af denne min Udtalelse.

Min Virksomhed var nu af en ganske anden Natur;

Sindelag, kan, med Bøn til Gud, gjennembryde den. Desværre kunde min kjære Ungdomsven ikke dette, hvor smukt begavet han end i mange Retninger var, en Begavelse, der netop blendede ham selv og mange, mange gode danske Medborgere; men, Gud være lovet, der er saa mange gode danske Mænd og Kvinder, som kunne, at vi skulle være trøstede og have det bedste Haab til vort kjære Fædrelands Fremtid, og jeg vil nu have den Glæde imellem disse Mænd at nævne hans Broder Harald Boisen.

Nu er Fritz Boisen gaaet derhen, hvor jeg haaber paa at mødes med ham, og jeg takker ham og min Gud for Mindet om ham, hvem jeg altid bevarer i en kjær Erindring. —

men jeg var glad ved den, og det var ret mærkeligt, saaledes som jeg i den unge Alder blev tvungen ind i mange forskjellige offentlige Forretninger, hvilket jeg maaskee senere kan faae Leilighed til at omtale. Det var ikke alene Arbeiderne paa Godscomptoiret, som jeg havde god Leilighed til at sætte mig ind i; men jeg kom ogsaa snart til at tage Deel i andre Forretninger. Stiftamtmanden, Kammerherre Jessen. havde, imedens jeg var i Nykjøbing, lagt Mærke til mig, og, da han havde været en god Ven af min salig Fader, viste han mig altid megen Opmærksomhed og Agtelse. I Anledning af de mange forskjellige Landvæsenscommissioner, som han maatte afholde, skrev han undertiden til mig og bad mig om at komme for at føre hans Protocol, da han ikke altid kunde have sin Fuldmægtig med sig. Disse Forretninger interesserede og morede mig særdeles, og jeg vil gjerne tilstaae, jeg var lidt stolt af, at Stiftamtmanden kunde bruge mig hertil. Jeg kom saaledes ofte sammen med ham, og dette gav Anledning til, at han senere vedblev med at interessere sig for mig, som ogsaa for min Moders Affairer, hvilket ved mange Leiligheder kom hende til stor Nytte, ligesom han ogsaa senere — saa tidligt som det nogenlunde kunde gaae an for min Alder — udnævnte mig til Landvæsens- og Tiende-Commissair, hvormed dengang fulgte Kammerraadsrang.

Jeg kom paa denne Tid temmelig meget til Pederstrup. Den gamle Kammerherre, Grev C. Reventlow viste mig stor Opmærksomhed, og, da han havde lagt Mærke til, at der paa Søllestedgaard var god Fremgang i Driften af den, og han selv var ivrig Landmand, roste han mig i sine Sønners, Ferdinands og Eduards Paahør, hvilket skulde være en Slags Paamindelse til dem, men hvorved jeg dog

blev noget undseelig. Disse to unge Grever vare høist behagelige Mennesker at omgaaes, og vi fornøiede os ret meget sammen ved at færdes paa Jagt og ride unge Heste. De havde det meget knapt med Lommepenge, hvilket var godt for mig, som slet ingen havde. Forunderligt nok at tænke paa, at det dengang kunde gaae an at gjæste saadanne Steder uden at give Drikkepenge!

Grev Carl Frijs til Juellinge kom hvert Efteraar alene til sit Gods, som det hed sig: for Udviisning i Skovene, og han holdt samtidig dermed nogle Smaajagter, hvortil jeg altid blev inviteret ved Skovrider Hansen; om dette skete paa Grund af hans gamle Venskab for min salig Fader eller formedelst det Løfte, han havde givet mig som Dreng, hvorom jeg foran har fortalt, det veed jeg ikke.

Engang vare vi til saadan en Jagt paa Ravnsby Bakke, hvor der er meget smukt med en vid Udsigt over Stranden. I mange Tider har jeg aarlig glædet mig ved at komme paa dette smukke Sted. Dennegang blev det et afskyeligt Regnveir. Greven var altid ridende, ligesom jeg, og, da vi skulde hjem, bad han mig om at følge med ham og spise tilmiddag hos ham. Jeg takkede med stor Glæde. Greverne fra Pederstrup og flere andre Jagtherrer vare ikke inviterede tilmiddag.

I et frygteligt Regnveir rede vi nu ved Siden af hinanden alt hvad vore Heste kunde trave; men jeg maatte i ærbødig Beskedenhed passe paa, at min Hest ikke løb foran Grevens; thi hans kom let i Galop og blev hidsig, og saa blev han selv vred. Vi naaede snart til Juellinge, men heelt gjennemvaade. Jeg havde aldeles intet tørt Tøi med; hvad skulde det blive til? „Det gjør ikke Noget, kom bare ind!“, sagde Greven, da vi stode af Hestene og Vandet løb ned ad os. En lige til Skjorten heel, tør Klædning, som tilhørte Greven,

blev bragt hen paa et Værelse til mig, og den passede ret godt. Da jeg kom paaklædt ind, sagde han: „Naa, lad mig see — Tøiet passer jo godt; De er jo næsten ligesaa hoi som jeg, og i Tykkelsen mangler heller ikke Meget.“ Vi To tilligemed gamle Godsforvalter Rostrup vare hele Selskabet, og vi kom nu tilbords. Skovrideren kunde dengang ikke komme til Grevens Maaltid. Greven var i et udmærket godt Humeur, som altid, naar han opholdt sig alene paa Juellinge. Han benyttede da Leiligheden til at besøge sine gamle Venner og kom meget ofte ned i Præstegaarden og fik sin L'hombre. Naar han derimod om Sommeren var paa Juellinge med Grevinden, førtes der et meget fornemt Huus. — Vi spiste nu flere Retter god Mad, og til Slutning bleve vi enige om at pille og spise Valnødder og drikke rød Viin. Vi drak temmelig meget, men ikke for meget, og ikke nogen anden Viin. Efter Bordet kom Præsten Clausen ind i Stuen; Greven tog meget venligt imod ham og sagde ham Tak, fordi han vilde see til ham i hans Eensomhed. „Nu skal vi have os en L'hombre“, sagde han meget muntert. Jeg var nær bleven bange; thi jeg havde aldrig før spillet med saa fornem en Mand, og jeg havde ikke en Skilling i min Lomme. Jeg sagde dette til Clausen og bad ham laane mig nogle Penge, eftersom det vilde være flaut, om jeg tabte og ikke kunde betale. Han puttede mig strax en Tirigsdalerseddel i Haanden, og jeg satte mig til Spillebordet. Spillet gik meget gemytligt, og jeg vandt en Ubetydelighed, hvorfor jeg strax gav Clausen hans 10 Rdl. tilbage.

Ligesom jeg saaledes kunde komme baade her og navnlig til Pederstrup, det største og fornemste Huus i Landet, saaledes stode alle gode Familiers Huse aabne for mig, og,

saa ofte som mine Forretninger tillode det, benyttede jeg Tid og Leilighed til at nyde Godt deraf. Mine smukkeste, eller idetmindste mine brillanteste Ungdomsfornøielser har jeg unegteligt havt paa Pederstrup, deels ved Jagter, deels ved Ridning og Baller. Det første Bal, jeg var til der, afholdtes paa den gamle Statsministers Fødselsdag, den 11te Marts 1826, nu for over 50 Aar siden. Efter den Tid var jeg i en lang Aarrække til mange Baller der. Fritz Boisen kunde ikke begribe, at jeg kunde more mig saagodt paa Pederstrup. Jeg vil nu tilstaae, at det ikke alene var Greverne Ferdinand og Eduard, som jeg befandt mig vel med, men det var ogsaa Damerne der, som jeg syntes særdeles godt om. Kammerherre, Grev C. Reventlow var Enkemand; men foruden hans to Døttre, hvoraf den ældste var gift med Grev Einar Reventlow paa Aalstrup, var der hans to gamle Søstre, Comtesserne Louise og Charlotte, to Frøkener v. Qvalen og hans afdøde ældste Søns Enke, Grevinde Polly, med sin yndige, lille Datter, hvem jeg saae voxe op der som en indtagende, munter lille Pige; nu er hun gift med Grev Frijs paa Juellinge. Jeg kan næsten ikke tænke mig noget Nydeligere, end da denne lille Pige med sit lille Sølvbæger, naar Frugten serveredes, løb rundt om Spisebordet for at samle Æblekjærner til sin Bedstefader, som vilde have disse til at saae og derved forbedre Frugtavlen. — Men, naar saa Ministeren fra Brasilien eller London eller Lissabon, Grev Fritz Reventlow, kom i Besøg med sin stolte Grevinde og sin smukke, unge Datter, saa var der stor Stads paa Pederstrup.

Mit Hjerte var og blev dog altid aldeles uberørt af disse fornemme og fine Damer. Naar jeg nu seer tilbage paa den Tid, saa var intet Sted mig saa kjært at besøge som Halsted Præstegaard, og denne blev mig fra dette Aar, 1833, stedse

kjærere og kjærere. Det var heller ikke nogen ganske sædvanlig Præstegaard. Præsten var — det tør jeg nok sige — ualmindelig dygtig, practisk og samvittighedsfuld til at styre Skole- og Fattigvæsen, og han havde derfor hele Sognets fulde Tillid. Som Taler fra Prædikestolen udførte han sin Virksomhed med den store og inderlige Kjærlighed og Interesse, som han nærede for sine Medmennesker og deres Vel, og denne Varme, hvormed han talede, gik saaledes til Hjerterne, at hans Kirke altid var stærkt besøgt i Aunede. Han nød derfor ogsaa som Præst saa stor en Paaskjønnelse af sin Menighed, som det kun faae Steder er Tilfældet. Clausen var desuden en alsidigt dannet og begavet Mand, fuld af mange Interesser; med Opmærksomhed fulgte han Tidens Gang, og det var derfor meget interessant og belærende for den Unge at omgaaes ham, da han altid var ualmindelig livlig i Samtale og saa gjerne udvexlede Mening med de Unge og med Opmærksomhed hørte paa deres Udtalelser. Han kunde naturligviis undertiden komme med nogle meget strænge Ord og bestemte Meninger; men det maa dog vel den Ældre have Lov til. Jeg blev aldrig saaret heraf. Bestyrelsen af min Moders Eiendom Søllestedgaard og Gods bragte ham ind i mange forskjellige Forretninger og i Berørelse med mange forskjellige Mænd, med hvilke han altid kom godt ud af det; de daværende vanskelige Pengeforhold satte han sig ind i med stor Lethed, og, da nu min Moders Pengeaffairer begyndte at see noget bedre ud, saa vandt han ogsaa herved almindelig Anerkjendelse. Han var en udmærket god Oeconom. Vel havde han et efter den Tids Forhold godt Embede; men, medens andre Præster i ligesaa gode Embeder klagede ynkeligt, lode deres Præstegaarde forfalde, og det saae daarligt ud for dem, saavel ude som inde, havde

han opbygget hele sin Præstegaard, og hans Huus var ordnet med en Smag, ja, man kunde godt sige: med en Elegance, som man aldeles ikke fandt i nogen anden Præstegaard paa den Tid. Han forstod at kjøbe sine Heste og Vogne saaledes, at han altid havde en brillant Befordring, der kunde maale sig med hvem det skulde være. Det forbausede ligefrem Alle hvad han kunde gjøre, og han blev af den Grund ogsaa anseet for at være en riig Mand; men dette var aldeles ikke Tilfældet. Det er imidlertid meget forskjelligt, hvorledes man forstaaer at bruge og benytte Det, man har. Denne Kunst forstod baade han og hans Kone. Derfor var deres Huus altid smukt, hyggeligt og gjæstfrit, og der befandt Alle sig vel. Men hvad der var det Smukkeste i dette Hjem og i denne Præstegaard, det var den skjønne Eendrægtighedens og Kjærlighedens Aand og det smukke, opoffrende Forhold, som herskede imellem Mand og Hustru; aldrig har jeg i noget Huus seet det skjønnere — altid mildt og overbærende! Hvor var han ikke omhyggelig for hende, da hun i flere Aar var svag og lidende! Hun gik saa stille, flittig og virksom i sit Hjem, og dog saa sirlig og ordentlig. Og hvor han paaskjønnede denne stille Flid og Fred, og jeg kan saa godt erindre, med hvilken Taknemmelighed han omtalte hendes store Kjærlighed til ham og til alle os Søskende, og han bad os at paaskjønne og gjengjælde den. Den af hendes Søskende, som lignede hende meest, var vistnok Georgia, og af mine Børn ligner Julie hende. Og saa deres to yndige Børn Grethe og Lotte! Grethe havde nydt en omhyggelig og kjærlig Opdragelse af sin herlige Moder, der havde vænnet hende til huuslig Flid og Orden. Ingen Lærerinde og ingen Anden havde havt Deel deri. Hun havde selv underviist hende med nogen Hjælp af Skolelærer Tarp,

som tillige og hovedsageligen lærte hende at spille, og, da hun — som før sagt — havde et udmærket Talent for Musik og en deilig Sangstemme, bragte hun det i tidlig Alder overordentlig vidt heri; hun forbausede Mange ved sin smukke Sang, og jeg følte mig ofte aldeles henreven af den. — Der var saaledes i Halsted Præstegaard et saare lykkeligt og yndigt Hjem for Forældre og Børn; det var et Huus, som stod i stor Anseelse paa Laaland. En Vinteraften i dette Hjems Dagligstue, naar jeg var der alene og Clausen og jeg havde talet sammen om alle vore Forretninger og tilsidst om Heste, som ogsaa var et Yndlings-Thema for os at forhandle, og jeg saa fik Grethe til at forlade Rokken for at spille og synge til Claveret — ja, det staaer endnu saa saare smukt i min Erindring — det er det Skjønneste, jeg kan mindes fra min Ungdom. Ved Grethes Sang og Spil var der en ganske mærkværdig Fiinhed, Smag, Ynde og en Beskedenhed, som jeg aldrig har seet eller hørt hos nogen Anden, og som paa en forunderlig Maade altid har gaaet igjennem hendes hele Væsen, Væren og Virken, igjennem hele hendes Liv. Det var jo ogsaa denne yndige, men forstandige Beskedenhed, som Helga Boisen allerede for 2 à 3 Aar siden, da hun tog Afsked med os paa Laaland, havde bemærket hos hende, og som gjorde hende saa almindelig agtet og elsket af Alle, Høie og Lave.

Som allerede bemærket, var det Hestesagen — navnlig den ædle Hests Indførelse her i Landet og dens Benyttelse til Avl — som særlig interesserede baade Clausen og mig. Paa Pederstrup havde der allerede i flere Aar været en Fuldblodsaraber — saavidt jeg erindrer hed den „Hassan" — hvorefter der var faldet mange, smukke Heste, og desuden Fuldblodshingste, indkjøbte paa Augustenborg, bleve nu ogsaa

indførte. Grev Frijs paa Juellinge havde der kjøbt et Hingstføl, som, da det var 4 Aar gammelt, blev opstaldet paa hans Gaard. Jeg havde allerede nogle Gange været saa heldig, ved billigt Kjøb af unge, magre Heste, efter deres Tilridning at sælge dem med en meget god Fortjeneste. Min Moders fire gamle Kjøreheste og hele Materialbesætningen havde jeg ved Handel paa Markederne, uden synderlig Benyttelse af Penge, faaet ombyttet saaledes, at der nu var en udmærket Besætning paa Gaarden. Denne Handlen med Heste morede mig overordentligt, om jeg ogsaa undertiden paa Markederne saae ud som en rigtig Hestepranger. Denne min Virksomhed fornøiede ogsaa Clausen; men jeg maatte sommetider høre adskillige Formaninger i saa Henseende. Jeg havde nu 2 Plage, faldne efter Araberen paa Pederstrup. Den ældste, 3 Aar gammel, sort, 10 Qvarteer og 1 Tomme, kaldte jeg Elvanny, og jeg havde begyndt at ride den lidt; den anden, den brune, skulde hedde Julfa og var bestemt til Ridehoppe for Clausen. En smuk Dag efter Høst red jeg Elvanny, da den var 3½ Aar gammel, over til Halsted for at vise ham den. Da jeg kom forbi Skovrider Hansen, stod denne i sin Gaard, og jeg maatte altsaa derind for at vise ham min unge Hoppe. Han var en udmærket Hestekjender og Rytter. Vi havde redet meget sammen, og han var, ligesom jeg, stærkt interesseret i at kjøbe unge, magre Heste og, efter at have redet og kjørt med dem, sælge dem med god Fortjeneste. Han syntes rigtig godt om Elvanny, og jeg red nu videre ned til Præstegaarden. Da jeg kom der, var hele Familien færdig til at kjøre til Pederstrup. Clausen saae med Fornøielse paa min unge Hoppe. Skovrider Hansen havde redet hans til; men det var Clausen en Umulighed at ride forbi Møllen paa Juellinge Mark, som han maatte passere,

naar han skulde til Aunede, og dette beklagede han sig over. Han spurgte mig, om jeg havde Lyst til at ride den en Tour ved en Mølle, og, da han nu kjørte til Pederstrup, saa kunde jeg følge med til Møllen ved Vesterborg. Med Fornøielse gik jeg ind herpaa og red ved Siden af Vognen til Vesterborg, hvor jeg tog Afsked med Clausens, da de kjørte videre. Det var nu meget vanskeligt for mig at tvinge Hoppen ind til Møllen; men ved Hjælp af mine gode Sporer fik jeg snart Magt over den og tvang den saa tæt ind til Møllen, at jeg, da den stod stille, kunde tage fat i Møllevingen. Mølleren kom nu tilstede, og jeg bad ham om at sætte Møllen igang. Ved at tumle med Hoppen var jeg bleven meget svedt og anstrængt og vilde trække mine Handsker af, da de af Sved vare blevne saa glatte, at jeg havde ondt ved at holde paa Tøilerne. Jeg holdt stille og vendte netop Ryggen til Møllen, idet jeg dreiede Hoppens Hoved ind imod Veien; jeg troede nemlig, at Mølleren vilde gaae op i Møllen for at sætte denne igang; men han gav blot et stærkt Skub til Møllevingen, hvilket strax bragte denne i Bevægelse. Hoppen blev naturligviis meget bange, og, da jeg ikke havde rigtig fat paa Tøilerne, satte den i et Øieblik i en flyvende Galop. Imellem Marken, hvorpaa jeg red, og Veien var der en høi Vold med Gjærde paa; dette sprang den nu høit over; men den havde formodentlig ikke beregnet den brede Grøft paa den anden Side. Den naaede altsaa kun med Forbenene ned i Grøften, og i den stærke Fart, hvori den var kommen, kunde den ikke undgaae at støde med Hovedet imod Veikanten, og den steilede da en formelig Koldbøtte midt ned paa Veien. Hvorledes jeg kom af Hesten, det veed jeg ikke; men jeg var igjen paa mine Been, førend Hoppen atter kunde faae reist sig op, og, idet den gjorde dette, tog jeg den i

Tøilen ved Hovedet. Møllen gik nu ganske sagte rundt, og Hoppen gloede forbauset paa den. Jeg var glad ved at være kommen vel fra dette farlige Spring; men, opirret og vred som jeg var, sagde jeg til mig selv og til Hoppen: „Om vi saa skal styrte ti Gange, saa skal Du ind til Møllen og være rolig, forinden jeg rider hjem.“ Det kan nok være, det var en stræng Tour, og Kampen varede vistnok flere Timer; men tilsidst gav Hoppen efter. Jeg kunde nu ganske rolig ride rundt om Møllen, enten denne gik eller stod, og derefter red jeg ganske sagte til Præstegaarden, saa træt og anstrængt, som jeg aldrig havde været. Da jeg steg af, var der, som Følge af, at jeg havde brugt Sporerne stærkt, ikke faae Blodstænk paa mine Støvler. Det var nu næsten for strængt strax igjen at sætte mig op paa en ung, kaad Hest for at ride til Søllestedgaard. Jeg havde den Glæde, at Clausens Hoppe nu var bleven saa rolig, at han allevegne kunde ride den uden Fare. Et Par Aar efter solgte han den for en meget høi Priis til Kjøbenhavn, og jeg havde senere, da jeg engang paa Elvanny red til Hovedstaden, den Fornøielse at see den samme Hoppe blive reden langs ad Volden forbi alle Møllerne, hvor den gik aldeles roligt.

Aaret 1833 var meget frugtbart paa Laaland, og, da jeg nu var kommen noget bedre ind i Landvæsenet og havde faaet rigtigere Greb paa at drive Gaarden, saa begyndte denne bedre Drift at vise sine Frugter. Det var især Hveden, som i dette Aar gav en meget riig Høst. Men Priserne vare lave, og der var yderst knap Tid paa Arbeidsfolk. Jeg havde derfor leiet en stor, engelsk Tærskemaskine, hvorved jeg var saa uheldig at komme til Skade med min venstre Fod. Den første Dag — det var den 20nde November — netop i det Øieblik, Maskinen skulde igang, vilde jeg hjælpe til at styre

Hestene, som vare uvante med dette Arbeide, og derved blev jeg stødt op imod et stort Hjul med Drev; jeg fik min venstre Fod ind i Maskinen, og den blev forknust. Af 4 Karle blev jeg baaren op og lagt paa Sophaen i Dagligstuen. Det Hele var meget farligt og smertefuldt. I nogle Dage var det uvist, om jeg kunde beholde Foden — der gik strax Koldbrand i den, og det var et Spørgsmaal, om den ikke strax skulde sættes af, i hvilket Tilfælde jeg vilde skaanes for mange Smerter og hurtigere komme mig. Jeg vilde, ihvad jeg saa skulde lide, helst beholde min Fod, og der blev saa heller ikke mere Tale herom. Min første Tanke under disse svære Smerter, som jeg nu led, var: „Hvad vil dog Grethe sige hertil?" Under de voldsomme Pinsler kunde jeg aldeles ikke klare mine Tanker, hvorledes det dog kunde være, at det var mig saameget magtpaaliggende at vide hvad Grethe vilde sige og tænke om dette mit store Uheld, der maaskee for mit hele Liv vilde gjøre mig til en Krøbling. Helga Boisens Ord til mig under sidste Samtale med hende kom til at staae tydeligt for mig, og det forekom mig nu, som om hun havde meent Noget dermed; efterhaanden, som jeg kom rigtigt til mig selv, blev det mig paa dette Sygeleie, hvor jeg vaagede i smertefulde Nætter og Dage, mere og mere og mere klart, at intet Menneske paa Jorden var mig saa kjært som Grethe; hun stod nu for mig som den skjønneste Engel paa Jorden. Men ak — jeg, ikke alene lemlæstet, maaskee i Fremtiden aldeles uduelig til den Gjerning, jeg havde opoffret mig for — og nogen anden havde jeg ikke lært, jeg Stakkel! — jeg, som gik en saa ringe Fremtid imøde ved en Bondegaard! Det var, forekom det mig, ligefrem syndigt at hæve mit Øie til hende; hun var en bedre Skjæbne værd! Og saa hendes fortræffelige Fader,

som med saa stor Opoffrelse af sin Tid og sine Kræfter havde arbeidet paa at bevare Søllestedgaard, forat vor gamle Moder ikke skulde blive huusvild paa sine gamle Dage — skulde det nu være Lønnen for alt hans Arbeide og al hans Opoffrelse, at jeg vilde søge at drage hans kjæreste Barn ned i saadan en ringe, daarlig og ynkelig Stilling, som jeg gik imøde — hende, den skjønne, den velsignede, gode Grethe, som i saa høi en Grad var yndet, elsket og agtet af alle Mennesker, og for hvem det vilde være en let Sag at gjøre stor Lykke! „Nei, nei, — dette skal aldrig skee!“ sagde jeg til mig selv; det var min faste og urokkelige Beslutning, og det var min Bøn til Gud, at han vilde hjælpe mig og styrke mig i denne Kamp, som jeg følte, det var min Pligt at gjennemføre, hvad det saa skulde koste mig. Jeg tænkte: „Det kommer nu an paa at kunne være stærk, at kunne skjule og knuse denne Følelse, denne Tilbøielighed i mit Hjerte“. Og saa tænkte jeg: „Det skal nu vise sig, om min Kjærlighed til hende er reen og uegennyttig; er den det, som jeg troer, da maa jeg kunne glæde mig, naar hun bliver lykkelig, ihvor hun saa gaaer hen; hos mig kan hun ikke blive det — ikke saaledes, som hun fortjener det, og saaledes som hun er opdragen til det.“ Desuden havde jeg en Anelse om, at der muligviis for hendes Fremtids Lykke var lagt en Plan, som jeg senere skal omtale, og jeg maatte jo indrømme, at, saafremt denne Plan kunde sættes i Værk, da vilde det være en saa brillant og stor Lykke, at jeg, dersom jeg elskede hende reent og uegennyttigt, burde kunne glæde mig derved paa hendes Vegne. Jeg skulde altsaa nu være en stærk Mand. — At jeg med en god Villie arbeidede paa at blive det, det troer jeg; men jeg troer ogsaa, at det var Gud i Himmelen, som saae min ærlige Stræben og velsignede den.

Det var nu i flere Henseender en meget stræng Vinter, vi gik igjennem i dette Aar paa Søllestedgaard. Dons, som nu maatte tage sig endeel af mine Forretninger, var af og til plaget af Feber, den gamle Priergaard blev hver Dag svagere og svagere, og hen paa Vinteren endte Herren hans Lidelser. Clausen i Halsted var ogsaa af og til temmelig svag, og min Broder Theophil, der om Efteraaret skulde have været Student, men paa Grund af Sygdom ikke kunde blive dimitteret fra Skolen, laae meget syg i Nakskov, og mine Søstre maatte skifteviis være hos ham for at pleie ham. Saavidt jeg erindrer, var det Juleaften, at han i sine Sengklæder blev kjørt hjem i den gamle Wienervogn. I lang Tid saae jeg ham ikke; men vi skrev daglig Breve til hinanden.

Foruden de foranførte Bekymringer havde min Moder i disse Aar endnu en anden stor Sorg, som maaskee var den haardeste af alle, en Sorg, som vi Andre syntes, hun havde sværere ved at bære end nogen anden; men man maa erindre, at hun var Moder, vi Andre Søskende.

Hendes Datter Anna havde vistnok allerede fra Barn af været noget vanskelig at opdrage. Hun var begavet med en meget god Forstand, men tilbøielig til Hovmod og til at oversee os Andre. Hun var ogsaa meget heftig, saavel i sin Kjærlighed som i sin Vrede. Opholdet i Halsted hos hendes gode Svoger og fromme Søster Julie kunde ligesaa lidet tilfredsstille hende som Hjemmet, og man kunde en Tid ikke ret fatte, at det var Sinds-Lidelse og Forvirring, hun led af. Da hun atter kom hjem, fik vi snart at erfare, hvorledes hun havde det. Hun blev da saa uregjerlig, at vi ikke kunde have hende i Huset. Efterat min Moder og vi Alle i flere Aar havde gaaet overordentlig Meget igjennem med hende,

bestemte Moder sig til — ogsaa efter Annas Ønske — at lade hende komme ud af Huset og indrette et Hjem til hende hos Fremmede. Den Sorg, som dette var for min Moder, formaaer jeg ikke at beskrive; men enhver kjærlig Fader og Moder vil kunne forstaae den. Naar min Moder ofte tidligere i Kjærlighed, men i stræng Tone, havde formanet os Børn til at blive gode og dygtige Mennesker og til at vandre Dydens Vei, da havde hun ogsaa engang sagt: „Ja, det er vel Formeget at forlange, at jeg, der har ni Børn, skulde have Glæde af dem Alle; En eller Anden af dem skal vel skeie ud og gjøre mig Sorg.“ Dette havde ofte forskrækket mig. Skulde det virkelig være muligt, at En af os kunde komme til at gjøre vor inderlig kjære og gode Moder Sorg? Dog - den Sorg, Anna gjorde sin Moder, kunde hun ikke gjøre ved. Det var en Sygdom, hun led af, som alle Læger vare enige om at erklære for incurabel, og hvorved der ikke var Andet at gjøre end — saavidt muligt — have Taalmodighed med hende. Kuns i fem Aar overlevede hun Moder. —

Paa min Fødselsdag den 29nde December kom Skovrider Hansen fra Juellinge for at besøge mig og medbragte fra Halsted Præstegaard Breve og smaae Presenter til mig. Dette var mig jo en mageløs Glæde. Ja, hvor inderligt kan man ikke nyde en saadan Oplivelse, naar man er saa ulykkelig, som jeg var paa den Tid! I fire Maaneder laae jeg paa den samme Sopha i Dagligstuen. Der blev jo af Alle paa Egnen viist mig en særdeles stor Deeltagelse og Opmærksomhed. Alle kom de og saae til mig, og dette var jo meget oplivende for mig. Om det saa var den gamle Kammerherre, Grev Reventlow fra Pederstrup, saa besøgte han mig og sad ved mit Sygeleie. Men Ingen var mig saa kjærkommen som Clausen fra Halsted. Det staaer endnu saa tydeligt for mig,

den første Gang han kom ind ad Døren til mig, efterat Ulykken var skeet, og jeg seer endnu det Blik, hans medfølende Hjerte gav mig; men jeg kunde ikke udholde at see paa ham, jeg maatte vende mit Ansigt til en anden Side og græd bitterligt. „Det kan med Guds Hjælp nok blive godt igjen“, sagde han med bævende Stemme. „Ja, med Guds Hjælp og med Taalmodighed“, istemmede min kjære Moder; men jeg kunde kun græde. Senere, da jeg begyndte at blive bedre og han saa medbragte sin Kone og Børnene, var det jo en mageløs Glæde for mig. Ja, hvor staaer det endnu tydeligt for mig, da jeg laae paa Sophaen og saae Grethe sidde ved Claveret og spille og synge for mig og da hun og de Alle stode kjærlige og milde ved mit Sygeleie!

Efterat min Broder Theophil begyndte at blive nogenlunde rask, var det under Overveielse, hvad der nu skulde gjøres for ham, om han atter skulde i Skole, eller om han skulde opgive Studeringerne. Min Moder sad en Dag ved mit Sygeleie og talede herom, og hun ønskede at høre min Mening. Jeg havde allerede tænkt herover og sagde, at jeg syntes, hun skulde raadføre sig med Clausen i Halsted og spørge ham, om han ikke troede, det kunde lade sig gjøre at faae en theologisk Candidat i Huset som Lærer, der til Efteraaret kunde dimittere Theophil som Student. Hun syntes godt om denne Plan, og Clausen ligeledes. Der blev strax skrevet til Kjøbenhavn herom, og det lykkedes hurtig at antage en Candidat W., som skulde komme til Foraaret. Theophil var overordentlig glad ved denne Bestemmelse.

Ved Hjælp af den udmærket gode og kjærlige Pleie, jeg havde havt af min Moder, mine Søstre og min gamle Tante Jette, samt ved et godt Lægetilsyn af Districtslæge Møller

og — under hans Sygdom — af Doctor Haderup, begyndte det i den første Halvdeel af Marts at blive betydeligt bedre med min Fod, og, da der nu blev lavet mig et Par Krykker, kunde jeg prøve paa at gaae lidt omkring i Stuen. Det var en mageløs Virkning, dette havde paa mit hele Befindende, og det varede ikke mange Dage, inden jeg gik ud i Gaarden. Folkene saae med Forbauselse dette Syn; men de syntes dog, det var meget sørgeligt, om jeg saaledes altid skulde gaae paa Krykker. Dette forskrækkede ikke mig; thi jeg kunde tydeligt mærke, at det ikke vilde vare mange Dage, inden jeg skulde kaste dem. Den 18de Marts gik jeg saaledes paa mine Krykker nede i Gaarden, da jeg saae Vognen fra Rubbeløkke komme ind i denne for derfra at kjøre videre til Halsted, til Grethes Fødselsdag. Strax efter mødte ogsaa Vognen fra Rødby, som skulde samme Vei. Da jeg kom ind i Stuen, satte jeg Krykkerne fra mig og gik foruden dem; vi vare da Alle glade over, at jeg nu ikke behøvede dem mere. Jeg befandt mig desuden saa vel, at jeg af min Læge havde faaet Lov til at kjøre ud, og den første Tour skulde nu være til Halsted. Hvor frydefuldt og hvor skjønt alt Dette var for mig, formaaer jeg ikke at beskrive. Jeg forbausedes undertiden lidt over at see, hvormeget Alle glædede sig ved min Helbredelse, som Mange havde anseet for en Umulighed; men i min egen Henrykkelse herover følte jeg undertiden en Angst og Skræk for Fremtiden og for Alt, og jeg kunde derved komme paa den Tanke: „Var det ikke bedre, om Du var død?“ Men under Alt, hvad jeg led ved dette lange Sygeleie, troer jeg dog, at den Tid har været mig til stor Nytte for min aandelige Udvikling, og det er næsten forunderligt, med hvilken Glæde jeg kan sige, jeg endnu seer tilbage paa den Tid. Og hvorfor? Jeg havde

forhen næsten aldrig havt Tid til at læse Noget; men nu kunde jeg ikke bestille Andet. Jeg kan ikke erindre, at jeg en eneste Gang under dette Sygeleie havde Kaart i Haanden. Ofte i Livet har jeg mærket, hvormegen Nytte jeg har havt af Det, jeg paa dette Sygeleie har læst. Det vakte min Aand, jeg kunde i Ro tænke over mange Ting, og for mig klarede der sig Meget, som jeg hidtil ikke havde forstaaet. Jeg kan endnu erindre de mange gode Forsætter, som jeg tænkte mig at efterleve, om Gud vilde forunde mig Helbred; og, om de end ikke alle ere blevne fulgte saa godt, som jeg ønskede det, saa have dog nogle bragt mig megen Lykke og Velsignelse.

Vi havde nu et yndigt Foraar, og jeg kunde hver Dag gaae en lille Tour i Marken. Endnu kunde jeg ikke faae Stovler paa min Fod; men jeg brugte Sko med Gamascher. Til Selskabsbrug fik jeg, efter engelsk Mode, som jeg havde seet en ung Qvalen paa Pederstrup bruge, syet mig et Par lyse, snevre Beenklæder med Gamascher, som jeg syntes klædte mig smukt. I en saadan Dragt red jeg i April ned til Pederstrup til Kammerherrens Fødselsdag. Der skulde den Dag arrangeres et Væddeløb af fireaarige Arabere, og, da jeg nu kom ridende paa Elvanny, ogsaa 4 Aar gammel og Søster til Grevens, blev det foreslaaet mig, at jeg skulde ride med. Dette havde jeg dog ingen Lyst til; deels nænnede jeg det ikke for Hoppens Skyld, og deels turde jeg ikke vove den Anstrængelse for min Fod. Der var et temmelig langt Stykke Vei ud til Banen; Nogle kjørte, og Nogle gik; for ikke at anstrænge min Fod, bestemte jeg at tage tilhest derud. Det morede mig nu at ride ved Siden af de 4 unge Heste, 2 brune og 2 graae, der skulde løbe, og som vare øvede dertil, om ikke egentlig trainerede. Da jeg kom, troede

Alle, at jeg vilde ride Væddeløb med; men jeg blev ved min Bestemmelse. Da jeg holdt der paa Veien, kom Poul C. Clausen (Præsten C.'s Brodersøn) og hilste paa mig og var meget ivrig for, at jeg skulde ride med; men jeg sagde ham strax, at jeg ikke turde det for min Fod. „Aah, maa jeg da ikke ride den?“ spurgte han. Da jeg indvilgede heri, blev han uhyre glad, sprang strax op og stillede sig ved Siden af de fire Heste. Da de alle paa eengang satte i Galop, blev Elvanny strax den bageste, men fulgte dog temmelig godt med omtrent den halve Vei. „Ja, Du bliver nok den Sidste“, tænkte jeg; men paa eengang tog den ordentlig Fart paa, kom uden om den ene, et Øieblik efter var den den Forreste, og saaledes blev den ved med at avancere meget foran de andre, saa at den kom langt forud til Maalet. Alle stimlede nu sammen om Hoppen, og det var virkelig morsomt at see den, da det var ganske tydeligt, den Tour aldeles ikke havde anstrængt den. Den satte, som sædvanligt, sit Hoved høit i Veiret, men saae lidt vild ud af Øinene, og, da den skulde iføres sin Gevinst, som bestod af en meget smuk engelsk Trense, smukt syet af guult Læder, med røde Silkebaand omkring Pandebaandet, blev den noget urolig, gjorde nogle Spring og slog ud, som om den vilde kaste Rytteren af. Da jeg nu vilde op paa den for at ride tilbage til Pederstrup, sagde Grev Eduard og Flere: „Nei, De med Deres daarlige Fod kan ikke ride den i dette Øieblik; De kan jo see, at Hoppen er bleven ganske vild.“ „Aah, det har ingen Nød“, svarede jeg, „lad mig bare selv faae fat paa den.“ Poul C. Clausen stod nu af, og, da jeg talede til den og klappede den paa Halsen, blev den strax rolig. Paa en Tid som denne, hvor den ædle Hests Indførelse i Danmark og Hestevæddeløb vare paa Omtale, saa at sige alle Steder, og

med den Interesse, som jeg allerede i min unge Alder havde for Heste og Hestetillæg, var det jo ikke saa forunderligt, at denne lille Begivenhed med dette Væddeløb opvakte en stor Lyst hos mig til at befatte mig med denne Sag, og det her Omtalte var jo næsten som et Fingerpeg for mig hertil. Foruden det meget Interessante, der nu forøvrigt kunde være herved, saa var der desuden den store Fristelse, der kunde ligge i det fornemme Selskab, som man her vilde komme ind i. Om denne Sag talede jeg strax med min gode Raadgiver Clausen i Halsted. Han var nu, hvad Hestevæsenet angik, en ganske mærkværdig Mand. Jeg har aldrig siden kjendt Nogen, der som han havde Øie for og Forstand paa hvad en Hest duede til og hvad den kunde være værd efter Datidens Priser, og navnligen paa at bedømme en mager, ung Hest og hvad der kunde bringes ud af den, — heller aldrig Nogen, som havde større Interesse for Heste, end han.

Dette var nu et Thema, som, naar vi ikke havde vigtigere Ting at forhandle, var uudtømmeligt for os og hvorom vi aldrig kunde blive trætte af at tale. Det stod imidlertid strax klart for ham, at denne var en meget farlig Sag at indlade sig paa — og navnlig for mig, der havde saa mange Ting at udføre for min Moder, at alt Dette vilde lægge fuldt Beslag paa alle mine Kræfter; desuden vilde det blive vanskeligt, og maaskee umuligt, for mig at skaffe de fornødne Penge til at sætte det igang med; i ethvert Fald vilde jeg komme til at løbe en stor Risico for at tabe dem. Vi vare altsaa snart enige om, at dette var Noget, som jeg aldrig skulde befatte mig med. Desuagtet stod det saaledes for mig, at, saafremt jeg i det Øieblik kunde have solgt min Elvanny til saa høi en Priis, at jeg derfor kunde have kjøbt mig en To-

aars-Væddeløber, saa havde jeg maaskee gjort det; men dette kunde nu heldigviis ikke lykkes for mig paa den Tid. —

Min Broder Theophil var nu bleven fuldkommen rask, og den daglige Omgang med ham var mig meget kjær og oplivende. Cand. W., som skulde læse med ham og dimittere ham som Student til Efteraaret, var nu ankommen. Det var en ret smuk og vakker ung Mand. Han havde fornylig faaet theol. Embedsexamen, og man kunde ogsaa nok see og mærke paa ham, at han havde bedste Characteer. Forøvrigt var der noget meget Godmodigt ved ham, men ogsaa noget Jævnt, som jeg syntes var for simpelt for en Candidat med bedste Characteer; jeg kunde saaledes ikke lide, at han hver Dag efter Middagsbordet løb op og hentede sin Pibe, hvorpaa han saa røg i Dagligstuen til Caffen. En saadan Frihed tillod jeg mig ikke i Moders Stue. Det varede nu ikke ret længe, inden det blev tydeligt, at han gjorde Cour til Grethe Clausen. Dette syntes jeg slet ikke om. Hvad var herved at gjøre? Jeg havde jo taget min Bestemmelse, og jeg følte det som min største og vigtigste Pligt at blive fast og stærk i denne, hvad der saa end skulde hændes mig; saaledes var det, og saaledes skulde det blive. Det var nu tydeligt for mig at see, at denne unge theologiske Candidat, tillige en Jyde, interesserede Clausen særdeles meget. Jeg syntes rigtignok, at han var altfor simpel til den yndige, unge, kun sextenaarige Grethe Clausen. Det var mig imidlertid en stor Trøst, at min Broder Theophil var af samme Mening som jeg, og, naar vi talede om denne Sag, saa var jeg vis paa, at jeg skjulte ligesaa godt for ham, som for hele Verden, hvad der bevægede sig i mit Indre. Ja, dette var den bedste Trøst, jeg hunde finde, at aldrig skulde noget Menneske vide mine Tanker; jeg skulde nok selv bære og lide hvad jeg

burde; kun Gud i Himmelen saae ind i mit Hjerte, og kun hans Hjælp vilde jeg paakalde.

Det var nu Grev Frijs's Fødselsdag paa Juellinge, og hele Egnen var samlet der. Der blev dandset i Haven i den store Lindeallee. Jeg stod og saae til; thi paa Grund af min daarlige Fod havde jeg endnu ikke dandset. W. dandsede ivrigt med Grethe. Da jeg engang nærmede mig hende og hun saae saa glad og venlig ud, kunde jeg ikke bare mig for at spørge, om hun turde prøve at dandse med mig. Jeg havde nu sikkert tænkt mig, at hun vilde have fraraadet mig dette, da jeg endnu bestandigt gik med Stok i Haanden; men hun svarede saa mildt og fornøiet: „Ja, jeg kan sagtens, naar bare Du tør!“ Jeg skal ikke negte, at jeg frygtede lidt for, hvorledes det vilde løbe af, da jeg endnu ikke havde prøvet det; men til min og hendes store Glæde gik det fortræffeligt. Jeg lod det dog blive ved denne ene Gang; men jeg var saa ubeskrivelig glad herover, at jeg aldrig glemmer det. Jeg havde nu prøvet paa at dandse — og det med Grethe, og jeg blev nu overbeviist om, at min Fod vilde blive fuldkommen rask.

Da W. nu i nogen Tid havde læst med Theophil, kom de Begge til den Overbeviisning, at min Broder ikke kunde tage Artium til Efteraaret; det vilde blive nødvendigt at udsætte den til næste Aar. Hvor behageligt end hans daglige Selskab var mig, og hvor megen Glæde jeg end havde heraf, saa var jeg dog i en anden Henseende ikke glad herover. Men jeg skulde vænnes til Taalmodighed.

Dons, som nu i 4 Aar havde været min Moders Godsforvalter og været hende og mig til overordentlig megen Nytte, forlod nu denne Stilling, da han havde faaet en tilsvarende hos Grev Hardenberg, og vi fik i hans Sted en Brodersøn

af Clausen i Halsted, nemlig den før nævnte Poul Christian Clausen. Han var ikke meget øvet i disse Forretninger; men jeg vidste nu god Besked om alle saadanne Ting, og, da han var en begavet ung Mand med stor Virkelyst, Energi og tillige en høist redelig og retskaffen Characteer, blev han min Moder og senere mig et meget nyttigt Menneske, ligesom han var mig en meget kjær og god Selskabsbroder, hvem jeg, da han senere forlod min Tjeneste, for at bane sig en Vei i Sverrig, ofte har savnet.

Det havde — som før sagt — saa tidt været omtalt, at, naar en Fæstegaard paa Godset blev ledig, saa skulde der sikkres mig en saadan lille Stilling, som jeg kunde tye til, om min Moder afgik ved Døden eller ved andet Uheld blev dreven fra Eiendommen. En saadan Leilighed tilbød sig nu i Skovlænge; men deels kunde min Moder ikke undvære den gode Indfæstning, som nu bødes for Gaarden, deels kunde hun endnu mindre hjælpe mig med nogensomhelst Driftscapital, og dette blev derfor opgivet. Det var en stor Sorg for mig, idet jeg i min Phantasi havde udmalet mig, hvilken Fornøielse det kunde være for mig, foruden min store Virksomhed hos min Moder, at faae denne lille Gaard bragt i en god Orden og Stand. Jeg var saa overbeviist om, idet jeg nu følte mig saa rask, saa stærk og saa dygtig, at, kunde jeg bare een Gang faae fat paa Noget — Stort eller Smaat — saa skulde det nok komme til at gaae mig godt; men dette: at kunne faae fat paa Noget, det var jo den store Vanskelighed. Det var jo ogsaa meget nedtrykkende, at Alt, hvad vi ved vor store Sparsommelighed, Flid og Virksomhed kunde skaffe tilveie, det skulde gaae til dermed at betale gammel Gjæld, Restancer af Renter og Skatter, og aldrig kunde der blive Noget, som man turde anvende til Andet. Umu-

ligt var det jo, at man kunde komme videre paa denne store Gaard. Det vilde jo nok kunne gaae bedre paa en mindre; men, som sagt, jeg skulde have Taalmodighed, og dette skyldte jeg vor kjære, gamle Moder. Jeg tænkte rigtignok ved mig selv: „Ja, vent! Til næste Aar bliver jeg 25 Aar.“

En Dag, Clausen fra Halsted kom til Søllestedgaard, fortalte han mig, at han havde været ude paa Sæbyholm for at hilse paa Grev Hardenberg, som havde opholdt sig der et Par Dage, og at han da havde truffet sammen med Stiftamtmanden, Kammerherre Jessen. Disse to ældre Mænd, som havde været gode Venner af min salig Fader, havde med Interesse spurgt til min Moders Affairer, navnligen til, hvorledes jeg opførte mig, og i Særdeleshed om, hvorvidt der var nogen Mulighed for, at Søllestedgaard af min Moder kunde overdrages til mig. Clausen havde herpaa svaret dem, at dette kunde der aldeles ikke tænkes paa eller være Tale om, da der skyldtes Mere i Eiendommen, end den var værd, og at det følgelig under saadanne Omstændigheder vilde være en Ulykke for den Unge at faae en saadan overdraget; der var derfor ikke Andet at tænke paa end holde det gaaende, maaskee dog saalænge min Moder levede, og da gjøre sig Eiendommen saa indbringende som muligt. — Jessen, som jo tidligere havde viist mig megen Opmærksomhed, havde da kaldt Clausen tilside og sagt til ham: „De veed, at jeg er Formynder for den rige Frøken V.; det er en meget vakker ung Pige. Hun er for Tiden i mit Huus i Besøg, og Jørgensen er mig meget velkommen, om han vil komme og gjøre hendes Bekjendtskab.“ At følge denne Opfordring var mig en Umulighed. Jeg var saa ofte kommen i Jessens Huus, men havde aldrig seet hende; nu at komme — det vilde jeg ikke. „Ja, Du kan jo gjøre, som Du selv har

Lyst til", sagde Clausen; „men jeg vil dog sige Dig dette, at, naar Stiftamtmanden inviterer Dig til sit Huus, synes jeg, Du næppe kan undslaae Dig for at benytte en saadan Indbydelse." Jeg svarede Intet herpaa; jeg tænkte meget — mine Tanker gik imidlertid aldeles ikke i Retning af Tvivl om, hvorvidt jeg skulde gjøre noget Besøg hos Stiftamtmanden i Nykjøbing eller ikke. Jeg fik saaledes heller aldrig denne Frøken at see.

Clausen i Halsted havde en meget god Ungdomsven, Agent Gamst i Kjøbenhavn, der eiede et stort Maskinværksted ved Vestervold. Denne Mand kom undertiden i korte Besøg til Halsted, og Clausen med sin Familie besøgte ham ofte i Kjøbenhavn og laae da gjerne der en 3 à 4 Uger. Gamst havde altid været ugift, og det hed da, at hans Søstersøn, Christian Lund, som var hos ham og hjalp ham med Bestyrelsen af det store Værk, skulde være Arving til hans store Riigdom og alle hans smukke og store Herligheder ved Vestervold. Jeg havde ofte paa mine Forretningsreiser for min Moder været hos ham og med den største Interesse seet hans store Fabrik ligesom ogsaa hans smukke Huus, der var noget af det Skjønneste og Rigeste, man havde paa den Tid. Gamst var ogsaa en god Ven af hele den clausenske Slægt i Kjøbenhavn, som dengang var meget stor. Denne Gamst var en særdeles elskværdig Personlighed, agtet og høit anseet af Alle, men, som sagt, i Særdeleshed en god Ven af Clausen i Halsted; imellem dem bestod der fra deres Ungdom af et Venskab, som det for alle deres Venner var saare skjønt og glædeligt at see paa.

Ikke alene dette Venskab, men ogsaa den store Opmærksomhed, som Gamst i den senere Tid havde viist Familien i Halsted, bragte mig, som ogsaa Andre, paa den Tanke, at

han ønskede et Parti imellem Grethe Clausen og sin Søstersøn Christian Lund. Ja, han viste dette saa tydeligt, at der ikke kunde være noget Spørgsmaal herom. Hvad hendes Forældre eller Lund meente, det kunde Ingen sige, og Grethe — hun var saa uskyldig og tænkte i sit 17de Aar saa lidt paa slige Ting, at hun paa Gamsts spøgende Spørgsmaal til hende: „See, der gaaer Christian Lund! Synes Du ikke godt om ham? Holder Du ikke meget af ham?", svarede ganske ugeneert: „Jo, men jeg holder dog mere af Dig." — Lund var forøvrigt den opmærksomme, galante Cavaleer, og tillige meget spøgefuld; han gav sig især af med Grethes Søster, den tolvaarige Lotte, og hun førte saaledes ofte Grethe med i en munter og spøgende Leg, som fornøiede Forældrene, dog især Gamst, men hvoraf der dog ikke kunde sluttes Noget om hendes Tanker.

En saadan Kjøbenhavnsreise, som den ovenomtalte, var nu i Efteraaret 1834 forestaaende for Familien i Halsted.

De skulde hele Veien kjøre i deres egen Wienervogn, med egne Heste for, og saa som sædvanlig boe i 4 Uger hos Gamst. Der var under Forberedelserne hertil stor Glæde i Halsted Præstegaard, især for de Unge, ja, jeg kan ogsaa sige for de Gamle; thi Clausen havde en virkelig ungdommelig Fornøielse af disse Reiser til Kjøbenhavn, hvor næsten hele hans Slægt og mange kjære Ungdomsvenner boede, og der var saaledes en almindelig munter Stemning, da jeg en Dag kort før Reisen kom derover. Grethe, som i den senere Tid havde liidt meget af Blegsot, saae noget bleg ud, og der var Tale om, at hun, naar hun nu kom til Byen, efter Grevinde Frijs's Raad skulde consultere Doctor Brandes; men hun var forøvrigt rigtig glad og munter.

Hun og Lotte syede ivrigt paa deres Tøi, og jeg sad et Øieblik hos dem; idet jeg saae paa Grethes blege, men glade Ansigt, sagde jeg til hende, rimeligviis i en alvorlig Tone: „Gud give dog, at Du maatte komme ligesaa rask og ligesaa god hjem, som Du reiser bort!“ Hun rettede sit skjønne Blik paa mig og svarede i en mild og betænksom Tone: „Aa — det haaber jeg nok, jeg gjør.“ Det forekom mig, som om der i Tonen eller Svaret laae Noget, som tydede paa, at hun havde seet mig ind i mit Hjerte. Jeg havde ellers været saa aldeles sikker paa, at hverken hun eller noget Menneske havde kunnet ane eller mærke Noget til mine Tanker; men jeg blev nu bange; det var for mig, som om jeg havde gjort noget Ondt, og min Samvittighed bebreidede mig baade min Følelse og mit Ord. Den muntre Stemning, der imidlertid var over dem Alle, dæmpede godt paa min rystende Angst, og jeg maatte være glad med de Glade; — men i denne Glæde bad jeg til, at jeg dog ikke maatte have gjort noget Ondt; thi jeg havde jo altid en Følelse af og en indre Overbeviisning om, at det ligefrem var en Synd af mig at drage hende ned i en saa ringe og daarlig Stilling, som den, jeg gik imøde; — dette maatte være en Synd. Uagtet jeg ikke syntes at have store Fordringer til nogen stor Stilling i Livet, havde jeg dog ikke den høie Idee eller de smukke Tanker, at en Hytte var Nok for at være lykkelig her i Verden; idetmindste burde den ikke være Nok for hende; thi hun stod for mig som det baade i aandelig og i legemlig Henseende Skjønneste paa Jorden.

Da jeg en Dag kom op paa Theophils Værelse, hvor han og W. sad og læste, taledes vi om Familien i Halsted, som nu ventedes hjem fra sin Kjøbenhavnsreise. Vi havde jo hørt fra dem, at de befandt sig særdeles vel og at de

imellem deres mange gode Venner og Slægtninge i Byen morede sig udmærket godt baade ved Comoedier og Concerter. „Nu skal De bare faae at see“, sagde W., „hvorledes Grethe Clausen bliver pudset op og hvilken smuk Dame hun vil være, naar hun kommer hjem fra Kjøbenhavn.“ Hverken Theophil eller jeg svarede paa denne Bemærkning; men jeg forundredes over den og tænkte: „Herre Gud, har Du dog ikke endnu med alt Dit Courmageri seet, at der ikke i Hovedstaden kan findes en Dame i sit 17de Aar med et saa skjønt, fiint dannet Væsen, forenet med en saadan Uskyldighed, som hendes, og har Du endnu ikke seet den Hjertens Reenhed og Godhed, som alt her af Gud og kjærlige Forældre er nedlagt i et saa skjønt Legeme!“

Da nu Familien i Halsted var kommen hjem efter sin Reise, hørte man Meget om den store Fornøielse, det havde været for dem Alle, og om Gamsts og Lunds Godhed og Opmærksomhed imod dem, hvori de To ligesom havde kappedes. Den eneste Sky, der havde viist sig paa deres Himmel, var, at den kjære Grethe ikke havde befundet sig fuldkommen vel. Blegsoten var ikke aftagen, og Doctor Brandes havde tilraadet en Cour, som hun nu skulde bruge. Forøvrigt var hun rigtig glad, munter og fornøiet. — Det blev nu mere og mere tydeligt, at W. meente det alvorligt med sit Courmageri til Grethe. Paa hende var der Intet at mærke. Hun var, som altid, naturlig, endog munter og ligefrem imod Alle, men altid forsigtig og tilbageholden imod unge Herrer. Det var ikke saa let at komme hende nær. Hendes Forældre, navnlig Clausen, viste W. den største Opmærksomhed. Hvad skulde man dog tænke herom? For mig syntes det en Umulighed, at hun eller de kunde synes saagodt om ham, og endnu mere, at de kunde være tilfredse med ham som

Svigerson, især, naar man saae hen til, hvad der dog muligviis ventede paa hende i Kjøbenhavn. Imidlertid klemte W. paa med fuld Kraft, og der var jo Leilighed nok dertil, da vi meget ofte kom til Halsted, ligesom de derfra ligesaa ofte kom til Sollestedgaard, og vi mødtes ogsaa tidt hos andre Familier paa Egnen. Dette var for mig mere end uhyggeligt og naaede Topmaalet, da han en Dag i stor Forlegenhed bad om en Befordring til Halsted. Det var mig nu saa ganske tydeligt, baade ved hans store Forlegenhed, da han bad om Befordringen, og ved hans hele Maade at være paa, at det nu var hans Hensigt at tage derover for at frie til Grethe — saa tydeligt, at han ligesaa godt kunde have sagt mig sit Ærinde. Han kjørte altsaa alene derover; Theophil sagde leende med stor Sikkerhed: „Han faaer en Kurv!"

Jeg frygtede og var i en umaadelig uhyggelig Stemning. Da jeg næste Dag hilste paa W., var han som sædvanlig, dog maaskee noget alvorlig, men havde ikke Andet at fortælle om sit Besøg, end at Clausen næste Dag paa en Tour til Rubbeløkke vilde komme et Øieblik ind paa Søllestedgaard. Clausen holdt ogsaa snart for Døren, og jeg gik ud for at tage imod ham. Jeg saae paa ham med spændt Opmærksomhed for hvad han muligen havde at meddele. „Jeg vil ikke spænde fra", sagde han, „da jeg er paa en Tour til Rubbeløkke og Rødby; men jeg ønsker blot et Øieblik at tale med W." „Gud", tænkte jeg, „er der virkelig skeet Noget!" Jeg syntes, Clausen saae saa alvorlig ud. „Han er paa sit Værelse", sagde jeg, og Clausen gik strax derop. Det varede ikke ret længe, og, da han igjen var kommen ned, kjørte han strax bort, udenat det var til at bemærke, der kunde være passeret Noget. Theophil fortalte mig senere, at, da Clausen var kommen op til dem, var han gaaet ind i Værelset ved

Siden af, og der havde de talet sammen ganske kort. Da W. kom ind igjen uden at følge Clausen ned ad Trappen, hvilket Theophil syntes vilde have været simpel Høflighed, saae han noget angreben ud og gik taus op og ned ad Gulvet. Men han kom snart i sit sædvanlige gode Humeur. Hvorledes dette hang sammen, var mig en Gaade, og den var mig ligesaa umulig at løse, som at skue ind i, og derfor i høieste Grad pinlig. I længere Tid var Intet at opdage herom; men for mig var det aldeles tydeligt, saavel efter Clausens som W.'s Ansigt at dømme, at Noget maatte der være passeret. Det viste sig senere, at W., tilsyneladende idetmindste, var mere tilbageholdende overfor Grethe; hun var derimod ganske som sædvanlig.

Det var nu henad Efteraaret, at min Broder Theophil reiste til Kjøbenhavn for at blive Student. Det var et stort Savn for mig, da han forlod Hjemmet. Vi havde havt det saa godt sammen og været hinanden til megen Nytte og Fornøielse.

P. C. Clausen var nu Godsforvalter paa Søllestedgaard; men de fleste Breve fra Godscomptoiret og andre Sager — der var paa den Tid ikke Lidt at gjøre — bleve fordetmeste udførte af mig. Jeg havde altid ladet Theophil gjennemlæse Kladden til mine Breve for at faae den rettet, og dette var mig en god Hjælp i Retning af at komme til at skrive nogenlunde ordentlig. Den Dag, han med W. var afreist til Kjøbenhavn, var jeg meget nedstemt og i daarligt Humeur. Jeg gik da ud i Skoven, hvor jeg sad længe paa en Grøftekant og grublede over min Fremtid. Vi havde havt en meget god Høst, og Alt gik ret godt fremad; min Moder var rask, og det saae ikke ud til, at der for Tiden var nogen Fare for hendes Liv; men man kunde dog ikke stole paa

dette, og der var endnu ikke Leilighed til, at jeg kunde faae nogen Bondegaard. At jeg var 25 Aar, kunde ikke for mig som for nogen Anden gjøre Sagen klar. Saalænge min Moder levede, kunde det jo ogsaa være godt nok, som det var. Jeg maatte jo daglig øve mig i Taalmodighed, og det, syntes jeg, havde jeg gjort, da jeg nu i 2 Aar saa godt havde skjult mit Hjertes Tilbøielighed. Den Hemmelighed, den skulde nok gaae i Graven med mig; — og dette skulde være min Trøst.

Jeg skrev dengang et lille Digt til mit kjære Hjem og sendte det til Theophil, med hvem jeg flittig corresponderede. Han viste det til Frøken Kjerulff, og derfra kom det senere til Halsted. Det lød saaledes:

Dig, mit Hjem, jeg dog engang
Offre maa mit Hjertes Sang,
Dig, mit elskte Barndoms-Eden!
Vil Du skjænke mig herneden
Huuslig Lykke, Fred og Ro?

O, hvor Himlen her er blaa!
Taarer dog i Øiet staae
Her i Hjemmet, i det stille,
Hvor jeg dog saa gjerne vilde
Bo og bygge, leve, døe.

Her som Barn jeg leget har
— Glæde, Sundhed hos mig var —
Med min Ven og Broder spøget;
Siden har jeg Mere døiet,
Dog af Modgang saare lidt.

Her min elskte Fader har
Levet lykkelig og var
Den, der kunde Andre glæde,
Om han ogsaa selv mon stede
Sig i Nød og Sorg derved.

Dengang Lykken var Dig god,
Da var Ingen Dig imod;
Men, da Lykken grumt sig vendte,
Mangt et Venskab ogsaa endte;
Dog blev Nogle troe som Guld.

Tidligt saa Din Grav Du fandt.
O, jeg husker end saa grandt,
Hvad Din taarekvalte Stemme
Bød mig aldrig at forglemme,
Da Du saae Din nære Død!

„Vær Din Moder tro og huld!"
Lyder end hans Røst fra Muld
Gjennem Livet allesinde;
Signet være dette Minde
Om min Fader, nu hos Gud!

Kjære Moder, huld og tro!
Du var altid mig saa go',
Det jeg ogsaa vil paaskjønne;
Gud i Himmelen Dig lønne
For Din Kjærlighed til mig!

Mon fra Hjem og grønne Vang
Skjæbnen viser mig min Gang?

Da maa jeg dog ikke græde!
Jeg har havt saamegen Glæde,
Jeg var engang lykkelig!

Jeg kom nu ikke saa ofte til Halsted, da jeg følte, hvor vanskeligt det var for mig at skjule mine Følelser og bevare min Hemmelighed. Naar jeg undertiden hen ad Aften sadlede min Hest, for at ride en Tour i Mark og Skov, havde jeg egentlig meest Lyst til at besøge Halsted; saaledes red jeg en Aften langs med Stakittet ved Haven og talte Træmmerne i det: „Halsted—Skoven, Halsted—Skoven", o. s. v. til den sidste, som da skulde være den afgjørende med Hensyn til, hvor jeg skulde hen; det traf sig da saaledes, at jeg skulde ride til Halsted. Da jeg kom derover, begyndte Clausen at berøre for mig som en Mulighed, at min Moder kunde overdrage Søllestedgaard til mig.

Forat man kan forstaae denne Yttring af ham, maa jeg give en Udsigt over, hvorledes Sagerne stode. Det var stadig gaaet fremad med en bedre Ordning af min Moders Pengeaffairer. Skovene, om hvilke det bestandig hed: „Nu er der ikke et eneste Træ mere at hugge", vedbleve med at give Betydeligt, circa 3 à 4000 Rdl. om Aaret. Restancerne paa Godset fra Aarene 1830 og 31 indkom efterhaanden i 1834 og 35, og, da min Moders oeconomiske Huusholdning ikke kostede ret Meget, kunde Alt anvendes til Afbetaling paa Hovedgaardens Restancer af Renter og Skatter, saa at man, hvad Renten angik, ikke mere havde nogen Restance; derimod skyldtes der endnu en gammel Skatterestance for 1822 paa noget over 2000 Rdl., hvorpaa der var bevilliget Henstand, og endnu var der nogen Klatgjæld og desuden Cautionen paa 2000 Rdl. for afgangne Amtsforvalter Lunddahl, hvis Bo var under Skiftebehand-

ling. Den gamle Historie med de 8000 Rdl. fra Baadesgaard, som min Moder skyldte i Banken, hørte man heldigviis aldeles ikke Noget til. Men efterhaanden som Pengesagerne stode bedre, bleve Creditorerne ogsaa strængere til at kræve, og navnligen var dette Tilfældet med den gamle Onkel Holm i Hunseby. Den stakkels gamle Mand — han var nødt dertil! Han maatte opleve ualmindelig store Sorger; men han bar dem med Taalmodighed og et gudhengivent Sind, og han var elsket og afholdt af Alle, som kjendte ham, men vist især af os Børn paa Søllestedgaard. Tidlig var han bleven Enkemand. Hans Datter Sophie var jo gift med den værdige Præstemand Bjerre. For at faae denne til sin Eftermand, resignerede han tidligt med den Bestemmelse at leve sine Dage med disse sine kjære Børn i Hunseby Præstegaard; men faae Aar efter døde Bjerre, og Onkel maatte flytte ud af Præstegaarden; han byggede sig da et lille Sted tæt ved den, og her boede han med sin Datter, indtil han døde, 92 Aar gammel. Sin ældste Søn havde han sat i Vei ved en Landeiendom Gabrielsminde; men Sønnen sad i forknytte Omstændigheder, og den yngste Søn Henrik, der var Kjøbmand i Nakskov, var gaaet fallit.

Nu kunde han ikke, som tidligere, være tilfreds, naar han kun maatte faae Renterne af sin Capital i Søllestedgaard. Skulde han hjælpe Sønnen, maatte nu nogle contante Penge absolut skaffes tilveie; men dette var i Øieblikket min Moder en Umulighed. For imidlertid at komme ud af det paa en god Maade, saa at Holm ikke skulde drive Sagen til det Yderste eller gaae hen og sælge Obligationen med Pant i Søllestedgaard til A. Hage i Nakskov, hvormed der truedes, saa indgik min Moder, efter Clausens Raad og Underhandling med Holm, det Forlig, at hun aarlig i 4 Aar skulde

gjøre en Afbetaling paa 500 Rdl., ialt 2000 Rdl., hvorimod Holm forpligtede sig til derefter at lade Capitalen henstaae uopsagt i 6 Aar. Da dette Forlig var blevet thinglæst, solgte Holm det strax til Hage for at erholde contante Penge. Imidlertid var min Moder nu i 6 Aar sikkret fra den Side, naar hun kuns foruden Renterne kunde betale Hage det aarlige Afdrag paa 500 Rdl. Dette gik ogsaa meget roligt i nogle Aar; men det sidste Afdrag var endnu ikke forfaldet, forend Holm i Januar 1836 forlangte yderligere Afdrag paa Capitalen, og, saafremt saadant ikke kunde opfyldes, saae han sig nødsaget til at sælge Obligationen til A. Hage. Dette var et Tordenslag for os. Dengang Forliget med Holm om de 2000 Rigsdalers Afbetaling blev indgaaet, havde jeg netop betænkt at gjøre et Forslag om en fæsteledig Gaard i Trolseby; men jeg indsaae nu, at, naar den Afbetaling skulde præsteres, vilde min Moder ikke kunne undvære den Indfæstning, som hun kunde faae, ikke at tale om hvad jeg iøvrigt maatte trænge til ved at overtage en saadan Gaard; jeg taug derfor endnu dengang med mit Forslag, men foresatte mig nu, efterat jeg havde fyldt mine 25 Aar, at klemme ordentlig paa for at faae den første den bedste Bondegaard, som maatte blive ledig. Disse yderlige Forlangender fra Holm om Afbetaling vare derfor ikke mindre mig, end min Moder og Clausen i Halsted, yderst piinagtige. Fordringerne til min Moder fra forskjellige Sider vare nu ogsaa i det Hele langt større end tidligere, og man havde fuldkommen ligesaa store Vanskeligheder ved at tilfredsstille disse nu, som forhen. Det var derfor en Umulighed, at jeg kunde faae noget Andet, end hvad jeg hidtil havde havt: knap de nødvendige Klæder. I de 9 à 10 Aar, hvori jeg havde været Medbestyrer af min Moders Eiendom og af hendes Pengesager, havde jeg natur-

ligviis aldrig nogensinde næret den Tanke, at der kunde være nogensomhelst Mulighed for, at jeg kunde blive Eier af Søllestedgaard. Eiendommen var derfor ogsaa nødvendigviis i alle Henseender dreven efter det Princip: at skaffe den første og størst mulige Indtægt, uden Hensyn til, om Eiendommen vandt eller tabte derved; hertil vare vi af Omstændighederne tvungne for at kunne bestaae. Den gamle Forvalter Priergaard var den Eneste, der — som jeg tidligere har fortalt — yttrede til mig, at jeg kunde blive Eier af Søllestedgaard, og netop en af de sidste Gange, jeg saae og talede med ham, kort før hans Død, forelagde han atter denne Plan og Idee for mig som Noget, jeg altid skulde tænke paa og aldrig opgive. Men jeg betragtede dette kun som et fromt Ønske af ham, om hvem jeg vidste og følte, at han ret inderlig ønskede, det maatte gaae mig vel. Forøvrigt kjendte jeg jo Priergaard godt — ogsaa hans svage Side, nemlig den, at det var ham en Umulighed lige overfor sine kjæreste Venner at sige dem den rene Sandhed, naar denne ikke var glædelig. Desuden knyttede han altid til sin omtalte Plan den Betingelse, at nogle Penge maatte jeg skaffe for at kunne klare Holm og de indviklede 3 og 4 Prioriteter hos Banken. Men han meente stadigt, at dette jo ikke vilde være saa vanskeligt, da jeg nok kunde gjøre et rigt Parti. Med saadanne Udsigter for Øie kunde jeg nu slet ikke tænke paa at overtage Søllestedgaard, og jeg blev helst ved min Yndlingsidee: at faae lavet mig en god Eiendom ud af et Par Bondegaarde. Det var nu ogsaa min Moders Ønske snarest muligt at sikkre mig en Virksomhed paa Godset, og, naar jeg talede til hende herom, var hun altid saa mild og god imod mig og ønskede saa inderligt, at der nu kunde gjøres Noget for mig. Men til min Plan knyt-

tede hun sædvanlig den Idee, at man til saadan en Gaard skulde see at faae lagt noget af Skoven, f. Ex. Tjennemarke Skov til en af Fæstegaardene i Tjennemarke, eller, om jeg kunde faae en af de nærmere Gaarde i Søllested By, da dertil at faae lagt „Stærsmark“. Denne Plan lod sig nu aldeles ikke realisere; thi vel kunde min Moder som Eierinde af Godset give mig Livsfæste paa hvilken eller hvilke Gaarde hun vilde, men hun kunde ligesaa lidet give mig Eiendomsret paa nogle af disse, som paa nogen Deel af hvad der hørte under Hovedgaarden, udenat alle Panthavere og Creditorer i Eiendommen bleve tilfredsstillede, og det var netop dette Punct, der forhindrede hende i at kunne overdrage mig hele Eiendommen. Det kunde ikke af Nogen af os eller af Nogensomhelst, der kjendte denne og min Moders Affairer, indsees, at det vilde hjælpe mig eller noget Menneske at blive Eier af Søllestedgaard, naar den skulde overtages med alle Creditorers, navnligen med Bankens Fordring paa 8000 Rdl. med flere Aars Renter. Man forudsatte nemlig, at, saafremt min Moder forsøgte et saadant Arrangement med en Kjøber uden Penge, da vilde Creditorerne falde over den nye Eier og i en Fart gjøre det af med ham. Det var jo alene ved disses Overbærenhed, at min Moder hidtil havde faaet Lov til at blive ved Eiendommen; naar denne Overbærenhed ophørte, da kunde vi snart Alle med vor gamle Moder komme til at forlade Søllestedgaard. Dette var ofte en gyselig Tanke for os. Der blev naturligviis baade tænkt og talet meget herom, baade viist og klogt og dumt, og jeg selv kunde for mit Vedkommende aldeles ikke tænke mig nogen rimelig Udvei til at blive Eier af Gaarden. — I dette Aar, 1835, fik jeg den Plan at saae hele den store Kyllingemark paa 66 Td. Land til med Raps, og jeg tænkte da, at det dog engang endnu

skulde lykkes mig at gjøre et ordentligt Coup. Rapsen kostede endnu 10 Rdl. pr. Td.; men den mislykkedes aldeles — der blev ikke det Mindste. De foregaaende Aar havde den ogsaa været simpel, og i det Hele var det gaaet mig saaledes med Raps, at, jo mere af den og jo større Stykke jeg saaede, desto mindre avlede jeg. Dette var uhyre nedslaaende for mig.

Imidlertid havde Clausen i Halsted og Dons talet med Herredsfogeden, Justitsraad Pontoppidan i Nakskov. Han var en dygtig Jurist, og, da han kjendte min Moders oeconomiske Tilstand meget godt og vi ved flere Leiligheder i vanskelige Pengeforhold havde tyet til hans Raad og Veiledning og han som Ven af min salig Fader og hans Huus altid uforbeholdent havde sagt sin Mening og givet os Raad, saa havde vi nogen Tillid til ham. Han erklærede da, det var hans Mening og Overbeviisning, at min Moder med juridisk lovlig Gyldighed kunde sælge og overdrage til mig, eller hvem hun vilde, sin Eiendom Søllestedgaard for den Sum, som der var prioriteret med Pant i samme, tilligemed de resterende Skatter; hvad min Moder skyldte udenfor den prioriterede Gjæld blev da en Sag imellem hende og hendes Creditorer, men vedkom ikke den nye Eier, og, naar hun solgte Eiendommen uden at forbeholde sig Noget, saa vilde der for disse Creditorer, som ikke havde Pant i den, Intet blive at erholde. Skulde imidlertid forinden saadant af min Moder foretaget Salg af Eiendommen disse Creditorer, fornemmelig Banken for de 8000 Rdl. fra Baadesgaard, anlægge Sag imod hende, da kunde hun ikke sælge Eiendommen, forend en saadan Sag var afgjort enten saaledes, at hun betalte Pengene, eller indrømmede Banken Pant i Eiendommen. Vi indsaae nu, med hvilken Fare og Risico min Moders Existents ved denne var forbunden, og tillige, hvorledes

denne vilde formindskes ved Salg til en ny Eier, som kunde have en moralsk Forpligtelse til at forsørge hende, naar kun Salget kunde finde Sted paa en lovlig Maade og paa saadanne Betingelser, at den nye Eier kunde bestaae ved Eiendommen. Naar nu hertil kom den Omstændighed, at gamle Onkel Holm for sin Prioritet i Søllestedgaard bestandig klemte paa for at erholde Penge og nu tilbød, at, saafremt en betydelig Udbetaling kunde finde Sted, han da vilde qvittere eller slaae noget af paa sin Fordring, saa begyndte man nu for Alvor at tænke paa Søllestedgaards Overdragelse til mig. I mine egne Øine syntes denne Plan, som tidligere, en Umulighed; men den skulde nu forsøges. Justitsraad Pontoppidans Mening om Sagen, nemlig den, at min Moder med juridisk lovlig Gyldighed kunde sælge mig sin Eiendom for den Sum, der var prioriteret i samme, var, som alt bemærket, knyttet til den Betingelse, at Alt, hvad min Moder eiede, Indbo og Losøre, som var pantsat, maatte følge med Eiendommen og at hun Intet deraf kunde forbeholde sig eller overlade Noget deraf til sine andre Børn; thi det var jo at forudsee, at, saafremt hun selv forbeholdt sig Noget, da kunde Banken eller andre Creditorer lægge Beslag herpaa. Disse Omstændigheder gjorde os Alle meget tvivlraadige. Hvor gjerne havde vi ikke seet, at der ved Eiendommens Overdragelse til mig med juridisk Ret kunde have været bestemt og forbeholdt min Moder noget Vist at leve af, ligesom ogsaa paalagt mig som Kjøber af Eiendommen at tilsvare mine uforsørgede Søskende Noget; men at dette ikke paa nogen Maade kunde lade sig gjøre, det bleve vi senere end yderligere overbeviste om, da Banken efter Overdragelsen anlagde Sag imod min Moder, hvilket jeg lidt længere hen nærmere skal omtale.

For nu yderligere at skaffe os Klarhed i disse Forhold og Omstændigheder, henvendte Pastor Clausen sig til Høiesteretsprocurator Blechingberg i Kjøbenhavn, som ganske tiltraadte Justitsraad Pontoppidans Mening, dog forudsat, at Søllestedgaard og Gods ikke var Mere værd end den prioriterede Gjæld. Denne Forudsætning kunde imidlertid ikke opvække nogen Tvivl hos os; thi vi havde jo aldrig kunnet erholde et saa høit Bud paa Eiendommen, og Nabogodserne Gammelgaard og Øllingsøgaard, som kunde sættes ved Siden af og i flere Henseender over Søllestedgaard, vare faae Aar forud solgte for imellem 70 og 80,000 Rdl. og det smukke Søholt for 110,000 Rdl., og det var vitterligt, at Kongens Kasse, som havde overtaget Gammelgaard for 80,000 Rdl., ikke paa den Tid kunde sælge Gaarden derfor. Den største Vanskelighed ved Overdragelsen af Eiendommen til mig var altsaa at skaffe Penge tilveie, deels til at klare gamle Holms Prioritet med, og deels til Bankens farlige Prioriteter, som lød paa 27,000 Rdl., men kunde indfries med 17,000.

Selv om nu denne Vanskelighed blev løst, saa var der tilbage at overveie, hvorvidt min Moder handlede ret og klogt, saavel imod sig selv, som imod sine andre Børn, ved uden Forbehold at overdrage sin Eiendom med alt Tilhørende til mig, saaledes at hun for de Aar, hun kunde have at leve i, maatte søge sit Ophold hos sine Børn, udenat nogen af dem kunde erholde nogensomhelst Arv efter hende. Under Overveielsen af dette vigtige Spørgsmaal var jeg, som ogsaa andre af Familien, meget tvivlraadige, og fornemmelig maatte jo jeg føle, hvilket uhyre stort Ansvar der kom til at paahvile mig, hvad enten saa Tiderne og Conjuncturerne gik med eller imod mig. Jeg havde jo de foregaaende Aars Erfaring for mig, og i 1830 og 31 havde jeg seet, vi kunde

faae saadanne Tider, at det vilde være mig umuligt at svare Renter og Skatter, og det havde jo endnu indtil Datum i de sidste 10 Aar, hvori vi med den største Oeconomi havde levet paa Gaarden, været os umuligt ganske at komme ud af Klatgjæld og gamle resterende Renter og Skatter. Skulde Tiderne blive gode, hvortil jeg i mit ungdommelige Mod havde det bedste Haab, saa følte jeg ogsaa, hvormegen moralsk Byrde der kunde komme til at paahvile mig i Retning af at understøtte den talrige Familie, hvori der ikke var Nogen, hos hvem den Trængende kunde blive hjulpen. Derimod var der, foruden min Moder, overfor hvem jeg naturligviis maatte overtage den moralske Forpligtelse at forsørge hende saalænge hun levede, endnu min gamle Tante Jette, mine Søstre Ane og Sine, som ikke havde noget andet Hjem end Søllestedgaard, og mine Brødre: Theophil, som trængte til Hjælp for at fortsætte sine Studeringer, og Christian, som ogsaa kunde trænge til nogen Understøttelse, naar han engang skulde nedsætte sig som Urtekræmmer. Var der saaledes, som alt bemærket, hos flere i Familien stor Ængstelse og Tvivl om hvad her maatte være det Rette at gjøre, saa var der En, hos hvem der ikke var nogen Tvivl — og det var min kjære, gamle Moder, den i saamange Aar og i saamange Henseender haardt Prøvede, nu alderstegen og svag, men dog Den, som altid i vanskelige Spørgsmaal kunde sige, hvorledes det skulde være. Saasnart hun hørte, der var Mulighed for, at der kunde skaffes Penge tilveie, hvorved Bankens Prioritet i Søllestedgaard og gamle Onkel Holms Prioriteter kunde blive klarede, saa erklærede hun med Bestemthed, at hun vilde gjøre det vigtige Skridt at overdrage til mig den kjære, smukke Eiendom Søllestedgaard med alt Tilhørende. Med Sikkerhed udtalte hun denne Be-

slutning og tilføiede, at hun nu var træt af de Besværligheder, hendes Huus førte med sig, men fornemmelig træt af de mange Bryderier, hendes Creditorer, navnlig Holm i Nakskov, i de sidste Aar havde gjort hende, og at det nu var hendes høieste Ønske, at Overdragelsen maatte skee snarest muligt, og inderligt vilde hun takke Gud, om han vilde lade hende opleve den Dag. Hvor det dog var en stor Glæde for mig, at min kjære Moder havde den Tillid til mig, at hun nu vilde gjøre det vigtige Skridt at overlade det Hele til mig og saa ellers i god Fortrøstning sætte Alt i Guds Haand.

Nu maatte al Tvivl og alle Betænkeligheder forstumme — vor gamle Moder vilde det saaledes. Da imidlertid Tiderne senere have forandret sig saa meget, at man nu næppe kan forstaae, hvorledes det kunde gaae til, at jeg kunde faae Søllestedgaard til Eie, udenat nogen af mine Søskende kunde erholde det Allermindste, skal jeg dog i al Korthed og med Tal gjøre disse Forhold og Omstændigheder aldeles klare og tydelige.

Min Moders Gjæld var dengang (1836) saaledes:

1ste	Prioritet	Grev Knuth-Lilliendahl	56250 Rdl.
2den	—	Statsgjælden og den synkende Fond	10500 —
3die	—	Banken (ved Obl. til Justitsr. Bloch (15000)	10000 —
4de	—	Banken (ved Obl. til Kammerjunker Benzon (12000)	7000 —
5te	—	Pastor Holm, Hunseby	12954 —
6.		Til Banken for Qvaade i Baadesgaard . . .	8000 —
7.		Renter heraf fra 1824, 5 pCt.	4800 —
8.		Skatterestancer fra 1822 og 23	1900 —
9.		Privat Gjæld (Provst Brünniche, Frøken Geuss og Tante Jette	1483 —
		Ialt . . .	112887 Rdl.

Hertil kom endnu Cautionen for Amtsforvalter Lunddahl. Følgelig skulde Eiendommen betales med c. 114,000 Rdl., forinden Gjælden blev betalt, og, selv om man ved heldige Omstændigheder kunde erholde en Liebhaver, der endnu vilde give en halv Snees Tusinde mere, hvad vilde dette for min Moder med flere uforsørgede Børn kunne forslaae til at leve af! At det paa den Tid (1836), da jeg fik Søllestedgaard, var en Umulighed at sælge den for en saadan Sum som den, der skyldtes i den, derfor kan fremføres det Beviis — foruden hvad alt er anført om Nabogodserne Øllingsøgaard og Gammelgaard — at Gammelgaard netop 1 Aar efter, da Tiderne og Conjuncturerne i Landeiendomme vare begyndte at gaae noget op, ved offentlig Auction blev solgt for 120,000 Rdl., en Eiendom, som — paa Grund af dens store Areal til Hovedgaarden og dens bedre Bygninger — paa den Tid altid blev anseet for Mere værd end Søllestedgaard; men man fandt dog, at det var en uhyre Priis, Tydskeren Trommer havde givet for den. Man misundte ham den ikke; men de mange Liebhavere, som vare tilstede ved Auctionen, hvorimellem Greverne Einar og Conrad Reventlow, Proprietair Dahl paa Sæddingegaard og Proprietair Kirketerp fra Dansted, som alle vare rige Folk, toge forundrede og ærgerlige derfra.

Med Hensyn til at skaffe de 20000 Rdl., da havde Clausen herom corresponderet med sin Ven Gamst i Kjøbenhavn, der havde forlangt en samvittighedsfuld Opgjørelse af alle Eiendommens Indtægter og Udgifter, som skulde sendes ind til ham, hvorefter han nærmere vilde tage Bestemmelse. Han forlangte ikke nogen lovformelig Taxationsforretning, men kun en saadan Opgjørelse, hvorefter han formeente at kunne bedømme, hvorvidt det vilde blive muligt for en ny

Eier at leve af Eiendommen med den saaledes prioriterede Gjæld.

Jeg troede aldeles ikke, at han vilde indlade sig paa denne Sag, naar han saae en saadan samvittighedsfuld Opgjørelse, som jeg paa ingen Maade kunde eller vilde gjøre bedre end den var i Virkeligheden. Jeg skulde nu altsaa affatte en Beskrivelse over Eiendommen Søllestedgaard med alle dens Indtægter og Udgifter. Aldrig før havde jeg affattet en saadan; med al den Orden, Nøiagtighed og Samvittighedsfuldhed, som var mig mulig, udførte jeg dette Arbeide. Den kom ogsaa til at see ret anstændig ud, og, da jeg viste Clausen den, var han meget tilfreds med den. Det var jo mærkeligt nok, at han ikke selv udførte dette, men overdrog det aldeles til mig. Snart efterat denne Beskrivelse af Clausen var indsendt til Gamst, kom det Svar fra denne, at han, forinden han tog nogen Bestemmelse om Sagen, ønskede en Samtale med os, i hvilken Anledning han foreslog os at komme ind til ham. Dette syntes jo ret lovende; men jeg kunde dog aldeles ikke glæde mig dertil; thi ikke alene var der altfor megen Usandsynlighed for, at det vilde lykkes, og der var noget Andet, som endnu i langt høiere Grad laae mig paa Hjerte: Hvorledes tænkte Grethe? Der var jo i det sidste Aar skeet den store Forandring, at Gamsts Søstersøn C. Lund var bleven forlovet med en Frøken Friis.

Jeg kom nu en Dag til Halsted for at gjøre Aftale om Reisen til Kjøbenhavn. Familien der saae i det Hele glad og oprømt ud. Grethe var nu fuldkommen rask; hun spillede og sang ganske yndigt, og det forekom mig, som om hun saae saa glad paa mig. Der begyndte da nu ogsaa i min Sjæl at røre sig en Glæde, som jeg hidtil ikke havde kjendt,

en Glæde, som jeg ikke kunde skjule for hende eller for Nogen. Jeg havde endnu aldrig seet hende saa glad og saa yndig. Men formodentlig havde jeg yttret min Glæde over hende altfor tydeligt, og det var muligviis dette, der gav Anledning til, at Clausen bad mig om at gaae en Tour med ham i Haven. Da vi vare alene, sagde han i en alvorlig Tone: „Kjære Lauritz! Din Opførsel imod Grethe er altfor intim, ja, altfor nærgaaende; gaa dog i dette Øieblik, hvor Alt staaer saa usikkert, ikke hen og forspild en Lykke, som ...". Jeg kunde ikke taale at høre Mere; denne Bebreidelse var mig Formeget; mit Blod kom i et saadant Oprør, at jeg ikke kunde styre min Heftighed — jeg maatte afbryde ham! Jeg bad da igjen om Tilgivelse, idet jeg oprigtigt tilstod for ham, at jeg nærede en uudslukkelig Kjærlighed til hans gode Grethe og at denne Følelse i et glad Øieblik havde bragt mig til at glemme hvad jeg skyldte baade ham og hende. „Tilgiv mig", bad jeg inderligt; „jeg skal — jeg kan jo begribe, hvad jeg længe har tænkt mig — jeg maa ikke." — „Ja, nu vil jeg sige Dig det reent ud", svarede han; „jeg har længe seet ind i Dit Hjerte, og der er Ingen, som jeg har mere Tillid til, og Ingen, som jeg hellere ønsker til min Svigersøn, end Dig, og jeg troer, Du kan vinde hende, naar Du giver Tid; derfor beder jeg Dig — hvorledes end vor Plan vil gaae i Kjøbenhavn — saa beder jeg Dig kun: giv Tid!" Disse kjærlige Ord bragte Ro og Ligevægt i mit Sind. „Er det kun dette, Du beder om", svarede jeg, „saa har Du her min Haand, og jeg lover Dig, jeg skal give Tid, indtil Du selv bestemmer den." „Tak, Lauritz!" sagde han, tog mig om Livet og trykkede mig op til sig. Da han nu vilde gaae ind, var jeg saa bevæget, at jeg foretrak en Tour op ad Landeveien. Jeg gik nu og tænkte over, hvorledes jeg skulde

holde det Løfte, jeg havde givet, men var ubeskrivelig glad over hvad han havde sagt mig; det var jo forunderligt, at jeg havde kunnet blive saa heftig. Han troede, jeg kunde vinde hende. O, hvilken Lykke! Og han havde Tillid til mig som Svigersøn — dette var jo langt Mere, end jeg nogensinde havde turdet haabe eller vente. Men hvorledes skulde jeg kunne vinde hende, naar jeg ikke kunde eller maatte lade hende føle, hvor kjær hun var mig? Dette var den Opgave, der var sat mig, og som jeg nu skulde søge at løse. Da jeg kom tilbage til Præstegaarden, gik Grethe mig venlig imøde og sagde i en fornøiet Tone: „Fader har vel fortalt Dig, at Mine og jeg skal med til Kjøbenhavn?" Dette havde jeg nu slet ikke tænkt mig og ikke hørt Noget om. Jeg troede, at Clausen og jeg alene skulde gjøre denne Forretningsreise, og jeg blev derfor her strax sat paa en farlig Prøve i at løse min Opgave; i min Overraskelse svarede jeg ganske forbauset: „Hvad! Skal Du med til Kjøbenhavn?" Hun saae ganske forundret paa mig, og i en næsten fornærmet Tone sagde hun: „Jo, det skal jeg rigtignok, og Mine og jeg skal boe hos Stiftsprovsten, Fader og Du hos Gamst." Lige efter det Løfte, jeg havde givet hendes Fader, følte jeg den vanskelige Stilling, jeg her var kommen i; jeg blev derfor ikke egentlig glad ved denne Meddelelse, og jeg frygtede, jeg havde lagt dette for Dagen paa en saadan Maade, at jeg derved kunde have fornærmet hende. Heldigviis hjalp hun mig godt ud af min Forlegenhed, da hun nok kunde mærke, det ikke var Misfornøieise fra min Side, der havde fremkaldt min Forundring, og, inden jeg tog bort, følte jeg tydeligt, at aldrig havde jeg nogensinde været hendes Hjerte saa nær som da.

Der var nu kun faae Dage til Reisen; men det var vir-

kelig strænge Dage; thi mine tidligere faste Beslutninger, syntes jeg, vare saa fuldkommen rigtige. Saafremt Laanet hos Gamst nu ikke kunde opnaaes, saaledes at Alt kunde bringes i Orden, var det Synd at lade denne velsignede, yndige Grethe ende i al den Elendighed, hvoraf jeg i de 10 Aar, jeg havde været Medbestyrer af min Moders Eiendom, havde seet saamegen i Form af Sorg og Savn og saadanne Besværligheder, som der hørte mere end almindelig Kraft og Taalmodighed til at overvinde; var den yndige, lille Pouline Margrethe, der lige fra sin tidlige Barndom ved kjærlige Forældres, navnlig ved en ualmindelig omhyggelig Moders, Omsorg, havde været forskaanet for Alt, hvad der var ubehageligt, anstrængende, eller kun uskjønt, og som var opdragen i Fred og Kjærlighed, om end ikke i Luxus, saa dog i en Velstand, som jeg aldrig kunde byde hende, — var hun skikket til og kunde hun blive lykkelig ved at dele Skjæbne med mig, hos min gamle Moder, Tante og flere af mine Søstre? — Saadanne Tanker, som jeg saa ofte havde gjennemgaaet, krydsede stærkt i mit Hoved og kunde nok bringe Alvor over mig. Tænk, om Gamst nu, naar vi kom til Byen, ikke vilde eller kunde gaae ind paa mit Forslag om Laanet! Med hvilke Følelser og Tanker vilde jeg saa kunne reise tilbage til mit Hjem og fortsætte mit Arbeide for min Moder og mine Søskende! Udvandring til Amerika var paa den Tid stærkt i Tiltagende, især blandt unge Mennesker; skulde jeg saa tænke herpaa og maaskee ikke mere vende tilbage? „Nei!“, sagde jeg til mig selv, „det gjør jeg ikke; Gud skee Lov, jeg er bunden til min Moder og mine Søskende! For dem skal jeg arbeide og opoffre mig, saa kommer der med Guds Hjælp nok engang Løn derfor.“

Afreisen til Kjøbenhavn var nu bestemt til den 11te April.

Det var Clausens Fødselsdag; men vi kunde ikke komme afsted før og heller ikke udsætte den, da det var nødvendigt, baade for Clausen og mig, at være hjemme til den 1ste Mai. Reisen skulde jo foregaae med egen Befordring — tre Dage derind, og ligeledes hjem. Jeg erindrer, at jeg paa Indreisen fik en forfærdelig Hovedpine, og i Ronnede Kro gik jeg op i et afsides Værelse og sad med mit Hoved lænet til en Stoleryg, for at sove. Et Øieblik efter kom Grethe i Døren og spurgte saa venligt til mit Befindende. Dette gjorde mig saagodt, og, da jeg sagde hende, at det snart var ovre, gik hun strax igjen. Det var det eneste Øieblik paa hele Reisen, jeg talede et Ord alene med hende.

Ankomsten til Kjøbenhavn var imod Aften. Grethe og Mine bleve strax kjørte hen til Stiftsprovstens, og Clausen og jeg bleve hos Gamst. Han og Clausen vare hele Aftenen alene sammen paa hans Værelse og Lund og jeg alene i Dagligstuen. Samtalen imellem os gik meget trevent, og det var svært at faae Ende paa den Aften. Endelig kom Clausen og Gamst ind, og det var nu Sengetid; Clausen og jeg skulde ligge oppe paa et Qvistværelse med Udsigt over Volden, hvor vi i Baggrunden kunde see Frederiksberg Slot. Da vi vare alene, spurgte jeg strax hvad Gamst havde sagt om Laanet. „Ja“, fik jeg til Svar, „det er ikke godt at sige; Intet er endnu afgjort.“ Jeg spurgte hvad Gamst syntes om min Beskrivelse af og Beregning over Eiendommen. „„Jo, den er god nok“, siger han; „men han har alligevel mange Betænkeligheder, som jeg ikke havde forestillet mig, og saa desuden den, at han frygter for, naar han først har ydet Dig dette Laan, det da senere vil blive nødvendigt at yde Mere, deels til Driftscapital og deels til den forfaldne Eiendoms Istandsættelse.“ Jeg svarede: „Hertil

maa Du da sige ham, at, naar han blot nu vil tilstaae mig dette Laan, saa skal jeg aldrig senere nogensinde forlange en Skilling af ham." „Ja", fortsatte Clausen, „det siger Du saa let nu; Gud give, Du kunde holde det!" „Det skal jeg, det lover jeg Dig", svarede jeg. Og jeg holdt mit Løfte.

Derpaa skulde vi sove. Jeg kunde godt høre, at han sov ikke, og Søvnen var ogsaa vegen fra mine unge Øine. Langt ud paa Natten talede vi atter sammen, og, efterat vi havde trøstet hinanden paa bedste Maade, faldt vi i Søvn.

Om Morgenen ved Thebordet foreslog Gamst, at jeg skulde gaae hen til Stiftsprovstens for at spørge, hvorledes Grethe og Mine befandt sig efter Reisen. Dette gjorde jeg gjerne, og saa meget hellere, som jeg ikke følte mig lidet trykket i dette Selskab. „Ja, saa kan han og Clausen bedre tale sammen alene", tænkte jeg. Jeg blev overordentlig venligt og net modtagen, saavel af den gamle Stiftsprovst som af Frøken Julie Læssøe,[1]) og det Venskab og den Opmærksomhed, som dengang blev viist mig i dette Huus, gjorde mig saa godt og satte et saadant Mod i mig, at jeg aldrig kan glemme det. Jeg hørte her, at vi Alle vare inviterede til et stort Aftenselskab hos Mægler Svane, der var gift med Stiftsprovstens Datter, og vi skulde der være sammen med Professor Clausen og flere af Slægten. Jeg kunde imidlertid ikke glæde mig til dette Selskab, og det blev heller ikke morsomt. Jeg kom til at spille Whist med 3 ældre Damer. Grethe og Mine med flere unge Piger — saavidt jeg erindrer: ogsaa Frøken Clara Bech (nu Fru Meincke paa Skovnæs) — morede sig sammen, saagodt de

[1]) Hun var en Søster til Oberst Læssøe og styrede Stiftsprovst Clausens Huus.

kunde uden unge Herrer, og de ældre Herrer gik frem og tilbage i de forskjellige Værelser og talede med hverandre. Spillebordet var anbragt i et lille Cabinet ligefor de 2 store Floidore ind til den Stue, hvor de unge Piger opholdt sig. Det kan nok være, at mine Øine og mine Tanker tildeels fandt Vei ind igjennem den aabne Dor. Den Aften fik da endelig, som hidtil alle Aftener, ogsaa en Ende, og, da vi Alle fulgtes ad hjem, sagde vi udenfor Stiftsprovstens Huus Godnat til Grethe og Mine. Derpaa gik Gamst, Clausen, Lund og jeg sammen til Vestervold. Da Clausen og jeg kom op paa vort smukke Værelse, udbrød han med stor Glæde, at Gamst paa Veien hjem, efterat vi havde sagt Godnat til Grethe og Mine, havde sagt ham, han nu havde bestemt sig for at yde mig det omtalte Laan, og at det aldeles ikke kom an paa eet eller flere Tusinde, men at jeg kunde faae strax hvad jeg behøvede. „Hvad har dog nu saa pludseligt kunnet bringe ham til at tage denne Beslutning?“ spurgte jeg. „Ja, det skal jeg nok fortælle Dig en anden Gang“, svarede Clausen; men nu skal vi imorgen gaae til Høiesteretsadvocat Blechingberg, som jeg har talet med herom, og bede ham hjælpe os med Udfærdigelse af Skjøde og andre Documenter i lovlig Form, og Du maa altsaa have samlet alle de Papirer, som vi have bragt med herind, og som ere nødvendige hertil. Som Du jo nok veed og kan tænke Dig, er dette den dybeste Hemmelighed, indtil Skjødet er udstedt og thinglæst, da vi let kunne blive standsede heri af Nationalbanken, og, skulde dette skee, saa er Alt forbi.“ Senere hen har Clausen fortalt mig, Gamst havde ønsket at lære mig lidt nøiere at kjende, forinden han bestemte sig, og at han den Aften hos Svanes havde lagt Mærke til, at Grethes

og mine Øine mødtes, og det havde da været ham tydeligt, vi maatte høre sammen.

Der var fra denne Dag af kommet ligesom en ganske ny Tone og Glæde ind i os Alle. Gamst saavelsom Clausen vare i et ganske udmærket Humeur, og der blev gjort Alt for at fornøie og more os i de Dage, vi endnu havde tilbage. Jeg red lange Toure sammen med Gamst, der havde en udmærket smuk Ridehest, som hed Elgin, og det morede ham meget at see, hvorledes jeg red og havde dresseret min lille Araber Elvanny. Saadanne Toure over Langebro og tilbage over Volden staae endnu saa smukt i min Erindring. Og saa: at ride igjennem Vestergade, hvor min Broder Theophil boede! Ja, det var nogle mærkelige Dage, blandede med saamegen Frygt og saamegen Glæde.

En Dag var der et lille Selskab hos Gamst. Lunds Forlovede og nogle af hendes Slægtninge vare der. Vi fik en brillant Middag og udmærkede Vine. Gamst var i et fortrinligt Humeur, og, da han drak et Glas med mig, gjorde han dette med saa venlige, men tillige med saa skjelmske Miner til mig, at jeg aldrig kan glemme det. Efter Bordet sad jeg i Vinduet i Dagligstuen og saae ned i det lille Haveanlæg i Gaarden, hvor Frøken Friis, Grethe og Mine spaserede og betragtede de fremspirende Hyazinter. Gamst kom og sad hos mig; ogsaa han saae ud paa de unge Piger, idet han, atter smilende med en skjelmsk Mine, sagde til mig: „Nei, see dog, hvilken Gang og Holdning Grethe har!“ Hvor var det dog ikke forunderligt for mig, at jeg, som troede, mit Hjertes Følelser vare saagodt skjulte for hele Verden, nu kunde mærke, at de vare ham bekjendte. Men Grethe — kun Øiets Sprog havde talet imellem os! Hvor trængte jeg ikke til ret at udtale mig for hende og til at faae

et Ord — selv kun et ganske lille Ord fra hende — om hendes Tanker angaaende mig. Men det var jo dette, jeg havde lovet hendes Fader at udsætte, og mit Lofte skulde jeg holde. Mon det vilde være mig muligt?

Efter Caffen gik jeg med Herrerne over i Gamsts Stue for at ryge Cigar. Clausen og en af Gjæsterne vare komne i en heftig Passiar, hvori Flere deeltoge; jeg hørte til uden nogen egentlig Interesse, og der blev mig, da mit Hjerte var saa opfyldt af ganske andre Tanker, saa kjedeligt derinde, at jeg, uden at tænke over, hvor jeg gik hen, vandrede ud paa Gangen. Her hørte jeg nede paa Trappen en Samtale imellem Grethe og en Karl, som hed Ole Nielsen, der havde været Kudsk i Halsted Præstegaard og nu som Soldat af og til arbeidede i Gamsts Værksteder. „Farvel, Ole!“ sagde hun, og nu kom hun op ad Trappen, hvor jeg stod paa det øverste Trin. Hun saae stift paa mig, men venligt og med rødmende Kind, som betænkte hun sig paa, om hun turde gaae saaledes lige op til mig. Mit Hjerte bankede saa høit, at det var umuligt at høre den Røst, som mindede mig om mit Løfte, og, skjøndt hun med Haanden alvorligt pegede ind imod Døren til Stuen, hvor de andre Damer sad, sagde jeg med bævende Stemme: „Velsignede Grethe!“ Hun vilde skynde sig at gaae forbi mig ind i Stuen; men jeg holdt hende tilbage, idet jeg sagde: „Elskede Grethe! Tør Du stole paa mig?“ En stærk Rødme farvede hendes Kind; men hun svarede Intet, idet hun atter forsøgte at slippe fra mig. „Siig mig dog kun et Ord, Du velsignede Grethe!“ Hun rækkede mig Haanden og saae mig hurtigt, men ubeskrivelig kjærligt ind i Øiet. „Et Ord!“, bad jeg. „Ja! Ja!“ sagde hun, og i skyndsom Fart smuttede hun ud af mine Hænder og gjennem Døren ind i Dagligstuen. Hvilket skjønt og deiligt

Øieblik i mit Liv — det skjønneste i mit lange Liv! Hvilke Minder!!! Jeg stod nu udenfor Døren og hørte Damerne lee inde i Stuen; men hvad de loe ad, det kunde jeg ikke høre. Jeg var saa høitidelig glad, som jeg aldrig nogensinde før havde været. Det var de første Kjærlighedens Ord, der havde lydt over mine Læber til hende, og heller ikke blev der imellem os vexlet et Ord mere herom fra den Dag til den 18de November; kun Øiets Sprog, dette af Gud velsignede Sprog, blev ført imellem os. Den Tanke: „Har jeg brudt mit Løfte?" opstod strax hos mig; men jeg fandt hurtigt paa Undskyldning, som man er saa tilbøielig til, naar man befinder sig lige paa Grændsen af det Tilladelige. Jeg havde kun sagt til hende: „Elskede Grethe! Kan Du stole paa mig?"; det vilde sige, at jeg endnu i nogen Tid maatte ansee det for nødvendigt at udsætte min Bøn til hende om at skjænke mig sin Tro, sin Haand, sit Hjerte. Jo, at sige det maatte jeg dog vel have Lov til; thi ellers vilde hun jo let kunne misforstaae mig! Jo, dette var rigtigt! Og med det kjærligste Blik, jeg nogensinde havde seet hos hende, havde hun sagt: „Ja! Ja!" O, jeg lykkelige Menneske! Kunde jeg bære denne Lykke? „Gud i Himmelen hjælpe mig dermed!" bad jeg. Jeg gik op og ned ad Gangen og tænkte over min lykkelige Stilling; jeg trængte saa uhyre til at meddele mig for en Sjæl, der kunde dele min Glæde og min Lykke; men jeg skulde jo bære den alene, ligesom jeg havde baaret mine Sorger. Jeg gik da ind til Herrerne og fik tændt min Cigar, som rimeligviis var gaaet ud. Der var Disputten nu bleven saa høirøstet, at Ingen lagde Mærke til, enten jeg gik ud eller ind. Jeg maatte igjen ud paa Gangen; thi der kunde jeg høre de unge Damers muntre Latter inde i Stuen, hvor jeg heller ikke

kunde gaae ind. Jeg vandrede da ned, tog min Hat og gik mig en Tour paa Volden.

Dette er nu over 41 Aar siden. Hvor er det dog yndigt og velsignet at tænke tilbage paa disse lykkelige Dage og Aar, og hvorledes har Herren ikke været mod mig og velsignet Alt for mig, saa at jeg endnu den Dag idag kan nyde den velsignede Lykke at være ligesaa glad ved hende som hiin Dag! Aldrig har der nogensinde i disse 41 Aar kunnet opstaae Skygge af Tanke eller Frygt for, at vi gjensidigt kunne stole paa hinanden.

Forinden Afreisen fra Kjøbenhavn tænkte jeg at forære Grethe en lille Present til Erindring om denne Reise; men hvad skulde det være? Jeg ønskede helst at give hende en Ring, som jeg kunde sætte paa hendes Finger; men kunde det gaae an? — „Aa, Mine faaer en med, saa gaaer det nok“, tænkte jeg. Det var netop hendes Fødselsdag, og der var saaledes Anledning til ogsaa at give hende en Gave. Jeg gik da ind i den Guldsmeddeboutik paa Østergade, hvor jeg senere har kjøbt saamange Ting og saamange Ringe. Mine Øine faldt strax paa en med 3 røde Stene, som jeg syntes var smuk, og som jeg troede, hun kunde passe. Med kjærlige Blikke betragtede jeg denne Ring og tænkte: „Mon hun kan lide den? Med hvilke Øine vil hun see paa den?“ Ja, det var med en forunderlig Følelse, jeg kjøbte denne Ring. Tre røde Stene — haarde Stene — kunde der ligge nogen Kjærlighed i dem? Ja, Tro, Haab og Kjærlighed! Jeg erindrer endnu, at den kun kostede 3 Rdl. Nu skulde jeg ogsaa have en til Mine. Jeg valgte strax en med en grøn Steen; den kostede det Samme. Dette var min eneste Udgift paa hele Reisen, og jeg eiede nu ikke Mere, end hvad der var nødvendigt til at give i Drikkepenge. Strax

gik jeg op til Stiftsprovstens, hvor jeg traf baade Grethe og Mine hjemme. Idet jeg gratulerede den Sidste til Fødselsdagen, gav jeg hende Ringen til Erindring om denne Reise. Hun blev straalende glad, viste den strax til Grethe og Frøken Læssøe, og de syntes, at den var smuk. Det forekom mig, at Grethe blev lidt forundret herover, og jeg vilde saa gjerne strax give hende hendes Ring; men jeg syntes, jeg skulde have en Anledning eller en god Leilighed, og denne vilde ikke komme. Jeg sad nu ved Vinduet, rodede i Vestelommen og saae hen til hende; men hun saae ikke til den Side, og jeg maatte altsaa kalde paa hende. Jeg var unegtelig meget forlegen; men jeg maatte jo til det. Jeg aabnede da den lille Æske og spurgte hende, om hun vilde prøve denne Ring. Med blussende Kind sagde hun: „Aa, den er yndig! Tak, kjære Laurits!“ Men hvad vi Begge følte, det saae kun Gud i Himmelen, og han har velsignet denne Følelse. Ja, det har han!

Ved min Hjemkomst blev jeg modtagen med stor Glæde af min gamle Moder og mine Søstre. Alle vare lykkelige over Reisens heldige Udfald og over, at der altsaa nu var Udsigt til, at Søllestedgaard kunde overdrages til mig. Jeg erindrer, at jeg paa hele Touren havde ængstet mig for Penge til Folkeløn den 1ste Mai, som nu var lige forestaaende; mit første Spørgsmaal til Godsforvalter Clausen gjaldt derfor dette: hvorledes det stod hermed. Jo, han havde faaet saa mange Penge ind af Bøndernes Skatter, at vi dermed kunde klare Folkelønnen. Vi fik nu travlt med at faae Papirerne i Orden ved Overdragelsen af Gaarden til mig. Det stæmplede Papir hertil, som skulde koste c. 2000 Rdl., fik jeg paa Credit til Efteraaret hos Kjøbmand Krøyer i Maribo. Den 6te Mai var det min kjære Moders Fødselsdag, og jeg

onskede til den Dag at faae Sagen bragt i Orden; men dette kunde ikke naaes. Hele Slægten og alle vore gode Venner kom, som sædvanligt, den Dag til Sollested. Der havde begyndt at gaae Rygter om Grunden til vor Kjøbenhavnsreise, og Nogle meente, der den Dag skulde aabenbares adskillige Nyheder; men det blev der ikke Noget af, og hvad der nu skulde skee maatte af Grunde, som kunne sees af min tidligere Forklaring herom, ikke omtales, førend Overdragelsen var fuldbyrdet ved thinglæst Skjøde. Det var alligevel i Haabet om, hvad der snart skulde fuldbyrdes, en velsignet, glad Dag den 6te Mai 1836, og min kjære Moder var særdeles oprømt, som vi Alle. Det blev den Dag bestemt, at det skulde skee den 12te Mai. Til denne Dag fik jeg det stæmplede Papir, og i Overværelse af nogle faae Venner affattede jeg selv med egen Haand mit Skjøde, som blev underskrevet af min Moder og Clausen i Halsted som hendes Lavværge. Næste Dag var det Thingdag i Nakskov, og jeg tog da derind med Skjødet. Da alt Dette fandt Sted i den travle Saatid, gik jeg til Halsted, hvorfra Clausen vilde kjøre for mig.

Da jeg traadte ind i Præstegaarden, kom Alle mig imode med de hjerteligste Lykønskninger i Anledning af den store og vigtige Handel, som var foregaaet, — Alle, med Undtagelse af Grethe. Jeg studsede lidt herved, hvorfor hendes Moder sagde mig, at Grethe havde hørt, Handelen ikke var fuldstændig gyldig, førend Skjødet var thinglæst, og derfor vilde hun opsætte sin Lykønskning, til dette var skeet. Jeg loe saa smaat herad; men mærkelig nok: det viste sig senere, som jeg tidligere har omtalt, at, havde dette ikke været Tilfældet, vilde Handelen rimeligviis være bleven kuldkastet af Banken.

Clausen og jeg kjørte nu til Nakskov og fik den 13de Mai Skjødet thinglæst. Da vi kom tilbage, skulde vi spise tilmiddag. Clausen tog sig først en Luur paa Sophaen, og jeg sad og saae ad Vinduet ud i Gaarden, da Damerne, net paaklædte, kom ind i Stuen; Grethe stilede lige hen imod mig, rakte mig Haanden, og, for at undertrykke sit Hjertes Følelse, sagde hun i den meest ligegyldige Tone, som det var hende muligt at opdrive: „Jeg gratulerer!“ „Tak, Grethe!“ svarede jeg i en tilsvarende Tone, og i samme Øieblik smuttede hun ud ad Døren til Kjøkkenet. Jeg turde ikke see paa de Andre; men jeg troer, de loe Allesammen, idetmindste indvendig. Hvor saadan en lille Begivenhed kan staae tydeligt, men velsignet for mig! Efterat vi havde spist tilmiddag, vilde jeg til at gaae hjem. Grethe og Lotte vilde op i Juellinge Have for at kjøbe Levkoiplanter hos Gartner Jensen, og de fik nu Lov til at følge mig paa Vei. Jeg var ganske forundret over, at Grethe maatte spasere denne Tour alene med mig og den lille Lotte. Dette havde vi aldrig gjort før. Rigtig glade gik vi da sammen op i Juellinge Have og spaserede der omkring, men kunde ikke finde Gartner Jensen. Det kunde ogsaa være mig det Samme; thi det var morsomt og deiligt alligevel. Vi maatte da tilsidst søge ham i hans Bolig ved Landeveien. Da vi stode der paa Veien, fik Grethe Øie paa nogle smukke, unge Hæggebærtræer, som blomstrede uden for hans Huus. Hun beundrede dem og troede, det var noget ganske Nyt. „Aa“, sagde jeg, „dem har jeg Nok af ude i min Skov, Hestehaven.“ Hun saae ganske forundret paa mig og har siden fortalt mig, at hun troede nok, jeg pralede lidt af hvad jeg havde i min Skov. Aa, hvor Saadant kan være morsomt at huske og tænke paa! — Da nu

Levkoiplanterne vare besorgede, skulde vi skilles ad; men jeg foreslog da, at de To skulde spasere med mig gjennem den lille Allee ned til Dyrehaven. Grethe saae lidt betænkelig paa mig og spørgende paa Lotte, der strax sagde: „Det kan vi godt“; og vi gik. Jeg havde Grethe under min venstre Arm, og Lotte gik paa hendes venstre Side. Hvor det dog var yndigt for mig saaledes at gaae med hende! Vi kunde jo ikke tale sammen om hvad vi helst vilde; men Øiets Sprog imellem os talede godt, medens den lille Lotte var lutter Liv og Munterhed, og vi vare derved saa lykkelige, som noget ungt Par kunde være det. Vi havde snart naaet Enden af Alleen og skulde altsaa nu strax skilles. Jeg trykkede hendes Arm nærmere ind til mig, og, da hun med sit yndige, kjærlighedsfulde, blaae Øie saae op paa mig, trykkede jeg det første brændende Kjærlighedskys paa hendes Læber. Jeg troer ikke, Lotte mærkede det. „Farvel, kjære Lauritz!“ sagde hun glad og mild til mig. „Hils Bedstemoder!“, sagde de Begge. „Farvel Grethe og Lotte!“, svarede jeg og løb saa glad og let hen ad Landeveien. Da jeg saae mig tilbage, stode de endnu ved Stakitporten og viftede med Lommetørklæderne. O, hvor jeg dog var glad! Ja, det var ikke saa forunderligt; thi den Lykke, som jeg ventede mig af at leve med hende, den blev endnu større, end jeg dengang kunde tænke mig. Hvorofte jeg end senere har befaret Landeveien forbi denne Stakitport ved Enden af den lille Allee, saa skeer det dog aldrig, udenat jeg tænker paa dette lykkelige Øieblik af mit Liv. Til Erindring om denne Dag har Grethe hvert Aar den 13de Mai plantet Levkoiplanter, og hver Sommer have vi havt Duften af dem, der bleve plantede den Dag.

Da jeg kom hjem til min kjære, gamle Moder, var hun

ved sin Eftermiddags-The, og, da vi sad der sammen, kom hendes Broder, min Onkel Christian Kolle, ind ad Døren. Han bragte os sin hjerteligste Lykønskning i Anledning af Søllestedgaards Overdragelse til mig, men tilføiede til min Moder: „Ja, Du har rigtignok taget Tornen ud af Din egen Fod, men sat den i Din Søns.“ Hun blev noget bedrøvet herover, men tilgav ham det og glemte det snart, da hun godt kjendte sin Broders store Mistillid til alt Landvæsen og al Landeiendom, hvorved han selv var bleven saa ulykkelig.

Den Dag, mit Skjøde paa Eiendommen blev undertegnet, nedskrev min gode Svoger Clausen i Halsted, som var Den, der efter min Moders Ønske sørgede for Handelens Fuldbyrdelse, i lovlig Form en kort Oversigt over min Moders Stilling som Eier af Søllestedgaard og over de Forhold, som nu bevægede hende til at overdage Alt til mig.

Han havde nu i 11 Aar som min Moders Lavværge været Bestyrer af hendes Eiendom og Pengeaffairer, og under de mange vanskelige Forhold i de ulykkelige og daarlige Tider havde han udført alt Dette med en ualmindelig Dygtighed og Omsigt — hvilket allevegne blev anerkjendt, ja, vel endog beundret af Mange, som vare inde i de vanskelige Forhold og Omstændigheder, hvorunder han arbeidede — og dertil med en Uegennyttighed, som vistnok næppe finder sin Mage i denne Verdens almindelige Gang. Han kunde med Mund eller Pen forskaffe min Moder en fordeelagtig Afgjørelse af mange indviklede Sager og desuden den absolut nødvendige Credit, og hvor denne ikke kunde slaae til, hvorofte har han ikke der personlig maattet cavere som Cautionist og Selvskyldner!

Om alt Dette er der nu Ingen mere, som veed saa nøiagtig Besked, som jeg, og det er derfor en Trang og en

inderlig Tilfredsstillelse for mig at nedskrive disse Linier om ham i den fulde Forvisning, at han nu i sin Himmel nyder de rigeste Glæder for hvad han her har været for „Enken og de Faderløse“. Han var nu som ældre Mand træt af de mange Forretninger og Reiser for min Moder, som han hidtil havde udført med Lyst og Glæde, men som han nu fra denne Dag af overlod til mig.

Jeg vedlægger her et Brev fra mine kjære Brødre til min Moder, hvori disse i sønlig og broderlig Kjærlighed udtrykke deres Billigelse af og Glæde ved, at hun nu saae sig i Stand til at overdrage det kjære Barndomshjem til mig; det lyder saaledes:

Kbh., den 28de April 1836.

Kjæreste Moder!

Takket være Gud, at vi nu kunne see imøde Opfyldelsen af vort høieste Ønske, at vor inderlig gode Broder Lauritz som velfortjent Løn for hele sin Ungdoms Opoffrelse kan faae Søllestedgaard. I hvis Hænder kunne vi hellere see det Sted, hvor vor elskede Fader og Moder have henlevet saa lang en Tid, hvor vi selv ere fødte og hvor vi have nydt saamange sande Goder, end i vor kjære Broders. Vi bede da kuns nu til Gud, at det maa vorde ham, vor gode Broder, til saa megen Gavn, som vi ønske og unde ham det, og at Du maa leve og see ham trives der, hvor Du færdes; thi da vil Du høste Frugt for Dit Arbeide og for den Strid, Du har stridt for Dine Børn. Uagtet vi ofte mundtligen have yttret dette vort Ønske for Dig, at vor ældste Broder Lauritz maatte blive Din Eftermand paa Søllestedgaard, og vi ikke tvivle paa, Du jo er overbeviist om, at dette skeer ikke alene med vor Villie, men ogsaa overeensstemmende med vort

høieste Ønske, ville vi, Dine to yngste Sønner, dog nu, da Opfyldelsen af dette vort kjære Ønske skrider imøde, skriftligen bevidne Dig, kjæreste Moder, vor inderlige Glæde derover; og stedse skulle vi da med største Taknemmelighed erindre dem, ved hvis standhaftige Medvirken og Hjælp dette alene lod sig gjøre. — Vi slutte da atter med det Ønske, at Du maa leve og med os høste Glæde saavel heraf som af al den Omhu, Du har skjænket Dine Børn, og at ogsaa Dine yngste Sønner maae være værdige Din Kjærlighed.

Dette ønske og bede vi, Dine stedse hengivne og taknemmelige Sønner

Claus Theophil Jørgensen. Christian A. Jørgensen.

Dette er det skriftlige Beviis for, hvorledes mine Søskende billigede og glædede sig ved det vigtige Skridt, som min Moder her havde foretaget sig; men det har kun liden Betydning for mig i Sammenligning med den Kjærlighed, Tillid og Interesse for min Lykke her paa den kjære, gamle Søllestedgaard, som alle mine kjære og elskelige Søskende siden den Tid stedse, ved glædelige som sørgelige Begivenheder, have lagt for Dagen for mig og mine Kjæreste. At de Alle, Alle paa en saa høist elskværdig Maade og ved enhver Leilighed have undt mig og glædet sig ved den Lykke, som jeg her har gjort, har ofte dybt bevæget mig og fremkaldt det inderlige Ønske hos mig, at den gode Gud vilde give mig det rette Hjerte og den rette Forstand til paa bedste Maade at gjøre de Opoffrelser, som mine kjære Søskendes Vel og Lykke maatte kræve af mig.

Det var meget betegnende for min gamle Moders Characteer, at hun saaledes overdrog Alt til mig, sit Huus og

sin hele Existents, uden at kunne sikkre sig selv nogen selvstændig Stilling, men for de Dage, som hun endnu skulde have tilbage, saa ganske maatte være afhængig af mig og den Lykke, som Skjæbnen vilde unde mig, og dette alene, for at kunne skabe mig en Stilling; derfor opoffrede hun Alt, hvad hun havde. — Desværre fik jeg kun liden Leilighed til at vise hende min Erkjendtlighed og til at glæde hende ved med hende at dele den Lykke, som jeg siden den Tid har oplevet her, eftersom Herren pludselig og uventet 1 Aar og 9 Maaneder derefter kaldte hende bort herfra.

„Men", kan der endnu siges, „hvorfor blev Lauritz foretrukken for alle sine Søskende til at gjøre denne Lykke? Eller, hvorfor blev Eiendommen ikke overdragen til alle 3 Brødre i Forening, saa kunde de siden have deelt hvad der muligen kunde tjenes ved den?" — Foruden de Vanskeligheder, som altid maae fremkomme ved Compagniskab om Eiendom, især for dem, som ingen Penge have, var der nu her, hvor mine Brødre havde valgt andre Livsveie, fornemmelig den Omstændighed, at det var mig, der ved Gamst kunde skaffe de fornødne Penge, det var mig personlig, der erholdt dette Pengelaan, hvorved der nogenlunde kunde sikkres en Levevei for Een. Desuden var der paa den Tid ikke Tanke om Andet, end paa den sikkreste Maade at overdrage Eiendommen til Een, altsaa til mig, der var opdragen til Landvæsenet og i 10 Aar havde anvendt al min Flid og min bedste Ungdom for at bevare og beholde Eiendommen til Familiens Underholdning og derfor hidtil ikke havde erholdt nogen Betaling. Denne Overdragelse blev ogsaa paa den Tid langtfra af Alle betragtet som nogen Lykke.

Det er nu bagefter temmelig tydeligt at see, hvorledes det vilde være gaaet, om min Moder ikke havde solgt og

overdraget Eiendommen til mig. Hendes Død indtraf i 1838, og det vilde da have været uundgaaeligt, at Creditorerne havde forlangt Søllestedgaard solgt og at den rimeligviis ikke vilde have indbragt en Skilling Mere end hvad der skyldtes i den, eller i allerheldigste Tilfælde kunde man — ligesom for Gammelgaard samme Aar — have faaet 120,000 Rdl. for den, og der kunde da være blevet 6000 Rdl. til Deling mellem ni Søskende.

Ved at min Moder underhaanden solgte til mig Eiendommen med alt Tilhørende for den prioriterede Gjæld, undgik man aldeles de 8000 Rdl. til Banken, som den tabte ved Baadesgaard, og som med Renter var løbet op til 13000 Rdl., og jeg kom saaledes til kun at give Lidt over 100000 Rdl., som netop var den høieste Priis, man dengang kunde vurdere Eiendommen til.

Faae Dage efterat jeg havde faaet Søllestedgaard overdraget, fandt jeg Leilighed til at meddele min kjære Moder, at jeg saagodtsom havde sikkret mig en Hustru i den gode Pouline Margrethe Clausen, men at hendes Fader ønskede i nogen Tid at udsætte Forlovelsens Offentliggjørelse, hvilket ogsaa Moder fandt meget rimeligt; men hun var særdeles glad over og tilfreds med mit Valg, da hun elskede sin Datterdatter som sin egen, og iblandt andre kjærlige og tillidsfulde Ord af hende erindrer jeg endnu disse: „Den, Du vælger til Hustru, hende tager jeg i kjærlig Favn som Svigerdatter.“

En Dag, jeg kom ridende til Halsted, havde vi spaseret i Haven og derefter Clausen og jeg i hans Mark, og, da vi nu kom ind i Havestuen, bad jeg Grethe om at synge en Sang. Hun, hendes Moder og jeg vare ene i Stuen. Hun sad nu ved Claveret og slog nogle enkelte Toner an, som om hun tænkte over hvad hun skulde spille, saaledes som hun endnu saa ofte og saa smukt gjør det; men paa een-

gang slog hun stærkt an, og hun sang nu med høi og klar Stemme: „Dig, mit Hjem, jeg dog engang“, o. s. v. — paa en Melodi, som jeg aldrig før havde hørt; jeg blev meget overrasket og forundret ved, at hun kjendte dette Digt, og, da hun nu med sin klare Stemme sang det heelt igjennem, rørte dette mig inderligt. Da hun var færdig dermed, reiste jeg mig og foer i en dybt bevæget Stemning hen imod hende for at trykke hende til mit Hjerte; men hendes Moder gik os imellem og tog mig kjærligt i Favn. Jeg kunde næppe tale; men hun fortalte mig, at Grethe havde afskrevet Sangen af en Bog, Frøken Kjerulff skriftligt havde samlet forskjellige Ting i, og at hun strax havde componeret denne Melodi til den. Da hun nu reiste sig fra Claveret og jeg rakte hende Haanden og takkede hende hjerteligt for Sangen, saae hun mild og glad paa mig.

Den Glædens Ruus, hvori jeg nu levede, blev paa en forunderlig Maade afbrudt. Der hengik nemlig ikke lang Tid, hvori jeg var i uforstyrret glædelig Besiddelse af Søllestedgaard, idet Cancelliraad, Birkedommer Aggerup allerede i de sidste Dage af Mai, som jeg den 12te havde erholdt Skjødet, paa en, forøvrigt venskabelig og deeltagende Maade, underrettede mig om, at han af National-Banken var bemyndiget til at sagsøge min Moder for de tidligere omtalte 8000 Rdl. med Renter fra 1824 fra Baadesgaard, og, saafremt samme ikke kunde betales, da at anlægge Sag imod hende og mig med Hensyn til den skete Overdragelse af Eiendommen, der formeentligen ikke kunde bestaae for Lovgivningens Bestemmelser, navnlig Lovens §§ 5—14—46. Denne Sag opvakte, som Enhver vil kunne tænke, stor Ængstelse, Bekymring og Skræk hos min gamle Moder saavelsom hos os Alle. Vi trøstede os imidlertid ved 1) at vi havde raadført

os med de første Jurister i Landet, 2) at vi vel let kunde bevise, Eiendommen ikke var Mere værd, end jeg havde givet for den, 3) at min Moder ikke svigagtig havde forbeholdt Noget for sig eller sine Børn, og 4) fornemmelig ved den Omstændighed, at Skjødet paa Eiendommen allerede var udstedt og thinglæst uden Bemærkning.

Der er jo heller ingen Spørgsmaal om, at, saafremt ikke Rigtigheden af disse her fremførte Puncter, hvortil vi støttede os, til Fuldkommenhed havde kunnet bevises, da vilde den hele Handel ved Proces og Dom kunde være bleven kuldkastet ifølge det paaberaabte Lovsted, hvori det hed: „Ingen Afhændelser, som skete ere ved Gave, Kjøb eller i anden Maade imellem Ægtefolk, Forældre, Børn eller Arvinger, maae komme Creditorerne til Præjudits eller Skade.“ — Imidlertid blev min Moder indstævnet for en Forligelsescommission, hvor hendes Lavværge, Clausen i Halsted, efter Fuldmagt mødte paa hendes Vegne og fremlagde et skriftligt Indlæg i Sagen.

Derefter blev Justitsraad Pontoppidan efter Reqvisition forlangt til som Notarius publicus at afæske min Moders Erklæring, hvorved hun vilde ratihabere Indholdet af Pastor Clausens førommeldte skriftlige Indlæg.

Sagen blev derefter beskreven og indsendt til Banken, og nogen Tid efter bleve vi privat ved Cancelliraad Aggerup underrettede om, at denne efter de oplyste Omstændigheder aldeles havde opgivet at føre den videre. Havde min Moder nu ikke med god Samvittighed og Eds Tilbud kunnet erklære, at hun Intet eiede og Intet havde forbeholdt sig selv eller sine Børn, eller det ikke havde været beviisligt, at Eiendommen paa den Tid ikke var Mere værd, end jeg havde givet for den, da vilde

det jo have været en Umulighed, at Banken saaledes uden Videre kunde have opgivet det Hele.

Denne Sag, saavelsom Overdragelsen af Eiendommen Søllestedgaard fra min Moder til mig, finder jeg endnu saa mærkelig og interessant, at jeg maa antage, den ogsaa vil interessere mine Efterkommere paa Søllestedgaard; derfor har jeg beskrevet den, maaskee noget vidtløftigt.

Foruden denne Sag var der endnu i denne Sommer forskjellige Vanskeligheder for mig at overvinde, som det er for omstændeligt her at omtale; men, da jeg en Aften i Efteraaret, medens Clausen var paa Søllestedgaard, forelagde ham mit Ønske om, at han nu offentlig vilde lægge Grethes Haand i min, saa var der Intet iveien herfor. Jeg tøvede heller ikke med at faae dette fuldbyrdet. Næste Dag, den 18de November, skulde Clausen fra Rubbeløkke komme til Halsted for at tage Familien der til Alters. Om Formiddagen kunde Declarationen af Forlovelsen altsaa ikke godt skee; men om Aftenen lod det sig vel gjøre. Jeg red dog saa tidligt derover, at jeg kunde spise tilmiddag med dem. Der var i Dagens Anledning en smuk, høitidelig Glæde over dem Alle, da de havde været til Herrens Bord; men jeg kunde nu ikke længer holde mig tilbage, og Herrens Velsignelse udeblev ikke.

Efter Bordet fik jeg Annette Clausen, som var fulgt med sin Fader derhen, til Fortepianoet, og hun sang den yndige Sang af „Elverhøi“:

„Der vanker en Ridder mellem grønne Træer,
Roser og yndelige Blommer —“

Om hun foredrog den yndigt, skal jeg ikke kunne sige. Moder, Julie og Lotte vare gaaede ud i Kjøkkenet. Jeg

tog nu Grethe ved Haanden og førte hende hen til Vinduet; medens Annette sang om Sommer og Blommer, sagde jeg med straalende Glæde: „Nu behøver vi ikke længer at nøies med Øiets Sprog, nu vil Din Fader med Glæde lægge Din Haand i min!“ Dette kom dog nu lidt bag paa hende. Jeg saae, hun kjæmpede med en dyb Følelse, som bragte Taarer frem i hendes deilige, milde Øie; men hun saae dog saa glad og tillidsfuldt paa mig, og, da hun villig kastede sig i mine Arme og vi blandede vore Glædestaarer med hinanden, da var det, som Himlen og Jorden vare Eet og vi vare som Een, i hvem der kun kunde være een Glæde, een Sorg, Smerte. — O, hvor det var og er skjønt!

I det Samme kom hendes Moder og Lotte ind i Stuen og udbrød i en forskrækket og harmfuld Tone: „Ræven har taget alle vore kalkunske Høns!“ „Aa, det var da kjedeligt!“ sagde jeg, „maa jeg saa tage denne lille Grethe?“ Hun saae endnu ganske alvorligt paa mig; men vi faldt snart i hinandens Arme. Glæden var stor hos os Alle. Clausen fra Rubbeløkke og Annette kunde nu i dette Øieblik ikke kjøre bort; de maatte blive for at nyde Aftenens Glæde med os. Snart efter kom Poul Christian fra Søllestedgaard. Nu var det virkelig skeet: Grethe og Lauritz vare forlovede! Jeg troer at kunne sige, det just ikke er almindeligt, at alle kjære Slægtninge og Venner ere saa glade med de Forlovede, som det her var Tilfældet. Det var en Fredag. Søndagen derefter samledes, saavidt muligt, Slægt og Venner paa Søllestedgaard hos min gamle Moder.

Det var saa naturligt, jeg kunde ønske snarest muligt at føre min elskede Brud ind i mit gode og kjære Hjem paa Søllestedgaard, hvor Alt var i den gamle Orden hos min kjære Moder; men dette var dog ikke saa let gjort, som

tænkt eller sagt; thi for det Første ønskede min Moder at faae Værelser gjort istand til sig i Meieribygningen, hvor hun vilde boe, og for det Andet var den gamle Hovedbygning saa forfalden, at det var aldeles nødvendigt, der blev gjort Noget ved den. Herpaa kunde der ikke begyndes førend til Foraaret, og, kunde man saa blive færdig hermed paa et Aar, maatte det kaldes godt. Jeg syntes nok, dette var temmelig længe at vente; men jeg var jo saa glad og saa lykkelig, at den Tid — lidt over to Aar, fra jeg var bleven Eier og til den 27nde Juli — ikke kunde findes lang. Men Glæderne og Sorgerne vexle ofte i denne Verden, undertiden brat og uventet, og saaledes gik det ogsaa her. Min kjære, gode Moder blev i de første Dage af Marts 1838 meget heftig syg, og hun troede strax, at det vilde ende med hendes Død. Da Lægen blev hentet, erklærede han det for et meget farligt Underlivstilfælde, som, hvis det ikke snart gik over af sig selv, vilde have Døden tilfølge. Under heftige og voldsomme Smerter beholdt hun sin Fatning lige til det Sidste, ligesom ogsaa sin Kjærlighed til Gud og til sine Børn. Hun var tilfreds med Alt og glad ved at døe. Flere Gange udtalte hun Taknemmelighed over hvad hun havde oplevet i sin Enkestand og over hvad hun nu havde gjort for mig, og hun formanede mig og alle mine Søskende til inderlig indbyrdes Kjærlighed og Gudsfrygt.

Det var sildig Aften. Min ældste Søster og jeg vilde blive hos hende. Hun talede meget og kunde tænke og huske paa de ubetydeligste Ting. Meget dvælede hun ved vor elskelige, forudgangne Fader, som hun nu skulde samles med, og af hendes tilsidst utydelige og sagte Ord kunde jeg forstaae, at det var ham, hun tænkte paa, og ham og Frelseren, hun nu længtes efter. Hun var saa mild, saa blid,

og ikke et utaalmodigt eller bittert Ord kunde komme over hendes Læber, uagtet hun led bittre Smerter. Hendes Aandedrag blev nu saa svagt, at jeg flere Gange troede, det var det sidste; „nu“, tænkte jeg, „nu er hun hos ham“. Da slog Klokken 12, og efter det sidste Slag anstrængte hun sig for at sige Noget; efterat hun flere Gange havde begyndt derpaa, sagde hun med ret tydelig Stemme: „Jeg kunde godt høre Slagene; men jeg kunde ikke tælle dem.“ Derefter lukkede hun sine Øine. Det var nu Tid at sove; men endnu vaagede hun lidt over en Time, og da sov hun ind for stedse. O, Moder! Gud glæde Din herlige Sjæl i sin Himmel! Gud velsigne Dit herlige Minde, Du, der her paa Jorden var til saa stor og herlig Velsignelse for saa Mange, som kjendte Dig.

En dyb Sorg hvilede nu over den gamle Søllestedgaard — Alle sørgede og sørgede inderligt.

Nu kunde jeg ikke længer komme til at vise hende min Erkjendtlighed for hvad hun havde gjort imod mig. Havde jeg maaskee ikke Evne dertil, saa vilde min velsignede Grethe dog vistnok have havt den.

Den kjære Moder døde den 8nde Marts 1838, efter kuns 5 à 6 Dages Sygeleie. Ved hendes Begravelse d. 16nde Marts blev der holdt smukke Taler af Provst Brünniche i Skovlænge og hendes ældste Svigersøn Clausen i Halsted; paa Grund af Sygdom var hendes anden Svigersøn, Clausen i Rubbeløkke, forhindret i at holde en Tale, som han havde skrevet.

Det skjønne Minde, vi have om hende, vil altid staae levende og velsignet for os; at Herren naadigt opholdt hendes Liv saa længe, at hun kunde afslutte det her paa Jorden saaledes, som hun gjorde det, var en stor Velsignelse for hende,

saa forekommer det mig; det var som en Løn for Alt, hvad hun med saa stor Taalmodighed havde liidt og stridt under vor elskede Faders lange Sygdom og Lidelse paa Sjæl og Legeme, og tillige for hendes efterladte ni Børn en stor Velsignelse. —

Det var den gladeste og skjønneste Familiefest, jeg har oplevet og kan mindes, da Grethes og mit Bryllup i Overværelse af hele Slægten og mange kjære Venner feiredes i Halsted Præstegaard. Det bliver i dette Aar 40 Aar siden. Mange dyrebare Slægtninge og Venner har Herren i den Tid kaldet bort fra os; men han har givet os Meget igjen. Vi have 4 levende og gode Børn, 3 Englebørn i Himmelen og 13 Børnebørn, og han har velsignet al vor Gjerning. — Den skjønne Sommerdag, den 27nde Juli 1838, staaer endnu saa smukt og levende i min Erindring; men jeg vil her kun fortælle Noget af det Smukkeste. Aftenen var temmelig mørk, da jeg skulde kjøre hjem med min deilige Brud, og jeg havde ingen Lygter paa Vognen; men fire unge Mennesker red med Fakler foran den, og, da vi kom til Søllestedgaard, var Huset stærkt oplyst; ved en ligeledes oplyst Æreport bleve vi modtagne af alle vore Folk, der raabte Hurra og Velkommen til den unge Brud.

Den gamle Hovedbygning var nu smukt istandsat og afpudset, baade udvendig og indvendig, og min Svigerfader havde udstyret den med endeel smukke og nye Meubler fra Kjøbenhavn, hvilket jeg syntes var altfor Meget i Forhold til de høist knappe Pengeforhold, hvorunder jeg maatte arbeide, for at faae den magre og udpiinte Eiendom i en nogenlunde god Stand. Jeg har derfor næppe viist ham den Taknemlighed herfor, som jeg burde; men jeg skyldte ham jo Saameget — ja, Alt — Alt! Det blev nu en Aftale imellem os, at vi

hveranden Søndag skulde besøge hinanden, og dette overholdt vi, saalænge han levede; hvilke deilige Søndage have vi saaledes ikke at tænke tilbage paa! —

Omtrent samtidig med, at jeg blev Eier af Søllestedgaard, overtog Grev Frederik Marcus Knuth sit Grevskab Knuthenborg, og han blev gift med en Frøken Rothe. Vi gjorde snart Bekjendtskab, og, da vi samstemmede i Meget og havde mange fælles Interesser, saa var dette Bekjendtskab for mig det interessanteste, jeg paa den Tid havde gjort. Der var en mærkværdig Forskjel paa denne Greve og Greverne Ferdinand og Eduard Reventlow. Disse holdt jeg jo nok meget af at omgaaes for Fornøielsernes Skyld; men Grev Knuth interesserede mig ganske anderledes, og i Omgang med ham kunde jeg lære Noget. Da han nu viste mig megen Opmærksomhed og baade han og Grevinden vare meget gjæstfrie, var det baade Grethe og mig en stor Fornøielse at komme der. Dette Bekjendtskab førte mig ogsaa sammen med hans Ven Procurator Aagaard og flere Mænd, som jeg aldrig glemmer.

Jeg kommer nu til at tænke paa, da Knuth og jeg første Gang mødtes ved Valg til Stænderne. Vi vare lige gamle og dengang netop gamle nok til at vælge, men ikke til at vælges. Knuth sagde da til mig: „Ja, vi To kommer saamænd tidsnok med; naar vi faaer Alderen dertil, saa kan vi faae Lov til at sidde der til vor Dødsdag.“ Dette var dog aldeles ikke mit Ønske; men jeg blev nu — saaledes som min Stilling for en Deel førte det med sig — inddragen i mange offentlige Forretninger. Kammerherre Rosenørn paa Orebygaard havde faaet mig med i et Selskab til Hesteavlens Forbedring, og i Forening med Flere havde vi kjøbt Fuldblodshingsten Palæmon, og jeg havde maattet paatage mig

at reise til Fyen for at modtage den og føre den over til os. I den Anledning begav jeg mig først i Marts 1839 i et yndigt Foraarsveir paa Reise, og, da vi ikke havde havt Frost hele Vinteren, tænkte jeg kun lidt, at vi nu skulde faae en saadan Vinter, at den vilde lægge Hindringer iveien for mig i at komme hjem til den 18de, min elskede Hustrus Fødselsdag. Da jeg seilede over Langelandsbæltet, var Vinden nordlig, og da jeg kom iland, mærkede jeg, det var blevet Frostveir. I Spodsbjerg fik jeg mig en Vogn til Rudkjøbing, men kjørte om ad Tranekær, hvor jeg ved et derværende Teglværk vilde kjøbe Fliser til min Mælkestue, hvilket dog ikke lykkedes mig; men jeg morede mig saa ved at see det smukke Herresæde, der har den sjældne Beliggenhed paa den høie Banke. Paa Gjæstgivergaarden i Rudkjobing, hvor jeg maatte overnatte, kom jeg om Aftenen til at tænke paa, at en Broder til Præsten Gad i Kjøbenhavn (senere Biskop paa Laaland), hvem jeg havde gjort Bekjendtskab med, var Præst der i Byen, og, da det var kjedeligt at sidde ene paa Gjæstgivergaarden, fik jeg Lyst til at gjøre hans Bekjendtskab Dette havde jeg en stor Fornøielse af, idet denne udmærkede Mand, Pram Gad, og hans elskværdige Hustru viste mig et smukt Gjæstevenskab og deraf senere tog Anledning til at besøge os paa Søllestedgaard, hvilket var til stor Fornøielse for os. Gad kom nu til at fortælle mig om en ung, meget driftig Kjøbmand der i Byen, Peter Tidemand. „Hvad! Peter Tidemand! Det er jo en Søn af Præsteenken i Utterslev“, sagde jeg, „en af mine Barndoms-Legekammerater; ham har jeg ikke seet, siden han af min Svoger Clausen blev confirmeret i Utterslev.“ „Saa maa De hilse paa ham“, sagde Gad. „Ja“, svarede jeg, „dersom vi kan gjøre det iaften, for imorgen tidligt skal jeg reise.“ Vi gik altsaa strax derhen,

og det var forunderligt for os Begge at sees igjen. Han havde lært Handelen i Rudkjøbing og havde der gjort Bekjendtskab med en handlende Enkes eneste Datter, som han ægtede og dermed tillige overtog Moderens Handel. Hans Kone saae ret godt ud, og de havde 2 smaae Piger. Da han nu var en anseet Kjøbmand i Byen, havde han jo gjort Lykke. Han vilde, at jeg næste Dag skulde besøge ham; men dette kunde jeg ikke love, da jeg vilde reise om Morgenen tidligt. Ved Afskeden sagde han til mig: „Ja, jeg kommer imorgen tidligt til Dig paa Gjæstgivergaarden.“ Han kom ogsaa med den Underretning, at det var en frygtelig Sneestorm og at det var umuligt at reise. Dette var mig meget ubehageligt; men derved var Intet at gjøre. Da jeg havde drukket min Caffe, maatte jeg gaae hjem med ham. Han fortalte mig nu endeel om den store Landmand Cassel paa Faareveile, der gjorde saamegen Opsigt paa Langeland, og sagde, at jeg vilde blive meget velkommen, om jeg vilde besøge ham. Da han saa foreslog at kjøre og følge med mig derud, bestemte jeg mig til denne Tour, skjøndt jeg aldeles ikke kjendte Noget til Manden; men — efter hvad Tidemand fortalte — tænkte jeg nok, at her maatte være Noget at see. Virkeligheden oversteg dog i meget høi Grad min Forventning. En saadan Gaard med en saadan Besætning havde jeg endnu aldrig seet. Gaarden var for nogle Aar siden, paa Stuehuset nær, aldeles nedbrændt, og Alt var nu smukt opført af Grundmuur; Lade, Stalde, Meieribygning og Svinehuus — Alt var saa brillant som muligt, og her var en Besætning af fyensk og engelsk Qvæg, stærkt kornfodret og tidligt kælvende, som jeg endnu aldrig havde seet Mage til. Han havde ogsaa en Fuldblodshoppe med Føl og andet Hestetillæg. Ja, her var Noget at see og Meget at tale om.

P. Tidemand kjørte nu hjem; men jeg blev hele Dagen hos Cassel og saae med stor Fornøielse paa alt Dette; vi talede med største Interesse om det. Ud paa Aftenen kjørte han mig tilbage til Rudkjøbing.

Næste Morgen havde vi klart Frostveir, og Færgefolkene sagde mig, at der Intet var iveien for at seile med mig til Taasinge. Da jeg kom til Svendborg, gik jeg strax til Lassen, hos hvem Fuldblodshingsten Palæmon stod opstaldet. Denne Lassen var en Broder til Fru Krøyer i Maribo og iøvrigt en ret interessant Mand at tale med. Han var en meget ivrig Hesteven, navnlig af Fuldblodsheste, han havde adskillige Gange været hos Hertugen paa Augustenborg for at see hans store Stutteri og var meget begeistret herover; det forundrede ham, at jeg, som ogsaa interesserede mig for Fuldblodsheste, ikke havde været der; han sagde: „Naar De blot gjør Hertugen en Visit, saa bliver De strax, ligesom saamange andre danske Godseiere, inviteret til Hertugens Fødselsdag." Jeg fortalte imidlertid ikke ham, hvormegen Lyst jeg tidligere havde havt hertil og at det ikke havde manglet paa Opfordringer i den Retning, saavel af Grev F. Reventlow paa Pederstrup som af Grev Carl Frijs og Kammerherre Roepstorff paa Juellinge, ligesaalidt, som at det var af Mangel paa Penge og Tid, jeg ikke havde gjort det. Heldigviis! Ja, jeg siger endnu engang: heldigviis! Og jeg takker Gud for den fattige Tid, for Alt, hvad jeg i den gik igjennem, og for Alt, hvad jeg maatte give Afkald paa. Det var dog en lykkelig Tid, og jeg tænker altid paa den med Glæde, idet jeg saa ofte ønsker og beder: „Gid mine Børn maae kunne taale, at de i deres Ungdom ikke blive mere vante til Nøisomhed og Sparsommelighed!" Da jeg nu sagde Lassen, at jeg var paa Veien til Odense og vilde besøge

Dons paa Hesselagergaard, saa var han mig behjælpelig med at skaffe en Vogn, og efter at have spist en brillant Frokost og gjort Aftale med ham om, at jeg paa Hjemveien skulde modtage Fuldblodshingsten, forlod jeg denne Mand, som jeg ikke har seet siden, men som for Hestesagens Skyld havde interesseret mig meget. Paa Veien til Hesselagergaard tænkte jeg: „Gud veed, hvorledes jeg vil blive modtagen der!“ Jeg kjendte aldeles ikke Noget til Dons; men min Moder havde fortalt mig, at han med sin Fader, Etatsraad Dons, ofte var kommen paa Søllestedgaard. Faderen havde, inden han gik fallit paa Rudbjerggaard, saavidt jeg veed i 1820, tilskjødet Sønnen Hesselagergaard for de Prioriteter, som stode i den, og som efter Folks Mening dengang vare Mere, end Gaarden var værd. Imidlertid hed det sig nu, at Dons, som var en udmærket dygtig Landmand og i det Hele en høist forstandig og practisk Mand, kom meget godt ud af det og var velhavende. Han var altsaa kommen ind i det accurat paa samme Maade, som jeg ved Søllestedgaard, og jeg tænkte saa nok, at han vilde tage godt imod mig. Men Modtagelsen blev langt over mine dristigste Forventninger, og det var mig til stor Fornøielse at gjøre dette Besøg og Bekjendtskab, ikke alene for Gjæstevenskabets Skyld, men ogsaa, fordi Dons var saa dygtig og forstandig baade som Landmand og som dansk Borger, at det i mange Henseender var mig til Nytte og Glæde at være hos ham. At see denne gamle Herregaard, hvis Hovedbygning var i meget gammel Stil med 3 à 4 Alen tykke Mure og svære Steentrapper, og i hvis Stalde der fandtes en ganske udmærket Besætning af Heste og Køer, Alt eget Tillæg, interesserede mig overordentligt. Iblandt andet Morsomt saae jeg her et tamt Daadyr og en tam Ræv, som, naar Dons red ud i Marken,

fulgte ham allevegne tilligemed hans Hønsehund. Mærkeligt nok traf jeg her sammen med Kammerraad Lund fra Fredsholm paa Laaland; det var en Svoger til Dons. Han var kommen et Par Dage i Forveien og vilde tilligemed Dons til Odense Marked, og, da de nu hørte, at ogsaa jeg vilde dertil, sagde Dons strax, at jeg kunde blive og kjøre med dem, hvilket jeg modtog med Glæde.

Dons spurgte nu til alle mine Søskende, navnlig til Julie og Marie, og han fortalte, at han engang havde troet, Julie skulde blive hans Kone, og at han erindrede hende saa tydeligt fra et Bal paa Søllestedgaard. Ja, han var nu for mig som en gammel Ven og Bekjendt. Hvorofte har jeg saaledes ikke nydt Godt af mine Forældres gode Navne!

Der taledes nu om, at der næste Dag skulde være Auction over en Herregaard, Tidselholt, der i Nærheden, og at det kunde være interessant at kjøre derhen for at see, hvorledes dette vilde gaae; da Dons foreslog dette, og vi ikke behøvede at kjøre til Odense førend næste Dag, kunde vi ikke have Noget imod hans Forslag. Da der nu om Natten faldt en Masse Snee, maatte vi kjøre i Slæde. Paa Tidselholt var der dækket et stort Frokostbord, hvortil vi med alle Liebhavere bleve indbudne. Ved Bordet blev jeg strax opmærkmærksom paa en ældre Mand med sneehvidt Haar, og som var meget høirøstet i sin Tale, men forresten havde et interessant Ansigt. Han talede ivrigt med sin Sidemand og saa høit, at man kunde høre Alt, hvad han sagde. Han spurgte nu om, hvem der havde styret denne Eiendom i de senere Aar, da den havde været drevet for Boets Regning, hvortil der blev svaret, at det havde Procurator Ring i Kjøbenhavn. „Naa—aa!“, sagde han, „ja, det kan man jo nok ogsaa see paa det Hele her, at det maa have været saadan en tosset

Kjøbenhavner, der har havt fat paa det." En meget fiint klædt, temmelig ung Mand reiste sig op ved Bordet og sagde i en stræng og fornærmet Tone: „Maa jeg spørge, hvem det er, der siger dette?" Derpaa reiste den gamle Mand sig ligeledes op og sagde ganske stille og roligt: „Det er Hastrup fra Hjortholm, og jeg skal nok staae ved mit Ord." Derpaa satte han sig ned igjen i Samtale med sin Sidemand, som om Intet var passeret, og der blev heller ikke talet videre derom ved Bordet; men at Alle forbausede sig, kan man jo nok tænke.

Efter Frokosten begyndte Auctionen, og Eiendommen blev budt op langt over hvad man havde ventet. Den blev kjøbt af en ung Mand med samme Navn som jeg, og — efter hvad jeg senere har hørt — var det dog en meget fordeelagtig Handel. Jeg saae nu, at Lund var i Passiar med Hastrup; men jeg holdt mig tilbage, da jeg ikke havde Lyst til at komme i Lag med denne Mand. Paa eengang kommer Lund hen imod mig og Hastrup bagefter; Lund siger til mig: „Maa jeg præsentere Dem for Proprietair Hastrup fra Hjortholm." Jeg maatte nu takke og bukke og række ham Haanden; Hastrup spurgte nu meget venligt om, hvorlænge det var siden, jeg var bleven Eier af Søllestedgaard, og, da jeg svarede: „To Aar", maalte ham mig med sine mærkværdige, skjelmske Øine fra Top til Taa og sagde i en spøgende, mild Tone: „Ja, naar De saa har havt den Gaard et Par Aar til, saa tænker jeg nok, De vil faae Raad til at skaffe Dem en lidt længere Frakke; for denne er lovlig kort." At det paa den Tid pludseligt var blevet Mode med korte Frakker, behøver jeg ikke at tilføie; men paa Grund af den Tone, hvori det Hele blev sagt, var det umu-

ligt at blive fornærmet, og jeg fandt det saa morsomt, at jeg aldrig har kunnet glemme det.

Næste Dag kjørte vi paa Vogn ad den store Landevei til Odense. Man saae her en Mængde Reisende, baade tilvogns og tilfods, og mange Heste og Køer langs ad Veien. Jeg bemærkede mange Karle og Piger, som havde Noget med til Markedet for at sælge, Lærreder og mange forskjellige andre Ting, Noget, man aldrig seer paa Laaland. Postgaarden i Odense var propfuld af Reisende; men Dons, som var godt kjendt der, skaffede os et Værelse, hvor han og jeg boede sammen. Han skulde næste Dag overvære en stor Generalforsamling i Anledning af Oprettelsen af et privat Brandforsikkringsselskab for Løsøre og Effecter. Han fortalte mig en heel Deel derom, og jeg fik strax megen Lyst til at faae et saadant Selskab oprettet for Laaland-Falsters Stift, hvilket ogsaa lykkedes mig, som jeg maaskee senere skal omtale. Paa Markedet var jeg saa heldig at kjøbe et Par ganske udmærkede, store, brune Kjøreheste til min Svigerfader og en 3 Aars Halvblodsplag til mig selv.

Kammerraad Lund og jeg gjorde nu Følgeskab ad den lige Landevei fra Odense til Svendborg, hvor jeg maatte gjøre Aftale med Lassen om, at Fuldblodshingsten tilligemed de af mig kjøbte Heste foreløbig skulde blive staaende hos ham, da det paa Grund af den indtraadte strænge Vinter var en Umulighed at føre dem over Færgestederne. Derpaa fortsatte vi Reisen over Taasinge til Vemmenæs Færgested. Da Overfarten til Langeland var spærret af Iis og Snee, traf vi her Hastrup fra Hjortholm; han bandede og skjældede paa Færgemanden, fordi denne ikke kunde skaffe os frem, og holdt et forfærdeligt Huus. I sin Ærgrelse over, at han ikke kunde komme videre, begyndte han nu baade i Spøg og

Alvor at overfalde os laalandske Landmænd med saa uartige Beskyldninger og Paastande om vor Bedrift, at Lund og jeg ikke kunde Andet end paa det Alvorligste modsige ham, hvilket gav Anledning til et formeligt Skjænderi, og, naar vi saa vare kjede deraf, maatte vi have fat i Kaartene og spille L'hombre. Paa denne Maade tilbragte vi 2 Nætter og 3 Dage i den afskyelige Færgegaard. Det var nogle drøie Dage. I det Værelse, hvor jeg laae, frøs Vandet i Vandkanden, og Væggen ved min Seng glimrede af Iis af min Aande.

Saavidt jeg erindrer, var det den 12te Marts, vi tidligt om Morgenen bleve vækkede af Færgemanden med den Besked, at vi maaskee, naar vi slæbte en Baad med os, kunde gaae over Isen til den lille Ø Siø, og derfra muligviis seile til Rudkjøbing. Saafremt vi vilde indlade os herpaa, kunde han stille de fornødne Folk og Baad. Hastrup var strax villig dertil, uagtet han indrømmede, at det var et Vovestykke; men Lund, som var en temmelig svag, asthmatisk Mand, fraraadede os at gaae ind derpaa. Hastrup skjældte ham ud for en Kryster, og jeg vidste næsten ikke hvad jeg turde mene. Jeg tænkte paa Grethe og paa, hvor gjerne jeg vilde hjem til den 18de, hendes Fødselsdag, og saa tog jeg det Mod til mig at sige: „Vi kan jo gjøre et Forsøg, og, finder vi det enten for strængt eller for voveligt, kan vi jo vende om igjen; men under alle Omstændigheder bør vi holde sammen og ikke forlade hinanden.“ Dette blev nu vedtaget. — Klædte i Pelse og med Vandstøvler paa, begave vi os ud over Isen; Folkene trak raskt afsted med Baaden, og vi fulgte efter. Vi kom snart til Siø; men det var nu besværligere at trække Baaden over Øen, uagtet der laae Snee nok til den modsatte Side, hvor der var aabent Vand til Rudkjøbing. Dette gik dog allevegne temmelig let; men den største

Vanskelighed, især for Lund, var, da Folkene havde faaet Baaden i Vandet, at komme ud til dem, eftersom Isen var usikker. Imidlertid kom vi dog godt over denne Fare og naaede heldigt inden Middag til Rudkjøbing. Her havde Hastrup sin Vogn, og han indbød os nu meget venligt efter alt vort Skjænderi til at følge hjem med ham til Hjortholm. Lund syntes at betænke sig lidt; men, idet jeg takkede for Indbydelsen, var jeg afgjort bestemt paa at ville kjøre til Spodsbjerg, i Haab om endnu samme Aften eller næste Dag at kunne reise til Laaland. Hastrup forsikkrede os, det i de første Dage vilde være en Umulighed at komme over Bæltet; men det hjalp ikke — jeg vilde dog være glad ved at slippe det Selskab. Jeg havde bestilt en Vogn, og Lund var ogsaa villig til at følge med mig. Vi toge saa Afsked med Hastrup, som loe ad os, idet vi kjørte, og sagde: „Ja, I kommer, Fanden gale mig, nok til Hjortholm.“ „Du kan troe nei, Moppe!“ tænkte jeg, og, da det var godt stille Veir, men en klingrende Frost, kjørte vi med gode Forhaabninger til Spodsbjerg. Da vi kom der, saae jeg med Glæde aabent Vand lige ved Færgebroen; men ak, Færgemanden Petersen forsikkrede, det var en Umulighed at komme over. Han kunde med Kikkert see, at der laae fast Iis fra Laaland over en Miil ud i Bæltet og desuden en Masse Driviis, som forhindrede enhver Overfart. Der var heller ingen Udsigt til, at disse Forhold vilde forandre sig i de første Dage. Dette var nu forfærdelig sørgeligt for mig. Lund meente, det var bedst, vi kjørte til Hjortholm. Jeg kunde ikke tænke mig Noget, jeg nødigere vilde. Langt hellere blive i Ro og Fred i Færgegaarden og vente paa Leilighed, end komme der og høre paa den gamle, urimelige Mand. „Hvad skal det dog blive til med min unge, elskede Hustru, som nu allerede har ventet mig i flere Dage?“ tænkte

jeg. „Dersom De vil tage til Hjortholm“, sagde Færgemanden, „saa skal jeg der underrette Dem om, saasnart Forholdene forandre sig saaledes, at det er mig muligt at gaae over Bæltet med Posten, som nu ligger her og skal over, saasnart det kan skee.“ „Ja saa“, sagde Lund, som var bleven siddende paa Vognen, „lad os saa kjøre til Hjortholm.“

Jeg stod og betænkte mig og vilde saa nødigt op paa Vognen; men Lund havde jo føiet mig i Rudkjøbing, altsaa maatte jeg vel nu føie ham, og jeg steg langsomt tilvogns. Det var mig nu til stor Forbauselse at see Hastrup saa elskværdig som Vært. Vi bleve modtagne med en Venlighed og Gjæstfrihed, som er over al Beskrivelse, og hvad der i endnu høiere Grad forbausede mig, var hans dannede og nette Hustru og Døttre, hvoraf to voxne, Line og Mine, og desuden endeel yngre Børn; ja, der førtes i det Hele her paa denne Herregaard et stort og i mange Henseender smukt Huus og Hjem, som kom til at interessere mig i meget høi Grad — ikke paa Grund af den storartede Gjæstfrihed og den brillante Levemaade, der hver Dag blev buden os, tildeels i Selskab med forskjellige Familier der paa Egnen, men fornemmelig ved det smukke Familieforhold og denne ældre Mands store Flid i Udførelsen af sin Gjerning som Landmand; ja, jeg saae snart, at her var der Noget at lære. — Vinteren var nu meget stræng, og der faldt en Masse Snee. Vi kjørte hver Dag i Kane omkring til Familier der paa Egnen, til Præsterne Gede, Dreier og Plesner, til Grev Ahlefeldt paa Vestergaard, til Møller Skousboe og til Bech, Frederiksberg; vi fik saa altid Nogen til at følge hjem med, saa om Aftenen manglede vi aldrig et L'hombre-Parti. En Aften, efter en stor Kanetour, blev der hentet Musik fra Rudkjøbing, og vi dandsede til langt ud paa Natten. Saaledes

tilbragte vi 5 à 6 Dage, hvori jeg Intet hørte fra Hjemmet, ligesom jeg heller intet Brev kunde sende hjem. Dette var jo forfærdeligt.

Den 18de Marts var nu gaaet, og den 20nde om Morgenen tidligt bleve vi vækkede med den Besked fra Færgemanden Petersen, at nu troede han, han kunde føre Posten over til Laaland, og at vi maatte komme strax, dersom vi vilde med. Vi vare hurtigt paa Benene; jeg tog Afsked med Hastrup og hans elskværdige Familie og maatte love, at jeg næste Sommer skulde besøge dem med min Hustru, hvilket jeg til stor Glæde for os ogsaa holdt. — Inden Kl. 8 om Morgenen vare vi i Spodsbjerg, og vi kom strax i en Iisbaad, bemandet med 4 Mand.

Foruden Lund og mig var der en Hestepranger med. Det var nu blevet Tøveir, men Taage og blikstille, saa vi roede raskt over imod Laaland; men for Taagen kunde vi ingen Iis see; Folkêne vare dog sikkre paa, at den rækkede langt ud i Bæltet fra Laaland. Inden en Time kunde vi øine Isen; men vi haabede, det vilde lykkes at arbeide os igjennem den, og styrede lige efter Færgegaarden, som vi nu kunde see. Da vi saa naaede ind i Isen, gik det kun langsomt fremad; men vi kom dog bestandig nærmere og nærmere til Land, og Folkene arbejdede med den største Flid; men, jo længere vi kom ind i Isen, desto vanskeligere blev det. Ved Middagstid vare vi naaede saa vidt, at vi omtrent havde lige langt til Land og ud til det blanke Vand, og vi haabede da at kunne naae Laaland til Aften. Efter et kort Ophold, hvor vi tilligemed Folkene nøde en Frokost, gik vi paa med friske Kræfter; men Isen var nu vanskeligere at komme igjennem. Nogle Steder kunde den bære en Mand. For det Tilfældes Skyld, at han skulde slippe igjennem, havde han et Reb om

Livet, og nu gik han et Stykke foran paa Isen og anbragte et Anker; naar han saa kom tilbage til Baaden, halede man i Rebet, der var anbragt i Ankeret, og, naar man nu slog Isen i Stykker foran Baaden, arbeidede man sig hen til Ankeret. Dette var den eneste Maade at komme frem paa; men det gik jo langsomt, og det begyndte at see meget farligt ud med at naae Land inden Aften. En af Folkene meente, at Isen mulig var i Drift og kunde føre os ad Holsteen til. „Aa, i dette stille Veir har det ingen Nød", meente en Anden. Imidlertid gik Tiden, og der var ikke langt til Aften. Solen kunde man aldeles ikke see for den stærke Taage. Gud skee Lov for det stille Veir! Tænk, om der reiste sig en Storm, saa vare vi Døden visse! Det begyndte nu at mørkne; men vi kunde dog tydeligt see Land og vare omtrent 1/4 à 1/2 Miil borte fra det. Vi opdagede nu nogle Mennesker, som gik ved Landkanten, og vore Folk meente, at det var Færgemændene fra Taars, som vilde komme for at hjælpe os iland. Vi kunde nu see, at de med en Baad gik ud imod os. Alle bleve vi meget glade ved denne Opdagelse; men paa eengang saae det ud til, at de igjen gik tilbage til Land, og, da Mørket nu forøgedes, kunde man ikke opdage, hvad det blev til. En af vore Folk kunde tydeligt see, at de igjen gik iland; men nu var det saa mørkt, at vi slet Intet kunde øine. „De have opgivet at kunne frelse os", sagde En. „De Krystere! De Bæster! De har ikke villet vove deres Liv!" udbrød en Anden. „Ja, det er sikkert", fortsatte en Tredje, „de anseer det for umuligt at frelse os." „Aa", sagde nu den unge Færgemand Petersen; „saalænge Veiret bliver som nu, har vi ingen Nød; det Værste er, det er saa mørkt, at vi ikke kan vide, om vi arbeider til den rette Side"; dette kunde man bedst opdage

ved at see tilbage paa Isen, og jeg holdt mig nu bag i Baaden for at bemærke den Retning, vi skulde gaae i. Hesteprangeren var aldeles forknyt og græd sine bittre Angesttaarer. Baade Lund og jeg opmuntrede Folkene det bedste, vi kunde, og de hang saaledes i, at man kunde see, de arbeidede for at frelse Livet. Engang imellem hørte man dem rigtignok sige, at vi ligesaa godt kunde ligge stille; thi vi vidste ikke sikkert, om vi arbeidede til den rette Side, og, selv om vi ogsaa gjorde dette, saa drev vi muligviis meget stærkere med Isen til den modsatte. „At vi gaaer den rette Vei, det skal jeg sørge for", raabte jeg. „Ja, det er godt nok; men alligevel kommer vi maaskee til Holsteen", fik jeg til Svar. Det var jo en forfærdelig Stilling, vi vare komne i; jeg tænkte paa min Grethe og paa mit Hjem. „Er det virkelig Guds Villie, at vi allerede nu skal skilles? Nei, det er ikke Guds Villie", tænkte jeg, „jeg beder, og jeg haaber paa hans naadige Hjælp og Frelse. Gud skee Lov for det gode, stille Veir! Saalænge dette varer, have vi jo ingen Nød." Jeg vilde see paa mit Uhr, hvad Klokken viste; men Mørket var saa stærkt, at jeg ikke kunde. En Anden sagde: „Klokken er imellem 11 og 12."

Paa eengang forekom det mig, at jeg kunde høre Stemmer. „Stille!", sagde jeg, „det forekommer mig, at jeg kan høre Menneskestemmer forude." „Aa, sikken en Snak", svarede En. „Vær dog stille!", sagde jeg igjen; men Vrøvlet og Støien gik lige godt. „Stille!", sagde jeg igjen, og det var allerede tydeligt, man hørte Menneskestemmer. Dette var jo en mageløs Trost og Lykke; aldrig før eller siden have Menneskestemmer i Afstand lydt saa smukt og glædeligt; men jeg har ofte senere, naar man har lyttet efter Noget langt borte og der er raabt: „Stille! Stille!", tænkt paa dette

hoitidelige Oieblik, da jeg raabte: „Stille! Stille!“ Nu lød der fra os et Halløi, og der blev svaret: „Halloi!“ „Hurra!“ raabte vi nu Allesammen. Der blev da arbeidet med fuld Kraft for at naae de Andre, hvilket ogsaa lykkedes inden ret længe. Folkene fra Laaland havde Brød, Øl og Brændeviin med, og, medens dette blev nydt, holdtes der Raad om, hvorledes man skulde bære sig ad for at komme fremad. Intet af det Medbragte kunde jeg nyde; men Hesteprangeren spiste med god Appetit. Paa vore Spørgsmaal om, hvorfor de igjen vare gaaede iland, svarede de, at det var for at medtage nogle Brædder til Brug, hvis de vilde gaae paa Isen. Den mindre Baad fra Laaland blev nu benyttet til at sættes foran med 2 Mand, deels over og deels igjennem Isen, ligesom denne var til, og, naar Baaden var kommen et Stykke forud, saa langt som et Toug kunde række, blev den lagt tværsfor, og alle Mand i den store Baad maatte nu trække i Touget, medens en Mand her i Baaden slog Isen itu. Paa denne Maade gik det dog stadigt fremad, om end kuns seent. Kammerraad Lund, som med en Aare i Haanden sad paa en Tofte og hjalp til det bedste, han kunde, tabte nu Aaren ud af Haanden, gled af Toften og sank om, hældende Hovedet imod Rælingen af Baaden. Det gyste i mig; thi det saae ud, som om han var død. Den laadne Hue var falden af Hovedet, og det hvide Haar og det røde Ansigt, som var noget ualmindeligt, staae endnu klart for mig. Jeg lyttede til hans Aandedræt; men, Gud være lovet: det var tydeligt, at han sov. Jeg satte nu Huen paa hans Hoved, trak min Pels af og bredte den over ham. Det var jo ikke koldt, og jeg kunde godt holde Varmen ved at arbeide med og trække i Touget. Ved dette Arbeide blev man rigtignok aldeles vaad op til Albuerne, og fra Touget fik man ogsaa lidt overflødigt

Vand ned ad Buxerne og Benene; men hvad gjorde det, naar vi nu havde det bedste Haab om at frelse Livet! Skulde der imidlertid opstaae en stærk Blæst med Østenvind, var der jo intet Spørgsmaal om, at den store Iismasse, som vi sad fast i, vilde drive ud i Bæltet, og Gud veed, hvor den saa vilde føre os hen, dersom Isen ikke i en Storm vilde knuse Baaden. Da det nu begyndte at dages, kunde man see, at vi vare komne Landet betydeligt nærmere, og, da Klokken var 8, naaede vi ind til Færgebroen, netop ved samme Klokkeslæt, paa hvilket vi for 24 Timer siden havde forladt Langeland. Det var med en forunderlig, høitidelig, glad og taknemmelig Følelse, jeg satte Foden paa Landjorden; aldrig før havde jeg været i en saadan Livsfare.

Desværre traf jeg ved Hjemkomsten min elskede Grethe meget syg. Det havde været Mere, end hun kunde taale, i over otte Dage at vente forgjæves paa mig i Angest og Skræk for, hvorledes det gik mig, udenat det var muligt, hun kunde faae nogen Efterretning eller noget Brev fra mig. Dengang havde man ingen Telegraph. Da Posten fra Langeland udeblev, gik der Rygter om, hvorledes man fra Taars havde seet Baade derovrefra, som vare forsvundne i Bæltet. Det var jo da ikke saa forunderligt, at hun kunde blive syg af Angest; men at dette havde en Abort til Følge, var jo meget sorgeligt for os. Dog, ved den gode Guds naadige Hjælp og ved en god Læges Omsorg og kjærlige Pleie, blev hun snart fuldkommen rask, saa at vi om Sommeren kunde gjøre den lovede Reise til Langeland og en Tour til Møens Klint. Ja, hvor vi dog vare lykkelige og glade!

Denne uheldige Reise, paa hvilken jeg havde besøgt mange forskjellige Landmænd, havde forøvrigt en meget heldig Indflydelse paa min egen Virksomhed som Landmand.

Jeg havde seet Meget og lært Meget, som senere kom mig til Nytte, og saaledes har jeg ofte havt Udbytte af mine Reiser. Fornemmelig vil jeg her nævne, at Hastrups Markcultur og Dyrkningen af Jordene her ligefrem var det Smukkeste og Bedste, jeg nogensinde har seet, og jeg troer ikke, at nogen nuværende Landmand kan maale sig med Hastrup. —

Naar jeg har kaldet disse Optegnelser „mine Erindringer", saa har jeg endnu nogle fra min Ungdom, som ere mig saare kjære og dyrebare, ja, ligefrem noget af det Kjæreste og Smukkeste, jeg har oplevet, og de stamme fra den Kjærlighed, som herskede imellem min Broder Theophil og mig. Der har — som jeg før har sagt — Gud være lovet, altid været et velsignet, kjærligt og godt Forhold imellem os 9 Søskende, og Vorherre havde nu engang stillet mig paa en saadan Plads i Livet, at jeg skulde være Meget for dem alle, i Særdeleshed mine yngre Søskende, og, naar jeg ikke har kunnet være det i saa høi en Grad eller til saa megen Lykke for dem, som jeg har ønsket det, da har det ikke været af Mangel paa Lyst dertil eller Kjærlighed til dem. Nu har Herren kaldet dem alle til sig, og jeg er af denne store Børneflok den Eneste tilbage; men jeg haaber og troer, at de have tilgivet mig, hvor jeg har feilet imod dem, og i deres kjærlige Hjerter takket mig for hvad jeg har gjort Godt imod dem. — Theophil var noget over 4 Aar yngre end jeg; men siden 1822, da vi Begge forlode Fædrenehjemmet, have vi bestandigt vexlet Breve med hinanden, dog især fra den Tid, da han blev Student. Det har været mig en stor Fryd og Glæde ved Gjennemlæsningen af disse Breve at sætte mig ind i hine skjønne Ungdomsdage. — Han havde, ligesom jeg, en levende Interesse for Alt, hvad der foregik i Landet, og jeg fik fra ham, da han levede i Hovedstaden,

stadigt Underretning om, hvorledes Alt stod til der. Med Hensyn til Politik og de Frihedsideer, der herskede hos Folket under Frederik den Sjette og især brøde ud under Christian den Ottende, var han langt mere besindig og conservativ end jeg. Han skriver saaledes i et Brev af 10^{ende} December 1839 om det store Røre i Kjøbenhavn og om Studenternes Adresse til Christian den Ottende ved hans Thronbestigelse: „Studenterne have da ogsaa været gale, eftersom det er min fulde Overbeviisning, at de ei ere competente til at dømme om Sligt.“ Han fortæller derefter om det meget interessante Møde af 5 à 600 Studenter i Hôtel d'Angleterre, hvor en Adresse blev vedtagen til den nye Konge Christian den Ottende om en fri Constitution; denne Adresse blev dog kun underskrevet af 250 Studenter; han fortæller endvidere om, hvorledes den gav Anledning til en anden Adresse, aldeles fri for Politik og i en moderat og loyal Form, som blev underskreven af 426 Studenter; men ingen af disse Adresser tiltalte ham saaledes, at han vilde underskrive den. Heri var jeg nu ikke enig med ham; men dette kunde ikke gjøre noget Skaar i det kjærlige Forhold, som herskede imellem os. I den omtalte Samling Breve finder jeg ogsaa en Aargang (1836) fra mig til ham, og jeg kan ikke forstaae, hvorledes disse ere komne til mig; men Alt i dem vidner om en Kjærlighed og en Interesse, som der maaskee sjeldent har været Mage til imellem tvende Brødre. Hans Sommerferie- og nogle Juleferie-Ophold hos mig paa Søllestedgaard i Aarene fra 1835 til 1842 og 43 — disse for mig første og senere lykkelige Aar, hvori jeg blev knyttet saa fast til min elskede Grethe og mit Barndomshjem — staae endnu saa saare skjønt i min Erindring, og ikke gjælder dette alene disse hans Besøg hos os i hine Aar, men ogsaa mine Besøg i

Kjøbenhavn med min unge Hustru, hvor vi boede hos Gamst og nøde et Venskab saa smukt som tænkes kan; derved fik vi ogsaa en glædelig Anledning til at deeltage i et rigt Samliv, saavel med mine Brødre som med min Hustrus hæderlige Slægt i Kjøbenhavn.

I Efteraaret 1841 blev Theophil meget syg i Kjøbenhavn. Han havde tænkt til Nyaar at tage sin Embedsexamen, og det var rimeligviis Overanstrængelse ved dette Arbeide, der havde fremkaldt denne Sygdom. Af hans Breve kunde vi nok see, at han befandt sig ilde og at det ikke stod godt til; men vi fik nu ved Julie Læssøe som og ved Gamst og Lund Underretning om, at han laae meget syg, og det blev tilraadet, at min Søster Sine skulde reise ind for at pleie ham, og der kom Tilbud fra Gamst om, at hun kunde boe der og saa daglig gaae til Theophil. Dette skete ogsaa. I længere Tid svævede han imellem Liv og Død; men ved gode Lægers Omhu, ved Sines Pleie og fremfor Alt ved Herrens Hjælp, blev det efterhaanden bedre med ham; han var dog efter denne Sygdom overordentlig svag, og der var efter Lægens Mening i længere Tid ikke Tale om, at han kunde fortsætte sine Studeringer. Derfor ønskede vi kun at faae ham hjem til Søllestedgaard, saasnart han kunde taale Reisen, forat han atter der kunde samle Kræfter og gjenvinde sit Helbred. Da han var kommen hjem og vi saae, hvor svag han var, foreslog jeg ham, efter Overveielse med min Hustru, der strax var villig til at gaae ind paa min Plan, at han skulde søge at faae en Manuducteur eller ung theologisk Candidat, som nylig havde taget Examen, og som saa kunde være ham behjælpelig med Læsningen. Det var kun efter stor Overtalelse og efterat ogsaa Professor Clausen havde tilraadet ham det, at han gik ind paa denne for mig

store Bekostning og alle de for mit Huus og for dets Huusmoder dermed følgende Omstændigheder. Efter Professor Clausens Anbefaling fik vi en Candidat Møller i Huset, og han var flink, dygtig og behagelig i Omgang. Det var nu en saare lykkelig og velsignet Tid, vi levede sammen med den kjære Broder. Han læste flittigt, og til Afvexling kunde han ride og spasere sine Toure, ofte med mig i Mark og Skov og paa Jagt, og hvilke skjønne Søndage havde vi ikke sammen, afvexlende i Halsted og paa Søllestedgaard! Med hvilke kjærlige Øine saae han ikke paa min dengang toaarige Søn Hans! Det var i dette Aar, min Datter Julie blev født, og jeg erindrer endnu, at den Morgen, da dette skete, vare Grethe og jeg et Øieblik gaaede ud paa Havestuetrappen, hvor der er saa smukt, og, medens vi stode der i alvorlig og spændt Forventning om hvad der nu skulde skee, saae vi Theophil og Møller gaae deres Spaseretour. Ja, det var skjønne Dage, og glædeligt er det at mindes dem!

Da det var hen imod den Tid, Theophil skulde reise til Kjøbenhavn for at tage sin Examen, saae vi nok, at, uagtet al anvendt Forsigtighed, havde den stærke Læsning taget meget paa hans Kræfter; men Møller trøstede os altid med, at Theophil med de Kundskaber, som han havde, sagtens kunde gjøre en god Examen. Tiden hertil var nu kommen, og, ledsagede med vore bedste Ønsker om et godt Udfald, reiste de i Marts 1843. Efterretningerne fra dem under Examen vexlede imellem Haud og Laud, og Møller skrev engang, at han var saa sikker idetmindste paa et godt Haud, at han vilde parere herpaa hvad det skulde være. Men Theophils Kræfter kunde ikke udholde den lange, spændende Tid under Examen, og, da de daglig toge af, gik

det daarligere og daarligere, og det endte med, at han fik Non. Dette var en uhyre Sorg for ham, og han følte sig saa ulykkelig, at vi havde ondt ved at trøste ham. Da vi havde faaet ham hjem og opmuntret ham lidt, overtalede vi ham til at prædike i Søllested Kirke og siden hos sin gode Svoger i Skjørringe og Tirsted. Disse Prædikener findes imellem hans efterladte Papirer. Jeg har i disse Dage læst dem, og de vidne om, at han vilde være bleven en god Præst. Ved denne Virksomhed kom der atter Liv og Livslyst i ham, og, da Præsten Meier i Rødby trængte til en Medhjælper, fik vi ham til at tage dertil. Dette var meget opmuntrende for ham, og den Virksomhed, som han her kom i, var ham i høi Grad tilfredsstillende og virkede heldigt paa hans svage Helbredstilstand, saa at han snart syntes at være fuldkommen rask. En Dag kom han nu med et glædestraalende Ansigt til mig og fortalte, at han havde en meget stor Plan. Han havde nemlig læst i Aviserne, at Regjeringen søgte en theologisk Candidat, der som Præst vilde gaae til de danske Besiddelser paa Kysten af Guinea. Han sagde: „Det er jo et meget stort Embede, men ogsaa meget besværligt, da der kan være betydelige Ting at udrette; men, da Climaet der ansees for at være meget farligt, saa er der maaskee næppe Nogen, som søger det. Jeg er ikke bange for Climaet, ikke bange for Søen og den lange Søreise, og jeg er overbeviist om, at netop jeg kan taale den, og det er just saadan en Virksomhed, jeg har Lyst til, og hvorfra jeg da, med Guds Hjælp, om nogle Aar kan vende tilbage og derved hæve mit Non, saa at jeg derefter kan faae et godt Embede.“ Dersom det nu kunde lykkes ham at faae denne Ansættelse, ansaae han sig som kaldet dertil af Gud; det var nu den Vei, Vorherre anviste ham at gaae, og han ansaae sig for-

pligtet til ikke at holde sig tilbage. Alt, hvad jeg nu kunde sige herimod, havde for ham aldeles ingen Betydning, og han bad mig kun, at jeg til al den Godhed, jeg hidtil havde viist ham, blot vilde føie den, at jeg Intet vilde have imod, han strax reiste til Kjøbenhavn for at indhente nærmere Oplysninger om denne Sag, og, saafremt den fremdeles tiltalte ham, da søge dette Embede. Jeg maa tilstaae, at jeg dengang ikke kjendte synderligt til, hvor farligt Climaet var paa Kysten af Afrika; men jeg tænkte sikkert: „Han faaer ikke i den unge Alder dette Embede, og, skulde det dog skee, maaskee han da har Ret i, at Herren nu har anviist ham denne Vei, og, har Gud det, saa vil han vel ogsaa holde sin beskjærmende Haand over ham. Nu som ældre Broder gribe ind i hans Fremtidsplan og forstyrre denne og derved muligen atter sætte ham tilbage i hans tidligere svage og sygelige Legemstilstand, det turde jeg ikke. Bedrøvet, ja, meget bedrøvet, sagde jeg til ham: „Reis med Gud!“ Og han reiste.

Der opstod nu et Rygte om, at Theophil alt længe havde været hemmelig forlovet i Kjøbenhavn. Jeg kunde ikke troe paa det; men, da jeg fortalte det til min trofaste Grethe, som var villig til at dele Alt med mig, saa havde ogsaa hun hørt det, og tilmed fra En, som syntes at maatte vide det sikkert; men hun havde ogsaa hørt Meget derom, som hverken var sikkert eller sandt. — Jeg fik nu adskillige Breve fra Theophil, der bestandigt viste større og større Lyst til dette Foretagende; hans Venner i Kjøbenhavn opmuntrede ham, og Biskop Gad var den Afgjørende til at skaffe ham Embedet. Hvad var der saa for mig at gjøre? Intet! Theophil meddeelte mig nu sin Kaldelse og tillige — sin Forlovelse med Henriette Søndergaard, der var villig til at

følge ham paa den lange Reise. Han var saa glad og saa lykkelig, at det ikke var til at beskrive; men jeg var meget bedrøvet. Hvad skulde jeg dog gjøre! Jeg kunde kun bede for ham og finde min Trøst hos min elskede Grethe og mine to yndige Børn.

Han skulde nu prædike for Biskoppen i Kjøbenhavn og derefter ordineres; Alt skulde skee i stor Fart, forat Reisen snarest muligt kunde tiltrædes, at han, som det hed, i den bedste Aarstid kunde komme til Kysten. Til at eqvipere sig for fik han et rundeligt Forskud paa sin Gage, og Alt gik i en frygtelig Fart. Det var med Nød og næppe, der var Tid til, at han kunde reise over for at sige Farvel til sin Familie; thi Reisen var alt bestemt saaledes, at de skulde tage over London, hvorfra et Skib skulde føre dem lige til Kysten. Pastor Mohr, Theophils kjæreste Ven, og August Meier fulgte nu ham og Henriette herover. Det var et muntert og livsglad Selskab, der kom til os, og vi maatte jo være glade med de Glade. Kun Henriette var alvorlig og ængstelig, og hendes Ord staae endnu saa tydeligt for mig, da vi i hjemlig Munterhed dandsede i den gamle Sal paa Søllestedgaard og Theophil saae saa rask, glad og lykkelig ud, som jeg ikke havde seet ham i mange Aar; da sagde hun: „Er det dog ikke sørgeligt, at saadant et Menneske" — her pegede hun paa Theophil — „skal gaae til Kysten af Guinea?" „Jo", svarede jeg, inderlig bevæget; „men jeg har ikke kunnet forhindre det." Ved sin beskedne og forstandige Fremtræden vandt Henriette vore Hjerter og den dybeste Deeltagelse, og det var en stor Sorg for os Alle — og navnligen for mig — da vi nu skulde skilles fra disse kjære Mennesker, der syntes mig endnu aldrig for at have været os saa dyrebare og uundværlige. Opholdet hos os strakte sig

kun over nogle faae Dage, og, da jeg paa den gamle Steentrappe for sidste Gang favnede min Broder Theophil, var det, som jeg ikke kunde slippe ham. Men Haabet om Gjensyn, Haabet til Gud som et kjærligt Forsyn, der kunde bevare ham, gav mig den Trøst, som jeg trængte til ved Siden af min elskede Grethe. Theophil og Henriette bleve nu i al Stilhed viede i Frederiksberg Kirke, og hverken Grethe eller jeg kunde paa den Tid gjøre nogen Reise til Byen, da det var i den travle Høst. Jeg havde dengang ingen Avlsforvalter, og hvad der gjorde Reisen endnu vanskeligere for mig var det daarlige Aar, i hvilket jeg havde det meget knapt med Penge. Jeg kunde saaledes heller ikke give en ordentlig Brudegave eller Pengehjælp til deres Reises Udstyr; men min gode Grethe var villig til at dele noget af vort Dækketøi og Sølvtøi med dem.

De Nygifte gjorde nu en meget interessant Reise over Land ad Jernbane til Hamborg og derfra til London, hvor de havde flere Dages Ophold. Herfra sendte de os glade og tilfredsstillende Breve og Photographier af dem Begge. Efter hans har jeg ladet litographere det Billede, som vi nu have af ham, og som hænger her i min Stue. Den lange og heldige Reise fra London til Kysten og den mærkelige Modtagelse der har jeg faaet vidtløftigt beskreven i kjærlige og tilfredsstillende Breve fra dem, ligeledes deres Ophold der, hvor de i nogen Tid befandt sig særdeles vel, og hvor især Theophil følte sig overordentlig lykkelig og tilfreds ved den Virksomhed, som her laae for ham, og den Velsignelse, han her kunde udbrede ved at forkynde Christendommen for disse stakkels sorte Mennesker og døbe dem; ogsaa fortalte han mig om sine Sammenkomster med Missionairen Riis; men alt Dette er for vidtløftigt til udforligt at

fortælle her. Jeg vil derfor kun anføre, at Afreisen fra London fandt Sted den 24nde Oktober 1843, Ankomsten til Kysten den 23nde December s. A. Indtil sidst i Juni holdt de sig raske; men Theophil blev nu angreben af Climatfeber. Dog helbrededes han ved Henriettes gode Pleie og ved Missionair Riis' virksomme Hjælp, og i et Brev efter denne Sygdom skriver han, at al Fare nu er overstaaet; han haaber saa smukt og saa tillidsfuldt paa Fremtiden og siger, at det efter denne svære Sygdom er saa yndigt at vende tilbage til Livet, ganske anderledes, end naar han tidligere i sine svære Sygdomme begyndte at komme til Kræfter; thi nu har han ved sin Side sin elskede Henriette. Han frygter nu kun for hendes Liv, da hun venter sin Nedkomst sidst i August eller først i September. Dog — han skulde ikke opleve dette. I August fik han et Tilbagefald, under hvilket han den 13de September maatte bukke under, og den 15de September nedkom hans Hustru med sin lille Theophil. Det var overordentlig smerteligt at modtage disse Efterretninger, og jeg sørgede ogsaa saaledes, som man maa sørge, naar man har liidt et saa uerstatteligt Tab. Den ulykkelige Enke med det lille Barn! Det var jo gyseligt at tænke sig hende alene tilbage imellem disse stakkels sorte Mennesker. Riis kunde paa den Tid ikke komme til hende, begge Assistenterne vare døde, og Gouverneur Carstensen var kort efter deres Ankomst til Kysten reist til Europa og kom først nu efter Theophils Død tilbage, netop tidsnok til at kunne hjælpe Henriette paa Hjemreisen med det første Skib til London. I stræng Frost og Kulde ankom hun ved Juletid fra det meget varme Clima hertil.

Hvilke Savn og hvilke Lidelser maatte hun ikke gjennemgaae paa denne Reise! Ministeren i London, Grev Fritz

Reventlow, havde jeg tilskrevet om hendes forventede Ankomst dertil. Baade han og hans Grevinde viste hende den allerstørste Opmærksomhed og Godhed og skaffede hende et godt Logis, hvor hun maatte blive til Foraaret. Saa kom hun da ogsaa snart med sin lille Theophil til Søllestedgaard. Den kjære, stakkels Svigerinde! — Megen Glæde havde vi nu i mange Aar ved hver Sommer at modtage disse to Kjære og see den lille Dreng voxe op og blive en flink Student. Stakkels Moder! Heller ikke ham maatte hun beholde. I en heftig Typhus blev han i sin fagre Ungdomstid reven fra hende. Hun sørgede dybt, men som en god Christen, og hun nyder ogsaa Alles Agtelse og Kjærlighed; hun er altsaa med sine store Sorger og sine store Savn ikke ulykkelig, tværtimod lykkelig i Naade hos Gud og ved sine Medmenneskers Kjærlighed. Den unge Theophils Bortgang var ogsaa for min Søn Laurits en stor Sorg, da han havde udkaaret denne Fætter, med hvem han var i Alder, til sin kjæreste Barndoms- og Ungdomsven. Han har derfor opkaldt sin ældste Søn efter ham. Dette kjære Navn har ofte glædet og rørt mit Hjerte, og ved nu at see denne smukke og meget lovende Dreng, der i sit syvende Aar synes at være begavet med en meget god Forstand og fornemmelig et kjærligt Hjerte, haaber jeg, naar Herren vil forunde ham Livet og han vil holde sig til ham og i Flid og Arbeidsomhed uddanne sine Evner, at han da vil blive til stor Glæde for sine Forældre og til Velsignelse og Pryd for sin Slægt.

Det er med en forunderlig yndig Glæde, jeg endnu kan see tilbage paa de første Aar, efterat jeg var bleven Eier af Søllestedgaard og knyttet til min elskede Grethe. Det var

jo endnu daarlige Tider, og det kneb ofte haardt for mig med at kunne klare Alt; men jeg havde bestandigt det bedste Haab om, at det nok skulde blive bedre. Aarene 1837, 38 og 39 vare nogenlunde gode, udenat der dog var Tale om, at der kunde komme Mere ud af det, end det absolut Nødvendige. Men nu kom 1840 og 41, som med stadigt Regnveir gave næsten total Misvæxt. I disse Aar bleve alle Grevskabet Hardenbergs Hovedgaarde bortforpagtede, ligesom ogsaa Søholt til Meincke og Juellinge til Ahlmann. Alle disse unge Landmænd satte store Capitaler til i disse Aar; men jeg havde det Held at slippe godt igjennem uden at sætte Noget til. Og saa havde jeg den 4de April 1840 den velsignede Glæde, at min elskede Grethe nedkom med vor førstefødte, deilige Søn Hans. Ja, det var en saare skjøn og uforglemmelig Dag, hvorfor jeg ikke kan undlade at omtale den. Jeg var om Morgenen i en nødvendig Forretning kjørt til Maribo, men ilede, saa hurtigt jeg kunde, med at vende hjem. Da jeg kom kjørende ved Dyrehaven, saae jeg min Svigerfader og P. C. Clausen staae ude paa Veien ved Haven og see efter mig. Jeg tænkte strax, der maatte være Noget paafærde. „Hvorledes er det?“ raabte jeg. „Ja“, sagde min Svigerfader, „det er saaledes, at Jordemoderen er ankommen, og der er Vogn efter Lægen.“ „Hvorledes er det da?“ blev jeg ved. „Med Guds Hjælp vil Alt vel nok blive godt“, svarede han. I Døren mødte jeg Tante Jette. Atter spurgte jeg: „Hvorledes er det?“ Hun svarede: „Grethe har i flere Timer havt nogle meget strænge Toure; men i dette Øieblik synes der at være nogen Ro.“ Idet jeg vilde gaae hen imod Sovekammerdøren, sagde hun: „Det er ikke værdt, at Du gaaer derind.“ „Jo“, svarede jeg bestemt, og jeg gik. Da jeg aabnede Døren, saae jeg Grethe, der var

omgiven af Jordemoderen og Konerne, hæve den ene Arm høit i Veiret, idet hun betragtede mig stivt. Om Haanden betød et Vink, at jeg maatte komme nærmere eller at jeg skulde gaae, ændsede jeg ikke; men jeg ilede lige hen til hende, og med den hævede Arm tog hun mig om Halsen og saae kjærligt, men smertefuldt paa mig, idet hun med en saa høitidelig Tone, at den ofte har lydt for mig i alvorlige Øieklikke, sagde disse Ord: „Gaa ind, og glæd dig!“ Disse deilige Ord ere mig endnu saa uforglemmelige og saa kjære; jeg siger dem ofte til mig selv og beder om, at de maatte kunne siges mig, naar jeg engang skal forlade denne, som jeg kalder den, smukke Verden. „Gaa ind, og glæd Dig!“ Ja, jeg gik ind og glædede mig! — Det varede kun nogle Øieblikke — og der blev meldt: „En Søn!“ Den gamle Jordemoder fra Hellinge, den samme, som for 22 Aar siden paa Søllestedgaard havde taget imod Grethe, forsikkrede om, at, hvormange Børn hun nu end havde seet og taget imod, saa havde hun aldrig før seet et saa skjønt og deiligt Barn som dette. Grethe befandt sig saa vel, som man efter Omstændighederne kunde vente og haabe det, og — hvor vare vi dog Alle glade! Da jeg om Aftenen kom ind for at sige Godnat, saae jeg et høist mærkeligt Syn med det deilige, kjære Barn. Han laae nu i sin lille Vugge, som stod ved Moderens Seng, og han foldede sine smaae Hænder, fuldstændigt som til Bøn. O, Gud! Jeg takker dig for dette uforglemmelige Syn! — Næste Dag gik jeg en Tour paa Sneppejagt, og, da jeg kom hjem, lagde jeg en Sneppe i Vuggen hos ham. Grethe saae ganske forskrækket paa mig og truede kjærligt ad mig. „Ja, nu kan Du troe, han bliver en god Jæger“, sagde jeg. Saadan en lille Spøg er det dog saa morsomt at mindes! Men saa at see dette deilige Barn blive lagt til den unge Moders Bryst! Det

er det skjønneste og deiligste Syn, jeg har havt i mine Dage; og hun opammede, opfostrede og optugtede ham til den deiligste og skjønneste Yngling, jeg har seet. Herren gav! Herren tog! Herrens Navn være lovet! Sexten Aar gammel døde han paa Herlufsholms Skole.

— —

Naar jeg nu efter en længere Tids Hvile atter tager fat paa dette Arbeide, saa staaer det igjen for mig, som det saa ofte har gjort: „Hvorfor gjør Du dette?“ For det Første, fordi det er mig saa kjært, saa yndigt, at opfriske i min Erindring mine glædelige Dage og den store Lykke og Velsignelse, som ved Guds Naade ufortjent er bleven mig tildeel i denne Verden; og for det Andet, fordi det er og altid har været et stort og inderligt Ønske hos mig, at mit Liv og min Gjerning maatte komme mine kjære Børn til Nytte, til Lykke og til Velsignelse, saavel her, som hisset. Derfor skriver jeg dette kun for dem. — Vel har jeg ofte i mit Liv og i min Virksomhed været saa ubeskeden og saa dristig at ønske og bede om, at mit Arbeide og min Virksomhed maatte tjene og blive til Held og Lykke og Velsignelse for mit elskede Fædreland, for det hele danske Folk; men mine Børn ligge mig dog meest paa Hjertet; kunde jeg, ogsaa ved dette lille Arbeide, hjælpe til at gjøre dem til gode Arbeidere i det Godes og det Skjønnes Tjeneste! Naar jeg glæder mig over og takker Gud for al den Velsignelse, for alt det Smukke og Skjønne, for min elskede Hustru og for alle mine kjære Børn, for alt Dette, som han har betroet mig her i Livet — hvorledes skal jeg da, endnu medens jeg lever, arbeide hen til og hjælpe til, at alt Dette maa komme dem til virkelig Lykke og Velsignelse for Tid og for Evighed?

I den Tanke og i det Haab, at dette Arbeide maa bidrage dertil, udfører jeg det. Gud, lad mig ikke ene i dette Arbeide! Vær med mig i det! Uden Dig arbeider jeg forgjæves! Hjælp mig i Alt, hvad der er godt i min Natur! Styrk mig heri — til Velsignelse for min gode Hustru, for mine Børn og for mig selv! —

Det var en saare skjøn Periode af mit Liv, da min elskede Hustru hvert andet Aar nedkom med et smukt, velskabt Barn — 3 Sønner og 4 Døttre fik vi — jeg troer: den skjonneste i mit Liv.

Mange Æventyr begynde saaledes: „Der var engang en Mand, som havde 3 Sønner.“ Ja, min Lykke var for mig saa æventyrlig skjøn, at ikke engang den Sorg, at Vorherre tog 3 af disse deilige Børn til sig, kunde formindske denne vor Lykke; thi vi have dem jo i Himlen, der, hvor vi haabe og bede til, snart — eller naar Herren vil — at skulle samles med dem. Men hvor var det yndigt at see disse velsignede Børn voxe i legemlig Skjønhed og aandelig Kjærlighed til deres Gud og til deres Forældre, og min Hustru lærte dem tidligt at bede deres Fadervor. Med en ubeskrivelig Glæde saae jeg paa mine yndige Smaapiger. Jeg kunde næsten ligesom beruse mig i Fryd over dem; tænk, hvilken Lykke de kunde gjøre! Dog — saa kunde jeg blive ganske alvorlig. Herren raader for Lykken; „skal jeg maaskee miste dem? Ja, de ville, naar Du er allergladest ved dem, drage bort fra Dig, maaskee for bestandig langt bort fra Dig; hvorledes skal jeg dog kunne finde mig deri? Ja, jeg maa passe godt paa dem“, tænkte jeg, „holde dem kjærligt til mig, saa vil de nok blive hos mig og kun drage bort, naar de kan blive lykkeligere end hos mig; og saa skal man jo være glad ved at see dem lykkelige. Og Sønnerne! Det er jo mageløst at

tænke paa, saadanne Sønner jeg har, og saadan en Opdragelse, som jeg nu kan give dem. Jeg kan holde Lærere til dem, og jeg kan anbringe dem i Landets bedste Skoler; de kan jo sagtens blive til Noget, de kan komme frem paa hvilken Vei, de selv ønsker, og jeg kan skaffe dem Alt, hvad de behøver. Gode og kjærlige er de, — de vil og de kan ikke Andet; jo større de bliver, desto større Glæde vil de berede os. De kan ganske anderledes blive Mænd, end jeg har kunnet blive det, nyttige Mænd for deres Fædreland, til Glæde og Velsignelse for sig selv og for os Alle; og de vil dog vist derfor ikke oversee deres gamle Fader, som i sin Ungdom ikke har kunnet faae Leilighed til at lære Noget. Formodentlig vil de blive Landmænd; men saa skal jeg dog nok sørge for, at de i denne Stilling blive videnskabeligt dannede. Det Practiske, det vil jeg selv kunne lære dem, og tænk saa, saadanne videnskabeligt dannede Landmænd, som kan høste Nytte af mine Erfaringer!!! Det kan sagtens blive til Noget. Med saadanne gode og kjærlige Børn, hvor den velsignede Moder har lagt en saa god, saa christelig, kjærlig Grund, der er det en let Sag med de Midler, jeg nu har i Hænde, at gjøre dem til lykkelige Mennesker!“ — Ja, jeg vil ærligt bekjende det, saadanne vare mine Tanker; altsaa: jeg kunde jo sagtens være glad og lykkelig! — Senere har jeg følt det, undertiden bittert og med Skræk, at den store Velsignelse, som Vorherre lagde i min Virksomhed og i mit Arbeide, havde gjort mig hovmodig, ja, ligefrem dum og sangvinsk i alle mine Livsbetragtninger, og jeg har nu lært, at det er mig umuligt med disse store Midler at gjøre mine Børn lykkelige og at ligesaalidt min Erfaring i Landvæsenet, som mine Erfaringer i Livet, kunne komme mine Børn til Nytte. Nei, jeg formaaer ikke at være Saameget for

mine store Børn, som jeg havde tænkt mig og ønsket, og som jeg kunde være det for de Smaa. Vanskelighederne herved voxede med Børnene. Jeg havde ikke tænkt mig det saaledes, og dette er min Feil. Men saaledes er vel Verdens Gang. Dersom Børnene vilde benytte sine Forældres Erfaringer, saa vilde Verden formodentlig snart see ganske anderledes ud. — Det forekommer mig nu, at hvad der egentlig har gjort mig til en saa lykkelig Mand, ja, til en Mand dog af nogen Betydning i Samfundet, er det store og ulykkelige oeconomiske Tryk, der i min Barndom og Ungdom hvilede over mit Fædreland, og under hvilket min salig Moder som Enke med os Børn maatte sukke saa dybt i det kjære og smukke Hjem paa Søllestedgaard. Mine Børns Opdragelse har saaledes ikke lignet min; men det er da vel heller ikke nødvendigt, at den skulde det, for at de kunne blive ligesaa lykkelige som jeg, og jeg vil haabe, at deres Kjærlighed til os Forældre og deres Kjærlighed til Gud og Frelseren, som deres velsignede Moder tidligt lærte dem, vil værne og beskytte dem. Af de syv Børn, Herren betroede os, har han — som sagt — taget de tre til sig; de ere frelste. Jeg takker min Gud for disse, vi snart skulle gjensee, som for dem, det maatte forundes os at leve med!

Kong Frederik den Sjettes Død den 3die December 1839 vakte almindelig Landesorg over en Fyrste, som i mere end 50 Aar under de store Ulykker, der overgik Danmark, trofast havde deelt Ondt og Godt med sit Folk.

Det fulgte vel med Tiden, men tildeels vel ogsaa med Indførelsen af raadgivende Provindsial-Stænder den 28nde Mai 1831, at han hos hele den store, oplyste og aandelig vakte

Deel af den danske Borgerstand havde indpodet en uimodstaaelig Trang, Lyst og Kjærlighed til Friheden. Kun enkelte unge, begavede, veloplyste Adelsmænd sluttede sig hertil. Bondestanden, som aldeles ikke følte nogen Trang til Sligt, blev ved nogle Førere paavirket til for sine Standsinteressers Skyld at deeltage i de i saa Henseende fremførte Fordringer. Disse Førere oprettede Bondevennernes Selskab med et Program, der saae meget uskyldigt ud; men det var let at gjennemskue, at man her havde for Øie Interesserne for kun en enkelt Stand, som man nu vilde give Magten i Hænde og derved selv komme tilveirs. Et Proletariat tænkte man sig ikke. I Sorgen over Frederik den Sjettes Død satte man sin Fortrøstning til den kundskabsrige og kunstelskende Christian den Ottende; men her bleve saagodtsom alle Partier skuffede. Fra alle Kanter af Landet strømmede der ind til den nye Konge Adresser, i hvilke man, mere eller mindre tydeligt, udtalte sine constitutionelle Ønsker og Forhaabninger. Det havde dengang formeentlig været en let Sag for Christian den Ottende — maaskee endog med nogle af de Mænd, som stode ved hans Side, naar disse ret havde følt og seet, at det var hans Ønske og Villie at fremme sit Folks og sit Lands Vel — ved en Sammenslutning af de danske Provindsialstænder at skabe en saadan constitutionel Forfatning og Frihed, som man dengang ønskede og forlangte, og som forhaabentlig vilde have staaet fast, da Aaret 1848 kom med sine rullende Bølger af Revolution og Oprør, staaet saa fast, at Friheden for, hvad der var dansk, og Friheden for, hvad der var tydsk, kunde have hindret de store Ulykker, som Krig og Oprør medførte; men han havde ikke den rette Agtelse for eller Kjærlighed og Tillid til sit danske Folk; han lyttede efter og tog aldeles unødvendige Hensyn

til sine tydske Undersaatter, ak ja, — han manglede Alt, hvad der var nødvendigt for at kunne føre en saadan stor Tanke igjennem. I et aabent Brev svarede han paa alle disse Adresser, at der ikke kunde være Tale om Forandring i Forfatningen, kun i Forvaltningen, i hvilken Henseende han henviste til de raadgivende Stænderforsamlinger. Men, da Folket senere fremkom med et Andragende om Stænderforsamlingernes Sammenslutning til en friere Forfatning, bekjæmpede Regjeringen med Haardhed og Strænghed Folkets Ret til at fremføre saadanne Ønsker og Stændernes Ret til at drøfte dem. Orla Lehmann blev — som bekjendt — straffet med 3 Maaneders Fængsel for en Tale, han havde holdt i Nykjøbing paa Falster, flere Blade bleve beslaglagte, og Forsamlingsfriheden krænkedes. Da der i den slesvigske Stænderforsamling blev negtet Peter Hjort Lorenzen Ordet, fordi han talede sit danske Modersmaal, og han herover fremførte sin Klage for sin Konge og for Stænderforsamlingen i Viborg, besvarede Christian den Ottende selv denne Klage med en ligefrem Misbilligelse af hans Færd. Da de dansk-slesvigske Deputerede erklærede, at ingen dansk Mand med Ære kunde deeltage i den slesvigske Stænderforsamlings Forhandling, naar han ikke maatte tale Dansk, og den slesvigske Forening eenstemmigt billigede de Deputeredes Beslutning, da forbød Regjeringen den nævnte Forenings Møder og beslaglagde dens Papirer. Man ophævede Studenter-Samfundet, forbød Oprettelsen af det skandinaviske Samfund og truede Trykkefrihedsselskabet med Ophævelse. Det var, som om et tydsk Slesvigholsteen inde i Kjøbenhavn sad ved Roret og Styret for Danmarks Rige. Navnlig paa Grund af Tale- og Trykkefrihedens Undertrykkelse, der vakte stort Misnoie og megen Uro, gik der en dyb, mørk og bitter Misstemning igjen-

nem hele det danske Folk. Den allergaleste Regjeringsforanstaltning, som Christian den Ottende udførte, var dog — som bekjendt — at han i Marts 1842 udnævnte Hertugen af Augustenborg til Statholder og øverstkommanderende General baade i Sønderjylland og Holsteen. Jeg var endnu dengang ung og uerfaren, og, hvor ubeskrivelig lykkelig jeg end følte mig i mit velsignede Hjem hos min elskede Hustru og mine yndige Børn, og jo høiere jeg end elskede dette Hjem og dermed mit Fædreland, desto dybere følte jeg mig skuffet ved Alt, hvad der fremkom fra Regjeringen. Om alle disse Forhold talede jeg ofte med min gode Svigerfader. Han saae tydeligt, at Regjeringens Foranstaltninger i Hertugdømmerne vare saa gale, som de nogenlunde kunde være, og dette stemte ham noget for, at Folket ved Hjælp af Stænderne skulde gribe ind, og det, uagtet han var misfornøiet med Stænderne og aldeles ikke havde nogen Tillid til, at disse eller nogen anden Folkerepræsentation kunde gjøre det bedre, end Kongen og dennes Ministre. Heri kunde jeg ikke være enig med ham; men dette havde, mærkeligt nok, aldeles ingen Indflydelse paa det herlige, lykkelige og velsignede Forhold, som herskede imellem os. Men, naar jeg talede med Grev Knuth, Aagaard, Hage og Justitsraad Fasting i Nakskov, ja, endog med den conservative Justitsraad Wilhjelm paa Øllingsøgaard og mange Andre, saa lød Talen ganske anderledes. „Ja, vi faaer snart Krig med Hertugdømmerne“, sagde min Svigerfader, „det kan ikke undgaaes“. „Aa“, svarede jeg, „dem kan vi da nok banke af“. „Ja, men saa kommer Tydskland“, meente han. „Det har ingen Nød“, sagde jeg; det var jeg slet ikke bange for.

I Sommeren 1842 vilde Christian den Ottende med sin Dronning besøge Laaland og Falster. Han var, hvor han

kom i Berørelse med Folk, i Besiddelse af en ualmindelig Begavelse til at vinde dem, og dette var formodentlig ogsaa Hensigten med denne Reise. Han skulde i nogle Dage boe paa Juellinge, som i Grev J. Frijs's Mindreaarighed stod ledigt, og Kronprinds Frederik, der ledsagede sine Forældre, skulde boe i Halsted Præstegaard. Man var i Almindelighed stemt for at vise Kongen al loyal Gjæstfrihed og i enhver Henseende al den Ære og Opmærksomhed, man skyldte sin Konge, uden dog paa nogen Maade at ville gjøre Noget, der fra hans Side kunde optages som en Erkjendelse af Tilfredshed med hans Regjering; tværtimod var et meget stort Parti i Landet bestemt paa, at der skulde overleveres ham en Adresse med aldeles det samme Indhold, hvoraf han allerede tidligere havde modtaget saamange, forøvrigt dog i en saa smuk og høflig Form som muligt. Vi havde paa den Tid Besøg af Etatsraad Clausen fra Altona, en Broder til Stiftsprovsten i Kjøbenhavn. Uagtet han havde fyldt 80 Aar, var han endnu en rask og rørig Mand, der til stor Glæde for os Alle og for ham selv spillede en yndig Violin, accompagneret af min Hustrues Musik paa Fortepiano, og han var i det Hele en saa elskelig Personlighed, at jeg i mit Bekjendtskab, saa at sige, næsten ikke har kjendt Mage til ham; men han saae med Kjærlighed, Hengivenhed og Høiagtelse op til Christian den Ottende, og dette kunde jeg ikke. At Kongens Besøg nu skulde indtræffe paa samme Tid som hans, var mig derfor formelig en stor Pine. Men jeg troer, jeg paa en nogenlunde anstændig Maade fandt mig i alt Dette, uagtet det undertiden var meget vanskeligt og svært for mig. Som man kan tænke sig det, drøftede man nu allevegne, hvorledes og hvormegen Stads man skulde gjøre. Nogle Steder blev der bygget Æreporte, og der var Tale

om, at jeg ved Indkjørselen til min Eiendom skulde reise en; men det vilde jeg ikke. Det blev nu forlangt af mig, at jeg med mine fire brune Kjøreheste skulde kjøre for Dronningen fra Pederstrup eller Juellinge til Christianssæde, og der blev sagt, at jeg tilhest burde modtage hende ved Indkjørselen til min Eiendom og ride ved Siden af hendes Vogn saa langt, som denne naaede. Dertil var jeg villig; men saa syntes jeg ogsaa, at det dermed maatte være Nok. Tilskyndet af Etatsraad Clausen meente min gode Grethe, at vi burde gjøre noget Mere. Hun foreslog nu at anmode alle Godsets Gaard- og Huus-Fæstere med deres Koner om at møde paa Søllestedgaard, og med bundne Krandse, som kunde naae imellem hver Mand og Kvinde, skulde de da opstilles i Rækker ved Siden af Veien over mine Marker. Jeg vilde ikke have det Mindste hermed at gjøre, men skulde ikke have Noget imod, om hun og Forvalter Clausen indrettede og udførte dette saaledes, som de syntes. At der maatte kjøbes Hvedebrød, Brændeviin og Øl til alle disse Mennesker, circa 300, forat de kunde raabe kraftige Hurraer, det var en Selvfølge. De Kongelige kom først til Nykjøbing, hvorfra de gjorde et Besøg paa Corselitze hos Classen. Her forefaldt en Begivenhed, hvorved Prinds Frederik faldt i Unaade. Han blev hjemviist og kom saaledes ikke til at boe i Halsted Præstegaard. Denne Begivenhed blev fortalt paa meget forskjellig Maade. Nogle sagde, at Prindsen havde gjort utilladelig og upassende Cour til Fru Classen, Andre, at han ved Taffelet paa Corselitze, under en Samtale om Hertugen af Augustenborg, med sin Brødkniv havde gjort en Manoeuvre, som skulde tyde paa, at, naar han blev Konge i Danmark, saa vilde han hugge Hovedet af Hertugen. Hvad der var sandt, fik man jo ikke at vide; men at Prindsen

imod sin Villie blev hjemsendt, det var sikkert nok, og det var netop ham, jeg havde meest Lyst til at see. Den Dag, Kongen kom til Juellinge, var jeg tilligemed mange Andre tilsagt at møde der, hvor vi i den gamle Havestue bleve opstillede i Rækker. Hele Borggaarden var fuld af Mennesker; men hvormegen Umag end Birkedommer Aggerup, som red ved Kongens Vogn, gjorde sig for at faae Folket til at raabe Hurra, gik dette meget ynkeligt. Da Kongeparret stod af Vognen, kom de strax ind i Havestuen, hvor de gik Rækkerne igjennem og talede et Par Ord til Hver især, ved hvilken Leilighed man maatte præsentere sig selv. Dette var snart forbi, og jeg skyndte mig hjem, ikke i godt Humeur. Næste Dag vare vi tilsagte at møde paa Raadhuset i Nakskov, og her havde man tænkt, at den før nævnte Adresse skulde oplæses for Kongen; hertil var udvalgt en Gaardeier i Nørreherred, saavidt jeg husker, Stænderdeputeret Jørgen Frederiksen. Han traadte forlegen, dog ret rask frem for Kongen, der spurgte: „Hvad vil De, min gode Mand?“ „Med Deres Majestæts Tilladelse“, sagde han og udfoldede Adressen, som han begyndte at oplæse saa slet, saa knudret og saa langsomt, at Kongens Taalmodighed næppe kunde tillade, han læste den til Ende. — Kongen svarede strax: „Jeg vil nu sige Dem og alle Underskriverne, at jeg har givet mit Folk en ny Communallov og Forfatning; brug nu denne vel! Statens Sager skal jeg nok passe!“ Han sagde dette i en saa vredladen Tone og var næppe fri for at stampe i Gulvet, saa at det gjorde et meget uhyggeligt Indtryk paa Alle, og ikke mindst paa mig. Der blev nu en almindelig Forstyrrelse i Raadhussalen, og man blev ikke, som man havde ventet, opstillet til Cour. Nogle fortalte, at Herredsfogden, Hammerich, der, ligesom saamange andre Embedsmænd, havde

underskrevet Adressen til Kongen, blev kaldt ind i et Værelse og fik en Irettesættelse.

Næste Dag skulde jeg modtage Kongen ved Leddet til min Mark; jeg var slet ikke glad herover; men jeg skal ikke negte, det nu fornøiede mig at see, hvorledes min gode Hustru havde pyntet mit Ledsted. Stolperne vare smykkede med Grønt som to mægtige Piedestaler eller Fodstykker, paa hvilke der stod to meget store, aldeles hvidklædte Mænd, der toge sig ud som Gibsfigurer; de holdt Hver en stor Flagstang med det danske Flag imod hinanden saaledes, at de dannede en Port, hvorigjennem Kongen skulde kjøre. Dette var jo noget ganske Nyt og tog sig meget smukt ud; jeg kunde da ogsaa see, at det var Noget, Kongen syntes om. — Da jeg med Hatten i Haanden holdt tilhest ved Siden af Leddet, forlangte han at gjøre Holdt, hvorved han gav mig Leilighed til at ønske ham Velkommen. Jeg sagde ham nu, at det var ved Søllestedgaard, han befandt sig. „Søllested", sagde Kongen, „det er altsaa her, der bliver bygget en ny Præstegaard; kan man see den herfra?" — „Nei", svarede jeg, „men Kirken kan man see!" — Det forbausede mig, at han saaledes kunde orientere sig og vidste Besked om, at der her byggedes en Præstegaard. Jeg red nu ved Siden af hans Vogn, som kjørte i raskt Trav op imod Gaarden. Paa begge Sider af Veien stode Mænd og Kvinder i deres bedste Kisteklæder og med saa langt Mellemrum, at de netop, ved at holde i Haanden en 10 à 12 Al. lang Krans, kunde naae hinanden. Da Kongen kom op til Haveporten, stod Grethe der med sine to Børn og alle sine Gjæster, nemlig Etatsraad Clausen og Biskop Gads Familie. Kongen holdt atter stille og sagde et Par venlige Ord om, at Alt saae saa smukt ud. Senere, eller strax efter, red jeg ligeledes ved Dronningens Vogn, og,

da jeg var færdig hermed, følte jeg mig glad ved at have overstaaet det. —

Da Communalloven af 13de August 1841 var udkommen med Oprettelsen af Sogneforstanderskaber og Amtsraad, blev jeg valgt ind i dette sidste, og jeg var strax Formand i Sogneforstanderskabet for Søllested Sogn. Begge Dele laae, med den Foruddannelse og med de Kundskaber, jeg var i Besiddelse af, temmeligt over mine Kræfter: men i den Alder, hvori jeg var, kan man, naar man har Lyst til at arbeide og man kan anvende nogen Tid dertil, snart sætte sig ind i saadanne Forretninger. Hvad der strax faldt mig vanskeligt, var Sogneforstanderskabet, idet vor gode og kjære Sognepræst i over 30 Aar, Provst A. Brünniche, paa samme Tid afgik ved Døden. Han havde i ligesaa mange Aar været mit Fædrenehjems, mine Forældres og min trofaste Ven og deelt alle vore Sorger og Glæder med os. Som Prædikant havde han desværre en Maade at tale paa, der var saa uheldig, at man daarligt kunde følge ham og forstaae hans vistnok altid smukt og godt udarbeidede Prædikener; men, naar man var vant til ham og man holdt af ham, saa følte man sig opbygget ved at høre ham; og, naar jeg nu kommer til at tænke paa ham og paa den Periode af mit Liv, i hvilken han var vor Sognepræst, saa føler jeg, at en saadan Præst og Ven har jeg ikke havt siden, og det faaer jeg aldrig mere. Hvor hjerteligt han nu som gammel Mand tog Deel i den Lykke, der syntes at udfolde sig for mig, den unge Mand paa Søllestedgaard, ved Siden af min elskede Grethe, derom vidne efterstaaende Ord, som han ved min førstefødte Søns Hans Glud Henrik Gamst Jørgensens Daab udtalte saa smukt og saa rørende ved Middagsbordet paa Søllestedgaard:

Jeg kjender en Stue, fast inderlig kjær,
hvor Mennesker boede, mit Hjerte saa nær.
Høibaarne som Simple sad ved deres Bord,
og Talen d e r lød med velvise Ord.
Jeg kjender en Stue alvorlig som stor,
hvor elskende Hjerter, den Yndling og Mø,
tilsvored' ret værdigt at leve og døe,
hvor Taaren har rundet i Fromhed og Bøn,
hvor Liget laae blegt, da Aanden henfoer,
som virked saa herligt, saa from og saa stor.
Jeg kjender en Stue, hvor Minder skal boe
om Ædle, som leved og kjæmped saa troe
og nyde nu Hjertets velsignede Ro!
Jeg sad i den Stue vel mangen en Gang,
naar Klagen d e r lød og den brusende Sang;
jeg sidder der ikke saa ofte end meer;
thi Aarene rinde og Sneen er d e r.
I, Mange, som gjæsted den Stue saa skjøn,
hvor er I i Verden? Hvad blev Eders Løn?
Har Rosen vel glædet? Har Tornen vel saaret?
Har skuffende Verden vel stundom bedaaret?

I Stuen nu sidde de Ædlinge to;
de sidde der længe i Kjærligheds Bo!
De loved at virke og leve til Gavn
og ømt at formilde hvert trykkende Savn;
og længe skal Stuen end stande saa skjøn,
og Herren skal signe de Elskedes Bøn,
og Drengen skal voxe, og Navnet skal gjemmes,
og Dyden skal arves, og Kjærlighed fremmes.

Ja, saaledes talede han, den smukke, gamle Mand, og saaledes som han talede i daglig Omgang, saaledes var han en Mand, hvis Ord man kunde stole paa.

Det var mig derfor overordentlig ubehageligt, ja, sørgeligt, at han, da han døde, efterlod sig, saavidt jeg erindrer, 3 à 4 Aars Fattigregnskaber, som ikke vare reviderede, og hvorefter han havde circa 400 Rdl. tilgode. Førend Communalloven udkom, var det jo alene Præsten med et Par udvalgte Fattigforstandere, der bestyrede Fattigvæsenet og som skulde aflægge Regnskab for Provsten. Denne havde seet igjennem Fingre med den gamle Mand, som, alene for at skaane Beboerne, ikke vilde forhøie Fattigskatten, idet han haabede, at Underballancen næste Aar vilde kunne blive dækket af sig selv. Regnskaberne vare aldeles nøiagtigt og rigtigt førte, og det var fuldstændig tydeligt, at Præsten, som havde udlagt denne Sum af sin egen Lomme, havde disse Penge tilgode, hvorfor hans Enke ogsaa gjorde Fordring paa dem; men Sogneforstanderne, disse nye og mægtige Mænd, som nok troede, at Enken ikke vilde føre Proces herom, negtede paa det Bestemteste at betale hende dette Beløb, da Regnskaberne ikke i rette Tid vare aflagte og reviderede. Enken fandt sig saaledes i at tabe denne Sum. Jeg gjorde mig al mulig Umag for at overbevise Forstanderne om Uretfærdigheden i deres Fremfærd; men det var umuligt at komme nogen Vei med dem i den Sag. Dette var en stor Ærgrelse for mig og en svær Begyndelse som Formand for Sogneforstanderskabet.

En anden vigtig Sag bragte mig større Tilfredsstillelse i denne min Stilling. Efter Sognepræstens Død fik jeg den Idee, at dette Embede, med de 3 Kirker og een Sognepræst, burde deles i 2 særskilte Embeder, hvert med sin Sognepræst.

Da jeg omtalte denne Sag for Capellanen, Kaalund, var han ikke tilfreds hermed, eftersom han frygtede, at den skulde forstyrre hans Plan: at søge om, at der fra Sognekaldet aarlig maatte tillægges Capellaniet et noget større Tilskud. Han havde allerede talet med Provsten herom og faaet det Løfte, at denne vilde anbefale hans Ansøgning. Jeg blev imidlertid ved min Idee og udarbeidede nu et fuldstændigt Forslag om, hvorledes denne Sag kunde ordnes saaledes, at Søllested Sogn, der omtrent var lige saa stort som Skovlænge og Gurreby tilsammen, kom til at udgjøre det ene Præstekald og de to andre Sogne det andet, endvidere, hvorledes Capellanboligen med lidt Jord burde sælges til Hjælp ved Opførelsen af en ny Præstegaard i Søllested; dette med alle herhen hørende Omstændigheder gjorde jeg nøiagtigt Rede for. I Sogneforstanderskabets Navn indsendte jeg saa dette Forslag til Ministeriet, der meget kort efter tiltraadte og approberede det i alle dets forskjellige Puncter. Kaalund blev derefter udnævnt til Sognepræst i Søllested, og han var nu særdeles glad og tilfreds med, at der ikke var blevet taget Hensyn til hans Ansøgning.

Mit første Møde i Amtsraadet var formelig en stor Glæde for mig. Jeg blev her med den største Venlighed og Forekommenhed modtagen af dets Formand, min gamle Velynder, Kammerherre, Stiftamtmand Jessen, og jeg kom her sammen med Stiftets største og dygtigste Mænd, af hvilke jeg vil nævne Kammerherre, Grev Reventlow til Pederstrup, Baron Rosenørn-Lehn, Grev Knuth, Justitsraad Wilhjelm Øllingsøgaard, Provst Kofod Ancher i Østofte, Kammerraad Frederiksen Nybøllegaard, Forpagter Nyholm, Corselitze, o. s. v. Alle de brave og kjære Venner, som jeg senere har havt den Fornøielse at arbeide sammen

med i de 27 Aar, hvori jeg havde den Ære stadigt at være Medlem af Amtsraadet, ere saa mange, at de ikke lade sig opregne her.

Nogen Tid efter min Indtrædelse i Amtsraadet, modtog jeg fra Kammerherre, Stiftamtmand Jessen et privat Brev, hvori han spurgte, om jeg havde Noget imod at blive udnævnt til Landvæsens- og Tiende-Commissair og modtage den sædvanlige dermed følgende Rang som Kammerraad. Jeg tænkte mig strax, at jeg med Fornøielse skulde paatage mig alle de Forretninger, som fulgte heraf, men at jeg ikke ønskede Titelen. Da jeg fortalte min Svigerfader dette, var han ikke tilfreds hermed og forlangte paa det Bestemteste, jeg skulde svare med Tak, at jeg ogsaa vilde modtage Rangen. „At Du i den unge Alder, hvori Du er“, sagde han, „kan blive udnævnt hertil, er for Dig en saa stor Ære, at jeg aldrig før har seet Nogen i den Alder opnaae den, og, kan Du udføre Arbeidet, saa fortjener Du ogsaa Rangen.“ Jeg havde nu meest Lyst til at lade det blive ved min første Bestemmelse; men, da der netop paa den Tid imellem Folk paa Egnen var en meget stor Strid om, hvorvidt min Grethe skulde kaldes Frue eller Madam, saa var dette det Afgjørende, og Udnævnelsen paafulgte snart. Det var nu rigtignok temmelig voldsomt, saa Forretningerne strømmede ind paa mig, især i de første Aar, da det nye Amtsraad gav Anledning til en Mængde Landvæsens- og Tiende-Commissions Forretninger, og mine private Sager kunde let have taget Skade derved; men, saalænge jeg til Godsforvalter havde P. C. Clausen, der forresten ikke havde Noget med Avlingen at gjøre, saa var han i min Fraværelse udmærket flink til at gaae i mit Sted, hvilket især var nødvendigt paa den Tid, da jeg kun havde een Avlskarl.

Aarene 1842 og 43 vare ret gode; men jeg var dog ikke tilfreds med, at der ikke kunde blive Noget tilovers, saa at jeg kunde formindske min Gjæld. Det begyndte nu at see ud til, at Jorden dog var Noget værd, Indfæstningerne bleve nu meget høiere, og de Salg af Seleierbøndergaarde, man hørte om, viste dog en Fremgang. Jeg begyndte nu at speculere paa, hvormeget mine Bøndergaarde kunde være i Værdi, og det viste sig herved, at den Indtægt, jeg havde af mine Fæstegaarde, var langt ringere end Renten af den Sum, de maatte være værd, om jeg end langt under deres Værdi solgte Fæsterne dem. Med Hensyn til Fæstehusene, da stillede dette Forhold sig bedre, og, da jeg dengang desuden nødig vilde undvære det Hoveriarbeide, jeg havde af Husene, saa gik min Speculation kun ud paa Gaardene. Jeg talede strax med min gode Svigerfader om denne Sag; men han syntes nu slet ikke om min Speculation; „for det Første“, sagde han, „kan Du ikke beregne Dine Indtægter af Fæstegaardene efter den Indtægt, Du hidtil har havt i Indfæstninger, da denne rimeligviis i Fremtiden vil blive meget høiere, ligesom Du heller ikke kan beregne, hvorledes Kornpriserne ville blive; for det Andet er det Dig en Umulighed at sælge en eneste Bondegaard, da Alt er pantsat i Dine Prioriteter.“

Hvorledes jeg skulde overvinde disse Vanskeligheder, det saae jeg mig rigtignok aldeles ikke i Stand til at klare i Øieblikket; men jeg kunde ikke lade være med at speculere herpaa. Jeg kom da paa den Tanke at gjøre Fæsternes nuværende Landgildekorn i Penge efter de sidste 10 Aars Capitelstaxt og beregne dette som en Arvefæsteafgift, der skulde lægges paa Kjøberne saaledes, at der sikkredes Hovedgaarden de samme Indtægter, saa at Pantet derved ikke forringedes for Prioritetshaverne. Men ved at sælge til Arvefæsteeiendom,

var det efter den daværende Lovgivning paalagt Godseierne fremdeles at indestaae for og opkræve de kongelige Skatter, ligesom de ogsaa skulde vedblive at være Skifteforvaltere paa Godset og bestyre Lægdsvæsenet. Jeg tænkte da paa, om man ved Hjælp af Stænderne kunde faae en ny Lov, der forandrede disse Forhold. Hvorledes skulde man nu gribe denne Sag an? Derom bestemte jeg mig til snarest muligt at tale med Grev Knuth. Han sagde mig strax, at, for at opnaae Det, jeg ønskede, behøvedes der ingen ny Lov, da Ministeriet kunde give mig Bevilling dertil. Han betroede mig forøvrigt som en Hemmelighed, at han speculerede paa det Samme som jeg og var ifærd med at indgive Ansøgning om de samme Forandringer i Lovgivningen, som jeg ønskede. Dette forbausede mig særdeles, men kunde ikke Andet end bestyrke mig i min Plans Rigtighed. Men der var nu Meget at gjøre og Meget at forberede, inden man kunde tænke paa at realisere en saadan Plan. Paa samme Tid, som jeg talede med Knuth om denne Sag, kom jeg til at meddele ham hvad jeg havde oplevet paa min Fyens-Reise 1839, om mit Besøg hos Dons paa Hesselagergaard og om det Brandassuranceselskab for Løsøre og Effecter, som var oprettet paa Fyen, og jeg foreslog ham, at vi skulde tænke paa at faae oprettet et saadant Selskab for Laalands-Falsters Stift. Med største Lyst og Iver greb han denne Idee og sendte strax Bud efter sin Godsforvalter Petersen, der var fra Fyen. Petersen kjendte meget godt Sagen derovre, og det blev strax bestemt, at han skulde skrive til en af sine fyenske Bekjendte og faae en Afskrift af Lovene for deres Selskab. I den Hensigt at see, om der var nogen Interesse her i Stiftet for denne Sag, blev der kort efter indbudt til et Møde i Saxkjøbing, og det viste sig her, det var meget let at bringe den igang.

Der blev strax valgt en Comitee, som skulde gjøre Forslag til Lovene, og snart efter sammenkaldt en Generalforsamling, hvor Selskabet constituerede sig, vedtog Love og valgte sine Embedsmænd. Denne Dag var en stor Fornøielsesdag for mig, og jeg kan aldrig glemme den. Jeg seer endnu den gamle Kammerherre Rosenørn-Lehn og den unge Grev Knuth-Knuthenborg bekjæmpe hinanden. Dette Selskab var nu saadan en begyndende offentlig, selvstændig Virksomhed til Landets Bedste, hvor Folket selv tog Initiativet. Det var Noget, som interesserede mig særdeles meget. Efter endt Forretning var der en stor Fællesspiisning, hvor det gik meget morsomt til. Med en mageløs Munterhed afløste den ene Skaal den anden. Jeg skulde naturligviis ogsaa med; men, som sædvanligt, stammede jeg i det. Knuth sagde dog: „Det er rigtigt, det er sandt!", og saa var jeg fornøiet. Efter Bordet blev man endnu ved med at holde Taler og drikke Skaaler, og, da jeg saae, der kom endnu mere Champagne frem, tænkte jeg: „Nu er det vist bedst og paa den høie Tid, Du kjører hjem til Din Grethe." Da jeg vidste, man vilde holde mig tilbage, sneg jeg mig bort, uden at sige Farvel, og fik fat paa min Kudsk Fritz. Det var Kaneføre, og jeg brugte min lille Enspænderkane. Jeg kom ogsaa afsted, udenat Nogen mærkede det, og jeg kjørte nu ganske langsomt den lange Vei. Da jeg var i Nærheden af Maribo, foer, inden jeg mærkede det, en Knubslæde i fuldt Firspring forbi mig. „Hvem var dog det?" spurgte jeg. „Det var Grev Knuth og Aagaard", svarede Fritz. „Kan de blive saadan ved", sagde jeg, „vil de snart være hjemme", og jeg fortsatte ganske roligt min Tour. Da jeg kjørte igjennem Maribo og kom til den gamle Gjæstgivergaard lige over for Kjøbmand Krøyer, holdt en Slæde tværsfor paa Gaden,

saa at jeg ikke kunde komme forbi. Knuth og Aagaard stode i Døren og loe og sagde, at jeg skulde komme ind. Der var ingen Vei udenom; mer der var nu heller ingen Champagne at faae i Gjæstgivergaarden; man maatte kalde Krøyer op af Sengen, og han kom villig og smilende med et Par Flasker Champagne under Armen og et Kræmmerhuus med Rosiner og Mandler til os gale Mennesker. Han saae saa mageløs fornøiet og mildt til os, og vi drak nu et Afskedsbæger sammen, ved hvilken Leilighed Aagaard sagde, det var min Skyld, vi vare komne derud. Efter dette Slutningsbæger havde Justitsraad Wilhjelm taget min Hue, og jeg maatte kjøre hjem med hans; men vi kom dog nu vel afsted, og jeg var glad, da jeg, nogenlunde ædru, naaede hjem til min kjære Grethe.

Dette Brandassuranceselskab har virket til uhyre Nytte for Stiftet; men der var strax fra Begyndelsen af en meget stor Feil i dets Love, ifølge hvilke Fæstebønderne ikke havde Stemmeret paa Generalforsamlingen. Dette fremkaldte stort Misnøie fra deres Side, og, da den Generalforsamling, som blev afholdt i denne Anledning, og som var meget stormende, ikke vilde forandre Lovene, gik de saa at sige Alle ud af Selskabet. Desværre blev denne Sag, efter min Mening, ikke af de større Godseiere taget paa rette Maade; ellers troer jeg, Selskabet vilde have kunnet omfatte alle Landmænd i hele Stiftet, hvilket havde været meget bedre end nu, da der bestaaer flere Selskaber.

Paa den Tid interesserede jeg mig ogsaa særdeles meget for vort oeconomiske Selskab, og der var en saa almindelig Interesse for disse Selskaber, at man ligefrem betragtede vore Møder og Generalforsamlinger som vore bedste Fornøielsesdage, hvor ingen Mand af Betydning udeblev, naar det nogen-

lunde var ham muligt at komme. Ak, hvor forandret! Det er mig nu en Pine, naar jeg synes, at jeg dog engang imellem bør møde ved det oeconomiske Selskabs Generalforsamling, og jeg troer, det gaaer de Fleste, ja maaskee Alle, som mig. Mon dette engang kan forandre sig? Jo, jeg troer det! Men det bliver rimeligviis ikke i den allernærmeste Fremtid.

Da det paa den Tid ikke var tænkeligt, at nogen Bonde skulde gaae ind i det landoeconomiske Selskab, oprettede jeg et saadant lille for Søllestedgaards Gods Bønder, hvor hver gav et ubetydeligt Contingent og jeg et temmelig stort; i Forbindelse hermed stod et Læseselskab, fornemmelig med landoeconomiske Skrifter, men ogsaa andre gode Bøger, som f. Ex. Ingemanns Romaner og Holbergs Comoedier. Her blev nu uddeelt Præmier for de bedst behandlede Brakmarker og for det bedste Creaturhold. Dette lille Selskab havde jeg megen Fornøielse af i nogle faae Aar indtil 1848, da de fleste af mine Fæstebønder bleve gjorte gale af Bondevenneselskabets Førere. Det blev nu indbildt dem, at de ikke maatte læse nogen af de Bøger, jeg sendte dem, og at de paa ingen Maade maatte kjøbe deres Gaarde efter mit Tilbud, da deres Førere nok skulde skaffe en Tvangslov, hvorefter de vilde faae bedre Kjøb. Det var meget sørgeligt for mig, da jeg opdagede, at mange af de Bønder, som tidligere havde viist mig stor Tillid, nu ikke vilde have Noget med mig at gjøre, og jeg saae mig derfor nødsaget til at ophæve dette lille Selskab. Den Skade, som Bondevennernes Førere dengang gjorde Fæstebønderne over hele Landet, var og er storartet og uberegnelig. Dette var min første politiske Skuffelse; senere har jeg havt mange af den Slags.

Da jeg i Slutningen af 1843 var færdig med mine Be-

regninger over, hvorledes det vilde betale sig at sælge mine Fæstegaarde til Eiendom istedenfor at beholde dem som Fæstegaarde, faldt det mig ind at forelægge denne Plan for Justitsraad Wilhjelm paa Øllingsøgaard, der var en for sin Dygtighed saa almindelig agtet Mand, at det kunde interessere mig særdeles at høre hans Mening herom; men han fraraadede mig paa det Bestemteste at indlade mig herpaa. Han formelig gjorde min Plan latterlig og sagde blandt Andet: „Hvad er der ved at eie en saadan nogen Hovedgaard, naar Bondergodset er bortsolgt?“ Jeg indlod mig aldeles ikke paa at besvare dette Spørgsmaal eller iøvrigt paa at forsvare min Plan; men jeg tænkte og overveiede og kunde ikke komme fra den, og jeg vilde nu ogsaa forelægge min Svigerfader den. Det glædede mig særdeles meget, at han strax var villig til paa det Omhyggeligste at drøfte den. Han maatte da indrømme, at, naar jeg kunde opnaae de af mig anførte Priser paa Gaardene, vilde det være fordeelagtigt at sælge; men han ansaae dette for umuligt, ligesaa vist som han troede, at jeg ikke kunde opnaae mine Prioritetshaveres Tilladelse dertil eller de Begunstigelser, som jeg ventede ved en Bevilling hos Ministeriet. „Men“, sagde han, „dersom det nu trods min Formodning skulde lykkes Dig at gjennemføre den Plan at sælge Dit Bondergods, hvortil vil Du saa bruge de Penge, Du faaer herfor?“ Med nogen Undseelse og Frygt for, at han ikke skulde synes om min Plan i saa Henseende, svarede jeg dog ganske oprigtigt hvad jeg havde forestillet mig. Da det kunde tænkes muligt, at Landeiendommene i Tiden kunde stige, saa meente jeg, at jeg, efterhaanden som jeg solgte Bondergaardene, for den Sum, jeg herved fik ind, vilde kjøbe anden Eiendom, hvorover jeg kunde have fri Raadighed. „Ja, tænkte jeg det ikke nok“, sagde han; „men dette er jo

uhyre farligt.“ — Det meente jeg dog ikke; naar jeg blot holdt mig strængt til det Princip: ikke at kjøbe for større Sum, end jeg havde solgt for, da var det kun at ombytte Fæstegods med anden Eiendom. „Det har Du paa en Maade Ret i“, svarede han; „men Fristelsen kan være stor; nu er jeg gammel og svag og kan ikke hjælpe Dig hermed; tænk Dig nu Vanskelighederne ved Bestyrelsen af saadan Eiendom, som Du kjøber; ja, jeg kan kun nu bede Dig af mit fulde Hjerte, kjære Laurits, vær forsigtig, hold Dig Din Faders Exempel for Øie, og gjør saa i Guds Navn, som Du synes; jeg vil stole paa Din Flid og Din Besindighed.“ Jeg var nu meget tilfreds med Udfaldet af denne Samtale og gjorde mig saa færdig til sidst i November at reise til Kjøbenhavn for at tale min Sag, deels i Ministeriet, deels for mine Prioritetshavere, hvortil jeg nu havde alle mine Papirer i Orden. Dette var den sidste Conference om Forretninger, jeg havde med denne elskelige Mand, og hvormeget maa jeg ikke endnu takke ham i hans Grav for Alt, hvad han har været for mig!

I Kjøbenhavn, hvor jeg boede hos Gamst, mødte jeg langt større Imødekommenhed, end jeg havde ventet, og det saavel i Ministeriet som hos Prioritetshaverne, og jeg saae strax, at jeg vilde opnaae Alt, hvad jeg kunde vente og hvad jeg haabede, saa at der fra den Side aldeles Intet var til Hinder for at føre min Plan igjennem. Gamst, som var en af Prioritetshaverne, viste sig overordentlig villig og forekommende imod mig, og, medens jeg var hos ham, blev der arrangeret et stort Herremiddagsselskab. Dette var nu temmelig sædvanligt, naar vi besøgte ham, og det er endnu meget interessant for mig at tænke tilbage paa de mange

sjældne og store Mænd, jeg ved saadanne Leiligheder har gjort Bekjendtskab med i Gamsts Huus.

Desværre fik jeg nu et meget sørgeligt Brev fra min elskede Grethe, hvori hun meddeelte mig, at hendes kjære Fader i de sidste Dage var bleven meget syg af sit gamle Onde, og han bad mig om ikke at blive for længe borte. Grethe skrev: „Kom endelig, saa snart Du kan; thi jeg frygter, han har ikke mange Dage tilbage!“ — Dette kunde jeg dog ikke tænke mig; men Gamst sagde: „Det er vist meget farligt, og jeg vil reise med Dig, naar Du bestemmer det.“ Jeg gjorde mig nu saa hurtigt som muligt færdig til Hjemreisen, og Gamst og Fru Pouline Lund fulgte mig lige til Halsted Præstegaard. Vi traf min kjære Svigerfader meget daarligere, end jeg havde troet. Det smukke Venskabsbeviis, Gamst og Fru Lund gave ved at komme og see til ham paa hans Dødsleie, var en stor Glæde for ham; men frelse ham fra Døden, det kunde Ingen, og dette saae han og var forberedt derpaa. Som han havde levet, saaledes døde han. Hvorofte har jeg ikke under Livets forskjellige og alvorlige Tilskikkelser hørt ham sige: „Det staaer Alt i Guds Haand“; saaledes hengav han sig nu i fuldt Haab, med Tro paa Naade og i Tilfredshed, til sin Gud og Frelser. Saa skjøn, som han i Livet altid havde staaet for mig, saa skjøn var han nu i Døden. Der kunde i visse Øieblikke komme ligesom en stærk Uro over ham, hvori han udbrød: „Bed for mig!“, og det var, ligesom han især ønskede og stolede paa sin elskede Datter Grethes Forbøn, men derefter kunde han igjen være saa tilfreds og tillidsfuld; ja, det var en skjøn Død, han fik, da han Aftenen før sin elskede, trofaste Hustrues Fødselsdag opgav sin Aand.

Det virksomme og velsignede, skjønne Samliv, jeg havde

havt med denne Mand, er der maaskee Faae, som opleve Mage til, og man kan være sikker paa, at et saadant Samliv opnaaer man kun eengang; det har været til stor Glæde, Nytte og Velsignelse for mig i mit hele Liv indtil denne Dag. Det var altsaa en meget stor Sorg for min elskede Hustru og mig at miste ham; men vi sagde nu til hinanden, som han saa ofte havde sagt til os: „Det staaer Alt i Guds Haand."

Altfor snart kom jeg til at føle, at nu stod jeg ene uden mandligt Raad. I de allerførste Sorgensdage betroede min elskede Grethe mig, at hendes Fader paa sit Dødsleie, medens jeg var i Kjøbenhavn, havde sagt hende, det var hans sidste Ønske, at hans trofaste Hustru efter hans Død ved Naadensaarets Udløb kunde flytte ind og med sin ugifte Datter Lotte, som var forlovet med Dr. Schlegel, boe hos os paa Søllestedgaard, og det var derfor ogsaa hendes Ønske, at vi skulde trøste hendes kjære Moder med, der fra vor Side Intet var til Hinder derfor. Dette Ønske kom nu aldeles bag paa mig. Jeg havde ikke tænkt mig, at noget Saadant havde været min Svigerfaders Tanke eller Begjær. Med den Pension, min Svigermoder vilde faae, og med de Midler, min Svigerfader efterlod sig, kunde hun jo leve et selvstændigt Liv, hvor det skulde være. Jeg kunde derfor ikke strax gaae ind paa denne Plan og maatte have Betænkningstid. Det kunde jo desværre ikke være Andet, end dette, at jeg maatte overveie Sagen, forøgede Sorgen for min elskede Grethe og hendes Moder, som da ogsaa for mig; ja, det blev nogle tunge og svære Betænkningsdage, som vare meget vanskelige for mig at komme over.

Jeg havde hidtil været saa ubeskrivelig lykkelig og glad ved min velsignede Hustru, og jeg troede ligefrem, at jeg

ikke alene havde gjort hende lykkelig, men at jeg ogsaa havde været saa heldig, bedre end hendes Forældre, at indgive hende Mod og Kraft til at modstaae det Sygelige og Svage, som hun havde liidt af under sin Opvæxt, i hvilken Tid jeg troede, hendes Forældre i deres store Kjærlighed til dette velsignede Barn havde behandlet hende paa en altfor ængstelig Maade. Vi havde været saa aldeles enige i vore Børns Opdragelse, ja, i Alt! Alting havde hidtil været saa lykkeligt for os. Det kunde derfor ikke Andet end i høi Grad ængste mig at tænke paa at tage en Svigermoder og Svigerinde i Huset til dem, vi allerede havde: Tanter i to Led, min Moders Søster og min egen Søster. Hvem skulde jeg nu tale med herom? Skulde jeg raadføre mig med Gamst? Nei, der var Ingen, jeg kunde overveie denne Sag med — Gud være lovet, Ingen — uden min elskede Grethe! Med hende kunde jeg tale, og hun med mig, og dette var og har altid været vor Lykke. Vi kunde i Ro og i Kjærlighed drøfte dette vigtige Anliggende sammen og veie hinandens For og Imod. Hendes Ønske var jo let at see; men hun trængte ikke paa for at faae det opfyldt, hun overlod helst Afgjørelsen til mig. Man kan og bør jo som oftest i Livet lade sig lede af sit Hjerte; men man maa aldrig glemme at bruge sin Forstand. Jeg benyttede nu begge Dele, saagodt jeg forstod, og jeg bøiede mig og bestemte mig til at følge og opfylde min gode Svigerfaders Ønske. Gud være lovet, jeg har aldrig fortrudt det! — Vi vilde jo nu Alle hverandres Vel, og saa hjalp Herren os, og Alt gik saa godt og saa lykkeligt som muligt. Men det skal ogsaa siges — thi det er Sandhed: en kjærligere, forstandigere og mere opoffrende Bedstemoder i Børnenes Hjem har jeg ikke kjendt, og som saadan blev hun ogsaa anseet og agtet af

Alle, der saae det, og af os fik hun Gjengjæld i Kjærlighed og Omhu, lige indtil sin Død — denne smukke Død, der staaer saa velsignet, skjøn og uforglemmelig for os Alle. Mærkeligt nok, senere har min kjære, gode Grethe sagt mig, naar vi have omtalt de Sorgens Dage efter hendes Faders Død: „Det var vistnok meget heldigt, at vi dengang forlangte Betænkningstid; ellers havde det vanskeligt kunnet gaae saagodt."

Samtidig med den Tids Sorger og Bekymringer indtraf nu ogsaa Noget, som greb dybt ind i min Virksomhed og mit daglige Liv, det nemlig, at Poul Christian Clausen, som i 8 Aar havde været min og 8 Aar forud min salig Moders Godsforvalter, fik Tilbud om at blive Godsinspecteur hos Grev Einar Reventlow, der havde kjøbt store Eiendomme i Sverrig. Dette var et saa smukt og saa stort Tilbud, at han for sin Fremtids Skyld burde modtage det. — Efterat jeg nu i 16 Aar havde arbeidet sammen med dette flinke og dygtige Menneske, hvem jeg og min Hustru holdt af som en Broder, var det ikke nogen let Sag for mig at give Slip paa den Hjælp, han kunde yde mig under alle de store Planer, jeg havde i mit Hoved, deels med Hensyn til min Eiendoms Forbedring, deels med Salget af Bøndergodset. Jeg maatte altsaa tage mig alvorligt sammen; thi jeg saae nu, at al den Hjælp i Raad og Daad, der med saamegen Interesse og Kjærlighed i saamange, mange Aar var ydet mig, den kunde jeg aldrig mere faae, og det var jo dog forunderligt, at jeg nu paa eengang var ene om alt Det, jeg var vant til at tale med min Svigerfader og med P. C. Clausen om. Dette kunde dog paa ingen Maade forknytte mig; det var meget mere en Spore for mig til selv at tage alvorligt fat paa Alt, og deri fandt jeg en god Støtte hos min kjære,

forstandige Hustru. I Stedet for Clausen fik jeg til Godsforvalter Bonn, der med Hensyn til det daglige Selskab var en complet Contrast til Clausen.

I Marts 1844 sammenkaldte jeg alle Godsets Fæstebønder og meddeelte dem min Bestemmelse om at overdrage dem deres Fæstegaarde tilsalgs; til dem holdt jeg da en lang Tale, som jeg havde nedskrevet iforveien, og hvori jeg udviklede det Fordeelagtige og Hensigtsmæssige ved Eiendom fremfor ved Fæste og hvorledes det kunde blive nyttigt baade for dem og for mig, om de nu vilde gaae ind paa min Plan. Det interesserer mig nu ret meget at see hvad jeg dengang sagde dem, og jeg maa deraf fremhæve Følgende: Jeg gjorde dem bekjendt med, at jeg efter grundig og moden Overveielse var overbeviist om, at alle Gaardfæsterne paa Godset kunde være særdeles vel tjente med at kjøbe deres Gaarde for den Priis, jeg havde ansat og vurderet hver enkelt til, en Priis, som jeg ogsaa troede, jeg selv kunde være tjent med. Jeg forsikkrede dem om, at det ved denne Plan havde været en Samvittighedssag for mig at see hen til at fremme Fæsternes og derved ogsaa mit Fædrelands Vel, og at det var mit inderligste Ønske at føre dem frem til Velstand og til at blive lykkelige Selveiere. Det var derfor ogsaa nu min faste og bestemte Beslutning, at jeg herefter ikke vilde fæste nogen Gaard bort, men kun sælge.

Ved Vurderingen af Fæstegaardene havde jeg benyttet forstandige, upartiske og sagkyndige Mænd, som havde fastsat enhver enkelt Gaards Værdi til hvad den under alle Omstændigheder uden Besætning absolut maatte indbringe i Handel imellem Mand og Mand, og fra denne Sum vilde jeg nu trække en Trediedeel, saaledes f. Ex., at, naar en Gaard var

vurderet til 6000 Rdl., solgte jeg den til Fæsteren for 4000, og jeg forlangte aldeles ingen Udbetaling. — For flere af de yngre Fæstere havde jeg endog slaaet langt Mere end en Trediedeel af, og hos Mange var jeg gaaet ned til det Halve. Det var saaledes aldeles tydeligt og klart, at der Intet var iveien for, at enhver af Fæsterne nu med stor Fordeel kunde blive Eier af sin Gaard, naar han kun selv vilde. Jeg betydede dem Alle saa tydeligt og klart som muligt, at, dersom de ikke nu gik ind paa dette mit første og billige Tilbud, saa vilde Priserne senere, efterhaanden som Fæsterne bleve ældre og deres Fæsteret saaledes blev af mindre og mindre Værdi, blive langt høiere, uden Hensyn til, hvorledes Conjuncturerne til den Tid maatte være. Naar de nu ikke benyttede mit billige Tilbud, hvorved de havde den allerstørste Udsigt til og Sandsynlighed for at blive meget velhavende Selveiere, saa var det ikke min Skyld, naar de senere paa Grund af Kjøbesummens Forhøielse havde Vanskelighed ved at kjøbe, og, kunde det saaledes muligen blive svært for deres Børn at komme i Besiddelse af deres Fædrenegaard, saa vilde dette ikke være min Skyld. Derfor havde jeg nu tilbudt dem deres Gaarde uden nogensomhelst Udbetaling og saa billigt, at Enhver kunde kjøbe. Jeg gav dem nu Betænkningstid til 1ste August; saa længe vilde jeg staae ved mit Tilbud. De havde 4 Maaneder til at overveie Sagen i; men til den omtalte Dag havde kun 3 af de 45 Gaardfæstere modtaget mit Tilbud. Iblandt disse var Peter Søegaard i Troelseby den Første, der kjøbte. Der var den Mærkelighed herved, at, da de andre Gaardfæstere i Troelseby fik Priserne at vide paa de forskjellige Gaarde i Byen, forundrede de sig over, at P. Søegaards var vurderet høiest, til 4000 Rdl., og de sagde da, at, naar han kunde kjøbe, saa

kunde de Alle; thi hans Gaard var den ringeste i Byen; desuagtet kjøbte han, men ingen Anden der. Han solgte nu nogle Parceller fra Gaarden, men beholdt circa 50 Tdr. Land. For disse Parceller fik han accurat Kjøbesummen, 4000 Rdl., og kort efter solgte han selve Gaarden og fik 4000 Rdl. for den. Den kostede altsaa det Dobbelte af hvad jeg havde forlangt for den. For sine 4000 Rdl., som han nu havde tjent, kjøbte han sig en bedre og større Gaard i Stokkemarke Sogn og er bleven en velhavende Mand. Lignende Exempler kunde jeg fortælle mange af.

Allerede i det følgende Aar, 1845, begyndte Fæsterne nu at fortryde, at de ikke vare gaaede ind paa mit første og billige Tilbud, og Nogle bestemte sig til, baade i 1845, 46 og 47, at kjøbe til noget forhøiede Priser; men, efterhaanden som Landeiendommene bestandig vare i Stigning, maatte ogsaa jeg forhøie mine Salgspriser.

Der indtraf nu nogle Aar, i hvilke min Hustrus Helbred var meget daarligt, og jeg frygtede alvorligt for hende. Det syntes, som om Lægerne herhjemme ikke ret vare paa det Rene med, hvori Sygdommen bestod. Især var hun, efterat hun havde født vor Søn Laurits til Verden, meget svag. Gamst tilraadede indstændigt, at vi skulde consultere en Læge i Kjøbenhavn, og inviterede os til at boe hos ham; vi fulgte hans Raad, og det var en Lykke for os. Men i flere Aar maatte disse Consultationer gjentages; vi boede da snart hos ham, snart hos min Broder Christian, og Grethe kom altid styrket hjem. Under disse forskjellige Ophold i Kjøbenhavn knyttede vi et endnu inderligere Venskab med min Svigerfaders gamle Ungdomsven Gamst og ligeledes med hans Søstersøn Lund og dennes Hustru, Fru Pouline Lund, som nu forestod Gamsts Huus. Efterat Gamst

havde mistet sin kjæreste Ven, min Svigerfader, var det, som om hans tidligere Venskab og Kjærlighed for ham nu faldt paa min gode Hustru og mig, og fra vor Side var det naturligt, at vi følte os saa inderligt hendragne til ham, der havde været vor Velgjører og ligefrem havde skabt den Lykke, vi nu nød paa Søllestedgaard; men uden Hensyn til alt Dette, var han af en saa ædel, god og smuk Characteer, at man, naar man lærte ham at kjende, ikke kunde Andet end elske ham. Naar jeg nu seer tilbage paa det ikke ganske ringe Bekjendtskab, jeg har gjort i mit Liv, saa har jeg sikkert ikke truffet Nogen, der i personlig Elskværdighed kunde sættes over ham og næppe ved hans Side. Det var derfor saa naturligt, at Venskabet imellem ham og os i de mange Aar fra min Svigerfaders Død 1844 indtil det mærkelige Aar 1852, som jeg haaber senere at komme til at omtale, udviklede sig bestandig dybere, inderligere og fortroligere. I denne lykkelige Periode af mit Liv besøgte han os mange Gange paa Søllestedgaard og glædede sig med os ved at ride, spasere og kjøre i vore Marker og Skove og der see min Virksomhed, ligesom ogsaa vi kunde besøge ham saa ofte, som vi bare havde Tid og Raad dertil, og derved kunde vi i rigt Maal nyde alle Hovedstadens Glæder og fornemmelig hans, mine Brødres og mange andre kjære Venners Selskab. At alt Dette bidrog til vor Lykke og vor heldige Udvikling, er let at forstaae. Naar man nu vil tænke sig vort dengang meget tarvelige Hjem i det gamle Huus paa Søllestedgaard, saa maa det vel nok kaldes undskyldeligt, om vi, med vort Venskab og Kjærlighed til denne Mand, ogsaa glædede os ved og maaskee vare stolte af, at vi i ham havde til Ven en saa riig og anseet Mand i Kjøbenhavn. Med hans Søstersøn Lund og dennes Hustru Pouline stode vi ogsaa paa en

meget venskabelig Fod. Vi vare „Dus“ med ham, ligesom med Gamst, og, uforstyrrede af Nogetsomhelst, nøde vi vore Glæder sammen. Skjøndt det var Lunds Hustru, der forestod Huset, var der aldrig Andet at mærke, end at vi for hende og Lund var ligesaa velkomne der som for Gamst. Og hvor god og opoffrende var hun ikke imod min kjære Grethe, der i en lang Tid laae meget syg paa deres Landsted Ordrupshøi. Dog kunde det ikke være Andet, end at vort Venskab for Gamst stod høiest; til ham følte vi os i en ubetalelig Gjæld, og hans Person maatte altid blive os den kjæreste.

Efterhaanden som jeg i Aarene 1846 og 47 havde solgt flere Bøndergaarde til langt høiere Priser end efter mit første Tilbud, var det let at indsee, at mit Fæstegods var meget Mere værd, end efter min første Beregning. I disse Aar kom en Mand, Chr. Priergaard, Søn af mine Forældres gamle Godsforvalter, meget ofte til mig. Han eiede en temmelig stor Bondegaard i Kuditse, som han drev udmærket godt, og var saaledes efter den Tids Viis en ret velhavende Mand. — Ligesom sin Fader fremhævede han paa den rene Sandheds Bekostning det Morsomme; han vilde forresten intet Menneske noget Ondt, tværtimod var han yderst tjenstvillig og velvillig imod Alle; men paa Grund af ovennævnte Svaghed blev han dog ofte misforstaaet og bedømt strængere end nødvendigt. Forresten var han en Mand med en udmærket god Forstand paa mange Ting, og han var inde i endeel offentlige Forretninger, hvorved han ofte kom mig til Hjælp og Nytte. Han spillede en ganske udmærket L'hombre, hvilket ogsaa morede mig særdeles meget. Jeg havde benyttet mig af hans Sagkundskab og Dygtighed i at bedømme Eiendommes Værdi, og han havde saaledes vurderet hver enkelt Fæstegaard paa

Godset, forinden jeg tillod Fæsterne at kjøbe. Det interesserede ham nu at see, hvorledes jeg, ifølge Eiendommenes stigende Værd, solgte til forhøiede Priser, men i Særdeleshed, hvorledes jeg i de sidste 10 Aar havde forbedret Søllestedgaards Avling, og det ligefrem forbausede ham nu at gjøre Bekjendtskab med min Besætning af Køer og Heste og med, hvorledes Markerne vare komne til at see ud. Han boede ikke langt fra Rudbjerggaard og kom ofte til Baron Knuth, som eiede denne. Den var drevet meget daarligt, og jeg kunde beregne, at det Høieste, Baronen kunde have i reen Indtægt om Aaret af den i saa mange Henseender udmærkede Eiendom, var 3 à 4000 Rdl.; han havde nemlig Intet ud af Skovene og Avlingen, men kuns af Bøndergodset, som han dog tidt blev snydt for. Da han nu i det Hele levede et meget ulykkeligt Liv paa Rudbjerggaard og var saa ilde liidt, at man om Natten skjød ind ad Vinduerne til ham, saa han maatte lade gjøre Egevinduesskodder til sin Beskyttelse, og da dertil kunde føies flere andre for ham uheldige Omstændigheder, saa antog jeg det for rimeligt, at denne Mand maaskee var villig til at sælge sin Eiendom og forlade et Sted, hvor han maatte føle sig saa ulykkelig, som man skulde synes, nogen Mand kunde være. For sine første Prioriteter i Eiendommen havde han overtaget den efter Etatsraad Dons's Fallit, saavidt jeg veed, i Aarene 1816 eller 18, og han havde aldeles ingen Gjæld paa den. Jeg troede nu sikkert, at han paa ingen Maade kunde finde paa at forlange Mere end 300,000 Rdl. for den. Men at tage hen til ham og gjøre noget Bud, det ansaae jeg ikke for klogt, hvorimod jeg meente, at man ved Andre burde see at faae ham selv til at gjøre et Forlangende, og man turde vel antage, at han til Grund for et saadant maatte lægge sine Indtægter. Jeg

gjorde nu den Aftale med Priergaard, at han skulde forsøge, om han kunde faae Baronen til at nævne en Sum, for hvilken han var villig til at afhænde Eiendommen. Men uagtet samme Baron erklærede sig villig til at sælge og forlade Rudbjerggaard, og det saaledes saae ud til, at denne Sag kunde gjennemføres, saa var det dog en Umulighed at faae ham til at nævne nogen Sum. Mange gjentagne Forsøg havde altid det samme Udfald. Priergaard fortalte mig nu, at en Procurator i V. var den Eneste, som havde nogen Indflydelse paa Baronen, og han var overbeviist om, at denne Mand, som han ofte havde seet paa Rudbjerggaard, vilde kunne skaffe en fordeelagtig Handel i Stand, naar man bød ham en anstændig Sum herfor. At gaae den Vei og benytte saadanne Midler var altfor meget imod min Følelse i Retning af at handle ærligt, til at jeg kunde gaae ind herpaa. Hvor stort end mit Ønske var om at gjøre en saadan Handel som denne, hvorved der var Udsigt til at tjene mange Penge og skaffe mig en stor Virksomhed, som det syntes mig selv, jeg havde Forstand paa, saa var dette mig dog en Umulighed, og jeg kunde ikke engang bringe det over mit Sind at tage hen til denne Mand for at tale med ham om Sagen.

Nu kom Aaret 1848; det skulde nok for en Tid bringe mig saavelsom alle danske Borgere paa andre Tanker end Eiendomsspeculation. Hvorledes dette Aar, som og 1849 og 50, gik og hvilken Indflydelse disse Aar havde paa mit Fædreland og det danske Folk, det formaaer min Pen ikke at beskrive — derom have vi ogsaa mange gode Bøger og Skrifter, saa jeg vil kun omtale hvad der nærmest kom til at vedrøre min Familie og mig selv.

I Marts 1848 var jeg i Kjøbenhavn og tilstede i det første Folkemøde i Casino, hvor jeg hørte Orla Lehmann,

Tscherning og Goldschmidt, og den Sidste havde den gale Mening, at man skulde raadspørge Slesvigerne. Jeg reiste samme Aften og om Natten lige til mit Hjem for at kunne overvære min elskede Hustrus Fødselsdag. Hvad der saa i de følgende Dage passerede i Kjøbenhavn og Slesvig-holstenernes Revolution læste jeg om i Aviserne. Krigen og det landsforræderiske Oprør vakte jo en mærkelig Fædrelandsaand. Alle, Høie og Lave, vare beredvillige til at gjøre Opoffrelse efter bedste Evne. Blandt de mange forskjellige Opfordringer om at yde Bidrag til Krigen og til Fædrelandet stilledes nu ogsaa en til Godseierne om at danne et Corps af beredne Herregaardsskytter, som man troede i denne Krig vilde gjøre megen Nytte. Efter Aftale med min Godsforvalter Bonn og min Skovfoged Knuthsen bestemte jeg mig til at stille disse To som saadanne Skytter og udrustede dem tilhest med en Riffel og en dertil bestemt angiven Uniform. Denne fandt jeg senere efter Krigen passende for min Kudsk og Tjener, og jeg er bleven ved med at beklæde disse saaledes, hvorved jeg undertiden mindes hine Dage. — Vi toge nu Afsked med de to Skytter, og det ikke uden vemodige Følelser; jeg seer endnu det Syn, da de red ud af Gaarden og ud ad den lange Allee igjennem Skoven, den Ene, Bonn, paa en udmærket god, bruun Hoppe, og Knuthsen paa den graae Hest, som var min Søn Hans'es. At sende saadanne to af mine meest betroede Folk bort og i Krig, var ikke let; men jeg stolede paa, at vor retfærdige Sag skulde seire og paa mine egne gode Kræfter; naar Gud blot vilde bevare mit gode Helbred, saa skulde jeg nok selv besørge Alt i Hjemmet.

Samme Dag, de vare reiste bort, fik jeg imidlertid en Indkaldelse til at møde i Stænderne i Roskilde. Dette kom nu aldeles bag paa mig. Man havde ikke ventet, at Stænderne

vilde blive indkaldte mere, og jeg for mit Vedkommende tænkte mindst herpaa, da jeg kun var valgt som Suppleant. Jeg indsaae strax, at det umuligt kunde gaae an, jeg var borte i længere Tid uden Godsforvalter, ikke alene for mine egne Forretningers Skyld, men ogsaa, fordi alle Godsforvaltere dengang vare Lægsbestyrere og dette Hverv nu ved Soldaternes Indkaldelse gav Meget at bestille; jeg kunde saaledes umuligt forlade Hjemmet uden at stille en Mand, der formaaede at besørge disse Forretninger, og at skaffe et saadant Menneske paa den Tid, hvor Alle enten skulde eller vilde med i Krigen, det var ikke muligt. Jeg bestemte mig da strax til at kjøre til Maribo, hvor jeg vidste, jeg endnu kunde træffe Bonn og Knuthsen. Dette lykkedes ogsaa, og Bonn var nu strax villig til at følge med mig til Hjemmets Sysler, og træde styrende til, medens jeg reiste bort. Underligt nok at tænke paa, at han for denne sin Villighed blev ligesaa uretfærdigt som strængt bedømt af nogle meget krigslystne Damer.

Jeg maatte nu strax gjøre mig færdig til at møde i Stænderne i Roskilde, og jeg gjorde dette baade med Lyst og med godt Mod. Men min kjære Grethe var ængstelig for mig og for, hvorledes det under en maaskee længere Fraværelse vilde gaae i Hjemmet. Dagen før jeg skulde møde i Stænderforsamlingen, reiste jeg lige til Kjøbenhavn, hvorfra jeg tænkte mig næste Dag i Selskab med mange andre Stænderdeputerede at kunne gaae med Jernbanetoget til Roskilde. Strax, da jeg kom til Kjøbenhavn, modtog jeg et privat Brev fra den gamle Hvidt (den bekjendte Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn) med det Forslag, om jeg næste Morgen forinden Reisen til Roskilde vilde møde i Hotel d'Angleterre og muligen tiltræde og underskrive Borgerrepræsentanternes Adresse til Kongen, hvori der udtaltes, i hvilken

Aand man ønskede, at Stænderne ved Valg af Mænd til Rigsforsamlingen skulde arbeide hen imod en fri Forfatning. Saavidt jeg erindrer, læste jeg i Aviserne Udkast til en saadan Adresse. Fra Kammerherre Scavenius fik jeg nu ogsaa en mundtlig Indbydelse til samme Aften at møde paa hans Bopæl i Amaliegade. Aldrig havde jeg seet eller kjendt noget til denne Mand og forundrede mig meget over hans Indbydelse; men der kunde aldeles ikke falde mig Andet ind, end at jeg burde møde. Jeg gik da derhen og blev strax indladt i en temmelig stor Sal med et stort, rundt Bord i Midten og Stole paa Siderne, og der var der forsamlet en heel Mængde fornemme Herrer, som jeg strax kunde tænke mig vare alle den danske Godseierclasses Stænderdeputerede, af hvilke jeg kun kjendte Kammerherre Wichfeld, der ikke syntes at kjendte mig; men Kammerherre Scavenius kom mig til min store Forundring strax imøde og hilste høfligt paa mig, som om han kjendte mig. Dette hjalp lidt paa den pinlige Stilling, jeg syntes at være kommen i. Strax efter bad Kammerherre Scavenius os om at tage Plads; han gik nu hen til det store Bord, hvorpaa der laae nogle Papirer, og tog et saadant i Haanden, idet han sagde, at han her havde Forslag til en Adresse til Kongen, som han tænkte sig, vi vilde tiltræde og underskrive. Han oplæste den nu tydeligt og klart og opfordrede os til at yttre os om den. Jeg saae jo strax, at den var lige i modsat Retning af Borgerrepræsentanternes, som jeg havde læst i Bladene og været tilfreds med, og at jeg altsaa her vilde komme i en slem Knibe. Tilsyneladende vare Alle tilfredse med denne Adresse; idetmindste blev der ikke talet et Ord imod den; Kammerherre Scavenius vidste godt, hvorledes han skulde tage sine Collegaer, og man begyndte allerede at underskrive.

Jeg følte mig i den allerpinligste Forlegenhed, jeg nogensinde har været i; underskrive, det kunde og vilde jeg paa ingen Maade, og tænke paa i denne Forsamling at opponere imod den eller søge at forandre en Tøddel i den, var mig umuligt; det var jo ogsaa vanskeligt nok for mig tydeligt at forklare, hvorfor jeg ikke vilde underskrive. Det havde jo været det Simpleste og Correcteste, om jeg strax havde erklæret, at denne Adresse ikke tiltalte mig, og dermed taget Afsked fra denne Forsamling. Men jeg blev som fastnaglet til min Stol, medens Andre gik hen til Bordet og skrev deres Navne. Medens dette foregik, blev der banket paa Døren, og Kammerherre Scavenius gik hen og lukkede op. Igjennem Dørsprækken saae jeg Grev Knuth-Knuthenborg. Mit Hjerte bankede af Glæde, og i et Øieblik haabede jeg paa Muligheden af Hjælp i min Nød; da Knuth saae den store Forsamling, trak han sig imidlertid tilbage, og Scavenius gik ud paa Gangen til ham, men kom strax igjen, og dermed slukkedes mit Haab. Knuth var jo nu Minister og af den Grund, skjøndt Stænderdeputeret, ikke indbudt til dette Møde, som han rimeligviis ikke vidste Noget af. Da Alle nu vare færdige med Underskrifterne, blev det omtalt med stor Forundring og ikke uden Haan, at jeg ikke havde villet være mellem dem. Nogle begyndte at blive temmelig nærgaaende og paatrængende i Retning af, at jeg skulde og burde underskrive, da det dog for min egen Skyld vilde komme til at see forunderligt ud, at jeg var den Eneste, som ikke vilde gaae med til en saa loyal Adresse; derpaa kunde jeg kun svare, at den ikke stemmede med mine Grundsætninger. En høi, smuk Mand, som jeg senere fik at vide var Godseier Carl Neergaard, tog mig nu paa en Maade i Forsvar, idet han sagde: „Lad den unge Mand i Fred.“ Senere i Stænderfor-

samlingen bemærkede jeg, at denne Mand hverken talede eller stemte overeensstemmende med Adressen, som han havde underskrevet, og man har fortalt mig, at han fortrød sin Underskrift i saa høi Grad, at dette skulde være Grunden til en Sygdom, hvoraf han kort efter døde ved et Bad i Tydskland. Flere andre Godseiere, som havde underskrevet denne Adresse, ønskede mig senere i Stænderforsamlingen ganske aabenhjertigt til Lykke med, at jeg havde negtet at give den min Underskrift, idet de sagde, at det alene var denne forbandede Adresse, som havde gjort den hele Godseierstand saa forhadt af det danske Folk og derved umuliggjort dennes Indflydelse. Samme Aften, som jeg kom fra Mødet hos Scavenius, talede jeg med Professor Clausen og Biskop Gad, som vare meget tilfredse med min Holdning i denne Sag, men sagde, at jeg absolut maatte meddele Monrad hvad der her var passeret. Det gjorde jeg ogsaa, og det var tydeligt, at han tog sig dette til Indtægt for sine Planer, udenat han derfor senere viste mig nogensomhelst Opmærksomhed. Det har glædet og interesseret mig særdeles, at Professor Clausen i sin Optegnelse om sit Levneds og sin Tids Historie har bemærket min Holdning i denne Sag[1]).

Næste Morgen mødte jeg til det af Hvidt indbudte Møde i Hotel d'Angleterre, hvor Borgerrepræsentanternes Adresse blev oplæst, og her reiste jeg mig og udtalte min Tilfredshed med den. Monrad kom her med nogle meget bittre Ord imod Godseierclassen, og det var for mig tydeligt, at denne Udtalelse var en Følge af hvad jeg Aftenen forud havde meddeelt ham. Jeg troer endnu at kunne erindre, han brugte

---

[1]) See den omtalte Bog S. 330.

disse Ord, at det nok skulde blive sidste Gang, man hørte saadant Noget fra den Side.

Nu mødtes man paa Banegaarden. Vistnok alle Godseierne kjørte paa 1ste Classe; men jeg holdt mig til Biskop Bindesbøll og Boghandler Thierry fra Nakskov og kjørte paa 2den. I Stænderforsamlingen valgte jeg min Plads imellem disse to Herrer paa venstre Side i Salen ligeoverfor Godseierne paa høire Side. Jeg troede nu, at jeg, fordi jeg ikke havde underskrevet Godseiernes Adresse og nu afholdt mig fra at sidde paa samme Side som de, vilde blive forfærdelig ugleseet af dem; men dette var langtfra Tilfældet, tværtimod blev jeg, som sagt, lykønsket af flere.

I denne Forsamling gjorde jeg Bekjendtskab med mange brave Mænd, hvilket dengang og ofte senere har glædet mig særdeles, og mange smukke Minder fra den Tid staae endnu for mig.

Gudstjenesten før Stændernes Aabning i den deilige Roskilde Kirke med det mageløse Orgelspil staaer altid uforglemmeligt og skjønt for mig. Efter Aabningsmødet blev der sagt, det altid havde været Skik og Brug, at man gjorde den kongelige Commissarius en Visit. Det var dennegang Grev Sponneck. „Nu i disse friere Tider“, tænkte jeg, „er det vist ikke nødvendigt“, og, da jeg formodede her at støde sammen med Godseierne, vilde jeg nødigt gjøre denne Visit. Imidlertid turde jeg dog ikke undlade det; jeg havde jo ikke bedrevet Noget, jeg behøvede at skamme mig ved; med min sædvanlige Frimodighed, som Vorherre saa velsignet har forsynet mig med, kunde jeg jo sagtens gjøre dette. Jeg bestemte nu at aflægge Visitten saa seent som muligt, i Haab om, at Alle kunde have været der, eller idetmindste om, at jeg ikke vilde træffe ret Mange. I mit Logis kom nu Thierry

til mig og spurgte: „Har De været hos den kongelige Commissarius?“ „Nei, endnu ikke“, var mit Svar. „Det er vist den høie Tid“, sagde han. „Aa, det naaes nok“, meente jeg. — Jeg sad og læste i nogle Sager, som skulde forhandles, og blev siddende. Da Thierry nu var gaaet, reiste jeg mig og sagde til mig selv: „Friskt Mod, Antonius!“ Jeg klædte mig nu i mine fineste Klæder, med høi Hat og hvide Handsker, og begav mig derpaa derhen. Da jeg havde meldt mig ved Navn, blev jeg strax indladt, og heldigviis traf jeg Sponneck ganske alene. Han modtog mig med den allerstørste Høflighed, og ved den Maade, hvorpaa han talede, vandt han mig fuldstændigt, ligesom jeg under hele denne Forsamling fik Indtryk af, at han maatte være en saa dygtig, begavet, dansk og ægte frisindet Mand, at vort Fædreland maatte faae megen Glæde og Nytte af ham; desværre blev jeg heri senere høiligt skuffet. Jeg havde kun en meget kort Samtale med ham, da der blev indladt flere Stænderdeputerede, derimellem Biskop Mynster i fuldt Ornat med alle sine Ordener. Da Sponneck præsenterede mig for ham, saae han med sine smaae, spillende Øine stivt og skarpt paa mig; det forekom mig, som han paa en Maade interesserede sig for mig som den eneste Godseier, der ikke havde villet underskrive Godseiernes Adresse. Men han viste mig ikke senere den Ære at tale til mig, og jeg maatte stadigt henregne ham til en af de største Aristokrater i Stænderforsamlingen. Han var altid meget intim med Scavenius, der udøvede en aldeles afgjørende Indflydelse paa de fleste Godseiere, udenat de dog kunde faae nogen egentlig Indflydelse. Han, Scavenius, var nu en afgjort Modstander af ethvert Forslag i en friere Retning, og Godseierne fulgte ham som hans Skygge; Hadet imellem dem og det national-

liberale Parti blev stedse større og større, og derved kom denne Classe Medborgere med sin Forstand og Indsigt til at staae aldeles udenfor Deeltagelse i vor Forfatnings Tilblivelse. Den Skade, som derved foraarsagedes, kan kun seent oprettes.

Det var nu det nationalliberale Parti, der var kommet til Magten, det Parti, som Frederik den Syvende sluttede sig til. Det var intet Stands- eller Classe-Parti, det havde kun det hele Fædrelands, det hele danske Folks Vel og Lykke for Øie, men aldeles ingen særlige og egne Interesser. Fædrelandskjærlighed — Fædrelandets bedst mulige Forsvar udadtil og dets kraftige Udvikling indadtil gjennem retfærdige og frisindede Reformer, der skulde give Alle, Store og Smaa, lige Ret, hvor en aandelig, religieus, frisindet Magt skulde være ledende, medvirkende og styrende — dette var Partiets Principper; med den største Kjærlighed og Interesse sluttede jeg mig til det, og endnu paa mine gamle Dage glæder jeg mig inderligt herved. Lad der ogsaa af Partiet eller dets Ledere være gjort Feil — Hvem kan sige sig fri herfor? — saa ere dog dets Principper endnu og blive altid under alle Omstændigheder de ene retfærdige og rigtige for det danske Folk.

Ligeoverfor de Nationalliberale stod dengang her i Landet to fjendtlige Partier eller Magter, nemlig Godseierne og Bondevennerne. Det regnes maaskee nu som en Feil af det regjerende Parti, at det dengang betragtede de Førstnævnte som de Farligste; men denne Betragtning var absolut nødvendig, især for Krigens Førelse. Hvad det andet Parti vilde, navnlig frisindede Reformer i Landets indre Styrelse, det vilde det nationalliberale Parti jo ogsaa, om end i al Retfærdighed, og man saae altsaa heri ikke nogen egentlig

Fare. Derimod var der overfor det førstnævnte Parti den Betænkelighed, at man her, for at bevare Heelstaten og for at undgaae Krig, vilde være tilfreds med den Nødvendighed, at det hele danske Rige kom ind under det tydske Forbund, hvorved man — hvad man ansaae for det Heldigste — var sikker paa, at den forhadte Frihed, som nu blev indført, skulde blive kuldkastet og en i tydsk Aand paatvungen Forfatning blive os tildeelt. Fædrelandets Vee og Vel beroede efter Godseierpartiets Mening ikke paa, om vi vare danske eller tydske — hellere Tydsk end Skandinav. Ja, det er jo forfærdeligt at tænke, at saadanne Principper kunde udtales af danske Mænd; de turde heller ikke komme offentlig til Orde, men snege sig omkring som onde Aander. „Danmark til Eideren og det danske Riges nationale Bevarelse", det var det nationalliberale Partis Program, og for dette vilde man kjæmpe til det Yderste, staae eller falde. — Hvor sørgeligt det senere er gaaet, det vide vi Alle; men dette skal Historien komme til at vidne, at aldrig har noget politisk Parti i noget Land staaet med et renere, uegennyttigere, skjønnere, høiere, mere fædrelandskjærligt Formaal for Øie end det nationalliberale stod med og søgte at naae, da det i 1848 fik Magten. Det er derfor endnu mit Haab, der ikke skal svigte mig, saalænge jeg lever, at dette Partis skjønne Principper og Formaal i Tidens Løb mere og mere ville bemægtige sig det hele danske Folk, dets Aand og Villie, og vort elskede danske Fædreland vil derved blive friskt bevaret i uoverskuelige Tider.

Jeg kan ikke undlade her at nævne de Mænds Navne, som væsentligst vare Førerne og Bærerne af den Frihed og den Forfatning, som da blev indført, nemlig Professorerne J. F. Schouw og H. N. Clausen (læs disse Mænds Skrift

„Ved Thronskiftet“!), Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn Hvidt, Orla Lehmann, Hall, Hother Hage, Fenger, C. Ploug, Monrad, Grev Knuth og Proprietair Aagaard, de 2 sidste mine specielle Venner; men jeg har staaet i nært Bekjendtskabsforhold til de fleste af de Øvrige. Naar man nu vil nævne Navnene paa de Mænd, som ere Førerne for det nuværende Venstre, der siges at ville bevare Friheden og støtte Forfatningen, nemlig I. A. Hansen, Berg, Høgsbro, Boisen, Grev Holstein-Ledreborg og Fl., saa er det tydeligt nok for mig, og, Gudskelov, for mange Andre, at alle disse Mænd ere Vrængebilleder af Frihedsmænd, og at de, i Stedet for med fuldkommen Ret at ville bevare Friheden, søge ved Hjælp af vor Valglov, paa dens brede Basis og ved den store Masses Uvidenhed, at skaffe sig selv en saadan Magt i Regjeringen, at den kan føre dem til Anseelse og Storhed. Efter flere Aars Kamp paa disse Omraader have vi nu i de senere Aar, forunderligt nok, ved Hjælp af Kong Christian den Niendes sunde Fornuft, faaet Ministeriet Estrup, der ved sin Dygtighed, Fasthed, Uegennyttighed og med Principperne fra det nationalliberale Parti bekjæmper dette Venstre og den yderliggaaende Frihed og derved søger at bevare Fædrelandet for de Ulykker, som saadanne Tendenser kunne føre med sig. Jeg nedbeder for dette Ministerium Herrens Hjælp og Velsignelse til Lykke og Gavn for mit elskede Fædreland.

Stænderforsamlingen, der aabnedes den 26nde April 1848, varede kuns til den 12te Mai; den vigtigste Sag, der blev forhandlet, var Regjeringens Udkast til Lov for Valget af den forestaaende Rigsforsamling, der skulde vedtage den nye Grundlov og Valglov. Denne sidste blev nu bestemt saaledes, at enhver uberygtet Mand havde Valgret, ligesom til vort nu-

værende Folkething, men dog med den Tilføielse, at Kongen kunde vælge en Trediedeel af Rigsraadets Medlemmer.

Under mit Ophold i Roskilde blev jeg en Nat temmelig syg, og efter et pinefuldt Møde i Stænderforsamlingen søgte jeg en Læge. Han sagde strax, at jeg skulde gaae i Seng og tage et Brækmiddel, saa vilde han komme næste Dag og see til mig. I mit Logis forlangte jeg nu en Thepotte med varmt Vand, derpaa satte jeg denne og en Caraffe med koldt Vand paa et Bord ved min Seng, og jeg laae nu og tog den ene Skeefuld Brækvand efter den anden, indtil jeg mærkede god Virkning deraf. Jeg kunde godt passe mig selv baade med det Ene og det Andet; men det var en drøi Tour nok. Derefter sov jeg ind til næste Morgen og befandt mig da fuldkommen vel. Det havde rygtedes til Kjøbenhavn, at jeg var bleven syg, hvorfor den gode Gamst kom for at see til mig. Hvor dette var mig kjært! Det var mig et faderkjærligt Besøg, og jeg fortalte ham om mine Breve fra min elskede Hustru, som glædede ham inderligt. Jeg har nu i dette Øieblik gjennemlæst alle disse, som jeg fik fra hende under mit Ophold i Roskilde, og hvor er det ikke kjært for mig at opfriske mange Erindringer fra den Tid og af disse Breve at see hendes forstandige, store og kjærlige Omsorg for vort skjønne Hjem og for vore kjære, yndige Børn.

Da jeg forlod Roskilde, var der endnu ikke et grønt Træ; men, da jeg kom hjem, stod Bøgeskoven fuldt udsprungen. Hvor det dog var skjønt at komme hjem! Aldrig før eller siden har jeg ved min Hjemkomst fundet det skjønnere. Men Krigen med sine Byrder og Sorger var forfærdelig og hvilede tungt paa Alle; dog, som alt eengang sagt, min Pen formaaer ikke at beskrive disse Krigsaar; men, da Freden sluttedes i 1850, var man stolt og glad over Udfaldet, og

Festlighederne ved Krigernes Hjemkomst vare storartede over hele Landet. Jeg erindrer, at jeg dengang var meget misfornøiet med Regjeringen, fordi den ikke bedre benyttede sig af Seiren paa Isted Hede og ved Frederiksstad til strax at indcorporere Slesvig. De nye Love, som nu udkom, om Hoveriets Afløsning, Hartkornets Egalisering og mange andre var jeg tilfreds med, og de generede mig paa ingen Maade; men jeg benyttede aldeles ikke de Commissioner, som skulde mægle imellem Godseierne og de Hoverigjørende og, i Mangel af Forlig, bestemme Afgifterne; jeg kunde uden disse meget godt komme overeens med saavel Gaard- som Huusmænd om Godtgjørelsen herfor, og til faste Arbeidere opførte jeg strax nogle Boliger, som man kaldte Familiehuse. Min Nabo, Justitsraad Wilhjelm, var meget misfornøiet med disse nye Love og formeente, at de større Gaarde ikke uden Hoveriet kunde drives med nogen synderlig Fordeel. Jeg spurgte ham engang, om han ikke troede, at Eiendommene, naar vi nu fik Fred, vilde stige. „Nei“, svarede han bestemt, „under alle disse Forhold maae de absolut falde.“ Dette kunde jeg aldeles ikke troe eller faae ind i mit Hoved. I Aaret 1851 blev jeg yderligere bestemt paa, at jeg havde Ret i denne Opfattelse, og jeg gjorde Reiser baade til Jylland og til Sverrig for at see og høre hvad der kunde blive tilfals. I Sverrig tilbød Ahlmann mig sin Eiendom Fo'darp til en Priis, som jeg fandt meget billig; men ved Grev Einar Reventlows og P. C. Clausens Mellemkomst blev jeg forhindret i at kjøbe. Aaret efter solgte Ahlmann og fik 50,000 Rdl. Mere, end han havde forlangt af mig, og Kjøberen solgte igjen Eiendommen samme Aar og tjente atter 50,000 Rigsdaler. Saaledes hørte man om flere Handeler. Jeg fortrød slet ikke herpaa; thi deels havde jeg ikke megen Lyst

til svensk Eiendom, deels stod min Lyst til en Besiddelse med Skove og Bondergods, hvorved min Speculation saa skulde være at sælge Bondergodset; men den Slags Eiendomme var det ikke let at finde eller faae fat paa. Rudbjerggaard var dog netop en saadan, og jeg formeente, det maatte kunne lykkes mig at erhverve den, da der vanskelig vilde komme Liebhavere til en saa styg, forfalden og ødelagt Gaard. Jeg gjenoptog alle mine tidligere Forsøg her, men tænkte mig nu en noget høiere Priis; dog, det gik da som tidligere: det var ikke muligt at faae Baronen til at forlange eller bestemme nogen Kjøbesum. Det blev atter sagt mig, at Procuratoren i V. vilde kunne skaffe mig Handelen istand, naar jeg vilde betale ham ordentlig derfor; men dette kunde jeg ligesaa lidt nu som før overtale mig selv til, hvor stor end min Hu og min Lyst var netop til denne Eiendom.

Hvor gaaer det ikke forunderligt til i denne Verden! Menneskene spaaer, men Gud raa'er. Paa en Tour, som jeg gjorde med min Hustru og mine Børn, fik jeg Lyst til at kjøre om ad Søholt for at hilse paa Christian Clausen, som dengang var Avlsforvalter hos Meincke, der havde Søholt i Forpagtning. Vi spaserede nu i den store, smukke Have og forbausedes ligesaa meget over de høie Hække og Gaardens smukke Beliggenhed, som over Havens og Husets forunderlig tarvelige og simple Vedligeholdelse. Da vi fra Porten gik ind ad den lille Gang langs med Søen, sagde jeg til Grethe: „Hvad synes Du om denne Eiendom? Skal vi speculere paa at kjøbe den?“ „Aa“, svarede hun, „jeg troer, Du vil! Hvor kan Du dog tænke paa det?“ „Ja“, indvendte jeg, „Du kan jo ikke lide, at jeg taler om Rudbjerggaard, fordi den er saa styg og fordi Folk derude er saa slemme, at de skyder ind ad Vinduerne.“ „Jamen“, udbrød hun, „dette er

altfor skjønt og deiligt; det bør vi ikke tragte efter.“ Jeg svarede: „Deri har Du fuldkommen Ret, og af den Grund vil det ogsaa blive umuligt for os at opnaae det.“ Vi talede saa ikke mere eller tænkte ikke mere paa den Sag; men vi glædede os særdeles over, at der var et saa smukt Sted paa Laaland. Denne første Tanke og første Samtale med min kjære Hustru om Søholt kunne vi imidlertid aldrig glemme, og meget ofte, naar vi spasere i denne Gang, mindes vi med Glæde og Tak til Gud det Øieblik og den Stund, hvori vi første Gang ønskede os denne Eiendom og frasagde os den. Uagtet jeg nu ikke kunde tænke, det vilde lykkes mig at kjøbe Søholt, kunde jeg ikke Andet end skaffe mig Oplysninger om dens Størrelse og Beskaffenhed, og, da Hovedgaarden var bortforpagtet, var det ikke vanskeligt at gjøre Beregning over dens Værdi. Efter disse Oplysninger vurderede jeg Eiendommen til mindst 250,000 Rdl.; men det var tydeligt for mig, at, saafremt Bøndergaardene og Husene kunde sælges til saadanne Priser, som jeg nu solgte mine Bøndergaarde paa Søllested for, saa vilde der være c. 100,000 Rdl. at tjene, naar man kunde kjøbe den for den nylig nævnte Sum. Denne min Vurdering af den holdt jeg ganske hos mig selv. For 20 Aar siden, da Grosserer Kierkegaard havde kjøbt den, kostede den ved offentlig Auction kun 110,000 Rdl. Jeg tænkte mig derfor Muligheden af, at man ikke vurderede den saa høit som jeg. Med disse Tanker fik jeg den Idee at skrive til min Commissionair i Kjøbenhavn og forlange, at han skulde gaae til Procurator Dahl, som jeg vidste var en af Bestyrerne i afdøde Kierkegaards Bo, og spørge ham, om det forholdt sig saaledes, at Søholt var tilsalgs, og da, til hvilken Priis, men med det udtrykkelige Forlangende, at han ikke maatte sige, hvem der var Liebhaver.

Herpaa fik jeg det Svar, at det var meget rigtigt, Boet havde besluttet at sælge Søholt; men Prisen var endnu ikke bestemt. Om denne Sag vexlede jeg nu mange Breve med min Commissionair, og han talede ofte med Dahl om Sagen; men jeg kunde ikke faae at vide hvad Gaarden skulde koste. Det var jo dog forunderligt, om det skulde gaae mig her ligesom ved Rudbjerggaard; var det virkeligt ogsaa her saaledes, at man skulde smøre? — Hele Vinteren gik hen med Uvished, og, da jeg om Foraaret solgte 2 Fæstegaarde, saae jeg mig nu istand til at kunne kjøbe et saadant Gods; jeg blev endmere opsat herpaa i Forvisning om, at Eiendommene nu maatte stige, og min Plan om at kjøbe saadanne for det Fæstegods, jeg solgte, burde nu gjennemføres. Da jeg havde faaet tilsaaet, bestemte jeg at reise til Kjøbenhavn, deels for selv at see hvad der var at gjøre ved denne Sag, deels ogsaa for at raadføre mig med min gode Ven Gamst, hos hvem Grethe og jeg skulde aflægge et længe forud omtalt Besøg. I den første Avis, jeg saae i Kjøbenhavn, læste jeg til min store Forbauselse en Bekjendtgjørelse om, at Hovedgaarden Søholt med Skove og Bøndergods skulde sælges ved offentlig Auction i Juni Maaned. „Ja saa", tænkte jeg, „offentlig Auction! Der vil komme mange Liebhavere, som jeg ikke kan maale mig med, og Kjøbet her vil blive langt vanskeligere, end om man kunde handle underhaanden." Jeg kunde imidlertid ikke Andet, end i al Fortrolighed meddele Gamst min Plan og bad ham kun sige mig sin oprigtige Mening, om han fandt det for voveligt af mig at tænke herpaa med de Midler, jeg nu havde i Hænde, og jeg betroede ham saa min hele Status og hvad jeg derved kunde tilveiebringe. Efterat han med Interesse og, jeg kan sige, med oprigtig Glæde havde sat sig ind heri, sagde han med sin Overbeviis-

nings Inderlighed: „Det kan Du jo meget godt gjøre, og, naar Du troer, der kan tjenes Penge, saa bør Du jo gjøre det", og han tilføiede nu med sit kjærlige, milde Blik og med Taarer i Øiet: „Var jeg ikke saa gammel, saa kunde jeg have stor Lyst til at kjøbe i Compagni med Dig." Det Første glædede mig særdeles; men ved det Sidste studsede jeg og blev næsten forskrækket. At kjøbe i Compagni med Nogensomhelst havde jeg ikke tænkt paa, og det var mig afgjort imod; thi jeg vilde være selvstændig. Jeg søgte derfor at undgaae Svar herpaa og bad ham om ikke at meddele til Nogen hvad jeg her havde betroet ham. Under dette i enhver Henseende meget behagelige og glædelige Besøg hos Gamst, yttrede han flere Gange sin Lyst til at kjøbe Søholt i Interessentskab med mig, men beklagede altid samtidig dermed, at han var bleven for gammel dertil, og, da jeg, som sagt, aldeles ikke havde nogen Lyst til at kjøbe i Interessentskab, undgik jeg at komme nærmere ind herpaa, og vi reiste glade hjem uden nogen Aftale eller noget Løfte fra nogen af Siderne. Strax efter min Hjemkomst modtog jeg fra ham et Brev af 13de Juni 1852 — det ligger nu for mig — hvori han atter udtaler stor Lyst til sammen med mig at overtage Søholt, og han tilføier: „Dersom Du gaaer ind paa at kjøbe i Interessentskab med mig, da skal Hovedpunctet i vor Contract være, at der, saavel nu som i Tiden, sikkres Dig Førstekjøberret, paa hvilken Maade Du anseer det for bedst; det ere vi enige om. Alt det Øvrige kommer Du til at bestemme!" Forøvrigt tilraader han paa det Varmeste Kjøbet, om ogsaa Prisen skulde gaae betydelig høiere, end jeg havde beregnet. Allerede under vort Ophold i Kjøbenhavn havde min gode Grethe været utilfreds med, at jeg ikke strax var gaaet ind paa Gamsts Forslag,

og nu, efter dette særdeles venlige Brev, blev hendes Ønske herom endnu større. Jeg maatte nu ogsaa indsee, at et saadant skriftligt Tilbud som dette ikke var til at forkaste, og jeg svarede ham da, at jeg var villig til at kjøbe Søholt i Interessentskab med ham, men at vi da først maatte blive enige om en Interessentskabs-Contract imellem os. Herpaa svarede han den 28nde Juni, at det var tidsnok at bringe denne istand, naar vi saae Udfaldet af Auctionen, og at Dons og jeg skulde opsætte og bestemme Contracten. Dette var jo Altsammen tillidsfuldt fra hans Side, ja, langt mere, end man kunde tænke eller forlange det. Jeg forelagde nu den hele Plan for min gode Svoger Dons, og han syntes godt om det Altsammen, undtagen Affattelsen af Interessentskabs-Contracten; men, da jeg viste ham Gamsts Brev og fortalte ham om den Maade, hvorpaa han tog Sagen, saa fandt Dons ogsaa, at det kunde vente hermed, indtil man saae Udfaldet af Auctionen. Han lovede mig nu at byde for mig ved denne, og han var fuldkommen enig med mig i, at Ingen maatte vide, hvem han bød for.

Auctionsdagen mødtes vi altsaa paa Søholt, hvor en heel Deel Mennesker var tilstede. Saavidt jeg erindrer, blev Eiendommen opraabt for 260,000 Rdl., og heraf antog jeg, at dette vilde blive den Priis, hvorfor den maatte sælges. Der blev nu kun budt 220,000 eller 230,000 Rdl. Grev Knuth-Knuthenhorg, Justitsraad Wilhjelm og Dons vare de eneste Bydende, og de afløste hverandre med 100 Rdl. i Buddet. Det blev strax almindelig antaget, at Dons bød for Grevinden paa Hardenberg, og der var Ingen, som havde mindste Anelse om, at det var for mig. Justitsraad Wilhjelm sagde nu til mig, da Buddet var løbet op til noget over 230,000 Rdl.: „Kan dette ogsaa gaae an? Er Eiendommen

virkelig dette værd?" Jeg svarede ganske oprigtigt: „Ja, det troer jeg rigtignok, og jeg mener, den gaaer meget høiere." Denne Liebhaver var jeg nu ikke saa bange for; han holdt sig ogsaa aldeles tilbage, saa at Knuth og Dons vare de eneste Bydende. Det blev nu fortalt, at Buddet ikke vilde blive approberet den Dag, men at en ny Auction vilde blive afholdt 4 Uger efter. Det vilde følgelig være uklogt af virkelige Liebhavere ved denne Auction at byde Eiendommen op til det Yderste. Jeg frygtede imidlertid for, at dette Rygte om Udsættelsen skulde være et Krigspuds for at faae Dons til at holde op med at byde. Vi aftalte derfor, at han skulde vedblive, som efter Aftale, til 265000 Rdl. Bud og Overbud løb nu op til over 261,000, og for denne Sum faldt Hammeren. Dons var høiestbydende; men det blev saa virkelig strax meddeelt, at dette Bud ikke kunde approberes og en ny Auction vilde blive afholdt den 21nde Juli.

Gamst gjorde nu en kort Reise over for at see Søholt. En tidlig Morgenstund kjørte vi fra Søllestedgaard og havde vor Frokost med; for ikke at vække Opsigt talede vi ikke med et Menneske paa Gaarden. Vi spaserede denne og Haven rundt nogle Gange og kjørte saa tilbage til Søllestedgaard. Gamst var nu aldeles indtagen i den smukke Eiendom og formeente, at den var meget Mere værd. Hertil svarede jeg ham, at jeg kjøbte kun for mine Børns Skyld og for ved en udvidet Virksomhed at tjene Penge, og jeg tilføiede, at det derfor vilde være det Rigtigste, om vi gjorde den Aftale, at, saafremt Eiendommen gik høiere, end jeg vilde gaae, saa kunde han meget godt gaae endnu noget højere og selv blive Eier, hvormed jeg da skulde være villig til at være ham behjælpelig. „Nei", svarede han meget bestemt, „jeg kjøber ikke, som Du, for at tjene Penge; kan Eiendom-

men bare give 4 Procent, da er jeg meget tilfreds; jeg har ingen Børn — jeg kjøber kun for at kunne have den Fornøielse at være Interessent med Dig og dermed nyde de Behageligheder og Glæder, som en saa smuk Eiendom kan give; uden Dig vil jeg aldeles ikke kjøbe en saa stor Eiendom.“ Efter saadanne Yttringer var det klart nok for mig, at han nu paa sine gamle Dage ikke kjøbte for at tjene Penge, men at det fornemmelig var for at faae Leilighed til at leve noget mere sammen med os, navnlig med den gode Grethe, hans bedste og kjæreste Vens Datter, hvem han holdt saa ubeskrivelig meget af som sin egen Datter, ja, han holdt saaledes af hende og hendes Børn — og jeg troer ogsaa, han dengang holdt af mig saaledes — at jeg aldrig har kjendt eller følt Venskabet høiere eller skjønnere. Ifølge dette Forholds Natur var det jo ikke saa forunderligt, at hverken han eller jeg tænkte saa nøie over, hvorledes Interessentskabs-Contracten imellem os skulde være, og, da han ved denne Sag aldrig nogensinde med et Ord omtalte Lunds, betragtede jeg dem som staaende udenfor dette Compagniskab; men heri forregnede jeg mig.

Det var nu spændende 4 Uger til den 21nde Juli. Dagen før tog Grethe med Børnene til Hardenberg for at være lidt i Nærheden; samme Dags Morgen kjørte jeg alene til Søholt, hvor jeg traf Dons. Der var mange Mennesker tilstede, og jeg følte en stor Alvor, som det forekom mig deeltes af Alle, idet man saae, at det Øieblik nu var nær, da det skulde bestemmes, hvem der skulde komme i Besiddelse af denne store, prægtige Eiendom, som med sin forunderlig skjønne Have, med sine deilige Skove, Marker og Enge og Kirker laae der ved Søen. — Ved et lille Bord, som stod midt i

den store Sal, sad den gamle Herredsfoged Ibsen fra Rødby; i Haanden havde han sin Hammer og ved Siden sin Fuldmægtig, som opskrev hvert Bud. Under Buddene spaserede man op og ned ad Gulvet, og Entreen og Trappen udenfor samt de tilstødende Værelser vare fulde af Mennesker med spændt Opmærksomhed. Grev Knuth gjorde det første Overbud med 100 Rdl., og Dons fulgte strax efter. Saaledes blev der budt et Par Tusinde op, og der var ingen andre Bydende. Knuth tog nu temmelig lang Betænkningstid imellem hvert Bud; men Dons fulgte øieblikkeligt ovenpaa. Efter meget lang Betænkning forsøgte Knuth nu at byde 500 og 1000 Rdl. ad Gangen; men Dons fulgte strax efter med sine 100 Rdl. Da Buddene vare løbne op til 270000 Rdl., som var Dons's Bud, gik Grev Knuth ud af Salen. Ibsen sad med Hammeren hævet i Haanden og ventede, og det saae ud til, at den skulde falde; men man sagde: „Knuth kommer“, og Ibsen blev ved med at vente og opraabte igjen det sidste, høieste Bud; dog, der kom ingen Knuth, og Hammeren var lige ved at falde. Nu indfandt Meincke sig, og til stor Forbauselse for Alle gjorde han et Overbud. Han var meget afficeret, og, da hans og Dons's Bud nu meget hurtig, ligesom i Hidsighed, afløste hinanden, opvakte dette en voldsom Spænding i Forsamlingen, og paa mig gjorde det et dybt Indtryk at see, at Meincke virkelig var Liebhaver. Dette havde jeg ikke tænkt mig; men det saae jo nu ud til, at Knuth vilde hjælpe ham til Eiendommen, hvor han som Forpagter endnu havde 15 Aar tilbage. Det var jo Noget, man kunde finde rimeligt, og, da Grethe og jeg holdt af Meincke og vi under Speculationen om at kjøbe Søholt havde omtalt, at vi nødig vilde komme ham iveien, saa var dette meget ubehageligt for mig. Dons blev imid-

lertid uden nogen Betænkning ved med at byde, ligesaa snart som Meincke havde gjort sit Bud, og fortsatte indtil 275000 Rdl. Dette var Dons's Bud, og der blev nu en meget pinlig Standsning. Meincke og Aagaard løb frem og tilbage, tilsyneladende for at conferere med Knuth. Endelig kom Meincke. Jeg kunde nu see paa Dons, at han var træt, og jeg frygtede for, han skulde blive bange. Med Tanken om den Støtte, jeg havde i Gamst, hviskede jeg ham i Øret: „Bliv ved!“ Til stor Forbauselse for os Alle bød Meincke nu virkelig 100 Rdl. til; men Dons fulgte strax ovenpaa. Efter et kort Ophold erklærede Meincke, at han vilde ikke mere, hvorpaa Hammeren strax faldt. Dons var altsaa høiestbydende med 275200 Rdl., og han erklærede nu, at hans Bud var for mig. De fleste Tilstedeværende kom, om end i stor Forbauselse, mig imøde med venlige Lykønskninger. Meincke var meget afficeret, og dette gjorde mig saa ondt, at jeg, den heldige Eier, i samme Øieblik ikke kunde undlade at sige ham, at, naar han vilde unde mig Eiendommen, saa vilde jeg unde ham Forpagtningen i 15 Aar, uagtet denne kunde opsiges med et Aars Varsel. Det blev nu forlangt, at jeg skulde stille den efter Auctionsconditionerne bestemte Sikkerhed, og dette kunde jeg gjøre ved egne Midler, uden nogen Hjælp af Gamst eller nogen Anden, ved at deponere Førsteprioritets-Obligationer i mit solgte Bøndergods paa Søllestedgaard. Høiesteretsprocurator Dahl, som var befuldmægtiget for Kierkegaards Bo, erklærede sig meget tilfreds med den stillede Sikkerhed og var saa galant at invitere mig til at spise tilmiddag med ham og Flere der paa Gaarden. Men, da den unge Kierkegaard, som var tilstede, hverken indbød mig eller ønskede mig tillykke med Eiendommen, som jeg havde

betalt med 25000 Rdl. høiere, end han kunde have faaet den for, — eller rettere, fordi jeg længtes efter at see min elskede Grethe, saa foretrak jeg i Hast at spænde for og kjøre til Hardenberg. Jeg følte mig saa glad over det lykkelige Udfald af Auctionen, at ikke en eneste ængstelig Bekymring kunde faae Rum i mit Indre. Det havde nu virkelig lykkedes mig hvad jeg i de to sidste Aar daglig havde tænkt og speculeret paa: at komme i Besiddelse af en saadan større Eiendom, hvor jeg med Fordeel kunde anvende de Penge, jeg ellers altfor billigt havde solgt endeel Bøndergaarde for. At jeg nu havde fuldbyrdet dette i Compagni med Gamst, kunde jeg ikke betragte som Andet end saameget desto større Lykke og Glæde. Mødet paa Hardenberg med min elskede Grethe var et hjerteligt Favntag, hvori vi lykønskede hinanden og bad til Gud, at han vilde staae os bi. Der skrev jeg strax til Gamst og meddeelte ham det Passerede. Næste Dag var det min søde lille Julies Fødselsdag. Vi kjørte da hjem om ad Søholt, og paa det samme Bord i den store Sal, hvor Auctionen havde været holdt, bredte vi første Gang Dug til et Fødselsdagsbord. Hvor ere dog disse Minder skjønne og yndige! Det ubemærkede Uveir var dog nærmere, end vi kunde tænke. Disse skjønne Minder kunne af vore Børn bedst fattes og forstaaes af vor ældste Datter Julie. Hun har ogsaa fattet og forstaaet det Venskab, som dengang var imellem Gamst og os; derfor har hun kaldt sin syvende Søn Henrik Gamst Suhr.

Jeg fik nu snart Brev fra Gamst, hvori han meddeelte, at han tilligemed Lund og Pouline vilde komme snarest muligt, for at vi samlede kunde dele al vor Lykke. Grethes og min Glæde, da vi en smuk Sommeraften modtoge de kjære Gjæster ude paa Veien uden for Staaltraads-

porten, staaer endnu saa smukt i vor Erindring. Næste Dag tidligt om Morgenen toge vi Alle til Søholt. Det var et meget kjedeligt Uheld for mig, at der netop paa denne Dag skulde være Dyrskue i Maribo, og, da Formanden for Selskabet var forhindret i at møde, maatte jeg som Næstformand være der fra Morgen til henimod Aften, og dette var saameget mere uheldigt, som vore Gjæster kun den ene Dag over kunde blive hos os. Min gode Grethe tilbragte saa hele Dagen med dem paa Søholt, fornemmelig med at spasere i Haven og Skoven, og de vare Alle aldeles henrykte og glade over den smukke Gaards og Haves Beliggenhed ved den deilige Sø. Veiret var saa prægtigt, som det kunde være, og med en Sommers blideste og skjønneste Duftninger smilede Alt til os. Først ved Aftenstid kunde jeg komme tilstede; men jeg glemmer aldrig denne Aftens Henrykkelse og Glæde. Om Natten laae vi Alle paa Søholt, og denne Nats Samtaler, hvori min elskede Grethe udtalte adskillige Ængstelser, som jeg imødegik paa bedste Maade, staae altid uforglemmelige for mig. Der gives i det ægteskabelige Liv Timer, der særdeles virke til Sammenhold og paa saa forunderlig en Maade kunne frembære sin Frugt, baade synligt og usynligt.

Næste Morgen tidlig reiste vore Gjæster over Bandholm til Kjøbenhavn. Angaaende Lunds og Poulines Yttringer om forskjellige Ting fortalte Grethe mig nu Adskilligt, som foruroligede hende; men jeg brød mig Intet herom og søgte at berolige hende med, at det kun var med Gamst, vi fik at gjøre. Han havde aldrig, hverken skriftligt eller mundtligt, med et eneste Ord omtalt, at Lunds skulde have Deel i Interessentskabet, tværtimod havde han skriftligt udtalt, at Hovedpunctet i Interessentskabs-Contracten skulde være, at jeg nu

og til enhver Tid skulde have Forkjøbsret til Eiendommen, og heri laae jo tydeligt nok, det var hans Mening, at Interessentskabet maatte eller kunde, naar jeg vilde saa, ophøre, om ikke før, saa ved hans Død. Desuagtet kunde den kjære Grethe ikke ganske beroliges herved, og hun sagde, det var tydeligt, at Lunds ogsaa betragtede sig som Medeiere og at det vilde blive umuligt for mig at undgaae dette. At hun havde Ret heri, det kunde jeg dengang aldeles ikke tænke mig. Saaledes kan en Kvinde undertiden see hvad en Mand er aldeles blind for.

Jeg tog nu fat paa at udarbeide og nedskrive et Udkast til en Interessentskabs-Contract imellem Gamst og mig. Dette Udkast ligger nu for mig. Dets Hovedindhold er i Korthed dette:

1. Bestyrelsen af Eiendommen overdrages i Eet og Alt til mig, udenat jeg derfor nyder nogen særlig Godtgjørelse.
2. Ved Salg af Bondergods deles lige imellem begge Parter, saavel de indkomne Contanter som de, der blive udstedte Panteobligationer.
3. Det aarlige Overskud eller Netto-Indtægten af Eiendommen deles lige imellem begge Parter.
4. Til enhver Tid har jeg Forkjøbsret til hele Eiendommen til samme Priis, som vi nu have givet for den, i hvilken Henseende Hovedgaarden, Skove og Tiender ere fastsatte til en Værdi for sig og det sælgelige Bøndergods for sig, saaledes, at, naar Interessentskabet engang skal ophøre, og der da er bortsolgt Bøndergods, kommer det solgte Bøndergods i Afdrag, efter den fastsatte Værdi.

Da Gamst tidligere havde yttret, at Interessentskabs-Contracten ikke behøvede at skrives, førend vi saae Udfaldet

af Auctionen, og at han i hvert Tilfælde for sit Vedkommende ikke vilde have nogen Jurist til at skrive en saadan imellem os, og tydeligt nok, baade mundtlig og skriftlig havde sagt, at han vilde overlade Affattelsen alene til mig og Dons, saa confererede jeg naturligviis med denne om Sagen, og han gjorde endeel Bemærkninger til Fordeel for mig med Hensyn til Betaling for mit Arbeide ved Bestyrelsen, men som jeg ikke ønskede at forlange. Jeg reiste altsaa nu til Kjøbenhavn med mit Forslag og med det bedste og sikkre Haab og den fulde Overbeviisning om, at der ikke kunde være Noget iveien, og desuden med det Forsæt ganske at ville rette mig efter Gamsts Ønske. Jeg havde meldt min Ankomst og mit Ærinde; men, da Gamst laae paa Landstedet Ordrupshøi, boede jeg dennegang hos min Broder. Strax efter Ankomsten til Byen gik jeg op til Gamst, hvem jeg traf alene paa hans Værelse. Fru Lund var paa Ordrupshøi og Lund i Fabrikken. Det var mig strax paafaldende, at Gamst ikke var i godt Humeur og at han ikke modtog mig med den Glæde, som han pleiede at vise ved min Ankomst. Efterat han med sin sædvanlige Kjærlighed havde forhørt sig om Grethe og Børnene, spurgte han ogsaa om, hvorledes jeg nu var tilfreds med Kjøbet af Søholt. Jeg forsikkrede ham, at jeg var særdeles tilfreds, men sagde, at vi det første Aar maatte belave os paa en stor Underballance, fornemmelig paa Grund af, at Skovindtægterne først næste Aar vilde indkomme. Det syntes, som om han lagde meget nøie Mærke hertil. Han sad nu ved sit Skrivebord og jeg lige overfor ham, og, idet jeg sagde, at jeg jo var kommen for at faae bragt Interessentskabs-Contracten i Stand, svarede han med et Suk: „Ja, det skal vi jo!" Saa leverede jeg ham mit skriftlige Forslag hertil, som han greb efter med

tilsyneladende Begjærlighed og begyndte at læse; men han havde ikke læst ret langt, førend han lagde Papiret paa Bordet og sagde: „Ja, jeg vil nu sige Dig, at jeg har betænkt endnu iaften at ville overveie denne Sag med min Ven Etatsraad Haagen, og saa kan vi nok naae at faae den afgjort imorgen.“ Jeg skal ikke negte, det forbausede mig, at han nu, imod sit tidligere Udsagn, vilde conferere med en Jurist. Jeg svarede strax, at dette kunde jeg Intet have imod; men Hovedprincippet, som vi havde aftalt, maatte jo overholdes; forøvrigt vilde jeg gjøre ham opmærksom paa, at mit Udkast kun var et Forslag, hvorved han nu kunde gjøre sine Bemærkninger, og det var vist heller ikke affattet i en saa juridisk Form, som det burde have, hvorfor det var godt, om det blev omarbeidet. Uden at gjøre nogensomhelst Bemærkning kastede han nu af og til et Blik paa mit Forslag, og han sagde da: „Det er Søndag imorgen, og vi skal jo Alle til Ordrupshøi. Etatsraad Haagen boer ikke saalangt derfra, og, naar jeg iaften taler med ham, medens han endnu er her i Byen, saa kan vi bestemme en Tid imorgen, hvor vi kan mødes derude og afgjøre Sagen.“

Det var under Samtalens Løb tydeligt for mig, at Gamst ikke nu var saa tilfreds ved Tanken om Søholt som tidligere og at der var foregaaet en Forandring med ham; jeg kunde ikke tænke mig hvad jeg skulde gjøre. Jeg vidste, at Etatsraad Haagen var en Ven af Lund og Pouline, og jeg tænkte, at Forandringen maatte komme derfra. Fra mit Forslag kunde den ikke stamme, og jeg formeente da, at en aldeles aaben Fortrolighed fra min Side her maatte være det Rigtige; jeg spurgte derfor i al venlig Tanke: „Siig mig, kjære Gamst, troer Du, at Lunds ønsker og er tilfredse med, at vi indgaaer et saadant Interessentskab, som vi

have aftalt?" Det var tydeligt, at dette Spørgsmaal berørte ham smerteligt. Han sprang op fra sin Stol, og i Hidsighed, som jeg aldrig før havde seet hos ham, sagde han disse Ord, som saa ofte senere have staaet for mig: „Ja, siig Du mig det!" — At det havde været Gamsts Ønske, jeg paa et tidligere Stadium skulde have talt med Lund om Sagen, det er nu først i den senere Tid ved Grethes Yttringer faldet mig ind; men jeg troer det dog ikke; thi vi havde jo gjort den Aftale, at Ingen af os maatte omtale vore Speculationer til Nogensomhelst, og i hvert Fald maatte en saadan Henvendelse til Lund komme fra Gamst, og ikke fra mig. Jeg saae nu, at der ikke kunde tales mere om den Sag, men at det kom an paa hvad Etatsraad Haagen vilde sige om den; jeg var imidlertid overbeviist om, at det Hovedprincip, som Gamst selv havde opsat, vilde hverken han eller jeg forlade, og saa kom det imellem os aldeles ikke an paa nogle mere eller mindre, for den Ene eller den Anden, fordeelagtige Bestemmelser. Jeg for mit Vedkommende skulde være villig til at gaae ind paa Alt saaledes, som Gamst ønskede det. Med godt Haab fra min Side forlod jeg ham, efterat vi havde aftalt næste Morgen tidligt at mødes ridende ved Vester-Vold, Gamst, Lund og jeg, og følges ad til Ordrupshøi, hvor Pouline var med Heste og Vogn, forat vi saa derfra kunde kjøre til Haagen. Jeg laante en Vens Ridehest og mødte til bestemt Tid; vi red nu alle Tre sammen. Min Vens Hest var temmelig stor, rød, forædlet, af nordsjællandsk Race, en udmærket Traver, Gamsts og Lunds noget mindre, men udmærket smukke, brune Halvblodsheste. I stærkt Trav kunde de ikke følge mig; Gamst sagde da: „Det er forunderligt nok, for, hvad enten det er her eller paa Laaland, saa kan Du altid ride fra mig." Det

var nu saadan saa ofte hans Maneer at tage Sagen paa: han vilde ikke tillægge Hesten, men sig selv Skylden, og saadan var han i Alt paa en forunderlig Maade beskeden, høi- og frisindet. Da vi kom til Ordrupshøi, blev der strax spændt for en nedslaaet Wienervogn, hvori vi 3 Herrer med Fru Lund kjørte til Etatsraad Haagen. Her bleve vi meget venligt modtagne i en temmelig simpel, lav, lille Leilighed — men det var jo saa landligt! Vi kom strax til et brillant Frokostbord, hvor Maden smagte godt efter den lange Morgentour. Gamst og Lund vare meget tause, hvorimod Fru Lund og jeg underholdt os livligt med Etatsraad Haagen og hans Damer. Efter Frokosten viste Haagen os tre Herrer ind i hans eget Værelse, hvor et Skrivebord og nogle Stole vare anbragte. Gamst sagde nu, tilsyneladende noget bevæget: „Jeg vil bede Dem, Etatsraad Haagen, at sige Jørgensen min Mening om hans Udkast til en Interessentskabs-Contract imellem os.“ Etatsraaden bad os om at tage Plads, og selv gik han nogle Gange op og ned ad Gulvet; han begyndte da med at sige, at Gamst meget nøie havde sat ham ind i den hele Sag, og, efterat han nu selv havde gjort sig bekjendt med mit Forslag til en Interessentskabs-Contract, saa var han kommen til den Overbeviisning, at der ikke paa Grundlag af de deri fastsatte Hovedprincipper kunde oprettes nogen tilfredsstillende Contract; det var derfor nu Gamsts Bestemmelse at opgive Interessentskabet og overlade til mig at bestemme, om han eller jeg alene skulde overtage Søholt. Han maatte derfor nu stille mig dette Spørgsmaal til Besvarelse strax; Andet var der her ikke at forhandle om. Jeg reiste mig øieblikkelig op i den allerstørste Forbauselse. Paa staaende Fod at besvare et saadant Spørgsmaal, det var jeg aldeles ikke belavet paa.

Jeg følte i min Lomme, at jeg der gjemte Gamsts Brev, hvori han havde skrevet hvad der skulde være Hovedprincippet i Contracten; men det forekom mig imidlertid at være en Fornærmelse imod ham at komme frem med dette. Hvad skulde jeg dog gjøre? Jeg gik da lige hen til Gamst og sagde: „Er dette Din virkelige Mening og Dit Ønske?“ Uden at see op paa mig, svarede han et bestemt og kort „Ja“. Jeg følte nu, at jeg havde meget ondt ved at bevare min Fatning, og det har rimeligviis været i en noget hidsig og opfarende Tone, hvorved jeg muligviis har forskrækket dem Alle, at jeg sagde: „Dette hverken kan eller bør gaae paa denne Maade. Vel har jeg aldrig under denne Sags Gjennemførelse handlet anderledes, end at jeg til enhver Tid har været beredt til at kunne overtage Eiendommen selv, endog, da jeg efter Gamsts Ønske var villig til ved Auctionen at gaae høiere, end jeg først havde tænkt mig; men nu har Gamst umuliggjort mig at overtage Eiendommen alene, efterat han allerede har gaaet hen og gjort en Afbetaling paa Kjøbesummen af 52000 Rdl., som ikke vare forfaldne førend den 11te December, og som jeg kunde faae Henstand med, naar mit betydelige Depositum ved Kjøbet ikke fordredes udbetalt; altsaa er jeg nu herved tvungen til at trække mig tilbage; men jeg har en baade moralsk og juridisk, ja, endog skriftlig Ret til at fordre Interessentskabet fuldbyrdet, og det er herom, jeg nu forlanger, at der skal forhandles.“ — „Dette har De fuldkommen Ret i,“ svarede Haagen, „derfor har Gamst ogsaa bestemt, at de Penge, han har betalt paa Kjøbesummen, kunne blive indestaaende i Søholt til 4 Procent, indtil De seer Dem i Stand til at tilbagebetale dem.“ Dette Punct blev nu tiltraadt af Gamst, udenat han forøvrigt med et eneste Ord tog Deel i Discussionen herom,

og Haagen gjentog derefter atter sin Paastand, at enten Gamst eller jeg alene skulde overtage Søholt. Her kom nu atter en aldeles ny Forbauselse for mig, nemlig ved Gamsts Løfte om, at de 52000 Rdl. kunde blive staaende; men denne var af en ganske anden Natur — her maatte jeg jo takke Gamst. Jeg kunde heri ikke see Andet, end at det nu maatte være den kjære, gode Gamsts Ønske, at Sagen skulde ordnes paa denne Maade. Jeg gjenkaldte i min Erindring, hvorofte han paa det Allerbestemteste havde sagt, at han paa ingen Maade vilde eie Søholt uden i Interessentskab med mig. Jeg tænkte mig ogsaa — ja, det tilstaaer jeg oprigtigt — at, ligesom jeg fra Begyndelsen af ikke havde ønsket noget Interessentskab, saa havde dettes Art staaet noget tvivlende for mig, navnlig efter hvad min kjære Grethe havde fortalt mig om nogle Yttringer af Lund og Pouline ved deres sidste Besøg paa Søholt. At Gamst, efter tidligere Yttringer og efter hvad der nu var passeret, skulde have Noget imod, at jeg alene overtog Søholt, det kunde jeg paa ingen Maade tænke mig; og jeg var overbeviist om, at Grethe og jeg af denne Eiendom skulde skaffe ham al den Glæde, som han kunde ønske sig, ligesaafuldt som om han var Interessent. Fornuftigviis kunde der altsaa ikke være noget Spørgsmaal om, hvilket jeg burde og skulde vælge, naar de nu kun stillede mig disse to Alternativer og der ikke paa nogen Maade kunde arbeides paa noget andet. — Gamst var fremdeles taus, kun Haagen talende. Jeg erklærede da, at jeg vilde beholde Søholt alene. Lund gik strax ud af Stuen, men jeg hen til Gamst og takkede ham for den Hjælp, han nu ydede mig ved Kjøbet af Søholt, idet jeg haabede, at han vilde blive tilfreds med min Bestemmelse. Han var nedslaaet og rørt og gik

ogsaa strax ud af Stuen, hvor Haagen og jeg bleve ene tilbage. Jeg er nu, efter hvad der senere passerede, overbeviist om, at det forbausede Haagen og dem Alle, at jeg turde bestemme mig til at overtage Søholt alene; det havde især han ikke ventet. Jeg vilde nu retfærdiggjøre mig for ham med Hensyn til det af mig fremsatte Hovedprincip i mit Forslag til Contracten og tog Gamsts Brev op af Lommen for at vise ham det; men han forsikkrede mig, at han kjendte det Hele og aldeles ikke vilde høre hvad jeg kunde anføre derom. Det faldt mig nu ind at sige ham, at Godset Kjærstrup paa Laaland, omtrent af samme Værdi som Søholt, om kort Tid vilde komme til offentlig Auction og at der rimeligviis ved Kjøbet af denne Eiendom kunde være Penge at tjene; dette meddeelte jeg, idet jeg tænkte mig Muligheden af, at Gamst og Lund kunde ønske en saadan Eiendom, eller af, at Gamst vilde hjælpe mig med Kjøbet af denne, forat han og Lund kunde beholde Søholt; paa hvilken Maade de ønskede et Interessentskab med mig, saa var jeg villig til Alt saaledes, som Gamst ønskede det. Men Haagen svarede ganske bestemt: „Gamst ønsker aldeles ikke at kjøbe nogensomhelst større Eiendom.“

Jeg blev herved bestyrket i, at jeg havde handlet rigtigt. Vognen kom nu for Døren, og vi kjørte til Ordrupshøi, Gamst og Lund meget tause, Pouline tildeels grædende. Da vi vare komne der, spiste vi tilmiddag. Gamst drak et Glas Viin med mig og ønskede mig til Lykke med Søholt. Jeg svarede med Tak, men tilføiede, at det gjorde mig ondt, det ikke kunde blive ved Bestemmelsen, og at min Glæde ved Søholt nu kun var halv imod hvad den kunde være bleven. Lund og Pouline klinkede dog med mig, hun stadigt næsten grædende.

Strax efter Maaltidet red jeg til Kjøbenhavn, da jeg vilde reise hjem samme Aften. Denne smukke Sommersøndags-Eftermiddag, da jeg red ad Strandveien til Kjøbenhavn, staaer endnu saa forunderlig skjøn for mig. Jeg følte mig glad og tilfreds i den faste Overbeviisning, at jeg havde handlet rigtigt, saavel mod Gamst som imod mig selv, min Hustru og mine Børn. Om ogsaa Gamst nu, ligesom jeg, var bedrøvet over, at det Interessentskab, hvortil vi Begge havde glædet os, var gaaet overstyr, saa vilde han snart indsee det Rette deri. At Lunds ikke vare tilfredse med dette Udfald, det kunde jeg sagtens begribe; men Gamst maatte være det. Desuden var jeg jo endnu villig til at indrømme ham Alt, hvad han for sit Vedkommende kunde ønske. — Den smukke Tour ad Strandveien havde jeg i de senere Aar gjort mange Gange og paa forskjellige Maader, deels ridende, deels med Kapervogne, Omnibusser og i Gamsts smukke Befordring, og især den Sommer, da min kjære Grethe i længere Tid, tildeels syg, laae og brugte Brøndcour i Ordrup. Jeg mindes nu engang, da jeg ved Afreisen med Omnibus fra Kjøbenhavn til Ordrup som sædvanligt tog Sæde hos Kudsken, for at nyde den smukke Udsigt over Øresund, at der da kom et ungt Menneske, som sprang op ved min Side. Han var lige vendt hjem fra en Udenlandsreise paa nogle Aar og kom nu fra Petersborg. Det glædede mig inderligt at see hans Begeistring over det deilige Øresund. Efterat han havde seet saamange smukke, fremmede Egne, fandt han nu dette Syn deiligere og rigere, end nogensinde før. Det morede mig meget at tale med ham. Jeg har ofte tænkt paa dette Menneske, men aldrig seet ham siden, og, hvor forunderligt: jeg er aldrig, siden jeg red denne Tour, kommen ad denne Vei. Ak, de Jernbaner! Og dog — leve Jernbanen!

Jeg vilde nu hjem til min elskede Grethe for at meddele hende det mærkværdige Udfald af denne Reise. Hun blev naturligviis ikke glad over mine Meddelelser, men tværtimod meget bedrøvet, og hun kunde aldeles ikke begribe, hvorledes dette kunde være gaaet saaledes til; hun formeente, at jeg burde have gjort mig mere Umag for at holde paa Interessentskabet med Gamst og ikke paa nogen Maade have givet Slip derpaa, og hun frygtede nu for, at vort Venskab med ham, hvem vi Begge satte saa stor Priis paa, og som hidtil havde bragt os saamegen Glæde og Lykke, nu skulde være forbi. Dette kunde jeg dog aldeles ikke tænke mig, efter Alt, hvad der var passeret forud imellem os, hvilket jeg nu har meddeelt saa sandfærdigt og tro, som det har været mig muligt. At der kan have været Feil paa min Side, navnlig i den Maade, hvorpaa jeg har optraadt og talet, det skal jeg villigt indrømme; men jeg er mig bevidst at have havt ærlige og rene Hensigter. At jeg desuagtet skulde have handlet saaledes, at jeg fortjente Gamsts Uvillie, det, følte jeg med Vished, kunde ikke være muligt. Og dog havde hun Ret! Jeg maa oprigtigt tilstaae, at det var mig umuligt strax at forstaae, hvorledes noget Saadant kunde finde Sted imellem ærlige Venner; men jeg troer nok, at de senere Begivenheder skulle give de fornødne Oplysninger. — Vi hørte snart ad forskjellige Veie fra Kjøbenhavn, om den ufordeelagtige Maade, hvorpaa Lund og hans Hustru havde omtalt min Adfærd i denne Sag, hvorefter naturligviis den venskabelige Forbindelse, som hidtil havde været imellem os, nu skulde være aldeles afbrudt. Dette gjorde et dybt og smerteligt Indtryk paa os; men jeg stolede dog bestandigt paa Gamsts Retfærdighedsfølelse og paa, at hans Venskab for os derfor ikke saaledes kunde udslettes, og, da jeg havde

den inderligste Overbeviisning om, at jeg havde handlet samvittighedsfuldt og ærligt imod ham og havt den bedste Villie til at gjøre Alt saa godt for ham som jeg bare kunde finde paa, nærede jeg det sikkre Haab, at jeg i enhver Henseende kunde retfærdiggjøre mig og at det derfor nok igjen skulde blive godt imellem os. Men, da jeg ved min sidste Afreise fra Gamst maatte paa hans Forlangende love ham ikke at berøre denne sørgelige og ærgerlige Sag skriftligt til ham, bestemte jeg at ville skrive til Lund et i enhver Henseende venskabeligt, men alvorligt Brev, hvori jeg gjorde ham bekjendt med hele Sagen fra Begyndelsen af. Dette Brev, hvortil jeg har gjemt Concepten, har jeg nu efter 27 Aars Forløb gjennemlæst, og det baade glæder, trøster og tilfredsstiller mig, at jeg saaledes har kunnet forklare og forsvare min hele Handlemaade. Herpaa fik jeg imidlertid aldeles intet Svar. Mærkeligt! At jeg havde fortjent et Svar, er sikkert; men han kunde ikke forsvare sig! Gamst, som havde læst Brevet, svarede kort og koldt, at han vilde forskaane Lund og mig for denne Correspondance ved at sige mig, at, naar jeg følte mig overbeviist om, jeg i denne Sag havde handlet med al den Hensynsfuldhed, som jeg skyldte ham, saa behøvede jeg ikke at bryde mig om Lunds Mening. I et meget venligt Brev til Grethe skriver han: „Det er min egen Skyld og Letsindighed, som har paadraget mig dette feilslagne Haab; som man reder, saa ligger man.“ Dengang vidste han endnu ikke, at Lund og Pouline vare kjede af Fabrikken og hellere ønskede at blive Godseierfolk. Min Retfærdiggjørelse var paa en Maade det dybeste Saar, jeg kunde bibringe ham. Da jeg kjendte hans Forhold, saa burde jeg maaskee hellere have tiet. Det, at min elskede Grethe og jeg saa ufortjent havde

mistet en Mands Venskab, som vi satte saa høit, var den største Sorg og Krænkelse, vi have oplevet. Tabet af vore Forældre og vore yndige Børns Død berørte os ikke saa smerteligt eller krænkende som denne Sorg. For mig var det en Lykke, ja, en velsignet Lykke, at min trofaste Hustru — hvor tungt det end var for hende at miste sin elskede Faders bedste Vens Venskab — dog var saa forstandig og saa kjærlig, at hun ikke bebreidede mig min Handlemaade. Vi havde jo ogsaa i største Fortrolighed talet sammen om Alt. Hun kjendte enhver af mine Tanker. Hvor dette dog var en Velsignelse for os Begge, at vi saaledes i denne Sorg kunde hjælpe, trøste hinanden og staae hinanden bi; og, naar jeg nu her opskriver endeel af mine Erindringer, saa er dette det Skjønneste, det Kjæreste af Alt, hvad jeg mindes: den trofaste, kjærlige og forstandige Støtte og Overbærenhed, som jeg under saamange Sorger og i saamange forskjellige, alvorlige Tilskikkelser og Omstændigheder har fundet hos hende. Ja, hun blev dengang sat paa en haard Prøve — men hun bestod den! Det var os ogsaa en stor Trøst, at alle vore kjære Venner, baade paa Laaland og i Kjøbenhavn, gave mig Medhold i, at jeg havde handlet ærligt, rigtigt og forstandigt; ja, jeg veed ikke, at jeg paa Grund af denne min Handlemaade har tabt det Ringeste i Venskab eller Agtelse hos Nogensomhelst, uden hos Gamst, Lund og Pouline. Desuagtet var Sorgen stor for os; men den har ogsaa maattet være stor for den stakkels, kjære, gode Gamst, inden Lund og Haagen have faaet ham til at gjøre den Fordring til mig at ophæve det ønskede Interessentskab paa den Maade som det skete.

I de senere Aar havde Gamst med overordentlig store Omkostninger udvidet Fabrikken ved Vestervold saaledes, at

denne nu var den største og bedste i Kjøbenhavn. Gamst havde en usædvanlig Interesse for og Kjærlighed til den, og det var naturligviis hans Tanke og Haab, at Lund skulde arve efter ham denne og rimeligviis ogsaa Landstedet Ordrupshøi, og, da det var efter Lunds Ønske og Opfordring, at han med saa store Opofrelser havde foretaget sig den omtalte betydelige Udvidelse af Fabrikken, var det ikke saa let for Gamst at tænke sig, at Lund kunde have endnu større og høiere Ønsker. Hvornaar dette er gaaet op for Gamst, kan jeg ikke sikkert vide; men at han, dengang han foreslog mig Interessentskabet om Søholt, ikke anede Noget herom og heller ikke vidste det, dengang jeg kom til Gamst med mit skriftlige Forslag om Contracten, det kan jeg vide af hans Svar til mig, da jeg spurgte ham, om han troede, Lund var tilfreds med, at vi oprettede Interessentskabet om Søholt, nemlig dette: „Ja, siig Du mig det!“, ligesom ogsaa af Etatsraad Haagens Svar, da jeg foreslog ham, at Gamst kunde kjøbe Kjærstrup.

Men, hvor forunderligt: ved alle de Hindringer, der her bleve lagte paa min Vei, og ved Gamsts Uvillie og ligefrem Vrede imod mig, gjordes der mig i oeconomisk Henseende en langt større Tjeneste, end der i alt Venskab og al Kjærlighed hidtil havde været gjort for mig. I denne Henseende vil jeg anføre, ikke alene den Selvstændighed i Bestyrelsen af Søholt, som jeg nu havde, men ogsaa dette, at jeg indtil Gamsts Død, 10 Aar efter, til min egen Efterretning aarlig opgjorde et Regnskab over Netto-Indtægten af Søholt, som om Gamst efter mit Forslag til Contracten havde været Interessent, og efter dette Regnskab vilde jeg være kommen til, naar Interessentskabet ved hans Død skulde have været hævet, at betale ham eller hans Bo circa 50000 Rdl.

Strax efter Ophævelsen af Interessentskabet imellem Gamst og mig kom Hovedgaarden Kjærstrup til offentlig Auction, og det interesserede mig jo nu særdeles at see, hvorhøit denne gode og smukke Eiendom vilde gaae. Ved Auctionen var Grev Knuth-Knuthenborg med det samme Consortium, i hvilket han vilde have kjøbt Søholt, Liebhaver, og desuden en af Hovedarvingerne, Baron Rosenkrantz, Amtmand i Jylland. Forøvrigt var der ikke synderlig andre stærke Kjøbere. Der blev nu gjort forskjellige Bud og Overbud. Efter min Beregning vilde denne Eiendom ved Salg af Bøndergodset være flere Hundredetusinde Rigsdaler Mere værd, end der blev budt for den, og der var saaledes efter min Mening grumme mange Penge at tjene; men nu efter Kjøbet af Søholt var det mig en Umulighed at skaffe den forlangte og fornødne Udbetaling. Baron Rosenkrantz vred sig forfærdeligt ved hvert Bud, og, da Hammeren var lige ved at falde for Knuths, tog han mig pludseligt under Armen, førte mig ind i en anden Stue og spurgte mig ligefrem om min Mening. Jeg kjendte jo Rosenkrantz meget godt fra de Aar, han som ungt Menneske havde været paa Stiftamtmand Jessens Contoir, paa hvilken Tid vi ofte havde truffet sammen, deels paa Pederstrup, deels paa Aalstrup. Da han nu var bleven Amtmand i Jylland og havde faaet sin Virksomhed der, faldt det mig ind, at han muligviis i mig søgte en Compagnon til at bestyre Eiendommen. Til Undskyldning for, at jeg kunde faae en saadan Tanke, vil jeg dog anføre, at, naar Grev Knuth-Knuthenborg kunde søge og have et Compagniskab for at kjøbe den, saa kunde Baron Rosenkrantz, Amtmand i Jylland, jo ogsaa have det. Jeg svarede ham da: „Ja, efter min Mening er denne Eiendom mange, mange flere Penge værd, end der endnu er

budt for den, og, naar De vil skaffe den fornødne Udbetaling og vil tage mig til Bestyrer og Interessent, saa vil jeg indestaae Dem for et Tusinde Rigsdalers Avance det første Aar, og flere siden. Han saae forbauset paa mig, svarede ikke et Ord, men snoede sig om paa Hælen og gik sin Vei. Hammeren faldt strax efter, og Knuth blev den Høiestbydende. Den aristokratiske Baron kunde ikke finde sig i at sælge Bøndergodset; var det skeet, havde vi Begge tjent mange Penge. Tiden har senere viist, at jeg havde fuldkommen Ret i min Vurdering af denne Eiendom.

I den nærmeste Tid, efterat jeg var bleven Eier af Søholt, betragtede jeg denne ganske som en Finantsspeculation. Dens Skjønhed havde, efter hvad der var passeret, ikke noget Værd for os. Folk paa Egnen forundrede sig over, at vi ikke flyttede til Søholt og glædede os ved dens smukke Beliggenhed; men jeg havde ganske andre Planer, og det var nu mit Ønske først at bygge Søllestedgaard forsvarligt op og i alle Maader forbedre denne saa meget som muligt. Jeg havde altsaa Nok at gjøre paa Søllestedgaard, og jeg tog nu ordentlig fat.

I nogle Aar havde jeg, deels som Eiendomsspeculant, deels som Politiker, og som maaskee den Mand i hele Stiftet, der havde de fleste offentlige Forretninger, været en daarlig Landmand. Jeg indsaae dette, og det ærgrede mig meget; til en Tid tænkte jeg paa at bortforpagte Søllestedgaard; men jeg skammede mig saaledes ved denne Tanke, at jeg ikke engang kunde tale med min gode Hustru herom. Jeg kunde indsee, at, skulde det blive til noget Ordentligt med min Avling, maatte jeg selv tage anderledes fat, end jeg havde gjort i de sidste Aar. Kunde jeg nu med alle mine offentlige Forretninger gjøre dette med Lyst, Energi og Udholdenhed?

Efter lang Overveielse med mig selv, og ikke uden stor Overvindelse, bestemte jeg mig nu til at tage fat og blive en dygtig og flittig Landmand, som jeg havde været det tidligere. Og, Gud være lovet, hvorofte har jeg ikke glædet mig ved denne Bestemmelse og takket Gud, at han har styrket og ledet mig saaledes, at min Virksomhed som Landmand lykkedes, og hvor styrket og tilfreds har jeg ikke følt mig herved! Det var vistnok ogsaa et Held for mig, at Drainingen nu var opfunden og at denne nye Virksomhed i Landvæsenet, som interesserede mig særdeles, gav mig nye Interesser, saavel herved som ved mange andre Forbedringer, der vare en Følge heraf. Den første Vinter, jeg eiede Søholt, var forresten nærved at blive mig for anstrængende. Den Godsforvalter, som jeg havde overtaget med Eiendommen, passede ikke til sin Stilling; han var opsagt til 1ste Mai, og Bonn skulde være hans Eftermand. Men nu indtraf det Uheld, at Bonn var syg i længere Tid. Jeg maatte da selv besørge Skovauctionerne begge Steder. Naar jeg saa en mørk Vintermorgen tidligt kjørte fra Søllestedgaard, og jeg i rette Tid kom til Søholt til Skovauctionen, saa spurgte Forvalteren, som endnu gik i Tøfler og Slobrok, om han skulde med paa Auctionen. „Det behøves ikke," svarede jeg. Han blev ogsaa hjemme, og jeg gik hele Dagen og førte den ene Catalog.

Jeg havde anmodet ham om at være belavet paa ved disse Skovauctioner at give Herredsfogdens Fuldmægtig og mig en tarvelig Middag for en Betaling, som han kunde føre til Udgift i sit Regnskab. For 6 Middage anførte han 6 Landgildelam, altsaa eet Lam for hver Middag. Jeg skulde slet ikke have havt Noget imod denne Betaling; men jeg syntes nok, at han efter dens Størrelse ikke skulde have givet

os Grød og Bergfisk. Naturligviis talede jeg ikke til ham herom; men, da der, efterat han havde forladt sin Tjeneste, kom Vogne for at afhente Tørv og Brænde, som han ikke havde forbrugt, men solgt, forbød jeg dette, da han efter min Mening ikke havde Ret til at sælge Brændsel, fordi han skulde have det frit. Dette blev paa meget forskjellig Maade omtalt paa Egnen, men jeg troer dog nok: meest ufordeelagtigt for ham.

Da jeg en smuk Foraarsdag med min gode Hustru og de glade Børn kjørte hen til Søholt, hvor der af og til var Meget for mig at gjøre, og vi da gik igjennem det tomme Huus og kom ud paa den høie Steentrappe, der førte til Haven, og hvorfra vi havde den smukke Udsigt over Søen, rørte dette skjønne Syn os inderligt, og i Følelsen af baade hvad vi havde vundet og hvad vi havde mistet brast vi Begge i Graad. Men, da vi havde omfavnet hinanden, takket Gud og takket hinanden for gjensidig Hjælp og Trøst, saa følte vi med en indre Overbeviisning, at vi nu med Ro og med Ære eiede denne deilige Eiendom. Denne velsignet lykkelige Stund staaer ofte for mig.

Børnenes Glæde over alt det Skjønne og Store var ubeskrivelig, og vi Gamle maatte nu glæde os med dem og ikke længer sørge over hvad der ikke kunde blive anderledes. —

Da Grethe og jeg engang vare i Kjøbenhavn, gik vi til Gamst, og det var ligesaa tydeligt som fornøieligt for os, at vi ved vort Besøg beredte ham en meget stor Glæde, og han modtog os med en Kjærlighed, der saa ganske var hans egen — saa umiskjendelig, som vi fra vor tidligste Ungdom havde erfaret den hos ham; men det var sørgeligt for os at see ham være bleven saa affældig, at han egentlig ikke selv kunde bestemme, enten hvor han skulde sidde eller gaae,

eller hvad han skulde foretage sig. Ved Afskeden saae jeg, der opstod en Tanke hos ham; han oplukkede nu en Skuffe i sit Skrivebord og udtog et Photographi af sig selv, som han med skjælvende og rystende Haand gav til Grethe, medens Taarerne strømmede ned ad hans Kinder; han gjorde dette med et Blik og et Smiil, hvori der laae hans hele skjønne Sjæl med de kjærligste Tanker og Minder og skjønnere Ord, end Nogen kan udtale. Jeg troer nok, at vi paa begge Sider kunde være tilfredse med, at vi opnaaede dette sidste Møde, og for Grethe og mig er det endnu idag en Trøst og Tilfredsstillelse, at vi efter dette Møde kunne være overbeviste om, at han gik bort uden noget Nag til os og at den fuldeste Tilgivelse fra begge Sider er ydet og givet med Tak til Gud. — Kort Tid efter sov han blidt hen, den ædleste, kjæreste Ven, vi have havt paa denne Jord.

Da jeg havde eiet Søholt i et Par Aar, var det tydeligt, at jeg havde gjort en meget god Handel, og den Tanke opstod undertiden hos mig: „Skal jeg endnu søge at gjøre en lignende?“; men saa tænkte jeg: „Du skal ikke friste Din Lykke! Tænk — Din Faders Skjæbne!“ Og nu — nu havde jeg jo bestemt mig til igjen at blive en rigtig god og flittig Landmand, og for en saadan passede ikke slige Speculationer.

Efter min Plan forestod der mig nu ogsaa en storartet Virksomhed paa Søllestedgaard med Gaardens Ombygning og Jordenes Forbedring ved Draining, hvilket jeg saa meget bedre kunde tage mig af, som Søholt endnu i 14 Aar var bortforpagtet. Det blev paa den Tid af Mange omtalt med Forundring, at jeg ikke vilde flytte til Søholt og boe og bygge paa det Sted, som havde en ganske anderledes smuk

Beliggenhed end Søllestedgaard. En Dag, da jeg besøgte Grev Knuth og han viste mig Tegningerne til det nye, storartede Knuthenborg, som nu skulde paabegyndes, og jeg da fortalte ham, at ogsaa jeg nu vilde til at bygge en heel ny Hovedbygning paa Søllestedgaard, faldt han i stor Forundring herover og formeente, at det vilde være langt heldigere og vigtigere, om jeg forlod Søllestedgaard og byggede paa Søholt. Men hverken han eller Nogen kunde faae den Tanke til at groe ind i mit Sind. Forlade Søllestedgaard, det vilde jeg dengang ikke, saalænge Herren vilde unde mig Livet, og deri var min elskede Grethe fuldkommen enig med mig. Den Virksomhed og den Flid, som jeg nu i en Række af Aar havde udfoldet der, stod saa glædelig for mig, og, dengang jeg senere overdrog Gaarden i Forpagtning til min Søn Lauritz, var det storartede Frugter, den havde baaret. Men den Samtale, jeg hiin Dag havde med Grev Knuth, ved hvilken Leilighed jeg saae de smukke Tegninger, som Architect Winstrup havde gjort til det nye Knuthenborg, gav mig Lyst til at gjøre Bekjendtskab med denne Mand, hvilket ogsaa lykkedes mig ved Landmandsforsamlingen i Flensborg. Efterat jeg nu havde opgivet ham Størrelsen af Bygningen og dens hele indvendige Indretning, fik jeg en Tegning fra ham til dens udvendige Udstyrelse. Forinden jeg kunde komme til at tage fat herpaa, var der endnu Meget for mig at forberede, og det varede mange Aar, inden vi kunde bestemme os til at nedrive vort Hjem.

Havde jeg, da jeg blev Besidder af Søllestedgaard, kunnet tænke mig, at jeg skulde opleve og kunne udføre at ombygge hele Gaarden, saa vilde jeg rimelig- og fornuftigviis dengang have lagt en anden Plan til Bygningernes Opførelse og Beliggenhed for hverandre; men jeg maatte tage det saa

smaat fra Begyndelsen. Det var med veemodige Følelser, jeg bestemte mig til at jævne det kjære, gamle Huus med Jorden og bygge et nyt. Min kjære Grethe kunde næsten ikke taale at tænke derpaa eller at tale derom. Dog — da det skulde være Alvor og hun med mig kunde indsee, det var fornuftigere at bygge et heelt nyt Huus end reparere det gamle, stod hun mig troligt bi med at lægge Planen til det nye, med stadigt Hensyn til, at det, saameget som muligt, maatte ligne det gamle. Dette er ogsaa lykkedes os i en særdeles høi Grad, saa at vi, da vi flyttede ind i det nye, strax befandt os som hjemme i det gamle. Men det nye er rigtignok blevet solidere, lunere, høiere, smukkere og meget rummeligere, fornemmelig i Kjælderen og de øverste Værelser.

Min gode Grethes Fødselsdag, den 18de Marts 1859, havde vi den sidste Glædes- og Familie-Fest i det gamle Huus, og kort efter begyndte vi Nedbrydningen, efterat vi med Bedstemoder, Tanter og Børn vare flyttede over i Meieribygningen, hvor vi boede næsten hele Sommeren, forat jeg daglig kunde have Tilsyn med Byggeriet. Da hele Bygningen hen ad Efteraaret var kommen under Tag, flyttede vi til Søholt, hvor vi bleve boende, indtil den nye Bygning i September næste Aar var aldeles færdig.

Den 19de October 1860 holdt vi i en saare glædelig Anledning den første Familiefest i det nye Huus, idet vi feirede vor ældste Datter Julies Bryllup med Forpagter Suhr paa Berritzgaard.

Denne nye, gode og solide Bygning har, naar jeg medregner Kjørsler og alt mit eget Arbeide, Muursteen til fuld Priis fra mit eget Teglværk, Kakkelovne og Alt, hvad der kunde benyttes af den gamle Bygning, kostet 24,728 Rbd. 5 Mk. 2 Sk., hvilket af Bygningskyndige ansees for at være

overordentlig Lidt. I contant Udlæg har den dog ikke kostet Mere end 19 à 20000 Rbd.

Jeg gaaer nu over til Ombygningen af Udlængerne. I 1839 havde jeg seet mig nødsaget til at reparere og ombygge Meieribygningen, der i en særdeles Grad var forfalden. I 1840 maatte jeg ligeledes ombygge Hestestalden. Den gamle Materialstald blev nu indrettet til en Faarestald. Ved dette Byggeforetagende blev Indkjørselen til Borggaarden forandret, saa den nu gaaer igjennem Haven, og et Stykke Jord, som før var Hønsegaard, blev lagt til Haven. Alt Dette var en særdeles stor Forskjønnelse for Gaarden.

Det var tydeligt nok at see, at Ladebygningerne, som vare gamle, forfaldne og aldeles utilstrækkelige til at modtage Gaardens Avl, ligesom Faarestalden, der var indrettet i den gamle Materialstald, vare saa daarlige, at de inden faae Aar maatte falde aldeles sammen. Den eneste Bygning, som man kunde antage endnu vilde staae i mange Aar, var Kostalden, som min salig Fader havde opført af temmelig solidt Bindingsværk. — Der forestod mig altsaa endnu store Bekostninger med Bygningerne.

Men hvorledes skulde jeg bygge? Det var det Spørgsmaal, der først havde maattet besvares. Og hvorledes vilde Tiderne blive, til at jeg kunde overkomme disse Bekostninger? Jeg tænkte og overveiede meget i den Anledning. Jeg havde nu paa mange Steder seet gode og grundmurede Bygninger, navnlig en ganske ny grundmuret Lade paa Hjortholm; men saadanne kostede mange Penge og vilde, især paa min Egn, der var blottet for Teglværker og langt borte fra Udskibningssteder, blive meget dyre for Muursteens Vedkommende. Men at vedblive med at reparere paa de gamle Bygninger vilde ogsaa koste endeel, og det var mig overordentlig modbyde-

ligt at tænke paa at gjøre saadanne Bekostninger, som mine Børn efter mig vilde blive nødsagede til at gjøre om igjen, hvis det traf sig saa lykkeligt, at En af dem kunde blive min Efterfølger paa det kjære Søllestedgaard. Jeg bestemte mig da til at anlægge et Teglværk, men med den faste Plan ikke at bygge, saalænge jeg nogenlunde kunde hjælpe mig med det Gamle, og saa vedblive med at producere Muursteen, saa mange som muligt, og sælge disse for at dække Omkostningerne ved Anlægget af Teglværket, og ikke bygge, førend jeg havde en Beholdning af Muursteen, som ikke kunde sælges, men da at opføre ordentlige og solide grundmurede Bygninger. Denne Plan har jeg troligt fulgt. Fra 1840 til 1851 samlede jeg sammen til at bygge den store Lade. Da jeg kom saavidt — der fandtes hidtil ikke Grundmuur paa Gaarden — var det mig en overordentlig Glæde at tage fat paa dette Arbeide. Jeg overveiede meget nøie Spørgsmaalet om, hvor Laden skulde lægges. Den 4de Marts 1851 begyndte jeg Nedbrydningen af den gamle, lille Lade, som i min salig Moders Tid var bygget af Materialerne af den store Lade, der nedblæste i Stormen den 3die April 1831. Den nye Lade er bygget og afbunden efter en Tegning og en Afbindingsmaade, som jeg selv har forfattet og opfundet. Jeg havde kun en simpel Landsbytømmermand til at udføre Arbeidet. Som Muurmester benyttede jeg W i e n b e r g i Nakskov[1]), og med ham raadførte jeg mig om Afbindingen. Han havde aldrig seet en saadan Afbindingsmaade; men han formeente, at den kunde gaae an. Paa denne Viis er der kun meget faae Bjælker i Laden og saa stort Gulv, at jeg ofte har tærsket nær ved 400 Tdr. Byg af eet Gulv. Tømmeret

[1]) Nu i Kjøbenhavn.

til mine Bygninger fik jeg paa min egen Grund fra forskjelligt forhaandenværende Materiale, saaledes fra en Række Popler, jeg selv havde plantet i 1831, men som nu gjorde Skade paa Markerne, og, da dette Tømmer var stærkt tørret, har det holdt sig godt. Til Tækning havde jeg Halm af egen Avl. Man havde dengang endnu meget billige Haandværksfolk, og jeg var enten selv eller ved min Forvalter Frederichsen tilstede ved Udførelsen af dette betydelige Arbeide, der blev gjort i saa kort Tid, at Bygningen var aldeles færdig med et tørt Logulv til Rughøst.

Det var en høitidelig Glæde for mig, da jeg kaldte min elskede Grethe og alle Børnene ud i Gaarden, ja, heelt ud paa Veien, forat de skulde see det første Læs Rug blive kjørt ind paa den nye, store Lade, igjennem den høie Port, hvor Karlen kunde staae sikkert oven paa Læsset. I den østre Gavl ere Bogstaverne *L. J. — G. J. 1851* indmurede med røde Steen. Det morer mig at tænke paa, at den kjære Grethe, som altid har hjulpet mig med Planen til Bygningerne, havde travlt med at gjøre Tegning til Navn og Aarstal, saa at det kunde indmures i Forbundt med den øvrige Muur. — Denne Ladebygning kan modtage 800 store Læs Korn.

Det var et ganske mærkeligt Tilfælde, at vi, medens vi byggede paa denne Lade og vare komne saa vidt, at vi tækkede paa den, fik en temmelig stærk Storm, hvorved den lille Lade lige overfor, nemlig den Deel, som blev bygget i min salig Moders Tid, blæste aldeles omkuld. Jeg solgte da den nedfaldne Bygning tilligemed den lille Ladebygning. Det var jo ret morsomt, at denne Lade dog stod saa længe, indtil jeg fik bygget den nye; men det var jo saa rigtignok ogsaa paa den høie Tid, at dette skete.

I 1852 opførte jeg den grundmurede Faarestald med

Vognremisse til mine Kjørevogne, Hønsehuse og Huggehuus, og næste Aar Svinehuset med Loft over til Brænde tilligemed Vognskuur til Arbeidsvogne.

Hermed havde jeg tænkt mig, at Byggeriet skulde have havt Ende. Men jeg var dog ikke fornøiet med Kostalden, den var kold, kuns med Stænge over, og jeg syntes ikke, det var værdt at koste et nyt Loft i den. Men hvad der var endnu værre: Faarehuset var blevet for lille til den Faarebesætning, jeg nu kunde holde, og Materialstalden var ogsaa for lille. Da jeg nu senere havde overstaaet Opførelsen af Hovedbygningen, syntes jeg at have Raad til at opføre en ordentlig grundmuret Kostald, hvor mine gode Anglerkøer kunde trives bedre. Eftersom jeg havde de fornødne Muursteen hertil staaende ved mit Teglværk, tog jeg i Foraaret 1863 fat paa dette Arbeide og fik Bygningen færdig i rette Tid, til Køerne skulde bindes ind. I denne Bygning fik jeg nu bedre Plads ogsaa til mine Materialheste, ligesom jeg ogsaa i dens vestre Ende fik et godt Faarehuus.

I 1866 byggede jeg i Kyllingemarken en Faarestald med hosliggende Beboelsesleilighed til en Familie. Fornemmelig har jeg opført denne Bygning, der ligger en Fjerdingvei fra Gaarden, for der at samle Gjødning til de langt bortliggende Marker.

Søllestedgaards Bygninger have kostet mig:

Hovedbygningen circa	25000	Rbd.
Materialbygningen circa	3000	—
Laden circa	5000	—
Faarehuus og Svinestald circa	4000	—
Hestestald circa	3000	—
Overføres . . .	40000	—

Overført . . .	40000	Rbd.
Kostald med Materialstald og Faarehuus circa .	12000	—
Faarestald i Kyllingemarken circa	1000	—
	53000	—
Regner man hertil den første Reparation af Hovedbygningen i 1837, circa	4000	—
	57000	—

Jeg takker min Gud for Alt, som det var, som det blev, og som det nu er. —

Den største Forandring med Haven i min Tid foregik 1840, da jeg efter Ombygning af Hestestalden indtog i den det Stykke, som ligger lige nord for Hovedbygningen, hvorefter Indkjørselen til Borggaarden blev gjennem Haven. Da jeg i 1863 byggede Kostalden, opførte jeg de murede Piller med Jernporte, hvilke sidste bleve forfærdigede af et gammelt Jernstakit, som tidligere stod paa Steentrappen ved den gamle Hovedbygning ud til Gaarden, og Jernstakittet med Egetræesstolper blev paa samme Tid opført her. — I 1864 udvidede jeg Haven lidt, omtrent 12 Alen langs med den sydlige Side, hvorved en udmærket Blegeplads fremkom. I de senere Aar har jeg fuldstændig drainet Kjøkkenhaven og saa Meget af den øvrige Have, som det for de store Træers Skyld har kunnet lade sig gjøre. Dette har været til stor Nytte; tidligere kunde man f. Ex. ikke hos os avle velsmagende Kartofler. Desværre har Drainingen ikke kunnet holde sig, da Rødderne fra Træerne trænge ned i Rørene og tilstoppe disse.

Da jeg altid finder det interessant at bevare gamle Benævnelser og Stednavne, vil jeg her anføre, at den store

Gang i Havens nordre Side kaldes „den mørke Gang"; men gamle Onkel Holm kaldte den ogsaa „Philosophgangen"; den er om Sommeren meget skyggefuld og har sine Hvilepladser. Den mellemste Hovedgang kaldes altid „Alleen" og den tredie Hovedgang „Foraarsgangen". Her skinner Solen saa mildt og varmt om Foraaret, og der er da næsten altid Læ og mild Luft der. Det lille Parti i Havens nordre Side med de to Lysthuse lige overfor hinanden hed i min Barndom ofte „Grevindens Have", men blev snart omdøbt til „Moders Have", som det endnu hedder, eller ogsaa „Fruens Have".

Den store Allee, som fra Haven gaaer ud gjennem Søllested Skov, er ved Hjælp af Hoveriet gjennemhugget og anlagt af Grev A. C. Knuth. Man har fortalt, at der dengang paa Søllestedgaard var en Gartner, som skulde forestaae denne store Hugning gjennem Skoven saaledes, at Stokkemarke Kirke kunde komme til at presentere sig lige for Enden af Alleen og sees fra Havestuedøren. Da man efter flere Dages Hugning naaede til Skovens Udkant, kunde Gartneren derude meget tydeligt see Kirken og udbrød derfor i Glæde: „Ja, Gu' traf jeg den!"; men i Havestuen kunde man ikke see Kirken; thi Alleen var hugget formeget til høire Side, og man har derefter aldrig fra Havestuen kunnet see denne Kirke. Det blev nu i mange Aar et Ordsprog, som brugtes overalt, hvor det kunde anvendes: „Ja, Gu' traf jeg den, ligesom Gartneren ved Søllestedgaard!"

Ved den mørke Gang i Haven staaer der et smukt, stort Kastanietræ med en lille Bænk under; dette kaldte min yndige lille Elisabeth sit Træ, og endnu hedder det saaledes. Ofte sidder jeg paa den lille Bænk og tænker med Veemod

og Længsel paa hende. Kort efter hendes Død sad jeg engang der og skrev dette Længselssuk:

Om jeg gaaer til Din egen Bænk i Haven,
eller jeg vandrer hist til Graven,
o, Elisabeth, min milde Beps, ei meer
Dit yndige Smiil, Dit Øies Blaae jeg seer.
Men, o Gud, af Naade, ved Jesum Christ,
jeg beder og haaber, Du samler os hist,
vi, som troe paa Dig og trolig søge lære:
i Himlen, der er det bedst at være!
Thi siger jeg, om jeg gaaer til Bænken udi Haven,
eller naar engang jeg gaaer i Graven:
„Milde Sukke, milde Taarer, men ingen Klage
blive maa tilbage!“

Længere nede i Gangen findes et smukt, stort Lindetræ, som min kjære Datter Julie havde valgt til sit Træ. Her lagde jeg første Gang hendes Haand i Suhrs, og Herren har lagt sin Velsignelse dertil. I Træet skar jeg deres Navne og Aarstallet.

Øverst i Havens nordre Side staaer der et temmelig stort Birketræ. Da jeg var lille, var Træet ogsaa lille og havde en glat, hvid Bark, hvori jeg ridsede mit Navn, og under det opslog jeg en lille Bænk. Navnet er der ingen Mærker af mere; men mine Sønner have vedligeholdt en Bænk og nogle ganske smaae Gange imellem Buskene, og her have de havt deres Legeplads, baade Hans, Lauritz og Henrik. De have Alle ligesom foretrukket dette Sted frem for andre i Haven, netop der, hvor ogsaa jeg i mine Drengeaar holdt af at være.

Lige syd for Iskjælderhøien var ellers i min Barndom „Børnenes Have“. Alle vi ni Søskende have havt vore Haver der. Endnu findes her to smaae Lysthuse, omplantede med Hasler, aldeles som jeg kan erindre dem fra min Barndom; men dengang stode de lige op til det gamle, store Tjørnegjærde, hvilket nu ved Havens Udvidelse er flyttet længere ud. Foran Lysthusene havde vi smaae Blomsterbede, og ved Siderne dyrkedes forskjellige Haveurter. Inde i Lysthusene afløste forskjellige Bænke hverandre, snart opslaaede, snart Græsbænke, de sidste endog imellem Haslerne, hvor jeg kan erindre, at ogsaa mine Smaapiger have siddet; thi det var jo naturligt, at mine Børn maatte have deres Have paa samme Sted, hvor jeg og alle mine Søskende havde havt vore. Dette er altsaa „Børnenes Have“ og vil vist vedblive med at være dette, saalænge Herren vil velsigne Søllestedgaard med Børn, hvis Forældre have leget her.

Lige over for Lysthusene staaer der et stort, gammelt Kirsebærtræ, som bærer store, sorte Bær. Her have mange Drenge været oppe; men jeg kan ogsaa erindre, at min ældste Søster Julie engang, da hun oplevede her at spise Kirsebær med sine Børnebørns Børn, har fortalt, at hendes Elskede i sin Tid krøb derop for at plukke Kirsebær til hende.

Naar man har passeret den brede Bro fra Hovedbygningen ud i Haven, og man da dreier til venstre Side, staaer der strax paa høire Haand en hvid Spiræabusk; af denne blev der skaaret Blomster til Brudekrands for min ældste Søster, og Busken har i alle disse Aar staaet paa samme Sted.

Ja, jeg kunde vedblive med at opregne mange, mange Minder i denne Have, der efter min Mening ogsaa er en yndig Plet. Der er noget saa Venligt og Hyggeligt ved den,

og, naar den om Sommeren er kjønt passet, finder jeg Alt der saa smukt. Men jeg veed ikke, hvorledes det kan være: jeg kan aldrig holde ret længe ud i Haven. Mig er den for indesluttet. Jeg maa ud, ud i noget Friere, ud i Marker og Skove. Dog er der for mig Noget ved denne Have, Noget saa smukt, at det ikke findes saaledes i andre, ja, ikke engang paa noget andet Sted af Jorden, og det er Minderne — Barndoms-, Ungdoms- og Manddoms-Minderne! Og nu er snart Alderdommen der! Mon Herren ogsaa for denne Alder har Velsignelse til mig her?

Igjennem Haven gaaer min Vandring ofte i Marken, og jeg vil ogsaa nu føre min Læser ad denne Vei. Ja, der er Meget forandret i den Tid — omtrent 40 Aar — jeg har arbeidet her. I min salig Faders Tid var Gaardens Areal 420 Tdr. Land Ager. Jeg har faaet inddraget flere Parceller, saa nu er det 520 Tdr. Land Ager, foruden 33 Tdr. Land Eng, som er ryddet af Skoven. Disse Parcellers Inddragelse har kostet mig mange Bryderier, tildeels ogsaa Ubehageligheder, men ikke stort Pengeudlæg. — Efter Kornopmaalingsbøger, som jeg har fundet paa Skrivestuen, har Kornavlen i min salig Faders Tid i Gjennemsnit været 1000 Tdr. om Aaret, og i de ti Aar, jeg indtil 1836 drev Gaarden for min salig Moder, blev dennes Kornproduction ikke forøget, om ogsaa Indtægterne i nogle Aar bleve endeel forbedrede ved Dyrkning af Raps. Dengang holdtes der kuns 60 Køer, 50 danske Faar og 24 Arbeidsheste. — Fra Aaret 1836, da jeg blev Eier, og til 1846 gik det ved Gravning, omhyggelig Behandling og efterat alle de lettere Jorder vare blevne merglede, temmelig raskt fremad, og Hollænderiet bragtes op til 100 Køer. Paa de stærkere Jorder gjorde Merglingen ingen Nytte. Kornavlen naaede da snart 2000 Tdr. om

Aaret; men herved blev det staaende i 10 Aar uden synlig Fremgang indtil 1856 og 57. Dette var nærved at tage Modet og Lysten fra mig. Da var det, at jeg begyndte Drainingen, og, da jeg saae dennes udmærkede Virkning ved Jordens Behandling, navnlig om Foraaret, fik jeg først rigtig Tillid til, at det kunde betale sig at kjøbe kunstig Gjødning og anvende Kornfodring til Køerne, for ogsaa herved at vinde Gjødning. Denne Forandring i Gaardens Drift har fremkaldt store Resultater. I de sidste 10 Aar — fra 1856 og 57 — er Kornavlen stegen mere end 20 Aar forud og er nu i Gjennemsnit over 3000 Tdr. om Aaret. Der holdes nu 100 Anglerkøer foruden Tillæg. — Drainingen har naturligviis kostet mange Penge, uagtet jeg har drainet billigere end de Fleste. I de to første Aar antog jeg en Drainemester til at lægge Plan; men senere har jeg selv udført dette Arbeide, og ved min personlige Interesse for og Deeltagelse i det, ved Tilsyn og Deslige, er der sparet over 1000 Rbd. Jeg har gjort ganske nøiagtige Beregninger over Omkostningerne ved Drainingen, og, naar jeg regner Drainerørene fra mit eget Teglværk til fuld Priis, have de 520 Tdr. Land i Gjennemsnit kostet 30 Rbd. pr. Td. Land, altsaa for hele Arealet 15,600 Rbd. Nogle mindre Udgifter, som f. Ex. ogsaa ere komne Skovene tilgode, ere dog ikke medregnede i denne Sum.

Den hele Besætning paa Gaarden er nu — 1866 og 67 — 100 Malkekøer foruden Tillæg og circa 25 Qvier, 3 à 400 spanske Faar, 20 Arbeidsheste og een Malkehest, desuden 4 Kjøre- og 3 Ride-Heste, en Hingst og nogle Plage.

Søllestedgaards S k o v e udgjøre et Areal af 530 Tdr. Land. Heraf har jeg i 1863 tilkjøbt mig Kongeskoven paa 100 Tdr. Land for 16000 Rbd. — Skovenes Behandling har altid været min kjæreste Beskjæftigelse. I mange Aar har

jeg selv udviist Alt, hvad der er hugget, og jeg har foretaget dette med en saadan Omhyggelighed, at jeg maa sige, jeg har kjælet for Skovene. I de senere Aar, efterat jeg har begyndt Drainingen, er Gravningen i Skoven bleven meget forsømt, idet det ikke har været mig muligt at skaffe de fornødne Folk hertil. Dengang jeg i 1836 modtog Eiendommen, var Søllestedskov overalt en Hegningsskov med enkelte bare Pletter, som dog meget snart bleve tilplantede med Bøg. Paa et Sted, som vi kalde „Granbanken", plantede jeg Graner, som ere de eneste Naaletræer fra den Tid. Der var kuns enkelte større Bøge tilbage af den gamle Skov; de bleve taxerede til 70 Favne. Jeg indgav da en Ansøgning til det daværende Rentekammer om, at disse Træer maatte blive udviste tilsalgs. Efterat en kongelig Forstbetjent fra Sjælland havde beseet Skovene, fik jeg det Svar, at, naar jeg vilde underkaste mig det kongelige Forstvæsens Bestyrelse, foretage al den Cultur, som derved vilde blive paalagt mig, og forpligte mig til aldeles Intet at hugge uden efter Forstvæsenets Anviisning, saa vilde disse Træer blive udviste tilsalgs. At indlade mig saa en saadan Forpligtelse var altfor svært for mig, og i min Ærgrelse og Vrede over et, som jeg fandt, saa uforskammet Forlangende, svarede jeg ligesaa storsnudet, som jeg kunde finde paa, og jeg erindrer, jeg blandt Andet anførte, at Bestyrelsen af mine Skove var mig en altfor kjær Beskjæftigelse til, at jeg skulde overlade nogen Anden denne, og at jeg desuden ikke vilde betroe det kongelige Forstvæsen dette Tilsyn. Stiftamtmand Jessen, som jo var en god Ven af mig, og til hvis Erklæring Sagen kom, foreholdt mig, at jeg ved et saadant Svar kunde komme i Forlegenhed med Forstvæsenet; men jeg vilde ikke gjøre det om og lod det gaae, som det var. Jeg fik da ogsaa en

stræng Capitain — den samme Herre fra Sjælland, som først havde været her — til at foretage Udviisningen, og han udviiste da kuns en Tiendedeel af de omtalte Træer, saa at de kunde holde ud i 10 Aar, og paalagde mig paa det Strængeste at tilplante hele Skoven, hvor den trængte dertil. Plantningen blev jeg snart færdig med. Næste Aar blev Skovrider Sivers fra Falster beordret tll at foretage Udviisningen og Tilsynet. Da han kom og saae de stakkels forskaarne Bøgetræer, der nu kuns stode til Skade for den unge Opvæxt, udviste han dem efter mit Ønske alle paa een Gang og afgav desuden til Ministeriet en for mig saa fordeelagtig Indberetning om hvad jeg i det sidste Aar havde foretaget ved Skovenes Cultur, Gravning, m. M., at jeg for Fremtiden aldeles blev forskaanet for noget Tilsyn med dem. Der var jo nu heller Intet mere at udvise, og saa var det kuns Gjennemhugningen, som skulde foretages; den bestod fornemmelig i Hegning.

Ogsaa Skovene gjemme mange kjære Minder for mig. Jeg kan saaledes f. Ex. godt erindre, at min yndige lille Søn Hans, dengang 3 à 4 Aar gammel, var med mig ude i Skoven, da der blev saaet Olden, og, da han havde staaet og seet paa Saamanden, som med Saasækken gik op og ned ad Agrene, saa vilde ogsaa han være med at saae. Han fik da en lille Pose og gik frem og tilbage med en vigtig og alvorlig Mine, og, skjøndt han havde ondt ved at skræve over de store Jordklumper og Græstørv, kunde han dog paatage sig de samme Fagter og Sving med Armen, som han havde seet paa Saamanden. Dette Syn staaer endnu saa levende for mig, og det rører mit Hjerte saa saare, hvergang jeg tænker herpaa og seer disse nu snart store Træer; men han skulde ikke see dem store eller vandre under deres Skygger.

Den lille Skov „Dyrehaven“ ligger kuns lidt over 500 Alen fra Gaarden; paa Grund af de dyrebare Barndoms- og Ungdoms-Minder, som ere knyttede til den, er den mig en ubeskrivelig kjær Plet. Jeg kan erindre, at den for over 50 Aar siden, rimeligviis 1814 eller 15, af min salig Fader blev indhegnet til Dyrehave. Han fik et tamt Dyr, som aarlig fødte Lam nede i denne Dyrehave; men Lammet var altid vildt, uagtet Moderen kom hen til os Børn, naar vi spaserede i Skoven, og da, som oftest, blev fodret med Brød eller Kartofler. Der var dengang — ligesom nu — en lukket Spaseregang med Hasler paa Siderne, lige fra Haven ned til Dyrehaven, og en skuffet Gang rundt i Skoven. Ved den store Park derinde, hvor nu en lille Granholm er plantet, stod et smukt Tempel. Det var bygget rundt med tolv smukke, dreiede Egesøiler (dem, der nu staae som Spiltougstolper i Herskabsstalden) og med et kuppelrundt Tag, tækket med Spaan. Denne smukke Bygning præsenterede sig særdeles smukt lige for Kjørebanen, som gaaer midt igjennem Skoven, saa at man kunde see den fra Veien, naar man kjørte forbi. I dette Paradiis formerede Dyrene sig snart til en kjøn Rulle paa 20 à 30 Stykker, og det saae Altsammen meget smukt ud. Dette var nu denne Skovs Glandsperiode; men saaledes gaaer det jo med Alt i denne Verden: det Ene skal afløse det Andet. Da min salig Fader i 1827 afgik ved Døden og efterlod sig en saa sørgelig oeconomisk Forfatning, var det ikke Tider til at holde Dyrehaver. Det blev da bestemt at lukke op for Dyrene, efterat mange af dem først vare blevne bortskudte og solgte. Resten — 10 gamle Daaer og et Par Hjorte — opholdt sig i en heel Række Aar deels i denne, deels i de andre Søllestedsskove og formerede sig til en Rulle paa over 20 Stykker. Men paa eengang gik de alle væk til

Ugleholt-Skov, hvor de strax bleve nedskudte. En enkelt hvid, stor, smuk Skuffelhjort gik endnu mange Aar omkring her i Skovene, men blev tilsidst skudt, saavidt jeg veed, af nogle Krybskytter ude ved Nakskov.

Omtrent midt i Dyrehaven i den søndre Side for Kjørebanen, tæt ved Spaseregangen, staaer der et gammelt Bøgetræ, hvori Mærket A. K. 1809. Dette skal være skaaret af Søllestedgaards tidligere Eier, Grev Adam Knuth-Lilliendal. Han maa rigtignok have gjort det fem Aar efterat han havde solgt Eiendommen; men man har fortalt, at han fortrød Salget og at han flere Gange efter den Tid skal have reist herover for at spasere i Haven og i Skoven og see sit kjære Barndomshjem, hvor han som Mand havde virket og levet et lykkeligt Liv. Han skal have afhændet Søllestedgaard, fordi hans Kone ikke var tilfreds med at boe paa Laaland. Da dette Træ altid har interesseret mig, og jeg ønskede det bevaret saa længe som muligt, har jeg ladet nogle omkringstaaende gamle Bøgetræer groe for at danne Læ om det. Desuagtet vil det ikke staae mange Aar, da det har en Skade ved Roden.

Tæt herved, norden for Kjørelinien, staaer der et lille, men gammelt Bøgetræ, hvori man finder indskaaret i Barken *C. T. J. — P. C. C. — Frokost d. 26. Juli 1838.* Det er min kjære, uforglemmelige, afdøde Broder Claus Theophil Jørgensen og Poul Christan Clausen, som have skrevet dette en Morgen, da de havde været paa Jagt for at skyde Vildt til mit Bryllup. Under Træet har jeg opslaaet en lille Bænk og sidder ofte der, altid med en kjærlig og veemodig Tanke for disse mine kjæreste Venner paa denne Jord. Gud velsigne deres Minde!

Tæt herved, lidt mod Øst, staaer der endnu en halv

Snees gamle Bøgetræer, hvor vi have en lille Theplads med Bænke. Herfra har man tidligere om Sommeren kunnet see Solnedgangen, og det er en smuk, kjær Plet. Her er ofte spiist og drukket The og Chocolade, og her har der været leget og tumlet af Gamle og Unge. Disse her omtalte gamle Bøgetræer ere de sidste i alle Søllestedgaards Skove af den gamle Generation, der i min Faders og Moders Tid afgav en saa betydelig Indtægt, og som ligefrem vare den Frelse, hvorved Eiendommen kunde bevares for Familien.

Denne lille Dyrehaves Cultur interesserer mig nu særdeles meget og mere end nogen af mine andre Skoves. Den ligger mig saa beqvemt for Tilsynet, og det hører, saa at sige, til mine daglige Spaseretoure at gaae igjennem den til Markerne; jeg gjør det næsten aldrig uden at mindes snart Et, snart et Andet fra den kjære Barndoms- og Ungdoms-Tid.

Dengang jeg Søndagen efter mit Bryllup kjørte med min unge, elskværdige Brud til Halsted Kirke og vi paa en aaben Vogn passerede forbi Dyrehaven, opdagede hun, at der var blevet skuffet en Gang, en smuk Spaseregang, fra Hjørnet og ind i Skoven. Dette Syn var hende ret en glædelig Overraskelse. Ofte havde hun hørt sin Moder omtale, at saaledes havde der i hendes Barndom og Ungdom været en Spaseregang hele Skoven rundt, men af Sparsommeligheds-hensyn var denne i de ulykkelige Tider i min Moders Enkestand ikke bleven vedligeholdt. Saasnart vi kom til Halsted, meddeelte min gode Grethe strax sin Moder denne Glæde, at Spaseregangen nu igjen var kommen frem; men Moderen svarede ganske alvorligt: „Ja, det er jo yndigt! Men saadant Noget har I vist ikke Raad til at vedligeholde!“

Dette gjorde et dybere Indtryk paa mig, end Nogen kan

tænke. Skulde Tiderne og de kommende Dage virkelig blive saa knappe og saa alvorlige, at man ikke engang skulde kunne gjøre Saameget for sin Fornøielse! En saadan Yttring var for mig dengang — og ikke saa sjældent senere under Begivenhedernes Gang hørtes en lignende — en svær Spore til Anstrængelse. Saa ofte, naar jeg har spaseret i denne Gang, har jeg tænkt derpaa og følt og seet, hvormegen Velsignelse Forsynet kan berede Menneskeheden gjennem Trængseler, Sorger og Tilskikkelser, som vi tidt kalde Ulykker og betragte som fuldstændig Tilintetgjørelse af vore Forhaabninger. Mine Børn have i deres Ungdom ikke kjendt meget til saadanne Sorger og Trængsler. Gid den gode Gud i sin Viisdom maatte kunne forskaane dem for saadanne!

I „Hestehaven"s smukke, unge Skov staaer der en Bøg med to Stammer paa een Rod. Da jeg engang i Aaret 1835 gik her og tænkte paa Pouline Margrethe Clausen og rimeligviis tænkte Saameget og var saa bekymret for Fremtiden og hvad denne vilde bringe, udenat jeg kunde øine den mindste Udsigt til Opfyldelsen af mine store Ønsker, skar jeg i den ene Stamme *P. M. C. — 35.*, og jeg gjorde det i den Tanke, at mit Navn skulde staae i den anden Stamme, saafremt jeg maatte leve og see mine Ønsker opfyldte. Det bleve de i langt rigere Maal, end jeg nogensinde kunde tænke det, og dog havde jeg endnu ikke skrevet mit Navn i den anden Stamme. I 35 Aar har jeg glædet mig til at udføre dette, — og nu er det skeet.

Veiene i mine Skove, der i tidligere Tid vare meget slette og om Vinteren ofte aldeles ufremkommelige, har jeg forbedret ved Macadamisering, og de ere snart i en fortrinlig Stand.

Det er min Plán og mit Ønske, at alle mine Skove i

Tidernes Løb skulle blive Bøgeskove; thi jeg er overbeviist om, at kuns gode Bøgeculturer kunne bringe Renter af Jordens virkelige Værdi. At der i Skovene kan gives enkelte mindre Partier, som ikke kunne benyttes til Bøgeskov og dog paa Grund af deres Beliggenhed maae være Skov, er en anden Sag. Her kan man i tilstrækkelig Mængde cultivere Gran, Poppel, Ask og El. Hvorgodt end Graner kunne lykkes paa en god Jordbund, troer jeg dog ikke, at disse kunne betale sig saaledes som Bøg. Men der gives mange Steder i Skovene, hvor Jordbunden ved mange Aars Forsømmelse af Cultur er bleven saa gjennemgroet af Grønsvær, at Bøgeplantning der er saa vanskelig og saa længe om at overvinde Grønsværen, at en Grancultur først er baade rigtig og nødvendig, forat Bøgeculturen senere skal lykkes lettere og bedre. Naar Skove benyttes paa denne Maade, da troer jeg, at disse i Tidernes Løb ville kunne give en ligesaa god Jordrente som Agerland. Men forat dette skal skee og lykkes, maa Eieren, som i enhver Industri, forstaae sin Dont, og han maa have fuldkommen Frihed til at lægge sine Planer og til at behandle sin Skov saaledes, som han ønsker det. Ja, jeg drister mig til at sige, at enhver Eier bør have fuldstændig Frihed til at benytte sin Eiendom paa hvilken Maade han bedst veed og kan. For vort lille Land med smaae Recurser er det et altfor stort Tab at lægge et saadant Baand, som tvungent Skovbrug medfører, paa de forskjellige Besiddere; det har Danmark ikke Raad til.

Engene, som ligge smukt ind igjennem Skoven, har jeg anvendt stor Flid, meget Arbeide og mange Penge paa. Ved Gravning af Vandløb, ved Dæmninger og Sluser, ved Gjødning og Paakjørsel af god Jord, er der fremkaldt en

overordentlig stor og heldig Virksomhed i Græsvæxten. Engene udgjøre — som før sagt — lidt over 30 Tdr. Land og give nu i Almindelighed 60 gode Læs Hø aarlig.

Paa Engen lige for den mellemste Kyllingemark findes der en Kilde, som jeg troer er den eneste paa hele Eiendommen. Til alle Tider har den meget rigeligt Vand, om ikke just rigtig godt Drikkevand. For nogle Aar siden fik jeg med megen Besværlighed sat den op med brændte Muursteen til en Dybde af 3 à 4 Alen. Den staaer næsten altid fuld til Overkanten, saa at Køerne, naar de græsse paa Engen, kunne drikke af den.

Paa denne Eng findes en lille Holm, bevoxet med Bøg og Eg; den hedder Hindholmen. Det er en ganske yndig Plet, især om Aftenen, naar Solen gaaer ned bag Banken i Kyllingemarken. Her har jeg skuffet en Gang rundt paa Holmen og faaet opsat et Lysthuus med Bænke, hvor vi meget ofte have drukket The om Aftenen, taget Vand ved Kilden og kogt det der. Fra dette Sted har jeg velsignede Minder om de mange Kjære, som jeg i saadanne Aftener har havt samlet her. Mange af dem ere gaaede bort herfra; men Stedet bliver der, og jeg haaber, det maa blive forundt mine Børn og Børnebørn mangen en deilig Aften her at frydes ved den skjønne Natur og ved Guds Godhed og da ogsaa at skjænke mig og min kjærlige, trofaste Grethe en kjærlig Tanke.

Hvorfra er nu alt Det kommet, som har sat Gaarden med sine Bygninger, Markerne og Skoven i den Stand, hvori Alt nu forefindes? Dette Spørgsmaal er det ikke vanskeligt for mig at besvare; thi Bøndergodset har med de stigende Kornpriser altid givet en meget god Indtægt, og med det

Overskud, som jeg fik i de første Aar, begyndte jeg strax at anvende paa Gaardens og Skovenes Forbedring hvad jeg syntes kunde undværes. Desværre havde jeg dengang ikke megen Erfaring og Kundskab om Jordens og Besætningens Forbedring og Drift. Havde jeg paa den Tid forstaaet det saa godt som nu, skulde der ikke have hengaaet saamange Aar for at bringe Jorden paa et saadant Standpunct, som den nu har. Saavel min gode, trofaste Grethe som ogsaa jeg vare ikke forvænte. vi vare nøisomme, sparsommelige, og Alt, hvad vi opnaaede, var altid over vore Forventninger. Derfor var der, især i de første Aar, godt Forslag i Alt, hvad vi fik i Hænderne. Jeg følte dengang, hvormeget jeg i flere Retninger trængte til Kundskaber og Uddannelse, og søgte derfor at tilegne mig det meest Mulige, deels ved Læsning, deels ogsaa ved nøie at lægge Mærke til, hvorledes dygtige Landmænd bar sig ad. I den Hensigt gjorde jeg ogsaa adskillige smaae Reiser og besøgte forskjellige Landmænd. Som før antydet saae jeg ingensteds paa den Tid, i Aarene 1830—1840, et Landbrug, der i den Grad tiltalte mig, som Hastrups paa Hjortholm. Her lærte jeg ikke saa Lidt; men i een Henseende har jeg for længe holdt fast ved Hovedprincippet i hans Landbrug: Kornsalg som den hovedsagentlige Indtægt, Creaturholdet som en Biting. Det er først, efterat jeg har lært Drainingen og seet dens gode Følger og Frugter, at jeg har faaet Øinene rigtig op for Jordens Forbedring, dens Gjødning og Vigtigheden af et godt og velpleiet Creaturhold. Først efterat jeg har faaet drainet — eller efterhaanden som dette Arbeide er skredet frem — har jeg erfaret, hvorledes man under almindelige Forhold saa at sige altid har det i sin Magt at behandle Jorden saaledes og saa beqvemt, at Gjødningen stedse kommer til Nytte, og det i en meget høiere

Grad end for. Med langt større Sikkerhed for, at det kan betale sig, kan man derfor paa drainet Jord anvende kunstig Gjødning og følgelig ogsaa med større Sikkerhed anvende Korn til Fodring for sine Køer, for derved at tilkjøbe sig Gjødning.

Jeg kunde nu have Lyst til at fortælle en Historie, jeg har havt med en Krybskytte.

Det var i Aarene nogle og halvtredsindstyve en yderst stræng Vinter med megen Snee og godt Kaneføre, og vi havde bemærket, at Krybskytterne begyndte at blive slemme efter Dyrene i Søllested Skov. I Sneen kunde vi spore, at der var blevet skudt flere Dyr og at Krybskytterne vare komne fra Landeveien over Steensgaards Mose og min Eng i Søllestedskov, hvor vi flere Steder kunde see, at de havde staaet paa Post og skudt. Efterat jeg en Aften havde drukket The, saae jeg ud i det deilige Fuldmaaneskin og fik da Lyst til at kjøre mig en Tour i Skoven; muligviis kunde jeg da træffe disse Krybskytter. Jeg lod spænde for min lille Kane og vilde da kjøre ud til Skovfoged Knuthsen. Klokken var vist over 10. Jeg havde Hans's lille graae Hest for, naturligviis uden Bjælder. Det deilige Syn af Sneen, der glimrede i det klare Maaneskin og knagede under Hestens Fod, medens jeg kjørte langs med Haven og kunde see Dyrehaven og Søllestedskov i Afstand, staaer endnu tydeligt for mit Blik. Idet jeg nu kjørte ud af Alleen, fik jeg Lyst til, da jeg endnu ansaae det for at være temmelig tidligt til at gaae paa Jagt efter Krybskytter, i Stedet for strax at tage til Knuthsen, i det smukke Veir at kjøre alene ud over

Kyllingemarken og derfra over Engen ind i Skoven og saa ud til ham. I et lille Luntetrav passerede jeg altsaa Banken i den bageste Kyllingemark, hvilken var min Yndlings-Kjøretour. Det var meget koldt, og for at være hurtig tilbeens var jeg let klædt, nemlig i min sædvanlige Jagtfrakke uden Overtøi; men jeg havde endnu Ungdommens Varme og Kraft i mig. Da jeg havde tilbagelagt den bageste Deel af Skoven og kom over den store Fjeldebro, kjørte jeg langsomt og i Læ; jeg fandt det saa smukt med de grønne, unge Graner i den hvide Snee. Men, ligesom jeg var kommen til Kirsebærbanken, hørte jeg pludselig et Doubletskud i sydlig Retning fra mig; efter Lyden kunde det ikke være mere end høist 200 Alen borte. Det var jo tydeligt nok, at det maatte være Krybskytterne. Jeg holdt stille og lyttede. Hvad skulde jeg dog gjøre? Følge min Lyst: strax at ile efter dem og lade Hesten løbe hjem med Kanen, det turde jeg ikke, da jeg derved kunde forskrække min kjære Grethe; nei, det turde jeg ikke! Jeg tænkte mig strax: „Naar Krybskytten nu har faaet Dyret paa Nakken, gaaer han ud over Kyllingemarken ad Landeveien til, hvor jeg Dagen forud har sporet ham i Sneen.“ Det faldt mig da ind at raabe, som om Knuthsen var hos mig: „Pas paa ved Kyllingemarken!“, i Haab om, at dette skulde standse Krybskytten noget; saa kjørte jeg, alt hvad den lille Graae kunde løbe, hen til Knuthsen og traf ham og hans Søn hjemme. Jeg gav da Ordre til Sønnen om hurtigst muligt at kjøre til Gaarden og faae Forvalter Warthoe og Huggemanden, den store Lars Bødker, med sig gaaende ud i Skoven til os, men saaledes, at han skulde følge Skjellet imellem Skoven og Marken, for at see, om Nogen passerede den, medens de 2 Andre skulde gaae igjennem Skoven. Ingen maatte have Bosse med, idet jeg

var overbeviist om, at dette vilde formindske Faren. Jeg tog nu Knuthsen med mig og gik langs Skoven og Engen ud til den store Fjeldebro, hvor jeg lidt nord for denne posterede ham, medens jeg selv gik videre ud til Spidsen af Skoven og stillede mig ved en Piil i Markskjellet imellem Engen og mellemste Kyllingemark, hvor jeg de foregaaende Dage havde sporet Krybskytten, af hvilken Grund jeg nu ventede ham her. Jeg tænkte mig nemlig, at, naar nu Mandskabet fra Gaarden som Klappere kom gaaende gjennem Skoven, vilde han blive jaget ud til mig. Vandløbet var paa den Tid fuldt af Vand, men tilfrossent, udenat det dog kunde bære. Krybskytten skulde altsaa denne Vei eller over Fjeldebroen, hvor jeg havde posteret Knuthsen. Det gik, som jeg havde tænkt mig. Da jeg havde staaet der lidt, saae jeg en Mand med Bøsse i Haanden komme løbende ud af Skoven, og det lod til, at han vilde følge Vandløbet i Stedet for Markskjellet, hvor jeg stod. Da han var kommen en halv Snees Alen ud fra Skoven, troede jeg, at jeg kunde gjenskyde ham, og jeg løb da lige løs paa ham; men, saasnart han blev mig vaer, standsede han, vendte i Fart om, ligesom en Mikkel, og løb tilbage ind i den tætte Skov. Jeg løb efter ham, alt hvad jeg kunde, og var ham temmelig nær, da han sprang ind i Skoven; men mellem de tætte Træer kunde jeg ikke følge ham eller finde ham. Jeg raabte nu af al min Kraft til Knuthsen: „Pas paa ved Fjeldebroen!“ Den unge Knuthsen og Forvalter Warthoe, som havde hørt dette Raab, kom da strax til mig. I det klare Maaneskin var det ikke vanskeligt at følge Krybskyttens Spor; jeg gav dem nu Ordre til at hjælpe hinanden hermed og paa den Maade enten fange ham eller jage ham ud, enten til mig eller til gamle Knuthsen. Dette blev nu en meget morsom Støverjagt. Hvert

Øieblik kunde jeg høre En af dem raabe: „Her er han!“ eller: „Kom her!“. Sommetider kunde der være længe imellem, og man hørte Intet, naar de havde tabt Sporet; men snart kom det samme Raab igjen. Saaledes gik der flere Timer. De vare nu komne heelt op paa Kirsebærbanken, hvor Krybskytten havde godt Skjul imellem de unge Graner. Jeg avancerede altsaa langs med Skoven om til Fjeldebroen, det eneste Sted, hvor han kunde komme over Vandløbet. Da jeg traf Knuthsen, gav jeg ham Ordre til at gaae ind i Skoven for at hjælpe de Andre med at fange Fyren eller drive ham ud, og jeg ventede da sikkert, at han maatte komme, hvor jeg stod. Jeg stillede mig saa i Ryggen af Skoven, omtrent 100 Alen fra Fjeldebroen, og saaledes, at jeg kunde see ham, naar han kom for at passere denne. -- Atter hørte jeg dem nu raabe: „Her er han!“, og jeg troede: „Nu har de ham!“; men saa var han igjen sluppen fra dem, og saaledes blev det ved. Jeg begyndte nu at blive utaalmodig og troede, de vare bange for at tage ham. „Hvad skal jeg dog gjøre?“ sagde jeg til mig selv. Jeg tænkte nu: „Det bliver vist nødvendigt, at jeg løber derind for at hjælpe dem!“ Endnu et Øieblik stod jeg og lyttede; Alt var ganske stille, og jeg var lige ved at løbe afsted. Men i det Samme seer jeg ham komme pilende med Bøssen i Haanden over Fjeldebroen. Nu satte jeg i Stilhed Fart paa, alt hvad jeg kunde, og, da jeg kom til Fjeldebroen, saae jeg ham et kort Stykke foran mig imellem de unge, blanke Bøgestammer, og jeg var nu kommen ham betydelig nærmere. Jeg løb altsaa ganske stille, og et Øieblik efter var jeg ham nær og greb ham i Skulderen; men i det Samme vendte han sig hurtig om med Bøssen imod mig. Jeg foer nu med en voldsom Kraft ind paa Livet af ham, idet jeg med den venstre Haand

greb fat paa hans Bøsse og med den knyttede høire gav ham et saadant Puf for Brystet, at den ellers store og stærke, men nu haardt anstrængte Mand gik baglængs overende, og med et skrækkeligt Brøl laae han paa Jorden for mig, medens jeg staaende beholdt hans Bøsse i venstre Haand. Strax undersøgte jeg Bøssen og bemærkede, at den ikke var ladet; saa holdt jeg den truende over hans Hoved med Forsikkring om, at jeg skulde slaae ham for Panden, dersom han forsøgte Modstand. Men i de allerydmygste Toner bad han, om jeg vilde skaane ham for Kone og Børn. Gamle Knuthsen og de Andre, som havde hørt denne Allarm, kom da løbende til. Da Krybskytten nu i grædende og klagende Tilstand laae paa Jorden, fik Knuthsen et svært Mod og begyndte at tiltale ham med stærke Ukvemsord for al den Uleilighed og Bekymring, han havde foraarsaget ham. Men jeg sagde nu ganske roligt: „Reis Dig nu op og gaa hjem, saa kan Du imorgen komme til mig, om Du vil afgjøre denne Sag i Mindelighed.“ Det var nu langt ud paa Natten, og jeg ilede i rask Gang til mit kjære Hjem, hvor jeg endnu traf min elskede Hustru oppe; uden synderlig Frygt havde hun ventet paa mig. Næste Dag kom Krybskytten og bad om Tilgivelse for sin Forseelse, og, da han høitideligt lovede aldrig mere at gaae paa Jagt og ikke engang brød sig om at faae sin Bøsse tilbage, nøiedes han med at betale en Mulct til de Fattiges Kasse. Han holdt sit Løfte.

Vi boede nu hver Sommer i Andejagtstiden en 4 à 6 Uger paa Søholt, hvilket var til meget stor Fornøielse for os Alle, baade Unge og Gamle, Store og Smaae.

Der var jo en ganske forfærdelig ubeqvem Indretning i den gamle Hovedbygning paa Søholt; jeg bestemte mig derfor allerede i 1854 til at gjøre en stor Hovedforandring i denne, idet jeg flyttede Hovedtrappen, der gik tværs igjennem Bygningen, med Udgange baade til Gaard og Have, og skilte Huset ad i 2 Dele, hvilket gav en umaadelig Træk. Ved denne Forandring fik vi en Havestue, som bragte Salen i Forbindelse med det øvrige Huus, og en Veranda ud til Haven med den deilige Udsigt over Søen til Maribo. Jeg kjøbte nu et nyt Meublement til denne Havestue. Forøvrigt var det store Huus, med Undtagelse af de fornødne Senge til den talrige Familie, næsten tomt for Meubler. —

I disse Aar arbeidedes der fra Bondevennernes Side paa at faae gjennemført en Tvangslov til Fæsteværsenets Afløsning, ligesom dette Parti søgte at modarbeide de Godseiere, som vare villige til at sælge deres Fæstegods til Fæsterne. Denne Sag stod stadigt paa Dagsordenen i Rigsdagen, og J. A. Hansen fremkom bestandigt med det ene Lovforslag efter det andet om Tvangssalg efter Taxation. Disse Forslag strandede imidlertid altid paa bestemt Modstand fra Regjeringen, der holdt paa Grundlovens Bestemmelse om, at Ingen kan berøves sin Eiendom, uden hvor det almene Vel udkræver det, og da kun imod fuldstændig Erstatning. Den voldsomme Agitation, som udfoldedes fra Bondevennernes Side, hindrede naturligviis til meget stor Skade for Fæsterne en stor Mængde af disse i at kjøbe til de yderst billige Priser, der dengang fra flere Godseieres Side forlangtes af deres Fæstere. Desuagtet blev der dog solgt endeel, og paa Søholts og Søllestedgaards Godser gik Handelen temmelig godt fra Haanden. — Under den store Strid, som paa mange Steder i Pressen og imellem Mand og Mand fortes om disse

vigtige Forhold, opstod der en Idee hos mig om, hvorledes denne Sag kunde og burde ordnes. Hverken Nat eller Dag havde jeg Ro for denne Idee. Det var for mig, som om jeg havde fundet de Vises Steen. Da jeg saa nogenlunde havde faaet ordnet mine Tanker herom, nedskrev jeg dem i Form af et Lovforslag, der i Hovedsagen gik ud paa, at der bestemtes en Frist, inden hvilken det blev paalagt alle Godseiere og Lehnsbesiddere at erklære, hvorvidt de vare villige til i Fremtiden at søge frivillig Overeenskomst med deres Jordfæstere om Overdragelsen af deres Gaarde til Eiendom og ved fæsteledige Gaarde forpligte sig til at bortsælge disse, istedenfor at bortfæste dem. De Godseiere og Lehnsbesiddere, som afgav denne Erklæring, blev der indrømmet Ret til, i et bestemt Forhold til det Fæstegods, de havde solgt siden Aaret 1846 (det Aar, da de første Opfordringer og Forlangender om Fæstevæsenets Afløsning med Eiendom bleve fremførte), af det tilbageblevne Fæstegods at udtage til aldeles fri Benyttelse en ringe, bestemt Deel. — De Godseiere og Lehnsbesiddere, som ikke vilde afgive en saadan Erklæring, kunde saadan Begunstigelse ikke indrømmes. Forøvrigt indeholdt Forslaget ogsaa Bestemmelser om, hvorledes man kunde forholde sig, naar Godseiere og Fæstere ikke enedes om Kjøb og Salg, og tillige forskjellige andre Bestemmelser.

Som Tiden ogsaa senere har viist det, formodede jeg dengang, at alle Godseiere og Lehnsbesiddere vilde have afgivet den forlangte Erklæring, og dette store og vanskelige Spørgsmaal vilde kunne være blevet løst til almindelig Tilfredshed, om mit Lovforslag var blevet gjennemført paa den Tid. Jeg sendte det nu til flere af mine Venner for at høre deres Mening. Justitsraad Wilhjelm paa Øllingsøgaard var

afgjort imod det, men flere Andre for det, navnlig min Svoger Schegel paa Langeland, som tog ivrigt Deel i den Kamp, der dengang førtes om denne Sag. Jeg ønskede nu meget at tale med Grev Knuth, hvem jeg saa ofte havde drøftet disse Spørgsmaal med; men han laae paa den Tid i Kjøbenhavn. Jeg bestemte mig da til at kjøre hen til Procurator Aagaard paa Binnitze, om hvem jeg vidste, at han i denne Sag deelte Anskuelse med Knuth. Han studsede, da jeg fremkom med mit Forslag, og sagde: „Troer De Dem virkelig i Stand til at løse denne meget vanskelige Opgave?" Imidlertid gjennemlæste han med stor Opmærksomhed mit Forslag. I Hovedprincipperne var han ganske tilfreds og enig med mig, og han fandt, at der i dette Forslag laae en aldeles ny Maade at løse dette Spørgsmaal paa. Efterat vi til langt ud paa Natten havde talet om hvad der burde gjøres ved Sagen, vilde han dog tilraade mig at henvende mig til Monrad, som dengang var Indenrigsminister. Jeg tillod mig at sende denne Mand mit udarbeidede Forslag, der bestod af 8 Paragrapher, tilligemed mine temmelig vidtløftige Motiver. Kort efter reiste jeg til Kjøbenhavn for at tale med ham derom. Han tog meget venligt imod mig, men var tilsyneladende i et yderst daarligt Humeur, og det var tydeligt, at han meget nødigt vilde have rørt ved denne Sag. Hvorledes han syntes om Forslaget, om han vilde være imod det eller for det, derom udtalte han sig aldeles ikke. Han lod til at have meget travlt, men yttrede dog ret venligt, at jeg skulde høre nærmere fra ham, naar han nøiere havde overveiet Sagen. Det varede nu ikke ret længe, inden han ved et Ministerskifte nødsagedes til at gaae af, og han meddeelte mig da, at han havde henledet sin Eftermands, Uns-

gaards, Opmærksomhed paa mit nu i Ministeriet beroende Lovforslag.

Jeg kjendte aldeles ikke noget til den nye Minister; men jeg havde en inderlig Lyst til at gjøre hans Bekjendtskab, for at høre, hvorledes han vilde tage denne Sag. Det varede heller ikke ret længe, inden jeg fremstillede mig for ham. Forat jeg kunde være vis paa, at han, førend jeg kom, kjendte mit Forslag, sendte jeg ham en Gjenpart af det, der laae i Ministeriet, tilligemed en privat Skrivelse, hvori jeg tillod mig at meddele, at jeg om kort Tid ønskede at hilse paa ham for at tale om denne Sag. Jeg var egentlig lidt benauet ved at gaae til denne Audiens. Det var ikke, fordi det var en saa fornem Mand; thi Sligt har aldrig generet mig; men jeg kunde aldeles ikke tænke mig, hvorledes han vilde tage imod mig, og om han, dersom han ikke havde Lyst til at røre ved denne Sag, muligviis vilde give mig alvorlig paa Hovedet. Jeg belavede mig derfor paa at forsvare mit Forslag, saa godt jeg kunde. Ved min Indtræden gjorde denne Mand, iført en simpel, graae Morgenfrakke, øieblikkeligt et meget godt Indtryk paa mig. Jeg maatte strax tage Plads i hans Sopha ved hans Side, og jeg mærkede snart, at han havde sat sig aldeles tydeligt ind i mit Forslag, som og i Motiverne, og at han var velstemt for det Hele. Han udsatte enkelte mindre vigtige Ting, men erklærede, at han vilde være meget tilfreds, om det var muligt at faae et saadant Lovforslag til at gaae igjennem i Rigsdagen; dog var det heri, Vanskeligheden bestod. I flere Timer talede vi om alle disse Forhold, og, ligesom det i meget høi Grad interesserede mig Alt, hvad han meddeelte mig, deels om sin egen Stilling til Sagen, deels om de Planer, Bondevennerne havde med en saadan Lov, saaledes interesserede det ogsaa ham at høre

hvilke Principper jeg ved Salget af mit Bondergods gik ud fra. Til Slutning sagde han mig, at det ikke var ham muligt til den nu forestaaende Rigsdag at fremkomme med nogetsomhelst Lovforslag i den Retning, men at han stadigt vilde have mit Forslag i Erindring.

Jeg var altsaa meget glad over denne Samtale, og det var forunderligt, saa lettet og tilfreds jeg følte mig efter den. Det var tidligere sagt mig, at jeg i denne Sag burde henvende mig til Godseier Estrup fra Skafføgaard, vor nuværende Conseilspræsident, der som Medlem af Landsthinget kunde faae megen Indflydelse paa Sagen, om den kom for i Rigsdagen. Han boede paa den Tid i Kjøbenhavns Bredgade, og jeg fik da Lyst til at gaae derud, for at hilse paa ham. Jeg traf ham hjemme, men under Flytning, og hans Huus var i en saadan Uorden, at han næppe havde en Stue, vi kunde være i. Desuagtet tog han meget venligt imod mig. Jeg sagde ham strax mit Ærinde og oplæste for ham mit Forslags otte Paragapher. Han erklærede strax, at han kunde være fuldkommen tilfreds med en saadan Lov; men det var hans bestemte Mening, at en saadan ikke burde fremkomme ved privat Forslag, men fra selve Regjeringen, og han ansaae det af den Grund for meget rigtigt, jeg havde henvendt mig dermed til denne. Forøvrigt var vor kortvarige Samtale meget behagelig og interessant, og jeg reiste tilfredsstillet til mit kjære Hjem. Kort Tid efter modtog jeg fra Indenrigsminister Unsgaard et meget galant, ja, endog venskabeligt Brev, hvori han skrev, at den sidste Samtale, han havde havt med mig, havde interesseret ham særdeles og givet Impuls til, at han havde indstillet mig til Hans Majestæt Kongen til Udnævnelse som virkelig Justitsraad. At blive „virkelig Justitsraad“ var virkelig ikke nogen stor

Glæde for mig; men jeg skal ikke negte, det smigrede og fornøiede mig, at min Samtale med og mine Udtalelser til Ministeren havde interesseret ham, og dette saameget mere, som jeg derved nærede det Haab, at han engang vilde søge at fremme mit Forslag, saa det kunde blive til Lov. I denne Periode skiftede Ministrene ofte, og det var kuns i et Par Aar, Unsgaard i denne Egenskab beholdt sin Plads. Det gjorde mig ondt, at han nu gik af. I hans Sted kom Krieger. Forat mit Forslag ikke skulde blive glemt, sendte jeg denne en Gjenpart af det, men med nogle Forandringer i Motiverne, som Tiden havde ført med sig, og tilskrev ham et privat Brev, hvori jeg bad ham om at overveie denne Sag. Jeg hørte Intet fra ham, og jeg gik heller ikke til ham. Det forekom mig, at, naar jeg nu atter fremstillede mig for en mig aldeles ubekjendt Minister, det da skulde komme til at see ud, som om jeg havde personlige Hensigter i Faveur af mig selv. Jeg lod derfor Sagen have sin egen Gang, og dette saa meget hellere, som det nu, efterhaanden som Tiden gik, viste sig, at saagodtsom alle Godseiere og Lehnsbesiddere tilbøde deres Fæstere Eiendom, og, efterhaanden som Bondevennernes Tvangslov mere og mere viste sig at være en Umulighed, bleve Fæsterne mere villige til at kjøbe deres Gaarde. — Følgelig vilde saaledes en Lov som min nu være langt mindre nødvendig eller nyttig, end den vilde have været tidligere. Dengang jeg fremkom med mit Forslag, var der meget faae Lehnsbesiddere, som vare tilbøielige til at sælge deres Fæstegaarde, jeg troer kun, der var Grev Knuth og Grev Frijs, senere kom Wichfeld med. Af andre Godseiere var en af de største, nemlig Tesdorph, aldeles uvillig til at skille sig ved sit Fæstegods. Men Tid efter anden ere de Alle komne med.

Kriegers Ministertid varede heller ikke ret længe, og der skete nu den forunderlige Ting, at Monrad atter blev Indenrigsminister, og for mig det endnu mere Forunderlige og Forbausende, at han fremkom med og fik sat igjennem paa Rigsdagen Loven af 19de Februar 1861, hvori en Deel af mit tidligere Forslag var optagen, nemlig den, som gik ud paa at give Godseierne, som efter denne Lov solgte deres Fæstegaarde til Eiendom, Ret til af deres øvrige Fæstegods at udtage en Niendedeel til fri Afbenyttelse. Da, saaledes som allerede bemærket, saagodtsom alle Godseiere da vare villige til at sælge deres Fæstegaarde til Eiendom, var der nu ikke nogen synderlig Grund eller Anledning til en saadan Lov, og den Fordeel, som den bragte Godseierne, kunde kun komme til fuld Nytte for dem, som hidtil ikke havde været villige til at sælge; thi alt det Fæstegods, man havde solgt før 1861, kunde efter denne Lov ikke komme i Betragtning. Dette var, efter min Mening, ligefrem en Uretfærdighed imod de Godseiere; som tidligt, ja, allerede i Fyrretyverne, havde begyndt at sælge deres Fæstegods til overordentlig billige Priser og havde solgt paa en Tid, da den offentlige Mening ligefrem gjorde Fordring herpaa; naar en saadan Begunstigelse skulde være Belønning til Godseierne, for at man kunde faae dem til at sælge deres Fæstegods, saa maatte dog de Godseiere, som havde solgt uden saadan Begunstigelse, vel ogsaa have Krav paa idetmindste nogen Paaskjonnelse. Herved var der nu ikke Noget at gjøre, og jeg betragtede alligevel Loven som et Gode, men alene for Godseierne, ikke, som mit Forslag havde villet det: et Gode, der kunde sætte ud af Verden et brændende Spørgsmaal, som havde bragt saameget ondt Blod med sig; thi nu behovedes Loven ikke, for at

bringe Godseierne til at indsee deres egen og deres Fæsteres Nytte ved Salg og derved fremme det hele Fædrelands Vel.

Da jeg endnu havde noget Fæstegods tilbage, baade paa Søholt og Søllestedgaard, saa kunde denne Lov ogsaa bringe mig nogen Fordeel. Dette bør jeg imidlertid sige med Sandhed: det var ikke for at bringe mig selv eller Godseierne Fordeel, at jeg i saamange Aar havde arbeidet paa denne Sag. At Monrad benyttede mit Forslag i den Lov, han nu fik gjennemført, uden derom at henvende sig med et Ord til mig, betragtede jeg som en Fornærmelse imod mig; — men det lignede Monrad!

Efterat denne Lov nu var udkommen, tog jeg strax Bestemmelse om, hvorledes jeg kunde og vilde gjøre Brug af den. Da jeg saa efter nogle Aars Forløb havde solgt 9 Gaarde og vilde til at benytte mig af min Ret, gjorde Ministeriet Indsigelse imod den Maade, hvorpaa jeg vilde bruge Loven. Jeg var overbeviist om, at jeg havde Retten paa min Side, og jeg bestyrkedes heri ved Samtaler med forskjellige Jurister. Gjentagne Gange skrev jeg nu til Ministeriet og fremstillede Sagen saa klart som muligt; men det hjalp ikke. Jeg reiste da til Kjøbenhavn for at tale med Indenrigsminister Fonnesbech. Han var meget galant og artig imod mig, men vedblev med sin Paastand, og, da det syntes, som jeg var ligeved at overbevise ham om hans Feiltagelse og det ligefrem var saaledes, at han ikke kunde staae sig længer, sagde han tilsidst, ikke uden Heftighed: „Det hjælper ikke; jeg kan ikke opgive min Mening ligeoverfor mit Løfte til Bondevennerne“[1]). Jeg svarede da, maaskee heller ikke uden

[1]) Jeg troer, det var dette Udtryk, han brugte.

Heftighed: „Ja, er det af den Grund, saa tvinger De mig til — hvad jeg meget nødigt gjør — at søge mit Ret ved Domstolene“; og dermed var vor Samtale ude.

Jeg var rigtignok ikke glad ved Udfaldet af denne Samtale, ja, jeg var baade vred og harmfuld paa Ministeren, og med hurtige Skridt gik jeg op til mit Værelse paa Hotellet. Min Hu stod meest til at opgive denne Sag og reise til mit fredelige Hjem, til min elskede Hustru og mine Børn; en Proces med Ministeriet, igjennem alle Retter til Høiesteret, stod afskrækkende for mig. Jeg havde aldrig havt nogen Proces. „Hvormange Aar kan den vare? Og hvormange Ærgrelser kan den foraarsage mig?“ Alt Dette gik igjennem mit Hovede. „Gid jeg dog kunde blive fri for den“, tænkte jeg. — Paa den anden Side kunde jeg heller ikke finde mig i at reise hjem med uforrettet Sag; jeg maatte dog idetmindste have talet med en Advocat og hørt hans Mening. I denne Henseende havde jeg hjemmefra, efter Justitsraad Smiths Raad, bestemt mig til, om det efter Samtalen med Ministeren gjordes nødvendigt, at henvende mig til Høiesteretsadvocat Brock. Jeg kjendte aldeles ikke noget til denne Mand; men jeg skulde jo altsaa nu gjøre hans Bekjendskab. „Maaskee han raader mig fra Processen,“ tænkte jeg. Jeg troer nok, det var i dette Haab, at jeg samlede mine Papirer, som vare nødvendige, hvis jeg skulde kunne sætte ham ind i Sagen. Jeg ringede altsaa paa, hvor han boede i sin egen Gaard paa St. Annæ Plads. Et ungt Menneske lukkede mig op, og, da jeg spurgte, om Advocaten var tilstede, vidste han det ikke rigtigt; men, da jeg sagde ham hvem jeg var, gik han bort og kom strax tilbage, hvorpaa han bød mig ind i Advocatens eget Comptoir. Her blev jeg modtagen af en

høi, mager, bleg Mand, vel 50 Aar gammel, i en elegant Slobrok og med Kalot paa Hovedet. Hans venlige Goddag forekom mig dog at tyde paa, det var en Person, hvis Tid var saa kostbar, at man gjorde bedst, hvis man skyndte sig at komme frem med hvad man havde paa Hjertet, og jeg greb i Lommen efter mine Papirer; men i samme Øieblik faldt mine Øine paa et Portrait af Procurator Aagaard, som hang paa Væggen; jeg studsede; han mærkede det strax og spurgte: „Kjendte De Aagaard?“ „Ja, det gjorde jeg rigtignok,“ svarede jeg, „og De kan troe, at det gjør et forunderlig godt Indtryk, naar man første Gang kommer ind til en Mand for at høre hans Mening i en vigtig Sag, da at see en af sine kjære Venners Portrait paa Væggen, om han ogsaa er død og borte og savnet.“ Ved disse Ord kom der et overordentlig mildt og venligt Præg over det ellers noget strænge og magre Ansigt. „Ja,“ sagde han, „saa har De jo ogsaa kjendt Knuth. Det var store Tab, at vi skulde miste de To saa tidligt! Men saa kjender De vel ogsaa Jensen paa Fredsholm, hvem jeg tænker at besøge med det Første?“ Ved denne Indledning om vore fælles Bekjendtskaber vare vi, som jeg syntes, allerede næsten Venner. Jeg havde lagt mine Papirer paa Bordet; men han var bleven saa mærkværdig talende, deels om disse Mænd, deels om forskjellige Ting, der angik Dagens eller Tidens Begivenheder, at jeg fandt det rigtigst at komme frem med mit Ærinde. „Ja, det er en meget alvorlig Sag, hvorom jeg ønsker at høre Deres Mening,“ sagde jeg, „hverken Mere eller Mindre, end om jeg skal sagsøge Ministeriet ved Domstolene for at komme til min formeentlige Ret.“ „Hvad for Noget!“, sagde han temmelig forbauset, „ja, det er saamænd en alvorlig Sag.“ Han

greb nu efter Papirerne, som laae paa Bordet, og jeg kunde jo i en Fart sige ham, hvori Sagen bestod. Efterat han havde læst Ministeriets sidste Svar paa mit Andragende, sagde han: „Deri har Ministeriet afgjort Uret; men har De ikke senere været hos Ministeren?“ „Jo,“ svarede jeg, „jeg har talt med ham idag; men han er ubøielig.“ — „Da skal jeg dog, inden vi lægger Sag an, gjøre et Forsøg paa at tale med ham herom; for det er vel Deres Mening, at jeg i fornødent Fald skal føre Sagen?“ „Ja,“ svarede jeg, „dersom De kan love mig at vinde den.“ „Nei,“ udbrød han, „det lover jeg aldrig, hvorledes Sagen saa er; men her har den jo en saadan Natur, at De næsten ikke kan gjøre Andet.“ Det blev nu bestemt, at han skulde prøve endnu et Forsøg paa, om han kunde bringe Ministeren til Raison. Han beholdt saa alle Papirerne og skulde om nogle Dage meddele mig Resultatet. — Jeg var altsaa færdig og vilde gaae; men til min store Forundring var Brock ikke færdig. Han viste mig nu hele sit smukke Huus med mange udmærket deilige Malerier og talede venskabeligt og fortroligt om flere forskjellige Ting, som interesserede mig særdeles, og, da jeg endeligt maatte gaae, sagde han: „Jeg haaber, at vi oftere vil komme til at sees og tale sammen.“ Da jeg gik fra ham, var jeg overbeviist om, at jeg aldrig før i saa kort Tid havde gjort et saa interessant Bekjendtskab.

Det blev naturligviis til en Proces, som varede et Par Aar; den blev fuldstændig vunden baade ved Underretten og ved Høiesteret, endog saaledes, at alle Omkostningerne bleve paalagte Ministeriet. Selvfølgeligt maatte jeg betale Brock et Honorar; men dette var meget billigt. — I den Tid, Sagen stod paa, besøgte jeg ham ofte for at høre, hvorledes det

gik, og det var altid tilfredsstillende; under vore ofte meget lange Samtaler om mange forskjellige Ting, fik jeg ham hver Gang kjærere og kjærere. Det var nu min Tanke fuldstændigt at betroe mig til denne Mand om hele min Livsstilling, om min Formue og mine Fremtidsplaner, og bede ham, at han, hvis Vorherre pludseligt skulde kalde mig bort herfra, da vilde tage sig af min Enke og hjælpe hende med at udføre de Planer for vore Børn, som jeg saaledes ikke skulde opleve selv at sætte i Værk, men hvorom jeg havde nedskrevet mine Bestemmelser. Desværre: han led af en Sygdom, som man maatte frygte for snart vilde gjøre Ende paa denne ualmindelig dygtige og i saa mange Henseender practiske og elskværdige Mands Liv, og dette var Grunden til, at jeg ikke fik talet til ham om mine Fremtidsplaner. Under Retssagens Gang havde jeg ofte ængstet mig for, at han ikke skulde opleve dens Ende; men dette opnaaede han dog; – kort efter laae han i sin Grav. Det var mig jo meget kjært, at han saa fortræffeligt havde udført den omtalte Sag for mig; men langt kjærere er det mig dog at have gjort en saadan Mands Bekjendtskab og at være bleven yndet, eller idetmindste vel liidt og anseet af ham. At miste saadanne Venner er altid en stor Sorg. Af den Slags Sorger har jeg maattet prøve mange i mine Dage. Trods den store, som min elskede Hustru og jeg jo havde havt ved Tabet af Gamsts Venskab, var det dog ganske forunderligt og trøstende, saaledes som Lykken i alle andre Henseender smilede til os. Min Virksomhed paa Søllestedgaard med denne Eiendoms Opbygning og Forbedring, gik saa smukt og heldigt for mig, og jeg kunde nu see, at Handelen med Søholt var ganske udmærket fordeelagtig; min Virksomhed med den hundred-

aarige Plan for Skovene, som jeg ved Hjælp af Skovrider Holten fra Kuuthenborg havde sat Kraft ind paa, var overordentlig interessant, og jeg blev nu ogsaa i min store offentlige Virksomhed paa en for mig meget tilfredsstillende og lykkelig Maade imødekommen af mine Medmennesker; da saa tilmed min Hustru den 6te Mai 1853, paa min uforglemmelige salig Moders Fødselsdag, fødte mig den 3die Søn, var det, som Topmaalet for min jordiske Lyksalighed var naaet. Jeg indsaae nu, at vi kunde have Raad til at leve ganske anderledes end tidligere; men hertil stod ikke vor Hu. Vi vare saa lykkelige og glade ved, som vi hidtil havde havt det, og ønskede kun at føre et saadant Liv, som vi haabede vore Børn ogsaa kunde leve; og dog see vi nu, hvor vanskeligt dette er.

I denne høist lykkelige Periode af mit Liv havde jeg, foruden min private Virksomhed, en meget stor offentlig. Siden Communalloven af 1841 var udkommen, havde jeg været Medlem af Amtsraadet, Formand for Sogneraadet, og den ene Landvæsens- og Tiende-Commission afløste den anden. I sidste Henseende maatte jeg, da Formanden, Justitsraad Møller, døde, overtage hans Plads og afslutte denne Sags forskjellige Protocoller samt besørge Indsendingen til Ministeriet, et Arbeide, der medtog et heelt Aar. Som Formand for en Commission, der blev nedsat til at gjøre Forslag i Retning af, hvorledes Præstegaardsjorderne burde indskrænkes („Præstegaards-Slagterne“, som Præsterne kaldte den), bereiste jeg hele Stiftet og lagde for hver Præstegaards Vedkommende Planen hertil. Det var et overmaade betydeligt Arbeide, som varede i 2 Aar. Ved dette havde jeg en meget god Hjælp i Stiftslandinspecteur Blangstrup, der blev ansat som Com-

missionens Secretair. Jeg mindes ogsaa med Glæde de Provster, som jeg her fik med at gjøre, især Bluhme, Nannestad og Koch. Præsterne, som i Regelen ikke vare velstemte imod denne Commission, toge dog allevegne smukt og vel imod mig, om de end undertiden gjorde noget Vrøvl. Men hvor har det ikke moret og fornøiet mig at erfare, hvorledes flere af disse senere have søgt Raad hos mig.

Min offentlige Gjerning havde saaledes i nogle Aar et temmelig betydeligt Omfang, og Amtsraadsforretningerne lagde dengang meget Beslag paa mine Kræfter. De mange brave Mænd, som jeg i den lange Aarrække, i hvilken jeg var Medlem af Amtsraadet, har arbeidet sammen med, er det mig ofte en Glæde at tænke paa; og dog følte jeg mig aldrig rigtig tilfreds med denne Deel af min offentlige Virksomhed; om det var, fordi jeg ofte havde Ideer om Reformer i Amtsraadets Virksomhed, som jeg manglede Kræfter til at føre igjennem, det veed jeg ikke; men det veed jeg, at jeg mangen Gang i den Henseende carambolerede med Formanden, Holsten, hvilket ikke var meget behageligt.

Jeg erindrer saaledes, at jeg i flere Aar arbeidede paa at faae indført en større Control med Vei- og Vandløbs-Inspecteuren og enkelte Medlemmers Deeltagelse i hans Forslag om og Plan over Udgifter til Vei- og Vandløbs-Væsenet; men her strandede mine Forslag altid paa Formandens Modstand, og dette ærgrede mig. I een Henseende havde jeg dog Held med mig. Saavidt jeg erindrer, var det allerede i Halvtredsindstyverne, jeg havde den Idee, at Amtsraadet burde oprette en Tvangsarbeidsanstalt, hvor Sogneraaderne kunde anbringe saadanne arbeidsføre Medlemmer, som laae Communen til Byrde. — Denne Idee strandede første Gang paa

Aagaards Modstand, da hans Frihedsprincip ikke kunde taale den Tanke eller det Ord „Tvangsarbeidsanstalt“. Men, da jeg senere fremkom med den samme Idee, og Baron Rosenørn-Lehn interesserede sig for den, gik den igjennem. Det blev nu overdraget ham og mig at fremme denne Sag, og Frugten af vort Arbeide i saa Henseende er den nu for hele Stiftet saa meget nyttige og benyttede Tvangsarbeidsanstalt ved Saxkjøbing, hvortil der blev knyttet en Daareanstalt. Rosenørn var den, som ved sine store Forbindelser kunde skaffe os Tegninger og Overslag fra andre lignende Anstalter; men, da han tidt var fraværende, blev det meget ofte mig, som ikke alene maatte have Tilsyn med det store Byggeforetagende, men ogsaa maatte tage Bestemmelse ved denne Sags Gjennemførelse. Vi vare saa heldige at foreslaae antaget en meget dygtig og flink Inspecteur for Anstalten (Hansen), som er der endnu og er en almindelig anseet Mand. Den Dag, han overtog sine Forretninger der, var jeg tilstede for at overdrage ham disse. Jeg har dog saaledes havt nogen Tilfredsstillelse og Glæde af min Amtsraadsvirksomhed; men, da jeg ved Forpagter Meinckes Fratrædelse skulde overtage Avlingens Drift paa Søholt, og jeg saaledes fik en langt anderledes stor Virksomhed ved begge mine smukke Eiendommes Bestyrelse end før, bestemte jeg mig til, efterat jeg nu bestandigt var bleven gjenvalgt i 27 Aar, at fratræde som Medlem af Amtsraadet og ikke modtage det Valg hertil, som nu forestod. Det var igrunden en stor Overvindelse for mig at tage denne Bestemmelse; men i min nu fremrykkede Alder — jeg var 57 Aar —, fandt jeg det rigtigt at give Slip paa en Deel af mine offentlige Forretninger, for med desto større Kraft at kunne tage fat paa mine egne Sager. Amtsraadsvirksomheden havde været en

smuk og god Skole for mig til min Uddannelse. Min Omgang her og Samarbeidet med mange dygtige og brave Mænd havde ofte været baade interessante og glædelige for mig; det var derfor ikke uden veemodige Følelser, jeg nu syntes, det var rette Tid til at give Afkald paa denne Virksomhed, og dette saa meget mere, som det var tydeligt, man endnu ønskede at gjenvælge mig. Ganske forunderligt var det nu for mig, at, uagtet Formanden i Amtsraadet og jeg ofte havde været paa Kant og jeg troede, at han nu vilde være glad ved at slippe mig, saa blev han dog formelig vred paa mig, da jeg negtede at modtage Valg, og jeg har troet, at dette var Grunden til den Uvillie, som han siden den Tid af og til har viist mig. Jeg er nu i disse Dage kommen til at overveie dette, da der fra forskjellige Sider med stor Forundring er blevet spurgt mig om, hvad der dog kunde være Grunden til, at jeg endnu ikke var bleven udnævnt til Ridder af Danebroge. Det er aldrig nogensinde før faldet mig ind at tænke herover og endnu mindre at have noget Ønske i saa Henseende; men ved at see tilbage paa min Tid, saa vil jeg gjerne indrømme, at, dersom jeg var bleven Ridder af Danebroge, dengang jeg for 12 Aar siden, efter 27 Aars Arbeide og med megen Opofrelse af Tid og Kræfter, fratraadte som Amtsraadsmedlem, saa vilde jeg paa den Tid have følt mig glad ved Tanken om, at Autoriteterne paaskjønnede og vare tilfredse med min Virksomhed; derimod vil jeg, om man nu skulde finde paa at gjøre mig til Ridder, fordi jeg er bleven en gammel Mand, ikke finde nogen gyldig Grund dertil.

Den Glæde, som det nationalliberale Parti og alle dets Venner havde ved at faae gjennemfort Grundloven af 5te Juni 1849 med tilhørende Valglov, varede ikke ret længe; man havde jo tænkt sig, at det med denne Lov ikke vilde blive vanskeligt at faae valgt Landets hæderligste, dygtigste og selvstændigste Mænd; men heri blev man strax ved de første Valg i høi Grad skuffet. Det reactionaire Parti i Landet, der for en stor Deel var tydsksindet, talede nu i høie Toner om denne forfærdelige Grundlov og Valglov og denne ødelæggende Frihed for vort Fædreland; mange gode danske Mænd, som havde været ivrige for og ønsket Friheden, tabte nu aldeles baade Hovedet og Modet. Det var en overordentlig vanskelig Tid, og det viste sig tydeligt, at Friheden og Forfatningen vare i stor Fare, og dermed ogsaa vort elskede Fædreland. Strid og Splid var der i alle Forhold, Strid i Familier og intet Sammenhold. Med stor Sorg og Bekymring saae jeg paa dette; men det forekom mig bestandigt, at der langtfra var saa stor Grund til Frygt og Misnøie, som det af Mange blev udtalt. Venstre havde endnu dengang ikke Fleertallet i Folkethinget, uagtet der fra Høires Side og fra dem, der ønskede at bevare Friheden og Forfatningen, ingenlunde blev gjort hvad der burde gjøres for at modarbeide de slette og daarlige Valg til Rigsdagen, i hvilken Henseende det reactionaire Parti holdt sig aldeles tilbage, idet man udtalte: „Hellere saa galt som muligt! Desto før faaer vi en Ende paa denne Frihed!“ Hele Feilen laae altsaa i, at man ikke gjorde sig Umag nok for at faae gode Valg; denne Feil maatte kunne rettes. Jeg talede nu senere derom med flere af mine Venner, og derefter bestemte jeg mig til at indbyde Proprietair Jensen til Fredsholm, Godseier Meincke, Pastor Wegener og Pastor Krogh, for med

dem at overveie hvad der burde gjøres og hvorledes man skulde gribe denne Sag an. Paa Søllestedgaard havde vi sammen en meget smuk Dag, som jeg ofte har erindret med Glæde. Der blev talet brillant af Wegener og Krogh. Vi bleve da enige om og forfattede en Opfordring til et offentligt Møde i Maribo, og denne blev senere underskrevet af 23 Mænd i forskjellige Stillinger. — Den lød saaledes:

„Da vi Undertegnede dele den Overbeviisning, at Bevarelsen af vor constitutionelle Frihed er betinget af den loyaleste og besindigste Brug af Valgloven, saaledes at der virkes hen til, at Rigsdagen bliver sammensat af Landets hæderligste, dygtigste og selstændigste Mænd, have vi troet, at en Forening af samvirkende Kræfter i dette Øiemed vil være rigtig og gavnlig. — Idet vi ere traadte sammen med et Formaal, som tør antages at finde ogsaa Deres Bifald, udbede vi os Æren af Deres Nærværelse til et constituerende Møde, som ønskes afholdt i Maribo Gjæstgivergaard d. 19de September næstkommende Middag Kl. 12.

Maribo, i Juli 1860.

Alstrup. E. Benzon. Chr. Blak. Blæsberg. Julius Bøtteren.
J. Frederiksen. J. Frederiksen. J. Friderichsen. P. Friderichsen.
J. Frijs-Juellinge. C. Hansen. C. Jensen. L. Jørgensen.
A. L. Krogh. H. C. Krøyer. C. H. Lorenz. H. Meincke.
Laurits Nyholm. H. Olsen. P. D. Paludan.
O. Rosenørn-Lehn, Ourupgaard. B. Skytte. H. Sørensen.
J. Wegener.

Ved Mødet, som afholdtes den 19de September 1860, og hvor man constituerede sig som „en Forening til Valglovens rette Brug“, førtes der en meget livlig og interessant Discus-

sion, og det syntes, at der var saa megen Interesse for Sagen, at der vilde kunne udrettes Noget. Man valgte en foreløbig Bestyrelse paa 3 Medlemmer, med mig som Formand, Meincke som Næstformand og H. Olsen som Secretair, og vi fik det Hverv paa et følgende Møde at fremkomme med et Forslag til Love. Et saadant Møde afholdtes den 28nde Februar 1861, hvor det omtalte Forslag, som jeg havde udarbeidet med mine Venner, blev vedtaget og den fremtidige Bestyrelse bestemt saaledes, at jeg skulde være Formand, Meincke Næstformand og Proprietair P. Friderichsen Secretair. Da jeg nu frygtede for, at jeg ikke var i Besiddelse af de Evner og Gaver, som vare nødvendige til at gjøre Møderne saa fængslende, at Interessen for Foreningen og dens Virksomhed kunde opretholdes, og jeg heri vanskeligt vilde faae den nødvendige Støtte hos mine Medhjælpere, saa gjorde jeg al mulig Modstand overfor dette Valg; men her hjalp ingen Indsigelse, og, da jeg tydeligt saae, at det Hele vilde falde sammen, naar jeg vedblivende negtede at modtage dette Valg, maatte jeg nu prøve, hvorledes det kunde lade sig gjøre. Som det kan sees af Forhandlingsprotocollen, gik det i det første Aar over al Forventning godt, da der i dette forestod forskjellige Valg til Rigsdagen, hvorved Interessen opretholdtes, og det var klart, at Foreningen i dette Aar hjalp godt til et heldigt Udfald af Valgene. Ved de forskjellige Møder indtegnedes der 131 Medlemmer. Men senere gik det daarligere og daarligere. Naar jeg i Bladene indbød til Møder, kom der meget Faae, og det var aldrig muligt, at vi kunde samle 25 Medlemmer, som udgjorde det Antal, vi efter Loven skulde være for at kunne tage en gyldig Beslutning. Nogle Gange mødte der kun 1 à 2. Dette var frygtelig kjedeligt og nedslaaende for mig. Der stod jeg

ganske ene; hvad skulde jeg dog gjøre? Jeg seer nu af Protocollen, at jeg har begaaet den store Feil ikke at indføre saadanne forgjæves afholdte Møder. Foreningen døde altsaa hen i al Stilhed. Dette var en stor Sorg for mig; men jeg har dog den Tro og det Haab, at der ved hvad der i sin Tid blev arbeidet og hvad der i nogle Møder af forskjellige gode danske Mænd saa smukt og godt blev udtalt, undertiden i store Forsamlinger, af og til er blevet udkastet et sundt og godt Frø, som senere ubemærket har baaret en god Frugt. Jeg troer derfor, man ikke behøver at fortryde, at man med Kjærlighed og Interesse har arbeidet for en god og smuk Sag, om man ogsaa kan synes, den er mislykket.

Allerede i Fyrretyverne fandt der undertiden imellem Knuth-Knuthenborg og mig patriotiske Samtaler Sted, og vi kom engang til at omtale den daarlige Tilstand, hvori den danske Bondestand befandt sig, og det daarlige Standpunct, hvorpaa den stod; vi vare enige om, at en bedre Oplysning her ikke alene vilde være til stor Nytte, men var en ligefrem Nødvendighed for Fædrelandet, og at der burde tænkes paa Skoler for den voxne Bondesøn. Knuth udtalte, at saadanne fornemmelig burde være Agerbrugsskoler; derimod meente jeg, at de skulde være til almindelig Oplysning og Dannelse, ligesom Realskoler. Han fortalte mig da, det var ham bekjendt, at Grundlæggeren af Det classenske Fideicommis havde bestemt at oprette en saadan Skole. Jeg tilraadede da Greven at skrive til Classen og foreslaae ham, at han i Forening med os skulde oprette en saadan Skole. Hvorledes Greven nu har skrevet, det veed jeg ikke; men senere fortalte han mig med sit morsomme Smiil, at Classen var bleven fornærmet over denne, som han (Classen) kaldte det: Paamindelse, og havde sagt, at han nok selv skulde be-

stemme, naar Saadant burde udføres. Nok er det, at meget snart efter blev Skolen paa Næsgaard oprettet; det er jo muligt, at den blev fremskyndet ved denne Paamindelse. Grev Knuth henvendte sig nu om denne Sag til Pastor Wegener i Halsted og flere af sine Venner, og der var nogen Tale om, han havde i Sinde at ville oprette en Agerbrugsskole paa Paarupgaarden. Imidlertid kom Krigen 1848, Knuth blev Minister, og han og vi Alle fik for nogle Aar Andet at tænke paa. Desværre, denne herlige, patriotiske og gode Mands Liv gik snart tabt for hans Venner, for mig og for Fædrelandet.

Tanken om at oprette en Skole for Bondestanden dukkede imidlertid af og til op hos mig som Noget, det var værdt at arbeide hen imod. Den Første, jeg nu henvendte mig til, var Wegener i Halsted; men han havde aldeles ingen Tro paa eller Haab om, at den Sag var gjennemførlig, idet der dertil udfordredes en stor Capital og Mænd, som alvorligt vilde tage sig af den; thi det burde jo saa være en rigtig veludstyret dansk Folkehøiskole.

Der hengik atter nogle Aar, hvori jeg stadigt tænkte herpaa, idet jeg meente, man kunde begynde ganske smaat, og, da det nu forekom mig, at vor Forfatning og vor Frihed aldeles ikke kunde bestaae med en saa uvidende og uoplyst Bondestand, der efter vore Forhold absolut burde og skulde danne en kraftig Mellemclasse af danske Borgere, saa kunde jeg ikke længer holde mig rolig, men udtalte denne min Mening for Pastor Lund, dengang Catechet i Nakskov, for Jensen paa Fredsholm og Consul Hage i Nakskov. Disse Mænd bleve strax aldeles begeistrede for min Idee og Plan, og de tilsagde mig paa alle Maader al mulig Understøttelse i denne Sag. Jeg indbød nu de her nævnte Herrer og flere

af mine Venner til at mødes hos mig en Dag paa Søllestedgaard, forat vi kunde aftale og bestemme, hvorledes vi skulde gribe denne Sag an.

Wegener var nu paa det Rene med, at vi skulde gjøre et Forsøg, og i den Hensigt at erfare, om der var Stemning for Oprettelsen af en Folkehøiskole paa Laaland, besluttede vi at afholde et offentligt Møde i Nakskov. Dette gik ganske brillant; der var mødt en heel Deel Mennesker, og jeg erindrer endnu med Glæde, hvor udmærket der her blev talet for en Folkehøiskole, navnlig af Wegener, Jensen fra Fredsholm og Provst Tobiesen. Der blev strax forfattet en Henvendelse til alle Sogneforstanderskaber i hele Stiftet med Anmodning om, at de vilde interessere sig for Sagen og indsamle Bidrag til Skolen. — Det kneb jo stærkt med at skaffe det absolut Nødvendige til at kunne føre Planen igjennem; Wegener og jeg maatte reise hele Stiftet rundt og holde Møder i Byerne og paa forskjellige Steder for at faae tegnet Bidrag til Skolen. Den bedste og sikkreste Støtte var Nakskov Sparekasse, som tilsagde os et Laan paa 3000 Rdl. og en aarlig Understøttelse af 800 Rdl., hvoraf dog Størstedelen paa den Betingelse, at de 800 Rdl. anvendtes til Fripladser for ubemidlede unge Mennesker. Der indkom imidlertid ikke Saalidt, saavel fra Landet som fra Byerne. Bønderne vare desværre den Stand, som holdt sig meest tilbage. Vi kom da saa vidt, at vi allerede i Aaret 1867 fik oprettet en Skole, som høitideligt indviedes den 21nde October s. A.; Cand. polit. Jensen blev antagen som Skolens Forstander. Da jeg senere (1869) i Anledning af en nødvendig Udvidelse af Skolen henvendte mig til Lehnsbesidderne her i Stiftet, fik jeg fra disse indsamlet det smukke Tilskud 5400 Kroner, og desuden 200 Kr. aarlig fra Grev Frijs-Juellinge; Lehnsgreve C. Raben

paa Aalholm var den Eneste af disse, som negtede mig noget Tilskud, ligesom ogsaa Etatsraad Tesdorpf, hvem jeg samtidigt henvendte mig til, var den Sidste, uagtet han tidligere havde lovet og uopfordret havde tilsagt mig sin Understøttelse, naar Formaalet maatte komme til at behøve det. Efter denne Udvidelse af Skolen kan den, i Stedet for tidligere næppe 20, nu modtage og indlogere 40 Elever. Desværre har denne Skole langtfra været benyttet og søgt af Bondestanden i den Grad, som jeg havde ventet. Dens høieste Antal Elever har været lidt over 30. I de 14 Aar, Skolen nu har bestaaet, er der dog udgaaet omtrent 350 Elever fra den. Forstander Jensen har i alle disse Aar forestaaet den og med usvækket Flid udført sin Gjerning. Skolen, hvortil der hører 12 Tdr. Land god, drainet Jord, har nu faaet udmærkede Bygninger; Alt der er overdraget Forstanderen uden anden Ydelse end Skatter, offentlige Afgifter og Vedligeholdelse af Bygningerne. Ifølge de vedtagne Love for Skolen og Gavebreve, eier den sig selv og har nu kun en ubetydelig Gjæld, som jeg haaber om 6 à 7 Aar vil være aldeles afbetalt.

Den bestyres af 5 Medlemmer, som ved indtrædende Afgang supplere sig selv. Det er da mit faste og sikkre Haab, at den efter denne Valgmaade af Bestyrelse aldrig kan komme til at savne Mænd, som med Kjærlighed og Interesse for den ville tage sig af den, saa at den stedse under Tidernes forskjellige Omvexlinger kan staae paa sine egne Been og dette mit kjære Barn saaledes vil kunne virke Noget til Held og Lykke for mit elskede Fædreland.

Imellem de mange kjære og skjønne Erindringer, jeg har saavel om min private som offentlige Virksomhed, vil jeg her omtale den, som er knyttet til den 12te danske Landmandsforsamling, afholdt i Nykjøbing paa Falster fra den 23nde til den 27nde Juli 1872, og ved hvilken jeg var Viceformand. Kammerherre Sehestedt-Juul til Ravnholt i Fyen skulde være Formand. Jeg var meget betænkelig ved at modtage og overtage dette hæderlige Hverv; men den smukke Maade, hvorpaa det kongelige Landhuusholdningsselskab anmodede mig herom, og den Tillid, som jeg, Gud skee Lov, kunde have til alle mine Medborgere i Retning af, at Ingen vilde være mig fjendsk, men netop i enhver Henseende staae mig bi, gav mig Mod til at modtage det. Jeg stolede rigtignok endeel paa, at Sehestedt-Juul, som var en meget dygtig Mand, nok skulde klare Sagen selv, saa at der ikke vilde blive Meget for Viceformanden at gjøre; men der blev rigtignok lagt langt mere Beslag paa mine Kræfter, end jeg havde tænkt mig. Da Formanden daglig maatte være tilstede ved Landmandsforsamlingen og der under disse Møder paa forskjellige andre Steder blev afholdt Foredrag, hvortil der undertiden knyttede sig en Discussion, maatte jeg som Præsident være nærværende ved disse Foredrag og lede Discussionen. Imidlertid gik det saa godt for mig, at det Altsammen beredte mig en meget stor Glæde og Tilfredsstillelse.

Den fornøieligste Dag var dog den, da Kong Christian den Niende og Kronprinds Frederik vare tilstede; ogsaa Storfyrstthronfølgeren af Rusland, den nuværende Keiser, var som Gjæst hos vor Konge nærværende ved dette Møde. Medens Sehestedt-Juul fulgte Kongen, gik jeg med Kronprindsen og viste ham omkring ved alle Udstillinger, saavel

af Creaturerne, som af alt Andet. — Iblandt de fireaarige Hingste havde jeg fremstillet min, Scherif, og den fik anden Præmie, medens Grev Holcks Hingst fra Hardenberg fik første. Da disse bleve præsenterede for Kongen, sagde han: „Jeg synes bedst om Nummer 2." Jeg kunde da ikke tilbageholde den Yttring: „Det glæder mig, Deres Majestæt; thi det er min Hingst." Dette gav Anledning til, at jeg flere Gange talede med Kongen om arabiske Heste, hvilke han, ligesom jeg, ansaae for meget nyttige til Hesteavlens Forbedring. Kronprindsen var i høi Grad behagelig og ligefrem at tale med, saavel ved Udstillingen som i Særdeleshed ved Festmaaltidet, hvor jeg havde ham tilbords, medens Sehestedt-Juul førte Kongen.

Ved Bordet sagde Prindsen engang til mig: „Jeg veed meget godt, at De idag skal udbringe min Skaal; men nu kan vi jo gjøre det i al Stilhed." Han tog saa sit Glas og nikkede venligt til mig. Jeg takkede naturligviis Hans Kongelige Høihed for den store Ære, men sagde, at denne ikke kunde fritage mig for at gjøre min Pligt, og saa loe han nok saa fornøiet. Midt i Salen var der reist en Tribune, hvorfra alle Skaaltaler bleve holdte, og, da Sehestedt-Juul havde udbragt Kongens Skaal, som blev modtagen med stor Jubel, maatte jeg jo op paa Tribunen. Jeg udtalte mig da ordret saaledes, som det staaer anført i Beretningen om den 12te danske Landmandsforsamling; mine Ord vare disse:

„Den 12te danske Landmandsforsamling har idag ogsaa den Glæde og den Ære at see Hans Kongelige Høihed, Danmarks elskede Kronprinds, i sin Midte. Paa Forsamlingens Vegne har jeg den Ære at takke ham for hans Nærværelse og at udbringe Skaalen for Hans Kongelige Høihed Kron-

prinds Frederik og Hendes Kongelige Hoihed Kronprindsesse Louise. Deres Lykke — Danmarks Glæde! Danmarks Lykke — Deres Glæde! De længe leve!“

Dette er jo kun en kort Tale; men jeg troer, jeg fik sagt det godt, frit og tydeligt og at Folk ved saadanne Leiligheder holde meest af Korthed; thi den vakte en ganske ualmindelig Jubel og Hurraer, som næsten ikke kunde høre op.

Høit og klart takkede Prindsen fra sin Plads og benyttede mine Ord paa en meget smuk Maade, hvilket kan sees i nævnte Beretning.

Kort efter blev jeg udnævnt til Etatsraad, ligesom flere af Functionairerne ved dette Møde fik forskjellige Udnævnelser.

Jeg troer ikke, at jeg eller min gode Grethe satte større Priis paa denne Ære, end den i Virkeligheden er værd; med det veed jeg, at, kunde mine eller hendes Forældre have vidst dette, førend de forlod denne Verden, da vilde det have glædet dem overordentligt — og forsaavidt er det ogsaa mig en Glæde.

Naar jeg gaaer langt tilbage i mine Erindringer, kommer jeg blandt Andet til at tænke paa en Episode, som tildrog sig engang, da min Svoger Clausen Bagge i Aaret 1827 var kaldet til Præst i Rubbeløkke og i Naadensaaret var alene der uden sin Familie; jeg fik da en Søndag Lyst til at besøge ham og følge med ham i de 2 Kirker, hvori han skulde prædike; jeg glæder mig nu over, at jeg som ungt Menneske paa 17 à 18 Aar havde Lyst til at anvende en Søndag paa den Maade. Vi kjørte da først til Veileby, og, da vi nu gik

op ad Kirkegulvet, og Kirken var saa godt som propfuld af Tilhørere, sagde han til mig: „Sæt Du Dig kun der i Grevens Stol lige overfor Prædikestolen; Greven kommer naturligviis ikke!“ Imedens den første Psalme blev sungen, traadte ind ad Kirkedøren Excellencen den gamle Statsminister, Grev C. D. F. Reventlow, fulgt af en Tjener under hver Arm. Jeg blev naturligviis forskrækket over at have indtaget hans Plads og vidste i min Angst ikke hvad jeg skulde gjøre, men reiste mig op og holdt mig tilbage i den rummelige Afdeling, hvor der var anbragt flere Lænestole. Man kunde see, at han havde Besværlighed ved at gaae; men denne høie, smukke Skikkelse med det store, hvide Haar, og som var iført en stor Pels og havde en Støtte under hver Arm, tog sig dog ret majestætisk ud, da han gik op ad Kirkegulvet. Idet han var kommen ind i Stolen, hilsede han, saae venligt paa mig og bød mig tage Plads ved hans Side. Efter Gudstjenestens Slutning kom begge Tjenerne, som hjalp ham med at løfte sig af Stolen og fulgte ham ud paa Kirkegulvet. Da han ved at reise sig og gaae ud af Stolen, kom til at vende Ryggen imod mig, kunde han ikke see mit dybe, underdanige Buk, idet han fjernede sig. Han talede nu et Par Ord med Clausen, hvorpaa han gik ned ad Kirkegangen; men, da han var kommen omtrent Halvveien ned til Døren, gjorde han nogle Bevægelser med Armene som for at gjøre sig fri for sine Ledsagere, og man kunde ikke begribe hvad han vilde; efter megen Anstrængelse fik han gjort sig fri og vendte sig nu heelt om; idet han saae op til mig, bukkede han ganske dybt for mig, hvilket var til stor Overraskelse saavel for mig som for os Alle, og, da han havde udført dette, tog han igjen fat i sine Ledsagere. Han er jo rimeligviis kommen i Tanker om, at han ikke havde sagt Farvel til

mig. Denne paafaldende Høflighed hos en saa stor Mand er jo ret betegnende. Man fortalte nu paa den Tid, at Excellencen meget imod sin Læges og Families Ønske havde faaet i Sinde paa en meget ublid Aarstid at flytte fra Pederstrup til Christianssæde — jeg troer, det var i Marts — og Nogle meente, det var, fordi han saa gjerne vilde høre Clausen prædike, Andre, som maaskee ikke kunde unde Clausen denne Ære, sagde, at han havde udtalt sit Ønske om at døe paa sit gamle Herresæde. Nok er det, at han meget kort Tid efter gik bort, og jeg troer, det den omtalte Søndag var sidste Gang, han var i Kirke, denne gode, gudfrygtige Mand, som Historien melder os saa meget Ædelt og Smukt om.

Den 1ste Mai 1867 overtog jeg Avlingens Drift paa Søholt. Det var et mærkværdig sildigt Foraar med vedvarende Regn, saa at der den 1ste Mai endnu ikke var saaet en eneste Kjerne. Dette kom mig meget utilpas paa en Tid, hvor jeg havde lagt saa store Planer, ikke alene til Draining, men ogsaa til Opførelse af forskjellige Bygninger. Desuagtet blev det et temmelig godt og frugtbart Aar. Jeg havde antaget som Avlsforvalter Ahlmann, en Søn af den navnkundige Patriot fra Als, hvem jeg kjendte godt fra den Tid, han havde været Forpagter paa Juellinge, og min nye Medhjælper var tro og duelig. Det er mig endnu en stor Glæde at tænke paa, saa rask og arbeidsdygtig jeg i mit 58nde Aar var til selv at lægge Planen for den hele Draining og til at forestaae og udføre de storartede Byggeforetagender, som jeg i

de 15 Aar, medens Gaarden havde været bortforpagtet, havde tænkt over og lagt Plan til.

Dengang bestod Hovedbygningen af 3 Fløie, omtrent saaledes:

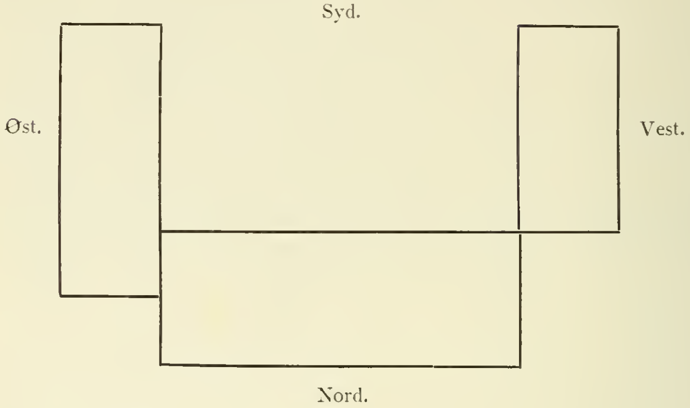

Den midterste Grundmuur i 2 Etager var opført af Bertouch; Sidefløiene vare meget ældre, ogsaa paa 2 Etager, 5 Alen i hvert Stokværk, men Bindingsværk og meget forfaldne. Den østre Fløi har rimeligviis engang været den egentlige Hovedfløi og Hovedbygning, hvilket man maa slutte af Havens og Hækkenes Anlæg. I denne Fløi var der Kjøkken, som stod i Forbindelse med Stueetagen i den midterste, den nuværende Hovedfløi, hvorimod der ikke var nogen Forbindelse imellem disse 2 Fløies 2^{den} Etager. I denne Fløis søndre Ende var der indrettet et lille Huuscapel, ganske i Stiil med en ganske lille Landsbykirke, Alt fuldstændigt, med Alter, Prædikestol, ja, endog et Orgel, men Alt i ubrugelig og forfalden Tilstand. — Dette Capels Historie er opbevaret i Godscomptoiret, og man kan heraf see, at Eieren af Søholt

har ønsket det paalagt Præsten i Fuglse og Krønge at holde Gudstjeneste her; men Regjeringen har ikke villet indlade sig derpaa. — I den nederste Etage af denne Fløi var der desuden Comptoir og Bolig for Godsforvalteren, i den øverste var der indrettet en Mængde Gjæsteværelser. I den vestre Fløi var der i første Etage indrettet et meget stort Bryggers, et Vaskehus, en Bagerovn og desuden endeel Værelser til Tjenestefolkene, og her skal ogsaa Huuslæreren have boet. I anden Etage og paa Loftet var der et meget stort Kornmagazin. Alt var dengang, udvendigt at see til, smukt og godt vedligeholdt, og disse tre store Fløie toge sig altsaa meget storartet og brillant ud; det Hele var aldeles slotsmæssigt, i Stiil som Frederiksberg Slot. Det var ikke til at tænke paa at istandsætte og vedligeholde 2 store Bindingsværks-Sidefløie, der afgave et langt større Rum, end der behøvedes til en endog meget stor Familie. Jeg havde derfor allerede længe været bestemt paa, at disse burde nedrives, og i deres Sted skulde der da opføres det Fornødne i en mindre, men god og solid, grundmuret Fløi. Hvorledes dette skulde udføres, havde jeg nu i 15 Aar gaaet og tænkt over.

Da det imidlertid hverken var min eller min gode Grethes Hensigt at boe stadigt paa Søholt, Noget, som vi dengang ikke kunde tænke os, saa var der Meget, der talede for at lade Hovedbygningen blive, som den var, og spare alle Bekostninger ved dens Istandsættelse; men, da det blev aldeles nødvendigt at bygge nye Stalde og Lader, og der i disse Fløie var meget godt og solidt Tømmer, som kunde anvendes, saa tog jeg efter lang Overveielse den kraftige Beslutning at bygge det Altsammen saa smukt og godt, som det var mig muligt. Jeg gjorde nu dette med saa megen større Lyst og Glæde, som Eiendommen i de 15 Aar, den havde

været i mit Eie, havde givet mig et langt større Overskud, end jeg behøvede til disse Byggeforetagender. Gud skee Lov, jeg gjorde det dengang, medens Arbeidskraft og Byggematerialier endnu ikke vare saa meget dyre og medens jeg var i Besiddelse af Ungdoms-Kraft til at gjennemføre det Altsammen saaledes, at jeg nok kan sige, den Sum, som her er brugt til Bygningerne, er velanvendt. Og til hvormegen Velsignelse og Glæde er det nu ikke for mig paa mine gamle Dage at have Nytte og Glæde af hvad jeg da virkede; men det er underligt nok for mig at betænke, at jeg endnu dengang aldeles ikke kunde gaae ind paa at forlade Søllestedgaard for at boe stadigt paa Søholt; en saadan Tanke havde aldrig, siden jeg blev Eier af Søholt, kunnet groe fast i mig — og nu havde jeg jo opført en heel ny Hovedbygning paa Søllestedgaard, saa ganske efter min Smag og mit Sind, og som jeg var saa glad og lykkelig ved.

Jeg byggede da paa Søholt kun saaledes, som jeg fandt det passende for en Eier af denne smukke Eiendom, med stadigt Hensyn til for Bekostningens Skyld saameget som muligt at benytte det Gamle.

I 1869 fattede jeg den Beslutning at bortforpagte Søllestedgaard til min kjære Søn Laurits og at dette skulde skee i Foraaret 1870. Da jeg nu havde fyldt mine 60 Aar, kunde jeg faae Nok at bestille med at drive Søholt; jeg glædede mig ogsaa til at tage mig alvorligt deraf. Dog tænkte jeg mig endnu for en Deel at boe paa Søllestedgaard, saa meget mere, som min Tid og mine Forretninger paa Søholt tillode det, navnlig om Vinteren, saa at jeg paa samme Maade som tidligere kunde vedblive med at bestyre Skovene. — Det skete dog ikke, som jeg havde tænkt mig, til 1ste

Mai 1870, at Laurits fik Forpagtningen af Søllestedgaard. Han blev nemlig Corporal og kunde ikke for i August slippe denne militaire Stilling. Det var lige under Udbruddet af den skrækkelige og ulykkelige fransk-tydske Krig, i hvilket Øieblik man ikke kunde tænke Andet, end at vort elskede Fædreland maatte inddrages i denne, og, da min Søn endnu var Soldat, kunde vi indsee Nødvendigheden og Sandsynligheden af, at han maatte med i Krigen. Desuagtet ønskede han forinden at vies til sin elskede og elskværdige Helga Boisen, hvilket ogsaa skete i Kjøbenhavn, den 2den August, men i en saadan Fart, at vi her fra Søllestedgaard ikke kunde komme over til Brylluppet, hvilket var et stort Savn saavel for dem som for os. Strax efter blev han permitteret, kom da her hjem med sin unge Kone og overtog Forpagtningen. Ved en forunderlig Styrelse af den Almægtige blev vort elskede Fædreland forskaanet for Deeltagelse i denne afskyelige Krig, saa at min Søn strax kunde paabegynde de fredelige Sysler i det kjære Hjem og flytte ind i Forpagterboligen, som jeg havde istandsat til ham. —

Havde vi i sin Tid ved Afskeden fra Søllestedgaard tænkt os, at det var vort sidste Farvel til fast Ophold der, saa vilde det have grebet os Alle dybt, og det vilde have været en meget tung Afsked. Da jeg, efterat Søllestedgaard var bortforpagtet til Laurits, kom til Søholt, hvor jeg nu fik min kjæreste og største Virksomhed, saae jeg først rigtigt, Hvormeget jeg havde at gjøre her, og, jo mere jeg arbeidede mig ind i alle de nye Forhold, desto tydeligere stod det for mig, hvor vanskeligt det egentlig vilde blive mig nogle Maaneder om Vinteren at tage til Søllestedgaard. Vi havde det nu saa yndigt paa Søholt, og ikke uden Ængstelse tænkte

jeg paa, hvorledes min kjære Grethe vilde kunne taale saadanne Flytninger om Vinteren. Jeg mærkede snart, at hun, Gud være lovet, nu som saa ofte havde samme Tanker som jeg, og, da vi i Fortrolighed kom til at drøfte denne Sag, fandt vi Begge, at det igrunden var det Rigtigste og Heldigste, om Laurits nu var moden og dygtig nok dertil, saa at overdrage ham det kjære Søllestedgaard som Eiendom. Jeg havde jo ofte, da Alt der gik saa lykkeligt for mig, tænkt mig og glædet mig til, at et af mine Børn skulde efter mine Dage nyde Frugterne af mit Arbeide paa dette Sted. Da min ældste Søn nu var i samme Alder som jeg, dengang jeg overtog Søllestedgaard, og jeg ønskede ham den samme Lykke, som jeg havde nydt, tænkte jeg: „Nu maa det være Tiden! Men jeg lever jo endnu! Skal dette, at Herren forunder mig at leve, forhindre min Søns Lykke?“ Jeg tilstaaer: forunderlige Tanker! Vel saae jeg nok, at Laurits, medens han var Forpagter paa Søllestedgaard, manglede Meget i den Erfaring og Dygtighed, som jeg havde havt i hans Alder, idet der jo saa tidligt var blevet lagt Beslag paa mine Kræfter, hvorved jeg ogsaa var bleven hurtigt udviklet; men jeg haabede, at han, med den Sindighed, han havde lagt for Dagen, og da han endnu havde mig ved sin Side, skulde styre og føre Alt igjennem med samme Held, som jeg havde havt. Dette gik dog ikke saa godt, som jeg havde ventet; jeg havde forlangt Formeget af ham, og han har hidtil søgt min personlige Hjælp. Men, Gud være lovet, om end Erfaringen har været ham dyr, saa har den gjort ham til en saadan Mand, at jeg nu kan have det bedste Haab om, det i Fremtiden vil gaae ham vel, ja, saa vel, at han rimeligviis vil kunne sørge for, at et af

hans Børn kan blive hans Eftermand. Samtidig med, at Grethe og jeg altsaa tænkte paa at overlade ham Søllestedgaard, fik jeg et Brev fra ham, hvori han anmodede mig enten om Hjælp til Udvidelse af hans Beboelsesleilighed eller Indrømmelse af nogle Værelser paa Hovedbygningen til Benyttelse. Jeg tilbød ham da at overtage den kjære Eiendom som Eier paa Betingelser, som jeg mundtligt opsatte for ham. I Tillid til, at jeg vilde indrette det saaledes, at det kunde gaae, modtog han med Glæde og Taknemmelighed mit Tilbud, hvorefter jeg i korte Træk skriftligt opsatte Hovedbetingelserne, som han var tilfreds med. I October tog vi da til Søllestedgaard for at ordne vore Sager.

Dette vigtige Skridt have min Hustru og jeg foretaget i fuld Bevidsthed om, at vi handlede i alle vore Børns fuldkomment velforstaaede Interesse, og i Kjærlighed, i lige stor Kjærlighed til alle vore kjære Børn. Kjærlighed avle Gjenkjærlighed! Dertil give Gud sin Velsignelse!

Efterat jeg har boet stadigt her paa Søholt i 8 Aar, elsker jeg nu dette Hjem, dette Huus, disse Værelser med den deilige Udsigt over Søen, denne Have, disse Marker og disse Skove, hele dette Sted, hvor min Virksomhed synes at lykkes godt for mig, og hvor jeg er saa lykkelig ved min elskede Grethes Side, ligesaa høit, som jeg elskede mit kjære og smukke Barndomshjem Søllestedgaard, og maaskee høiere, end jeg nogensinde har tænkt mig at kunne elske mit Hjem, og derved ogsaa mit Fædreland, idet det bestandigt forekommer mig, at, jo høiere jeg kan elske mit skjønne, jordiske Hjem og jo klarere jeg kan indsee, at det Altsammen alene er en Naadegave af Gud, med desto større Tillidsfuldhed kan jeg ogsaa bede til ham om hans Naade

for det tilkommende Hjem, saaledes at jeg med Glæde kan forlade det her paa Jorden og døe glad — naar Herren bestemmer det.

Naar vi to Gamle nu med en saa inderlig Glædes Tilfredshed og Ro nyde vor Lykke i vort skjønne og forskjønnede Hjem Søholt, med den deilige Have ved den blaae Sø, hvorover Himlen hvælver sig med al sin Skjønhed, saa er det saa tydeligt for mig, at min gode Hustrues bøielige og føielige Sind har bidraget overordentlig Meget dertil. Det var hende allerede imod, at jeg ønskede at kjøbe Søholt; da Spørgsmaalet kom, om Gamst eller jeg skulde overtage denne Eiendom, da var det hende ganske overordentligt imod, at jeg bestemte mig dertil; men hendes skjønne, qvindelige Kjærlighed og hendes Trofasthed bøiede hendes Villie. Denne Kunst har hun formaaet mange Gange, ligesom hun i store, vigtige Sager har været mig til Støtte. Gid hendes Exempel maa blive til Velsignelse i kommende Slægter!

Idet jeg nu slutter disse Optegnelser, som jeg har nedskrevet for mine Børn og med Ønsket om, at det efter mine Dage maatte være af Interesse og til Nytte og Fornøielse for dem at blive bekjendt med disse, skjænker jeg dem herved efter min Død til den nuværende Eier af Søllestedgaard, min kjære, gode, ældste Søn, Laurits Jørgensen, med Bøn om, at han vil give sine Søskende Leilighed til at see og læse dette mit Arbeide, og dernæst med Bøn om, at de altid hos Laurits og Helga paa Søllestedgaard, i det gamle Hjem, maae finde en saadan hjemlig og broderlig Kjærlighed, som mine Søskende der have fundet hos Grethe og mig.

Gud velsigne og bevare Søllestedgaard og dets Beboere i mange Slægters Led! Gid Flid og Nøisomhed, Godgjørenhed og Fædrenelandssind, den rene Kjærlighed og de rene,

smukke Sæder, men fremfor Alt Gudsfrygt og christelig Tro altid smykke dette Sted og udbrede den gode Aand til Velsignelse for Fædrelandet!

Gud velsigne og holde sin Haand i Naade over alle mine Børn og Børneborn i mange Slægter! Derom bede inderligt de Gamle: Pouline Margrethe Jørgensen, født Clausen, og hendes kjære Ægtefælle

L. Jørgensen.

Her standse min Faders Erindringer, og Skade er det, at han ikke selv fik fortalt om de sidste Aar af sit Liv, idet baade han og min kjære Moder begge fik en ualmindelig smuk Alderdom. Hvad der i Særdeleshed var fremherskende hos ham i hans sidste Aar var en stor Taknemmelighed over al den Naade og Miskundhed, som Vor Herre „gjennem hele hans Liv havde ladet regne ned over ham" — som han udtrykte sig. Der gik ikke en Dag hen, udenat han glædede sig over hvad der var blevet betroet ham. Men han lærte ogsaa ved mange tunge Prøvelser, at alt Det, som han havde arbejdet for, ikke var det Egentlige, men kun det Uegentlige.

Sidste Gang min kjære Fader gjæstede os paa Søllestedgaard, gav han mig sine her meddelte Oplevelser, som ere sirligt skrevne i 3 tykke Bind. — Jeg havde nok forstaaet, at Fader undertiden om Aftenen beskjæftigede sig med at nedskrive sine Erindringer; men jeg havde aldrig anet, at Indholdet vilde blive saa rigt og tiltalende. — Mange gode Venner have anmodet mig om at laane Manuskriptet; men det vil forstaaes, at jeg ikke kan give det smukt skrevne

Arbeide fra mig, hvorfor jeg har besluttet mig til at lade det trykke som Manuscript for Venner.

Der behøves ingen Undskyldning, fordi jeg gjør det, uagtet Fader har ment, at det alene egnede sig for hans Børn og Nærmeste. Jeg føler mig overbeviist om, at denne sande Beretning og tro Skildring af Forhold, saaledes som de ere blevne opfattede og nedskrevne, ville have Interesse for og tjene Mange til Opmuntring og Vejledning. —

Den 27nde Juli 1888 feiredes paa Søholt mine Forældres Guldbryllup. Min Fader havde tidligere skrevet følgende lille Digt, som jeg vil lade trykke her, da det passer godt til Dagen:

Der var engang en lille Pige
— Navnet vil jeg ikke sige —
men det guldgule Haar og de Øjne blaae,
det var saa skjønt, som man sjeldent det saae.
Og, naar hun sang: „Der tom en dammel Tone;
hvad vil Du Lille her?“, man maatte sig forsone
med Alt i Verden, med Sorg og Savn;
        thi i hendes Stemme
        man kunde fornemme
en tonende Strøm fra en kvindelig Favn.
        Ja, hun sang
        med en Klang,
som aabnede Hjertet for Haab og for Fred
og aanded ind i det Guds Kjærlighed.

I sit yndige Hjem hun opvoxed iløn
og blev til en Jomfru saare skjøn.
Hun elsked sin Fader og Moder saa huldt
og gav sig i Herrens Varetægt fuldt.

Hun elsked sin Have og Blomster og Sang,
og derved hun glæded os mangen Gang;
hun elskede Venner, ved Dands var hun fro;
men fremfor Alt var sin Gud hun tro;
saa bad hun sin Fader: „Lær mig en Bøn,
der kan lede mig til Gud Fader og Søn“;
og han lærte hende at bede saa godt,
hun blev Dannekvinde i Stort og Smaat.

Saa kom de Beilere. ak, hvilken Skræk,
Forældrene kunde ei jage dem væk;
men Pigen var freidig og slet ikke bange;
ved Faderens Bøn og ved sine Sange
hun mærkede ikke den mindste Frygt
for Noget i Verden, der kunde være stygt.
Hun var glad i sit Hjem og gav ikke Agt
paa Noget, der lignede Kjærligheds Magt.
Trængte Nogen med Alvor paa hende ind,
da blev hun saa bleg og bedrøvet i Sind;
hørte hun Tale om Livets Bestemmelse,
saa følte hun underlig Hjertebeklemmelse;
da syntes hun, svagt hun kunde fornemme
fra Hjertets Dyb en klagende Stemme:
„Nei, nei, de Beilere ligner ei Den,
som nær og fjern er min bedste Ven!“

Den nære og fjerne Ven iløn
alt længe havde elsket den Pige skjøn;
men ak, de Beilere var ham en Skræk,
han følte, de kunde ei jages væk;

deres Hjertes Begjær han maatte vel agte;
alene kunde han ei dem magte.
Hjælpen maatte komme hist fra det Høie;
under dens Vilkaar han maatte sig bøie.

Han leved tre Vintre og Somre saa lange
med Taalmod, Tvivl og med Hjertet bange.
Han bad kun for Pigens Held og Lykke,
at Aanden fra det Høie hendes Liv vilde smykke,
at Hjælpen maatte komme i Frelserens Navn
til hendes og mange Menneskers Gavn.

Og Aanden og Hjælpen kom fra det Høie
og lagde sig skjønt over Pigens Øie;
da straalede det med Kjærligheds Glands;
men Vennen — var nær ved at gaae fra sin Sands.

Af Gud bleve Villierne bøiede
og Hjerterne sammenføiede.

Se, det er nu halvhundred Aar siden;
skjønnere og skjønnere blev det med Tiden.
Sorger og Glæder bandt os sammen;
Gud! Tak for det Alt i Bøn og med Amen!

Ved selve Festen blev der viist det trofaste, retskafne gamle Ægtepar stor Kjærlighed og megen Ære. — Morgentimerne tilbragte de i Ro sammen. Efter Frokosten for de mange Gjæster, der bestode af Slægt og Venner, indfandt der

sig en stor Mængde Gratulanter. Vogn efter Vogn rullede ind paa Soholt — alene fra Søllestedgaard 9, fyldte til sidste Plads med glade Mennesker — saa der var snart samlet flere Hundrede Gratulanter. Guldbrudeparret tog Plads i Dagligstuen paa en lille Sofa, og, idet alle Gratulanterne kom ind ad den ene Dør og gik ud ad den anden, blev Hver især fremført med et Par Ord, der gav Oplysning om, hvem Vedkommende var. Af disse kunne først nævnes: den konstituerede Stiftamtmand, Herredsfoged Platou og Maribo Byraad *in pleno* med Borgmester Marcher som Ordfører, der i hjærtelige Ord tolkede Byens Tak for Alt, hvad Guldbrudgommen havde virket for Maribo By. Derefter fulgte flere Deputationer: fra Maribo Dampmølle, Disconto- og Laanebanken i Maribo, Maribo Amts Skytteforening, Vaabenbrødrene fra Hvilested, Fuglse og Krønge Sogneraad, Holeby og Bursø Sogneraad, Søllested Sogneraad, Abed Folkehøiskole og Maribo Industriforening, hvis Ordfører, Sagfører Korup, oplæste følgende Adresse:

Høivelbaarne
Hr. Etatsraad, Godseier L. Jørgensen,
Ridder af Dannebroge!

I en Tid, hvor Udviklingen gaaer fremad med saa rivende Fart, at ofte den yngre Slægt har svært ved at holde Trit med den paa Grund af Mængden af de Opgaver, der stilles og finde deres Løsning ad saa mangeartede Veje, kan det ikke undlade at gjøre et stærkt og glædeligt Indtryk at see en Olding, hvis Udvikling bunder i en Periode, der stillede forholdsviis ringe Krav til Aandens Actualitet, endnu bestandig være paa Højde med Tidens Fordringer til klart Blik for de Institutioner og Foretagender, der have hans Hjælp behov og

ere værdige til den. — Det er i Erkjendelsen heraf, at vi Undertegnede som Repræsentanter for Industriforeningen i Maribo tillade os at benytte denne Dag, da Deres Høivelbaarenhed feirer 50-Aarsdagen for Deres Ægteskab, til at yde Dem vor Hyldest og Tak for den Velvillie og klare Forstaaelse af Industriens Betydning for Samfundet, der har givet sig Udtryk i en aldrig trættet Redebonbed til at række Maribo Byes Haandværkere en hjælpende Haand, naar Tiderne stillede større Fordringer til dem, end de selv kunde magte. Et smukkere Eftermæle kunde vel næppe sættes Dem, end at De fandt en Glæde i at støtte ethvert smukt og gavnligt Foretagende; dette have Deres Handlinger reist Dem i vor Bevidsthed.

Maribo, den 27nde Juli 1888.

J. Jensen. Joh. Krøyer. Sofus A. Jensen. Chr. Jørgensen.
C. Branstrup. Petersen. A. Korup. Didrichsen.
A. W. Andersen.

Der blev i det Hele taget ved denne Leilighed sagt mange smukke og uforglemmelige Ord, for hvilke Guldbrudgommen takkede og anmodede derpaa alle Gratulanterne om at følge Guldbrudeparret ned i Haven til Hoitideligheden for Afsløringen af en Mindestotte og derefter indtage en lille Forfriskning.

Foran Hovedbygningen vare Vaabenbrødrene fra Hvilested og Skyttekredsen fra Abed opstillede for at gjore Honneur for Guldbrudeparret ved at danne Espalier for Toget, som satte sig i Bevægelse fra Hovedbygningen til det franske Anlæg, i hvis Runddeel Mindestenen skulde afsløres. — Det var et meget smukt Syn, da de to Gamle med Børn og Børnebørn, Slægt og Venner og en stor

Mængde Gratulanter vandrede gjennem det med fin Smag decorerede gamle franske Anlæg ned til Festpladsen, idet Festmusikken tonede og Julisolen paa den Tid netop brød igjennem.

Den store Forsamling sang først en i Dagens Anledning forfattet Sang, hvorefter Justitsraad Meincke til Skovnæs oplæste følgende Adresse, for at tolke de Følelser, som havde foranlediget Gavens Fremkomst; Adressen lød saaledes:

Højvelbaarne
Hr. Etatsraad, Godsejer Laurits Jørgensen,
Ridder af Dannebroge!
Fru Etatsraadinde Grethe Jørgensen, født Clausen!
Høistærede Guldbrudepar!

Det er idag 50 Aar siden, det Ægteskabsbaand knyttedes, som nu i et halvt Aarhundrede har udgjort Deres Livs største Lykke og Velsignelse; det har hjulpet Dem til med Gudhengivenhed at bære de tunge Sorgers Byrder, det har spredt den rigeste Glands over de mange lykkelige, solbeskinnede Dage. — For os, som paa forskjellige Maader ere knyttede til Dem, ved Slægtskabs-, Venskabs-, Taknemmeligheds- og Hengivenheds-Baand, og som have lært Deres ædle og elskværdige Sindelag at kjende, for os har visselig Deres kjærlige og lykkelige Samliv været til Glæde og Bestyrkelse af det Gode i Menneskelivet. Vi have derfor følt Trang til paa denne Dag at udtrykke for Dem vor hjertelige Deltagelse i Deres sjeldne Lykke og vor inderlige Glæde derover, og som et synligt Udtryk for vore Følelser for Dem bede vi Dem derfor at modtage denne Mindestøtte. — Vi have reist den her paa Søholt, hvor De have levet saa mange lykkelige Aar,

og hvortil saa mange dyrebare Minder ere knyttede, saa at den ogsaa for den kommende Slægt kan staae som et Vidnesbyrd om et trofast og kjærligt Ægteskabs Velsignelse. — Idet vi derfor bede Dem modtage denne Mindestøtte som en Tak for de svundne paa Kjærlighed saa rige Dage, ønske vi Guds bedste Velsignelse over Dem og Deres Hjem i de kommende Tider.

Efterat Sløret var faldet, talede Guldbrudgommen saaledes:

„Paa min Hustrues og egne Vegne takker jeg alle de „kjære Venner, som ved denne Leilighed have viist os saa„megen Ære; men det er altfor megen Ære — det er Mere, „end vi kunne bære; derfor beder jeg dem Alle med os altid at give Gud Æren — Æren og Magten i al Evighed. Amen!"

Mindestøtten, hvortil Tegningen var given af mine Forældres gode Ven, Professor J. Roed, bestaaer af en massiv kubisk Sandsteen, der bæres af et bredt Fodstykke i to skraanende Trin og overdækkes af et tilsvarende Søjlehoved, der til Siderne bærer to korirontale Cylindre. I den ene Side er indfattet en af Billedhugger Braccony udført Marmormedaillon med Guldbrudeparrets Dobbeltprofil, hvorunder findes følgende Indskrift:

„Gid Mindet om Eders smukke Samliv og Virksomhed altid maa bevares!"

Paa Støttens Bagside staaer der:

„Dette Mindesmærke reistes Etatsraad L. Jørgensen og Hustru paa deres Guldbryllupsdag den 27nde Juli 1888 af de Mange, der ved Venskab og Taknemmelighed ere knyttede til dette Ægtepar."

Mindesmærket er omgivet af et cirkelformet Blomsterparti, som findes midt inde i det udstrakte og høist anselige Anlæg af de meget høie, klippede franske Hække fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede, der udgjøre Søholt Haves meest eiendommelige Parti. —

For ikke at komme altfor langt ind paa Enkelthederne ved denne smukke Familiefest, vil jeg søge kun at holde mig til Hovedpuncterne, saa meget mere som Fader har sørget for, at hele Festen er bleven beskrevet i et smukt Album med Mindeblade fra Guldbrudeparrets unge, glade Dage, en Gave fra Guldbrudens Søster, Fru Charlotte Schlegel.

Efter en høist festlig Middag, hvor der blev sunget flere smukke Sange og holdt endnu flere Taler baade i Prosa og paa Vers, forøgedes det allerede meget store Selskab med en Deel af Egnens Ungdom, der var indbudt til Dans. — Da Mørket frembrød, bragte Søholts Arbeidere Guldbrudeparret et særdeles smukt Fakkeltog eller rettere Lampetog paa ca. 100 kulørte Lamper; under idelige Hurraraab bevægede det sig forbi Havestuetrappen, hvorefter Lamperne paa Stænger bleve anbragte paa Plainen foran Hovedbygningen. — Lidt længere hen paa Aftenen blev Dansen afbrudt for en Stund, idet en Mængde Baade, behængte med kulørte Lamper, kom seilende fra Maribo. De toge sig ualmindelig godt ud, idet de i den stille Sommeraften glede langsomt ind imod Land og lagde sig i en Række, hvorfra der afbrændtes et meget smukt Fyrværkeri. — Det var Maribo Byes Borgere, der med Malermester Schultz og Redacteur Dein som Ordførere bragte Guldbrudeparret de hjerteligste Lykønskninger. — Med høi og klar Røst bragte Guldbrudgommen, staaende paa Havestuetrappen, sin Hilsen i følgende Ord: „Maa jeg paa min Hustrus og egne Vegne takke Dem for det skjønne Syn, som

De have forundt os og vore Gjæster. Et gammelt Ord siger: „Man kan ikke have Fred længer, end Naboen vil"; men vi have altid havt den Lykke at have gode Naboer og saaledes ogsaa glædet os ved Forholdet til Maribo Byes Borgere; derfor: hjertelig Tak for denne Æresbeviisning, og mine bedste Ønsker om Held, Lykke og Velsignelse over Maribo Byes Borgere!"

Klokken var nu bleven 12, hvorfor Guldbrudeparret trak sig tilbage; men endnu et Par Timer fortsattes Dansen med Liv og Lyst, hvorefter denne ualmindelig smukke Fest var endt.

Og — hvor forunderligt for os Alle: Maanedsdagen derpaa lagde vi vor vidunderlig yndige og elskelige Moder i hendes Grav. Efter kun 2 Dages Sygeleie døde hun d. 21nde August 1888 med en af sine Konfirmationspsalmer paa Læberne. Den Bøn, som hun i Barndommen havde bedt sin Fader at lære sig, den havde endnu Kraft, og den bar hende over det store Svælg.

Faders Sorg var gribende for os Alle; han havde altid tænkt, at han skulde gaae bort før Moder; nu var det tydeligt at mærke, at han inderligt ønskede snart at følge efter hende. Han holdt sig dog som en Mand, og ved Moders Begravelse takkede han med høi og kraftig Røst det store Følge. Han var dybt nedbøiet, men saa mild, elskelig og gudhengiven — skjønt for os at tænke tilbage paa!

Han levede nu stadigt i sine Erindringer og frydede sig over alt det Vidunderlige og Skjønne, Vor Herre havde aabnet hans Øine for. — Fædrelandets Vel og Ve laae ham stedse meget paa Sinde, og i sine sidste Leveaar fulgte han altid fuldt ud og med levende Interesse Landets Styrelse. — I sin Ungdom havde han meent, at en Republik maatte være den bedste og ønskeligste Regjeringsform for et oplyst Folk at

leve under, og i Stilhed holdt han længe med stor Vedholdenhed fast ved denne Yndlingstanke. Først under Christian den Niende erfarede han noget ganske Andet. Af vor elskede Konge havde han lært, Hvormeget en Konge kan være for sit Folk, hvorfor han ogsaa engang meget indtrængende paalagde mig, at jeg skulde søge Audients hos Kongen for at bringe Hans Majestæt hans allerunderdanigste Tak for den Belæring, vor kongelige Læremester har givet sit Folk om det monarkiske Princips lykkebringende Egenskaber for Land og Folk; men dette har jeg dog aldrig vovet.

Efter Moders Død var det Faders Ønske at leve stille, kun at samle Børn, Slægt og Venner om sig og derved vise os sin Kjærlighed og Omhu.

I de sidste Maaneder, hvori han levede, sang han næsten daglig et eller andet Vers af det i hans „Erindringer“ omtalte Digt

„Dig, mit Hjem, jeg dog engang
offre maa mit Hjertes Sang.“

Kun to Dage var han syg af et Hjerteonde; Timerne skred da langsomt, medens han i Uro gik fra Sted til Sted. Den sidste Morgen, han levede, ønskede han at høre det tidligere meddelte Digt „Der var engang en lille Pige“. Han holdt trolig fast ved sin Frelser, lige til han faldt sammen mellem sine Kjæres Hænder og blev lagt paa sin Seng. En af hans Nærmeste fik, da Dødsøieblikket nærmede sig, hvisket i hans Øre de Ord, som hans Hustru ved deres Førstefødtes Fødsel havde udtalt til ham: „Gaa ind, og glæd Dig!“, disse Ord, som altid havde været ham uforglemmelige og kjære, og som han havde ønsket og bedt om maatte kunne siges til ham, naar han skulde forlade denne Verden, han kaldte saa smuk.

Det var den 2den Juli 1889, at han udaandede sit sidste Suk. Han blev begraven ved Siden af Moder paa en lille indviet Plads, han havde ladet indrette i Gretheslund, en lille Skov, som støder op til Søholt.

Her begravedes „en god Mand; for mig var han Meer." Det, han har været for mig, har jeg ikke Evne til at udsige. Et fuldt Billede af Alt, hvad han har udrettet, giver Bogen ikke; dertil kan den ikke slaae til; men dog haaber jeg, at den vil blive en kjærkommen Gave.

Søllestedgaard, November 1891.

Laurits Jørgensen.

N. P. LERCHES
BOGBINDERI
SKAGEN

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

BRIEF
PTB
0014612

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 03 23 01 004 4